

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Κατεύθυνση: Νομικός Πολιτισμός

Διπλωματική εργασία

*Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών κατά το
δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κουσκουνά Μεταξία
Στοιχεία φοιτητή: Λιάκου Μαριάννα, AM7108MO20

Περίληψη

Από τις τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες στο δίκαιο της ΕΕ, η ελευθερία παροχής υπηρεσιών συνιστά το φαινομενικά άυλο κομμάτι μιας ολοένα πιο σφιχτά ενοποιημένης αγοράς. Δεδομένου ότι η υπηρεσία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το πρόσωπο που την παρέχει, με αυτό που την αποδέχεται, αλλά και με κάποια υλική ή τεχνολογική υποδομή, η πολυπλοκότητά της σε συνδυασμό με την κρίσιμη σημασία της για την πραγμάτωση του ενοποιητικού εγχειρήματος, το πλούσιο νομολογιακό κεκτημένο συμπληρώνεται ή απλά αποτυπώνεται εν είδει δικλείδας ασφαλείας με ένα οπλοστάσιο Οδηγιών, για κάποιες ειδικότερες εκφάνσεις της. Το πεδίο των υπηρεσιών ευρύ, και ήδη τα όρια στα συστατικά στοιχεία τους, της διασυνοριακότητας, της επ' αμοιβή παροχής τους, ακόμα και της προσωρινότητας τείνουν να θολώνουν, η δε Οδηγία για τις Υπηρεσίες, αδοκίμαστη ακόμα, παρουσιάζει αρκετά προβλήματα.

Abstract

Among the four fundamental freedoms within EU Law, services, as drawn regarding the free provision of services, constitute the seemingly immaterial part of an always more tightly unified market. Given the fact, however, that service as a concept is inextricably linked to the person who supplies it, the one who accepts it, but even to a kind of material or technological substructure, along with its complexity combined with its vital importance for the realization of the unifying project, the rich jurisprudential acquis is being completed or just rewritten down as a safety net with a collection of Directives for some of thy special formulations. Under this umbrella of an ample field of services, and with the limits of its substantial elements having the tendency to blur, the (in)famous Services Directive, untried yet, does not seem too promising.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	6
2. Έννοια της υπηρεσίας στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	8
2.1. Βασικά γνωρίσματα.....	8
2.1.1. Αμοιβή.....	14
2.1.2. Προσωρινότητα.....	17
2.1.3. Συνοροδιαπερατότητα.....	18
2.2. Διάκριση από τις άλλες ελευθερίες.....	20
2.3.Οι δικαιούχοι	22
2.4.Τα δικαιώματα	27
3. Περιορισμοί της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών.....	32
3.1 Περιορισμοί από Συνθήκες.....	33
3.1.1. Λόγοι δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας.....	33
3.1.2. Σχέση με άλλα δικαιώματα.....	39
3.2. Περιορισμοί από επιτακτικές ανάγκες.....	44
4. Οδηγία 2006/123/EK.....	57
5. Επιλεκτικά - Ειδικότερες περιπτώσεις.....	65
5.1. Υγειονομική περίθαλψη	65
5.2. Ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές.....	73
5.3. Δικηγόροι.....	78
5.4. Τραπεζικές και χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	84
5.5. Υπηρεσίες και φορολογική μεταχείριση.....	86

5.6. Απόσπαση εργαζομένων.....	92
6. Επίλογος - Προοπτικές	95
Παράρτημα Ι. Οι σχετικές διατάξεις των Συνθηκών.....	98
Παράρτημα ΙΙ. Η Οδηγία για τις Υπηρεσίες.....	103
Παράρτημα ΙΙΙ. Πίνακας μνημονευόμενων υποθέσεων.....	136
Βιβλιογραφία.....	146

1. Εισαγωγή

Ο ενωσιακός στόχος της εσωτερικής αγοράς, όπως εκφράζεται στη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ), πραγματώνεται μέσα από τις τέσσερις ελευθερίες: την ελευθερία κυκλοφορίας εμπορευμάτων, την ελευθερία κυκλοφορίας κεφαλαίων, την ελευθερία κυκλοφορίας προσώπων και την ελευθερία παροχής υπηρεσιών. Αυτές ρητά προβλέπονται στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), στο Μέρος Τρίτο, που αναφέρεται στις εσωτερικές πολιτικές και δράσεις της Ένωσης (άρθρα 26 ως 66). Αποτελούν εξειδίκευση της γενικότερης αρχής απαγόρευσης διακρίσεων λόγω ιθαγένειας (άρθρο 18 ΣΛΕΕ),¹ της ίδιας της ουσίας της ιθαγένειας της Ένωσης (άρθρο 20 παρ.2 εδ.α, άρθρο 21 ΣΛΕΕ) και από αυτές απορρέει η αρχή της διαφάνειας.

Οι υπηρεσίες ρητά ρυθμίζονταν ήδη στην αρχική Συνθήκη ΕΟΚ του 1957 (άρθρα 59 ως 66). Η εσωτερική αγορά² ήδη από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986) και τη Λευκή Βίβλο για την εσωτερική αγορά (1985) αποτέλεσε πιο ανοιχτά βασικό εκφραζόμενο στόχο του υβριδικού ομοσπονδιακού εγχειρήματος, και από νωρίς έγινε αντιληπτή η ανάγκη προοδευτικής κατάργησης των εσωτερικών συνόρων ως *sine qua non* για την πραγμάτωσή του.³ Από τότε έχουν εκδοθεί Οδηγίες για ειδικότερες εκφάνσεις τους που είτε αποσαφηνίζουν το γενικό πλαίσιο των συνθηκών,⁴ είτε το συμπληρώνουν. *Mutatis mutandis* οι υπηρεσίες χαίρουν της ίδιας αντιμετώπισης και στον ΕΟΧ (άρθρα 36–39 της Συμφωνίας για τον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο, 1994), με τις τρεις εναπομείνουσες χώρες της ΕΖΕΣ (Νορβηγία, Ισλανδία, Λιχτενστάιν).

¹ Ενδεικτικά βλ. C-341/05, *Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnads-arbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet*, Συλλ.2007, I-11767), όπου ρητά εκφράστηκε η εξειδικευτική ιδιότητα της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών της αρχής της μη διάκρισης λόγω ιθαγένειας: *Προκειμένου να καθοριστούν οι εφαρμοστέες σε μια υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 12 ΕΚ, το οποίο καθιερώνει τη γενική αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, μπορεί να εφαρμοστεί αυτοτελώς μόνο σε καταστάσεις διεπόμενες από το κοινοτικό δίκαιο για τις οποίες η Συνθήκη δεν προβλέπει ειδικό κανόνα περί απαγορεύσεως των διακρίσεων [...]. Όσον αφορά όμως την ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών, η αρχή αυτή τέθηκε σε εφαρμογή και συγκεκριμενοποιήθηκε από το άρθρο 49 ΕΚ (σκέψεις 54 και 55). [η υπογράμμιση και οι επόμενες όχι του πρωτοτύπου].*

² ή κατά συνώνυμη, αλλά στενότερη έννοια κοινή ή ενιαία αγορά

³ Με έναρξη ισχύος την 01.07.1987, προς συμπλήρωση της Συνθήκης ΕΟΚ, η Ενιαία Πράξη υποχρέωνε την Κοινότητα να πάρει τα μέτρα που χρειάζονταν για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς μέχρι την 31 Δεκεμβρίου 1992 (<http://europa.europa.eu>).

⁴ με σημαντικότερη την Οδηγία 2006/12/ΕΚ.

Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών, συναφής και πολλές φορές συνυπάρχουσα με τις υπόλοιπες τρεις, διακρίνεται από αυτές και είναι ισοδύναμή τους,⁵ παρά τις αρχικές αμφισβητήσεις. Αυτή η θέση ενισχύεται και από την πρόσφατη τάση της νομολογίας να απαγκιστρώνεται από το αυστηρό πλαίσιο της προσωρινότητας και να αγκαλιάζει στο πεδίο των υπηρεσιών περιπτώσεις μονιμοφανών μετακινήσεων που καταλήγουν να είναι μεταναστευτικές (Hatzopoulos 2010: 39-68). Ο αρνητικός ορισμός τους εξηγείται από την ανάγκη μη ύπαρξης νομικού κενού για όσες οικονομικές δραστηριότητες δεν εντάσσονται στο πεδίο των άλλων τριών ελευθεριών. Μαζί με την ελευθερία κυκλοφορίας προσώπων αποτελούν τις δύο «προσωπικές» ελευθερίες, αντιδιαστέλλόμενες από τις άλλες αντικειμενικές δύο, αφού μόνο αυτές έχουν να κάνουν με τα πρόσωπα, και τη διαπλοκή τους σε μια ενιαία οικονομία. Περιορισμοί υπάρχουν για όλες, ωστόσο γίνονται δεκτοί με αυστηρότητα, και διαφοροποιούνται σε κάποια σημεία από ελευθερία σε ελευθερία κατά περίπτωση. Οι υπηρεσίες έχουν να κάνουν με ένα σημαντικό κομμάτι της «οικονομικής πίτας», αντιπροσωπεύοντας πάνω από τα 2/3 της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών μελών και του τομέα της απασχόλησης (Canoy/Smith 2008: 321).⁶

Η απελευθέρωσή τους θεωρείται λοιπόν αναγκαία για την απομάκρυνση προσκομμάτων στο στόχο της ενοποιημένης αγοράς, και ήδη τα οφέλη στα κράτη μέλη που την εφαρμόζουν είναι αντικειμενικά παρατηρήσιμα και ενθαρρυντικά, με τη νομολογία να επιλαμβάνεται ολοένα και περισσότερων υποθέσεων, διαπλάθοντας και εξελίσσοντας μια θεμελιώδη οικονομική ελευθερία. Και παρόλο που νομολογιακά δεν αναφέρεται τέτοια σύνδεση, συναφής είναι ο σκοπός που αποτυπώνει το άρθρο 174 ΣΛΕΕ (παλιό άρθρο 158 της ΣΕΚ), κατά τον οποίο προκειμένου να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της, η ΕΕ αναπτύσσει και εξακολουθεί τη δράση της με σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής της συνοχής.

⁵ C-452/04, *Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht*, Συλλ.2006, I-09521, όπου η εν λόγω ελευθερία κρίθηκε αυτοτελής και θεωρήθηκε εφαρμοστέο το νομικό προστατευτικό της πλέγμα έναντι αυτού της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων. Βλ. και Barnard 2007: 355.

⁶ Βλ. και προοίμιο Οδηγίας 2006/123/ΕΚ, σημ. 4.

2. Έννοια της υπηρεσίας στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.1. Βασικά γνωρίσματα

Ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές που κατά κανόνα προσφέρονται έναντι αμοιβής, εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων (άρθρο 57 ΣΛΕΕ, παλιό 49 ΣΕΚ). Η ίδια η συνθήκη τις ορίζει αρνητικά, εντάσσοντάς τις στο πεδίο που μένει εκτός των υπολοίπων, ενώ το αποτέλεσμα των σχετικών άρθρων νομολογιακά έχει κριθεί ως άμεσο ήδη από την απόφαση *Van Binsbergen* (Μούσης 2008).⁷ Σχετικά με την αμεσότητα αυτή έχει υπομνηστεί και πρόσφατα σε υπόθεση διαμεσολάβησης για διενέργεια στοιχημάτων⁸ ότι *οι διατάξεις της Συνθήκης και οι πράξεις των θεσμικών οργάνων που εφαρμόζονται άμεσα έχουν ως αποτέλεσμα, στις σχέσεις τους με το εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, να καθιστούν αυτοδικαίως ανεφάρμοστη, απλώς και μόνο με τη θέση τους σε ισχύ, κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας* (σκέψη 53).⁹ Το άμεσο αποτέλεσμα ωστόσο δεν κρίθηκε αρκετό για τη διασφάλιση της εν λόγω ελευθερίας.¹⁰

Η συναφής αρχή της αποτελεσματικότητας και ειδικότερα της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας στους πολίτες από το δίκαιο της ΕΕ έχει κριθεί ότι συνεπάγεται ότι δεν απαιτείται να υφίσταται σε εθνική νομοθεσία αυτοτελής προσφυγή για την εξέταση της συμβατότητας εθνικών μέτρων εφόσον άλλα αποτελεσματικά μέσα ένδικης προστασίας μη λιγότερο ευνοϊκά από εκείνα που διέπουν παρόμοιες εθνικού δικαίου προσφυγές, επιτρέπουν να εκτιμηθεί παρεμπιπτόντως μια τέτοια συμβατότητα. Περαιτέρω υπαγορεύεται από την ίδια αρχή να είναι δυνατή η λήψη προσωρινών μέτρων στην εθνική νομοθεσία, μέχρι να

⁷ Σχετικά με το δίκαιο των Συνθηκών (πρωτογενές) το Δικαστήριο διατύπωσε, στην υπόθεση *Van Gend en Loos*, την αρχή του άμεσου αποτελέσματος με την προϋπόθεση ότι οι γεννώμενες υποχρεώσεις πρέπει να είναι σαφείς, συγκεκριμένες, χωρίς αιρέσεις και ότι δε θα πρέπει να απαιτούν συμπληρωματικά μέτρα (C-26/62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration*, Συλλ. 1963, Ειδική ελληνική έκδοση, 00863).

⁸ C-409/06, *Winner Wetten GmbH κατά Bürgermeisterin der Stadt Bergheim*, Συλλ. 2010, 00000.

⁹ Και στο διατακτικό της συγκεκριμένης απόφασης έγινε επίκληση του άμεσου αποτελέσματος: *Λόγω της υπεροχής του άμεσα εφαρμοστέου δικαίου της Ένωσης, δεν μπορεί να συνεχίσει να εφαρμόζεται για μεταβατική περίοδο εθνική νομοθεσία περί κρατικού μονοπωλίου επί των στοιχημάτων επί των αθλητικών αναμετρήσεων η οποία, κατά τις διαπιστώσεις εθνικού δικαστηρίου, συνεπάγεται περιορισμούς ασύμβατους προς την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, εφόσον αυτοί δεν συμβάλλουν στον περιορισμό των σχετικών με τα στοιχήματα δραστηριοτήτων κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό.*

¹⁰ Οδηγία 2006/123 ΕΚ, Προοίμιο, σημ. 6: *Η εξάλειψη των εμποδίων αυτών δεν μπορεί να γίνει μόνο με την άμεση εφαρμογή των άρθρων 43 και 49 της συνθήκης [...].*

αποφανθεί σχετικά με τη συμβατότητα αυτή με το εθνικό, αν δε η τελευταία τελεί υπό αμφισβήτηση, τα σχετικά προσωρινά μέτρα λαμβάνονται με βάση τα κριτήρια που έχει ορίσει το εθνικό δίκαιο που εφαρμόζεται ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου, εφόσον αυτά τα κριτήρια δεν είναι λιγότερο ευνοϊκά απ' ό,τι αυτά που αφορούν παρόμοια αιτήματα εσωτερικής φύσεως και δεν καθιστούν αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή στην πράξη την προσωρινή ένδικη προστασία τέτοιων δικαιωμάτων.¹¹ Εξάλλου η αποτελεσματική δικαστική προστασία των δικαιωμάτων των ιδιωτών μαζί με την αρχή της μη διάκρισης θεωρούνται τα άκρα όρια της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών (Παπαδημητρίου 2007).¹²

Κύρια γνωρίσματά των υπηρεσιών είναι η παροχή τους κατά κανόνα έναντι **αμοιβής**, το στοιχείο της **προσωρινότητας**, και η **συνοροδιαπερατότητα**. Περαιτέρω, η σχετική απαρίθμηση του άρθρου είναι ενδεικτική, και μάλλον αναχρονιστική, δεδομένου ότι διατηρείται η ίδια ακριβώς διατύπωση με την αρχική Συνθήκη της Ρώμης (άρθρο 60 Συνθ. ΕΟΚ). Στην πραγματικότητα με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που ρητά ορίζονται στη συνθήκη και που το πεδίο τους τείνει να συρρικνώνεται, **κάθε οικονομική δραστηριότητα** δυνητικά μπορεί να εκληφθεί ως υπηρεσία. Συγγενές αλλά πιο γενικό πλαίσιο σε διεθνές επίπεδο δίνει μια από τις συμφωνίες που υπογράφηκαν στο Μαρακές το 1994, η Γενική Συμφωνία Εμπορίου και Υπηρεσιών (GATS),¹³ κινούμενη στις ίδιες μορφές άσκησης της εν λόγω ελευθερίας.

Εκτός από τις ενδεικτικά αναφερόμενες (βιομηχανικές δραστηριότητες, εμπορικές δραστηριότητες, βιοτεχνικές δραστηριότητες, και δραστηριότητες ελεύθερων επαγγελματιών), νομολογιακά έχουν αντιμετωπιστεί ως υπηρεσίες οικονομικές δραστηριότητες όπως τα μαθήματα ιδιωτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης,¹⁴ οι υπηρεσίες δικαστικού πραγματογνώμονα-μεταφραστή,¹⁵ οι υπηρεσίες καθαρισμού, απολύμανσης και εξολόθρευσης εντόμων και παρασίτων,¹⁶ οι υπηρεσίες που παρέχουν επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε κράτος μέλος, που εκμεταλλεύονται καλωδιακά δίκτυα σε σταθμούς που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη

¹¹ C-432/05, *Unibet (London) Ltd και Unibet (International) Ltd κατά Justitiekanslern*, Συλλ. 2007, I-02271 (διατακτικό) (σχετικά με άρνηση αδειοδότησης για διοργάνωση τυχερών παιγνίων).

¹² Βλ. και Öberg 2007: 20 επ.

¹³ έναρξη ισχύος 1995.

¹⁴ C-55/98, *Skatteministeriet and Bent Vestergaard*, Συλλ. 1999, I-07641.

¹⁵ C-372/09 και C-373/09, *Josep Peñarroja Fa*, Συλλ. 2011, 00000. ΕΕ C 282 της 21.11.2009.

¹⁶ C-358/98, *Επιτροπή κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, Συλλ. 2000, I-01255.

μεταδίδοντας στους συνδρομητές τους τα τηλεοπτικά προγράμματα τα οποία τους στέλνουν οι σταθμοί αυτοί, η εκπομπή διαφημιστικών μηνυμάτων που προετοιμάζονται από το κράτος αποστολής και προορίζονται ειδικά για αποδέκτες στο κράτος λήψης¹⁷ και γενικότερα οι τηλεπικοινωνίες,¹⁸ η συνταξιοδοτική ασφάλιση σε επιχείρηση εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος,¹⁹ η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη,²⁰ η αφισκοκόλληση διαφημιστικών μηνυμάτων,²¹ αθλητικές και οι συνδεδεμένες με αυτές δραστηριότητες,²² τουριστικές υπηρεσίες,²³ δραστηριότητες λαχειοφόρου αγοράς,²⁴ τα τυχερά παίγνια (υποθέσεις παραδοσιακών και διαδικτυακών καζίνο),²⁵ η διοργάνωση στοιχημάτων μέσω Διαδικτύου²⁶ ή κινητής τηλεφωνίας, τηλεαγορές εν είδει τυχερού παιγνίου με τηλεφωνική κλήση ειδικού κόστους,²⁷ η επαγγελματική παροχή συμβουλών για διπλώματα ευρεσιτεχνίας,²⁸ η μίσθωση αυτοκινήτου ταξινομημένου σε άλλο κράτος μέλος,²⁹ απόσπαση εργαζομένων σε άλλο κράτος μέλος και γενικότερα η διάθεση εργατικού δυναμικού σε επιχειρήσεις δίχως τη σύναψη σύμβασης μεταξύ εργαζομένων και των επιχειρήσεων αυτών,³⁰ η πρακτορεία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας,³¹ ιδιωτική

¹⁷ C-352/85 *Bond van Adverteerders και λοιποί κατά Ολλανδικού Δημοσίου*, Συλλ. 1988, 2085, C-155/73 *Saachi*, Συλλ.1974, 409, C-62/79, *Coditel*, Συλλ.1981, 881, κ.α.

¹⁸ C-544/03 και C-545/03, *Mobistar SA κατά Commune de Fléron και Belgacom Mobile SA κατά Commune de Schaerbeek*, Συλλ.2005, I-07723.

¹⁹ C-422/01, *Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ) και Ola Ramstedt κατά Riksskatteverket*. Συλλ.2003, I-06817.

²⁰ C-157/99, *Smits και Peerbooms*, Συλλ. 2001, 05473, χωρίς να καθίσταται συναφώς αναγκαία η διάκριση αναλόγως του αν η περίθαλψη παρέχεται εντός ή εκτός νοσοκομείου. C-286/82 και C-26/83 *Luisi και Carbone*, Συλλ.1984, 00377, σκέψη 16.

²¹ C-134/03 *Viacom Outdoor Srl κατά Giotto Immobilier SARL*, Συλλ. 2005, I-01167.

²² C-51/96 και C-191/97, *Christelle Deliège v Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, Ligue belge de judo ASBL, Union européenne de judo, François Pacquée*, Συλλ. 2000, I-02549, όπου ενδεικτικά στη σκέψη 57 κρίθηκε ότι ο διοργανωτής ενός αγώνα για αθλητές κρατών μελών τζούντο προσφέρει στον αθλητή τη δυνατότητα να ασκήσει την αθλητική δραστηριότητά του αναμετρώμενος με άλλους, οι αθλητές συμμετέχοντας παρέχουν διαφημιστική υπηρεσία στο χορηγό τους, στον διοργανωτή τη δυνατότητα παραγωγής ενός αθλητικού θεάματος το οποίο το κοινό μπορεί να παρακολουθήσει επί τόπου και οι τηλεοπτικοί σταθμοί να το αναμεταδώσουν προσελκύοντας διαφημιστές και των χορηγούς.

²³ C-286/82 και C-26/83, *Luisi και Carbone*, Συλλ.1984, 00377, αλλά και ειδικότερα υπηρεσία ξενάγησης C-398/95, *Σύνδεσμος Τουριστικών Γραφείων*, Συλλ.1997, I-03091.

²⁴ C-275/92, *Schindler*, Συλλ.1994, I-01039.

²⁵ C-64/08, *Engelmann*, Επίσημη Εφημερίδα C 288, 23/10/2010, 0009 – 0010.

²⁶ C-347/09, *Jochen Dickinger, και Franz Ömer*, Συλλ. 2011, 00000.

²⁷ C-195/06, *Kommunikationsbehörde Austria (KommAustria) κατά Österreichischer Rundfunk (ORF)*, Συλλ. 2007, I-08817.

²⁸ C-76/90, *Manfred Säger v Denneweyer & Co. Ltd*, Συλλ.1991, I-04221.

²⁹ C-91/10, *VAV Autovermietung GmbH κατά Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Zuid, kantoor Roosendaal*. Συλλ. 2010, 00000 (διάταξη του Δικαστηρίου).

³⁰ C- 279/80, *Ποινική δίκη Webb*, Συλλ.1981, 03305.

³¹ C-564/07, *Επιτροπή κατά Αυστρίας*, Συλλ. 2009, I-00100.

ασφάλιση,³² παραστάσεις και εκγύμναση αλόγων,³³ επιθεώρηση λεβήτων και μηχανημάτων υπό πίεση,³⁴ βιοτεχνικές υπηρεσίες σοβαντίσματος,³⁵ υπηρεσίες ηλεκτρονικού υπολογισμού των μισθών, κατάρτισης και εκτύπωσης εκκαθαριστικών σημειωμάτων των αποδοχών,³⁶ δικηγορικές υπηρεσίες, υπηρεσίες αρχιτέκτονα,³⁷ ο τομέας της διοργάνωσης εκθέσεων,³⁸ άσκηση διαμετακομιστικής δραστηριότητας,³⁹ επιχειρήσεις ευρέσεως εργασίας,⁴⁰ κλπ.

Στην υπόθεση *Schindler*⁴¹ κρίθηκε ότι η διοχέτευση μέρους των κερδών από λαχαιοφόρες αγορές σε κοινωφελείς σκοπούς καθώς και ο ίδιος ο τυχηρός χαρακτήρας του κέρδους, δεν αφαιρούν από τις δραστηριότητες αυτές τον χαρακτήρα τους ως οικονομικών δραστηριοτήτων. Εξάλλου σε άλλη υπόθεση⁴² κρίθηκε ότι τα τυχηρά παιχνίδια και ο τζόγος συνιστούν οικονομικές δραστηριότητες κατά τη έννοια του παλιού 2ΕΚ. Στην πρόσφατη υπόθεση *Zeturf*,⁴³ το δικαστήριο σε ερώτημα αν η αγορά των υποδρομιακών στοιχημάτων μέσω Διαδικτύου μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι διαφορετική από το σύνολο του τομέα των υποδρομιακών στοιχημάτων, δόθηκε αρνητική απάντηση, το Διαδίκτυο αποτελεί απλό δίαυλο, η φύση της δραστηριότητας δεν μεταβάλλεται.

Η προστατευτέα σφαίρα της υπηρεσίας δεν επηρεάζεται από το εθνικό ουσιαστικό νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εξετάζεται. Έτσι σε υπόθεση σχετική με υπηρεσίες εκτελεστή διαθήκης,⁴⁴ τονίστηκε ότι *το γεγονός ότι η διαφορά, από άποψη ουσιαστικού δικαίου, υπάγεται στο κληρονομικό δίκαιο δεν καθιστά δυνατή τη μη εφαρμογή του δικαιώματος για ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών, που καθιερώνει το κοινοτικό δίκαιο, έναντι επαγγελματία, στον οποίο έχει ανατεθεί η υπόθεση (διατακτικό)*. Και ενώ φαίνεται ότι η παρεχόμενη υπηρεσία πρέπει να είναι νόμιμη,

³² C-518/06, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, Συλλ. 2009, I-03491.

³³ C-345/04, *Centro Equestre da Lezíria Grande L^{da} κατά Bundesamt für Finanzen*, Συλλ. 2007, I-01425.

³⁴ C-257/05, *Επιτροπή κατά Αυστρίας*, Συλλ. 2006, I-00134.

³⁵ C-215/01, *Bruno Schnitzer*. Συλλ. 2003, I-14847.

³⁶ C-79/01 *Payroll and Others*, Συλλ. I-8923.

³⁷ C-298/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2002, I-03129.

³⁸ C-439/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2002, I-00305.

³⁹ C-264/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2000, I-07247.

⁴⁰ C-397/10, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου*, ΕΕ C 252 από 27.08.2011, 6, 6.11.2010.

⁴¹ C-275/92, *Schindler*, Συλλ. 1994, I-01039.

⁴² C-6/01, *Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreativas (Anomar) and Others and Estado português*, Συλλ. 2003, I-08621.

⁴³ C-212/08, *Zeturf Ltd κατά Premier ministre*, Συλλ. 2011, 00000.

⁴⁴ C-20/92, *Anthony Hubbard v. Peter Hamburger*, Συλλ. 1993, I-03777.

δεν απαιτείται το σύννομό της να το συμμερίζονται όλα τα κράτη μέλη (Ο' Leary 2011: 529-530).⁴⁵

Εξαίρεση αποτελούν οι δραστηριότητες που συνδέονται στο κράτος αυτό, έστω και περιστασιακά, με την άσκηση δημόσιας εξουσίας (άρθρα 51 & 62 ΣΛΕΕ).⁴⁶ Νομολογιακά η εξαίρεση αυτή ερμηνεύεται μάλλον στενά. Ενδεικτικά έχει κριθεί ότι ο βοηθητικός και προπαρασκευαστικός ρόλος που αναθέτει στους ιδιωτικούς οργανισμούς σχετικός κανονισμός περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής, έναντι της επιθεωρούσας αρχής δεν μπορεί να θεωρηθεί ως άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση εξουσίας δημόσιας αρχής.⁴⁷ Στην υπόθεση *Josep Peñarroja Fa*⁴⁸ κρίθηκε ότι δραστηριότητες των δικαστικών πραγματογνωμόνων στον τομέα της μετάφρασης, δεν συνιστούν δραστηριότητες που συνδέονται με την άσκηση δημοσίας εξουσίας. Ιδίως σε υποθέσεις δημόσιων προμηθειών συχνά γίνεται επίκληση της διάταξης της Συνθήκης παρά την ύπαρξη ενδελεχών ειδικότερων ρυθμίσεων, ενίοτε δε εφαρμόζεται απευθείας το οικείο άρθρο, όπως στην υπόθεση *Parking Brixen*⁴⁹ σχετικά με την κατασκευή δημόσιας πισίνας. Στην υπόθεση *Servizi*

⁴⁵ Στην υπόθεση *Grogan* (C-159/90, *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v Stephen Grogan and others*, Συλλ. 1991, 04685) το νομικά ανεπίτρεπτο έκτρωσης σε κράτος μέλος δεν στέρησε από την δραστηριότητα τον χαρακτήρα της υπηρεσίας. Βλ. και πιο κάτω υποσημ. σελ. 40.

⁴⁶ Ειδική ρύθμιση αποτελεί η Οδηγία 2004/18/ΕΚ⁴⁶ περί συντονισμού των διαδικασιών συνάψεως δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών. Εκεί ορίζεται (άρθρο 1) ότι δημόσιες συμβάσεις είναι συμβάσεις από επαχθή αιτία που μεταξύ ενός ή περισσοτέρων οικονομικών φορέων και μιας ή περισσοτέρων αναθετουσών αρχών και έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση έργων, την προμήθεια προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών. Από την έννοια των δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών εξαιρούνται οι δημόσιες συμβάσεις έργων ή προμηθειών, που έχουν ως αντικείμενο την παροχή των υπηρεσιών που αναφέρονται στο παράρτημα II της Οδηγίας, ενώ ως σύμβαση παραχώρησης υπηρεσιών ορίζεται μια σύμβαση η οποία παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά με μια δημόσια σύμβαση υπηρεσιών με τη διαφορά ότι το εργολαβικό αντάλλαγμα συνίσταται είτε αποκλειστικά στο δικαίωμα εκμετάλλευσης της υπηρεσίας είτε στο δικαίωμα αυτό σε συνδυασμό με καταβολή αμοιβής. Και εδώ συχνά γίνεται επίκληση του οικείου πλέγματος της Συνθήκης.

Ενδεικτικά, οι διατάξεις αυτές δεν αποκλείουν την απευθείας ανάθεση δημόσιας υπηρεσίας συνεπαγόμενης την προηγούμενη εκτέλεση ορισμένων εργασιών, όπως σε εταιρία μικτού κεφαλαίου, δημόσιου και ιδιωτικού, που ιδρύεται ειδικά για την παροχή της υπηρεσίας αυτής και έχει μόνον έναν εταιρικό σκοπό, στην οποία εταιρία ο ιδιώτης εταίρος επιλέγεται κατόπιν δημόσιας προσκλήσεως για την υποβολή προσφορών και αφού εξακριβωθούν τόσο οι οικονομικές, τεχνικές, επιχειρησιακές και διαχειριστικές προϋποθέσεις που συνδέονται με τη σχετική υπηρεσία όσο και τα χαρακτηριστικά της προσφοράς με γνώμονα τις παροχές που πρέπει να πραγματοποιηθούν, αρκεί η σχετική διαδικασία προσκλήσεως για την υποβολή προσφορών να συνάδει με τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού, της διαφάνειας και της ίσης μεταχειρίσεως που η Συνθήκη ΕΚ επιβάλλει για τις παραχωρήσεις (διατακτικό). C-196/08, *Acosei SpA κατά Conferenza Sindaci e Presidenza Prov. Reg. ATO Idrico Ragusa κ.λπ.* Συλλ. 2009, I-09913.

⁴⁷ C-404/05, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, Συλλ. 2007, I-10239.

⁴⁸ C-372/09 και C-373/09, *Josep Peñarroja Fa*, Συλλ. 2011, 00000.

⁴⁹ C-458/03, *Parking Brixen*, Συλλ. 2005, I-8612.

Ausiliari Dottori Commercialisti Srl,⁵⁰ όπου κρίθηκε ότι δεν συνιστά άσκηση δημόσιας εξουσίας ο έλεγχος φορολογικών δηλώσεων σε συμβουλευτική βάση, υπενθυμίστηκε ότι [...] η προβλεπόμενη από τα άρθρα αυτά παρέκκλιση πρέπει να περιορίζεται στις δραστηριότητες οι οποίες, αυτές καθεαυτές, αποτελούν άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση εξουσίας δημόσιας αρχής (αποφάσεις της 21ης Ιουνίου 1974, 2/74, *Reyners*, Συλλογή τόμος 1974, σ. 319, σκέψη 45· της 13ης Ιουλίου 1993, C-42/92, *Thijssen*, Συλλογή 1993, σ. I-4047, σκέψη 8· προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ισπανίας, σκέψη 35, καθώς και απόφαση της 31ης Μαΐου 2001, C-283/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2001, σ. I-4363, σκέψη 20) (σκέψη 46).

Μαζί με τις ειδικότερες Οδηγίες, στον τομέα των μεταφορών η κυκλοφορία των υπηρεσιών διέπεται από τις διατάξεις του οικείου τίτλου της ΣΛΕΕ (άρθρα 90 - 100),⁵¹ οι δε τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες που συνδέονται με τις κινήσεις κεφαλαίων διέπονται και από τις σχετικές διατάξεις για την ελευθερία κυκλοφορίας των κεφαλαίων.⁵² Ωστόσο νομολογιακά σε υποθέσεις μεταφορών γίνεται συστηματικά επίκληση των διατάξεων της ΣΛΕΕ για τις υπηρεσίες.

Ενδεικτικά στο πεδίο εφαρμογής των νυν 56 ΣΛΕΕ επ. κρίθηκε ότι εντάσσεται συμπληρωματικά δυνάμει ειδικού Κανονισμού για τις θαλάσσιες μεταφορές η υπόθεση *Geha*⁵³ σχετικά με την επιβολή ψηλότερων τελών θαλάσσιων μεταφορών σε όσους ταξίδευαν από Ρόδο προς Τουρκία σε σύγκριση με τα αντίστοιχα τέλη με άλλον προορισμό.⁵⁴ Ομοίως επίκληση του οικείου άρθρου της Συνθήκης έγινε συμπληρωματικά με τον εκεί σχετικό Κανονισμό στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ιταλίας* (σχετικά με το φόρο επιβίβασης), και σε πρόσφατη υπόθεση με φορολογική άνιση μεταχείριση μεταφορών με ποταμόπλοια.⁵⁵ Από την άλλη πλευρά σε υπόθεση χρήσης αερόστατου⁵⁶ ρητά διατυπώθηκε ότι οι μεταφορές δεν καλύπτονται από τις υπηρεσίες. Δεδομένου ότι σε όλες τις περιπτώσεις γίνεται διεξοδική ρύθμιση από τα

⁵⁰ C-451/03, *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti Srl κατά Giuseppe Calafiori*, Συλλ. 2006, I-02941.

⁵¹ Άρθρο 58 παρ.1 ΣΛΕΕ (παλιό 51 ΣΕΚ).

⁵² Άρθρο 58 παρ.2 ΣΛΕΕ.

⁵³ C-435/00, *Geha Naftiliaki EPE και λοιποί κατά NPDD Limenikou Tameiou DOD/SOU και Ellinikou Dimosiou*, Συλλ.2002, I-10615.

⁵⁴ Βλ. και υπόθεση με τέλη σε λιμένες Πειραιά και Θεσσαλονίκης: C-269/05, *Επιτροπή κατά Ελλάδας*, Συλλ. 2007, I-00004.

⁵⁵ C-295/00, *Commission v Italy (Embarkation Tax)* Συλλ. 2002. I-1737, C-287/10, *Tankreederei I SA κατά Directeur de l'administration des contributions directes*, Συλλ.2010, 00000.

⁵⁶ C-382/08, *Michael Neukirchinger κατά Bezirkshauptmannschaft Grieskirchen*, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ C 285, 8.11.2008.

ειδικότερα νομοθετήματα, η επίκληση της οικείας διάταξης συνηγορεί υπέρ μιας ελαστικότητας των εξαιρούμενων τομέων που προβλέπει η ΣΛΕΕ για τις υπηρεσίες.⁵⁷

Η υπηρεσία μπορεί να είναι και δυνητική, ή και μελλοντική, δεν χρειάζεται η δραστηριότητα να έχει λάβει ή να λάβει χώρα (Hatzopoulos 2008): στην *Alpine Investments*⁵⁸ η απλή ύπαρξη αποδεκτών ήταν αρκετή για να τεθούν σε εφαρμογή οι σχετικές διατάξεις, στην *Omega*⁵⁹ το εθνικό περιοριστικό μέτρο έγινε δεκτό ότι θα έφερνε πρόσκομμα σε μελλοντικές δυνητικές συμβάσεις με αποδέκτες της εν λόγω υπηρεσίας (βίαιο παιχνίδι).

2.1.1. Αμοιβή

Σχετικά με την αμοιβή, στην υπόθεση *Humbel και Edel*⁶⁰ κρίθηκε ότι το ουσιώδες χαρακτηριστικό της έγκειται στο γεγονός ότι η αυτή αποτελεί την οικονομική αντιπαροχή της οικείας παροχής. Στο στοιχείο της αμοιβής βασίζεται η όποια επιχειρούμενη σύνδεση της απελευθέρωσης της αγοράς στα ιδιωτικά τριτοβάθμια ιδρύματα με τις υπηρεσίες.⁶¹ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η νομολογιακή εξέλιξη σε υποθέσεις φορολογίας, τηλεοπτικών μεταδόσεων⁶² και υγειονομικής περίθαλψης,⁶³ όπου κρίθηκε ότι δεν απαιτείται η καταβολή της αμοιβής να προέρχεται από εκείνον που απολαμβάνει την υπηρεσία. Αντίστοιχη θέση πήρε το ΔΕΚ⁶⁴ και σε υπόθεση συμπληρωματικής συνταξιοδοτικής ασφάλισης σε επιχείρηση εγκατεστημένη σε

⁵⁷ Βλ. και Hatzopoulos 2008 :217-218.

⁵⁸ C-384/93, *Alpine Investments BV v Minister van Financiën*, Συλλ. 1995, I-01141.

⁵⁹ C-36/02, *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH κατά Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*, Συλλ. 2004, I-09609.

⁶⁰ C-263/86, *Βελγικό κράτος κατά Humbel και Edel*, Συλλ. 1988, 5365, σκέψη 17, εκτιμώντας ότι δεν συνιστούν υπηρεσίες τα επί πληρωμή μαθήματα ινστιτούτου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δεδομένου ότι η κυρίως χρηματοδότηση των μαθημάτων προέρχεται από τον κρατικό προϋπολογισμό.

⁶¹ Βλ. και Κουσκούνα 2007: 399-422.

⁶² C-352/85 *Bond van Adverteerders και λοιποί κατά Ολλανδικού Δημοσίου*, Συλλ. 1988, 2085. Στη σκέψη 16 κρίθηκε: *οι δύο επίδικες υπηρεσίες, εξάλλου, παρέχονται έναντι αμοιβής, κατά την έννοια του άρθρου 60 της Συνθήκης. [...] Οι επιχειρήσεις εκμεταλλεύσεως καλωδιακών δικτύων αμείβονται για την υπηρεσία που παρέχουν στους σταθμούς μέσω των τελών που καταβάλλουν οι συνδρομητές τους. Δεν έχει σημασία το ότι οι σταθμοί δεν καταβάλλουν κατά κανόνα οι ίδιοι στις επιχειρήσεις εκμεταλλεύσεως καλωδιακών δικτύων για τη μετάδοση αυτή. Δεν απαιτείται η υπηρεσία να αμείβεται από τους αποδέκτες της, καθώς κρίθηκε ότι οι σταθμοί αμείβονται από τους διαφημιστές για την υπηρεσία που τους παρέχουν περιλαμβάνοντας τα μηνύματά τους στο πρόγραμμά τους.*

⁶³ Πλούσια νομολογία, με σχετικά πρόσφατη την C-490/09, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου*, Συλλ. 2011, 0000, EE C 37 της 13.2.2010.

⁶⁴ Εναλλακτικά της παλιότερης ονομασίας ΔΕΚ του δικαιοδοτικού οργάνου χρησιμοποιείται στην παρούσα μελέτη και η νεότερη *Δικαστήριο* χωρίς διάκριση για όσες αποφάσεις προηγούνται της έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας.

άλλο κράτος μέλος από αυτό της κατοικίας του ασφαλισμένου, κρίνοντας ότι δεν έχει σημασία ότι σουηδός υπήκοος δεν καταβάλλει ο ίδιος, αλλά εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη επιχειρήσεις τις ασφαλιστικές εισφορές στον κύριο συνταξιοδοτικό φορέα.⁶⁵

Και στην υπόθεση *Smits και Peerbooms*,⁶⁶ υπομνήστηκε ότι δεν απαιτείται το τίμημα της υπηρεσίας να καταβάλλεται από τους αποδέκτες της (σκέψη 57), τονίζοντας περαιτέρω ότι οι πληρωμές που καταβάλλονται από τα ταμεία υγείας στο πλαίσιο του συστήματος συνάψεως συμβάσεων [...] αν είναι κατ' αποκοπήν, συνιστούν όντως την οικονομική αντιπαροχή της νοσοκομειακής περιθάλψεως και εμφανίζουν αδιαμφισβήτητα χαρακτήρα αμοιβής όσον αφορά το νοσοκομειακό ίδρυμα που τις εισπράττει και ασκεί δραστηριότητα οικονομικού τύπου (σκέψη 58). Επισημάνθηκε ακόμα ότι η ιατρική νοσοκομειακή περίθαλψη σε κάθε περίπτωση συνιστά υπηρεσία διότι [...] χρηματοδοτείται άμεσα από το ταμείο ασφαλίσεως ασθενείας βάσει συμβάσεων και τιμών που έχουν προκαθοριστεί [...] (σκέψη 56).

Στην υπόθεση *Deliège*⁶⁷ κρίθηκε ότι οι αθλητικές δραστηριότητες όπως η συμμετοχή ενός αθλητή υψηλού επιπέδου σε διεθνείς αγώνες είναι δυνατόν να ενέχουν παροχή διαφόρων χωριστών μεν, αλλά στενά συνδεδεμένων μεταξύ τους υπηρεσιών, ακόμα και αν ορισμένες από τις υπηρεσίες αυτές δεν αμείβονται από τους αποδέκτες τους (σκέψη 56).

Στον τομέα της Παιδείας, συμμετοχή των σπουδαστών με καταβολή διδάκτρων σε δημόσια ιδρύματα δεν συνιστά αμοιβή, και επομένως ο τομέας εκφεύγει του πεδίου των υπηρεσιών. Κατά την Οδηγία 2006/123ΕΚ που εν πολλοίς αποκρυσταλλώνει το νομολογιακό κερκτημένο η πληρωμή ποσού από τους αποδέκτες, π.χ. η καταβολή διδάκτρων ή τελών εγγραφής από σπουδαστές, με σκοπό τη συμμετοχή στα λειτουργικά έξοδα του συστήματος, δεν συνιστά από μόνη της αμοιβή, διότι η υπηρεσία εξακολουθεί να χρηματοδοτείται κατά βάση από δημόσια κεφάλαια. Επομένως, αυτές οι δραστηριότητες δεν εμπίπτουν στον ορισμό της υπηρεσίας του

⁶⁵ C-422/01, *Försäkringsaktiebolaget Skandia* (publ) και *Ola Ramstedt* κατά *Riksskatteverket*. Συλλ.2003, I-06817.

⁶⁶ C-157/99, *Smits και Peerbooms*, Συλλ. 2001, 05473.

⁶⁷ C-51/96 και C-191/97, *Christelle Deliège* κατά *Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, Ligue belge de judo ASBL, Union européenne de judo* (C-51/96) και *François Pacquée* (C-191/97), Συλλ. 2000, I-02549.

άρθρου 50 της συνθήκης και, κατά συνέπεια, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας (σημείο 34).

Στην υπόθεση *Jundt*⁶⁸ δικηγόρος κλήθηκε να πραγματοποιήσει κάποιες διαλέξεις σε πανεπιστήμιο άλλου της εγκατάστασής του κράτους μέλους. Το Δικαστήριο ξεκαθάρισε ότι σχετικά με την αμοιβή στην επιδίωξη του παρόχου την υπηρεσία δεν απαιτείται να συμπεριλαμβάνεται η επιδίωξη κέρδους (σκέψη 33). Υπενθυμίστηκε ότι ο όρος «υπηρεσίες», όπως χρησιμοποιείται στο άρθρο 50 ΕΚ, δεν καλύπτει τα μαθήματα που διδάσκονται σε ορισμένα ιδρύματα που εντάσσονται σε ένα δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα και χρηματοδοτούνται εν όλω ή εν μέρει από δημόσιους πόρους [...] Το κράτος, δημιουργώντας και διατηρώντας αυτό το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο χρηματοδοτείται, κατά κανόνα, από τον κρατικό προϋπολογισμό και όχι από τους σπουδαστές ή τους γονείς τους, δεν αποβλέπει στην άσκηση αμειβόμενων δραστηριοτήτων, αλλ' εκπληρώνει την αποστολή του έναντι των πολιτών του στον κοινωνικό, πολιτιστικό και εκπαιδευτικό τομέα (σκέψη 30).

Περαιτέρω τονίστηκε ότι η υπόθεση της κύριας δίκης δεν αφορά την εκπαιδευτική δραστηριότητα των πανεπιστημίων, τα οποία χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Αλλά [...] υπηρεσίες που παρέχονται ως παρεπόμενη επαγγελματική απασχόληση από φυσικά πρόσωπα τα οποία καλούνται από τα πανεπιστήμια προς εκπλήρωση της αποστολής τους. Η αντιπαροχή για τις παροχές αυτές μπορεί να αντιστοιχεί σε αμοιβή εκ μέρους του οικείου πανεπιστημίου (σκέψη 31). [...] Το χρηματικό ποσό που έλαβε από το πανεπιστήμιο ο H.- D. Jundt για τη διδασκαλία, ακόμη κι αν υποτεθεί ότι επρόκειτο για δραστηριότητα σχεδόν τιμητικού χαρακτήρα, αποτελεί αμοιβή κατά το άρθρο 50 ΕΚ, δηλαδή αντιπαροχή για την παρασχεθείσα υπηρεσία (σκέψη 34).

Η αμοιβή δεν χρειάζεται να καλύπτει όλο το φάσμα μιας υπηρεσίας, καθώς δύναται αυτή να παρέχεται σε κάποιες περιπτώσεις χωρίς αμοιβή. Περιφερειακός φόρος επί μεταφορικών προσεγγίσεων που επιβαλλόταν στη Σαρδηνία, καταλάμβανε και περιπτώσεις δωρεάν μεταφοράς.⁶⁹ Παρ' όλα αυτά όλες οι εκεί μεταφορικές δραστηριότητες κρίθηκαν ως εμπίπτουσες στο σχετικό πεδίο.

⁶⁸ C-281/06, *Hans-Dieter Jundt, Hedwig Jundt κατά Finanzamt Offenburg*, Συλλ. 2007, I-12231.

⁶⁹ C-169/08, *Presidente del Consiglio dei Ministri κατά Regione Sardegna*, Συλλ. 2009, I-10821.

2.1.2. Προσωρινότητα

Το στοιχείο της προσωρινότητας, που διαφοροποιεί την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών από τη συχνά συναναφερόμενη της ελευθερία εγκατάστασης, ρητά ορίζεται στο άρθρο 57 παρ.3 ΣΛΕΕ. Στην υπόθεση Gebhard⁷⁰, όπου γερμανός δικηγόρος παρείχε τις υπηρεσίες του και στην Ιταλία, κρίθηκε ότι (σκέψη 39): *ο προσωρινός χαρακτήρας της παροχής υπηρεσιών [...] πρέπει να εκτιμηθεί σε σχέση με τη διάρκεια του, τη συχνότητά του, την περιοδικότητά του και τη συνέχειά του. Ο παρέχων την υπηρεσία, υπό την έννοια της Συνθήκης, μπορεί να διαθέτει, εντός του κράτους μέλους υποδοχής, την απαραίτητη υποδομή για την εκπλήρωση της παροχής υπηρεσιών.* Εντούτοις, κρίθηκε in concreto ότι υπήκοος κράτους μέλους ο οποίος, κατά σταθερό και συνεχή τρόπο, ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος όπου, με βάση την επαγγελματική του κατοικία, απευθύνεται, μεταξύ άλλων, στους υπηκόους του κράτους αυτού, υπάγεται στις διατάξεις του κεφαλαίου που αφορά το δικαίωμα εγκαταστάσεως και όχι αυτού που αφορά τις υπηρεσίες. Την ίδια σκέψη επανέλαβε το ΔΕΚ και σε άλλες υποθέσεις.⁷¹

Έτσι, η προσωρινότητα δεν αποκλείει την ύπαρξη υποδομών, αναγκαίων για την παροχή των υπηρεσιών. Η ελευθερία αυτή εξάλλου εγγυάται την πρόσβαση στην ιδιοκτησία και τη χρήση ακινήτων στο μέτρο που η πρόσβαση αυτή εξυπηρετεί την πραγματική άσκηση της ελευθερίας αυτής, όπως συμβαίνει με τα ακίνητα, με τα οποία ή εντός των οποίων πραγματοποιείται η παροχή υπηρεσίας.⁷² Και πρόσφατα υπομνήστηκε σε υπόθεση διαδικτυακών τυχηρών παιχνιδιών ότι το γεγονός απλώς ότι ο παρέχων υπηρεσίες διαδικτυακών τυχερών παιχνιδιών χρησιμοποιεί υποδομή επικοινωνίας που θέτει στη διάθεσή του τρίτη επιχείρηση εγκατεστημένη στο κράτος μέλος υποδοχής δεν μπορεί, καθεαυτό, να αποδείξει ότι ο εν λόγω παρέχων έχει στο κράτος μέλος αυτό σταθερή εγκατάσταση παρόμοια με αυτήν ενός πρακτορείου, γεγονός που θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν την ελευθερία εγκαταστάσεως (σκέψη 34).⁷³ Αντίστροφα, εάν η παροχή

⁷⁰ C-55/94, Reinhard Gebhard κατά Consiglio dell' Ordine degli avvocati e procuratori di Milano, Συλλ. 1995, I- 04165.

⁷¹ C-131/01, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλ.2003, I-01659.

⁷² C-305/87, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλ.1989, 1461.

⁷³ C-347/09, Jochen DICKINGER, και Franz ÖMER, Συλλ. 2011, 00000. Στη σκέψη 35 περαιτέρω: [...] προκειμένου να υπάρξει εγκατάσταση κατά την έννοια της Συνθήκης, η συμφωνηθείσα εμπορική σχέση του εγκατεστημένου σε ένα κράτος μέλος επιχειρηματία με τους επιχειρηματίες ή τους ενδιάμεσους που είναι εγκατεστημένοι στο κράτος μέλος υποδοχής πρέπει να παρέχει στον εν λόγω επιχειρηματία τη δυνατότητα να συμμετέχει, με σταθερό και συνεχή τρόπο, στην οικονομική ζωή του κράτους μέλους

υπηρεσιών είναι μεν προσωρινή, ωστόσο επαναλαμβάνεται περιοδικά, αποκτά χαρακτήρα μονιμότητας, και άρα δεν υπάγεται στις διατάξεις της ελευθερίας αυτής (αλλά ενδεχομένως της ελευθερίας εγκατάστασης).

Στην υπόθεση *Schnitzer*,⁷⁴ τονίστηκε ότι η έννοια της «υπηρεσίας» κατά τη Συνθήκη μπορεί να καλύψει διαφορετικής φύσης ακόμα και πολυετούς διάρκειας υπηρεσίες, όπως αυτές που πραγματοποιεί τις οποίες πάροχος εγκατεστημένος σε κράτος μέλος συχνά ή τακτικά με αποδέκτες σε ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη, (σκέψη 30). Σύμφωνα με τη σκέψη 31 [...] ουδεμία διάταξη της Συνθήκης καθιστά δυνατό να καθοριστεί αφηρημένα η διάρκεια ή η συχνότητα μετά την οποία η παροχή μιας υπηρεσίας ή ορισμένου είδους υπηρεσίας εντός άλλου κράτους μέλους δεν μπορεί πια να θεωρηθεί παροχή υπηρεσιών υπό την έννοια της Συνθήκης. Έτσι έκρινε ότι απλώς και μόνον το γεγονός ότι ένας επιχειρηματίας που είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος παρέχει κατά το μάλλον ή ήττον συχνά ή τακτικά πανομοιότυπες ή όμοιες υπηρεσίες εντός άλλου κράτους μέλους χωρίς να διαθέτει εκεί υποδομή που του δίνει τη δυνατότητα να ασκεί κατά τρόπο σταθερό και συνεχή μια επαγγελματική δραστηριότητα σε αυτό το κράτος μέλος καινά απευθύνεται, από την υποδομή αυτή, και στους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι ο πιο πάνω επιχειρηματίας είναι εγκατεστημένος σε αυτό το κράτος μέλος (σκέψη 32).

2.1.3. Συνοροδιαπερατότητα

Το στοιχείο της συνοροδιαπερατότητας αποκλείει την εφαρμογή του προστατευτικού νομικού πλέγματος σε αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις. Ενδεικτικά περίπτωση

υποδοχής και να είναι τέτοιου είδους που να μπορούν οι πελάτες να αποκομίσουν οφέλη από τις παρεχόμενες υπηρεσίες μέσω της διατήρησης μόνιμης παρουσίας στο εν λόγω κράτος μέλος υποδοχής, η οποία μπορεί να συνίσταται στη διατήρηση ενός απλού γραφείου που διευθύνεται, ενδεχομένως, από ανεξάρτητο πρόσωπο, στο οποίο όμως έχει δοθεί η εντολή να ενεργεί για τον επιχειρηματία αυτόν κατά μόνιμο τρόπο όπως θα έπραττε ένα πρακτορείο (βλ., συναφώς, απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, C-316/07, C-358/07 έως C-360/07, C-409/07 και C-410/07, *Stoß* κ.λπ., που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψεις 59 και 60). Ακόμα τονίστηκε (σκέψη 37) ότι η σχετική διάταξη της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ισχύει a fortiori και όταν αυτός που εκμεταλλεύεται τα τυχερά παιχνίδια δεν χρησιμοποιεί ενδιάμεσο, αλλά έναν πάροχο υπηρεσιών υποστήριξης σε θέματα της πληροφορικής στο κράτος μέλος φιλοξενίας.

⁷⁴ C-215/01, *Bruno Schnitzer*. Συλλ. 2003, I-14847.

καταφανούς απουσίας του στοιχείου αυτού εμφανίστηκε στην *Ischia*,⁷⁵ σχετικά με την αλλαγή ανάθεσης της διαχείρισης αποβλήτων, από ιταλικό δήμο σε ιταλική εταιρία με έδρα στην Ιταλία (όπως και η προηγούμενή της). Έτσι δεδομένου ότι όλα της τα στοιχεία συσπειρώνονταν εντός ενός και μόνο κράτους μέλους, κρίθηκε ότι δεν παρουσίαζε κανένα στοιχείο συνδέσεως με την ελευθερία παροχής υπηρεσιών⁷⁶

Ωστόσο, έχει κριθεί⁷⁷ ότι ακόμα και σε αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις, η απάντησή του Δικαστηρίου δύναται να είναι χρήσιμη για το αιτούν δικαστήριο, ειδικά στην περίπτωση που το εθνικό δίκαιο θα του επέβαλλε να αναγνωρίσει σε υπήκοο συγκεκριμένου κράτους μέλους τα ίδια δικαιώματα με εκείνα που υπήκοος άλλου κράτους μέλους θα αντλούσε από το δίκαιο της Ένωσης στην ίδια κατάσταση. Στις συνεκδικαζόμενες αποφάσεις *Cipolla και Macrino*⁷⁸ σχετικά με τη συμφωνία με τη νομιμότητα κατάρτισης πίνακα κατώτατων δικηγορικών αμοιβών κατά παρέκκλιση σχετικής Οδηγίας, διευκρινίστηκε ότι μολονότι όλα τα στοιχεία της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο έχουν καθαρά εσωτερικό χαρακτήρα, η σχετική απάντηση θα μπορούσε να είναι χρήσιμη στο αιτούν δικαστήριο, ιδίως στην περίπτωση όπου το εθνικό δίκαιο θα επέβαλλε, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας όπως η προκείμενη, να απολαύει ο Ιταλός υπήκοος των ιδίων δικαιωμάτων με αυτά που υπήκοος άλλου κράτους μέλους θα αντλούσε από το κοινοτικό δίκαιο στο πλαίσιο της ίδιας καταστάσεως. Το δικαστήριο ενίσχυσε τη θέση του αυτή, αναφερόμενο στην ανάγκη προστασίας μελλοντικών αποδεκτών της εν λόγω υπηρεσίας, προσθέτοντας ότι η προβλεπόμενη κατ' αυτόν τον τρόπο απαγόρευση περιορίζει τη δυνατότητα επιλογής των αποδεκτών υπηρεσιών στην Ιταλία, διότι αυτοί δεν μπορούν να προσφύγουν στις υπηρεσίες δικηγόρων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη,⁷⁹ οι οποίοι θα προσέφεραν τις υπηρεσίες τους εντός Ιταλίας

⁷⁵ C-108/98, *RI.SAN. Srl και Comune Ischia, Italia Lavoro SpA, πρώην GEPI SpA, Ischia Ambiente SpA*, Συλλ. 1999, I-05219.

⁷⁶ Ομοίως και στην C-245/09, *Omalet NV κατά Rijksdienst voor Sociale Zekerheid*, Συλλ. 2010, 00000, όπου με την ιδιότητά της ως εργολάβου οικοδομών, η Omalet απευθύνθηκε σε υπεργολάβο όχι καταχωρημένο μεν, αλλά εγκατεστημένο επίσης στο Βέλγιο, και επομένως όλα τα στοιχεία της υπόθεσης αφορούσαν ένα και μόνο κράτος μέλος. Επίσης, C-108/98, *RI.SAN*, Συλλογή 1999, I-5219, όπου κρίθηκαν μη εφαρμοστέες οι σχετικές διατάξεις ως προς τη μη διενέργεια ανοιχτού διαγωνισμού στην ιταλική επικράτεια από το δήμο του ιταλικού νησιού Ischia για την αποκομιδή στερεών αποβλήτων, καθώς η ενδιαφερόμενη *RI.SAN* αποτελούσε νομικό πρόσωπο ιταλικού δικαίου εγκατεστημένο στην Ιταλία. Βλ. και C-97/98, *Jägerskiöld*, Συλλ. 1999, I-7319, σκέψη 42.

⁷⁷ C-451/03, *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, Συλλ. 2006, I-2941, σκέψη 29.

⁷⁸ C-94/04 και C-202/04, *Federico Cipolla κατά Rosaria Portolese, συζύγου Fazari (C-94/04) και Stefano Macrino και Claudia Capoparte κατά Roberto Meloni (C-202/04)*, Συλλ. 2006, I-11421.

⁷⁹ η υπογράμμιση δική μας.

χρεώνοντας αμοιβή χαμηλότερη της προκύπτουσας από τις κατώτατες που καθορίζει ο πίνακας αμοιβών (σκέψη 60).

Ενδιαφέρον προκαλεί η στροφή της νομολογίας στην ιδιόμορφη υπόθεση Carpenter,⁸⁰ όπου φαίνεται το συστατικό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στοιχείο της διασυνοριακότητας της αυτό να απουσιάζει παντελώς. Εκεί κρίθηκε ότι το άρθρο 49 ΕΚ (τωρινό 56 ΣΛΕΕ) υπό το φως του θεμελιώδους δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής, πρέπει να ερμηνευθεί, σε περίπτωση όπως αυτή της κυρίας δίκης, ως απαγορεύον στο κράτος μέλος καταγωγής ενός παρέχοντος υπηρεσίες, εγκατεστημένου σε αυτό και παρέχοντος υπηρεσίες σε αποδέκτες εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη, να αρνείται στη σύζυγο, υπήκοο τρίτου κράτους, του εν λόγω παρέχοντος τη διαμονή στο έδαφός του.

2.2. Διάκριση από τις άλλες ελευθερίες

Πολλές φορές προκύπτει ζήτημα οριοθέτησης των τεσσάρων ελευθεριών μεταξύ τους. Η πρακτική σημασία μιας τέτοιας διάκρισης συνίσταται στο διαφορετικό προστατευτικό πλέγμα της κάθε μίας. Οι υπηρεσίες παρέχουν κατά μία έννοια ευρύτερη ή στενότερη προστασία από τις άλλες, με την εγκαθίδρυση για τους φορείς της δικαιωμάτων κάτω από άλλες προϋποθέσεις.⁸¹ Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, πρέπει να ξεκαθαρίζεται σε περίπτωση αμφιβολίας σε ποια ελευθερία υπάγεται η κάθε περίπτωση. Ενδέχεται σε οικονομική δραστηριότητα κάποιες εκφάνσεις της να υπάγονται σε διαφορετική, ωστόσο η κάθε μία έκφανση ανήκει σε μία ελευθερία και μόνο, αποκλειόμενης έτσι της σωρευτικής τους εφαρμογής.⁸² Δύνανται να τυγχάνουν σωρευτικής εξέτασης από το δικαιοδοτικό όργανο της ΕΕ όταν εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αποφασίσει για ποια ελευθερία πρόκειται, όπως κρίθηκε σε

⁸⁰ C-60/00, *Mary Carpenter κατά Secretary of State for the Home Department*, Συλλ.2002, I-06279.

⁸¹ Παράδειγμα για στενότερο ενδεχομένως προστατευτικό πλαίσιο των υπηρεσιών αποτελεί η ρητή έκταση στο 63ΣΛΕΕ (παλιό άρθρο 56 ΣΕΚ) της ελευθερίας κεφαλαίων σε συνδιαλλαγές κρατών μελών με τρίτες χώρες. Για ευρύτερο, η αναγκαιότητα συμμόρφωσης στη νομοθεσία του κράτους φιλοξενίας που υπάρχει στην ελευθερία εγκατάστασης, λάμπει με την απουσία της στις υπηρεσίες όπου αρκεί η συμμόρφωση με το νομικό καθεστώς του κράτους προέλευσης, κάτι που προτιμάται εφόσον αυτό είναι ευνοϊκότερο.

⁸² Βλ και C-452/04, *Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht*, Συλλ. 2006, I-09521, σκέψη 34: [...] *The Court will in principle examine the measure in dispute in relation to only one of those two freedoms if it appears, in the circumstances of the case, that one of them is entirely secondary in relation to the other and may be considered together with it.*

υπόθεση σχετικά με δραστηριότητα διαμεσολάβησης στοιχημάτων.⁸³ Επομένως, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτέρων περιστάσεων της υποθέσεως, αν η υπό κρίση περίπτωση στην κύρια δίκη εμπίπτει στο άρθρο 43 ΕΚ ή στο άρθρο 49 ΕΚ. Κατόπιν των ανωτέρω, τα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να εξετασθούν ταυτοχρόνως υπό το πρίσμα τόσο του άρθρου 43 ΕΚ όσο και του άρθρου 49 ΕΚ (σκέψεις 51 και 52).⁸⁴

Μεγαλύτερη συγγένεια φαίνεται να υπάρχει με την ελευθερία εγκατάστασης. Τα όρια είναι αρκετές φορές δυσδιάκριτα. Στην υπόθεση *Yellow Cab*⁸⁵, όπου η αυστριακή νομοθεσία δεν έδινε σε εταιρία μεταφορών με γερμανική έδρα άδεια εκμετάλλευσης λεωφορειακής γραμμής στη Βιέννη, κρίθηκε ότι θιγόταν η ελευθερία εγκατάστασης και όχι της παροχής υπηρεσιών (σκέψη 39). Σε γενικές γραμμές ωστόσο ενώ το διαφοροποιό στοιχείο της προσωρινότητας ξεκαθάριζε το τοπίο σχετικά εύκολα, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια νομολογιακή προτίμηση σε οικονομικά κριτήρια έναντι των καθαρά νομικών-θεωρητικών, ακολουθώντας ενδεχομένως την πρακτική της GATS, η οποία σε αντίθεση με τη ΣΛΛΕ δεν περιέχει διατάξεις σχετικά την εγκατάσταση, αρκούμενη στον οικονομικό χαρακτήρα της δραστηριότητας.⁸⁶

Όχι στο πεδίο των κεφαλαίων αλλά αυτό των υπηρεσιών εντάσσεται η δραστηριότητα χορηγήσεως πιστώσεων που ασκείται από πιστωτικό ίδρυμα καθώς η νομισματική αξία του δανείου και οι τόκοι πρέπει να μεταφερθούν από ένα κράτος μέλος σε άλλο. Οι χρηματοοικονομικές ροές των τόκων και της νομισματικής αξίας των δανείων αποτελούν κατ' αρχήν περιστατικά της κινήσεως κεφαλαίων και πληρωμών, αλλά εξυπηρετούν μια παροχή υπηρεσιών, την εκτέλεση της πιστωτικής συναλλαγής.⁸⁷ Ομοίως στην προεγενέστερη *Fidium Finanz*,⁸⁸ η αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών είχε επικρατήσει της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων σχετικά με τη χορήγηση κατ' επάγγελμα πιστώσεων. Η συγκεκριμένη

⁸³ Γερμανική εταιρία διατηρούσε κατάστημα στη Γερμανία για διεξαγωγή στοιχημάτων για λογαριασμό εταιρίας με έδρα στη Μάλτα. Βάσει εθνικής νομοθεσίας απαγορεύτηκε η εν λόγω δράση.

⁸⁴ C-409/06, *Winner Wetten GmbH κατά Bürgermeisterin der Stadt Bergheim*, Συλλ. 2010, 00000.

⁸⁵ C-338/09, *Yellow Cab Verkehrsbetrieb GmbH κατά Landeshauptmann von Wien*, Συλλ. 2010, 00000.

⁸⁶ Βλ. αναλυτικά Hatzopoulos 2010: 41-42.

⁸⁷ C-105/08, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλ. 2010, 00000, Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα Juliane Kokott, (σκέψεις 16 και 17).

⁸⁸ C-452/04, *Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht*, Συλλ. 2006, I-09521.

επιχείρηση έχοντας έδρα σε τρίτο κράτος, μπορούσε να επικαλεστεί μόνον την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, που επίσης θιγόταν έμμεσα.

Σε σχέση με την ελευθερία κυκλοφορίας εμπορευμάτων, στην υπόθεση *Schindler*⁸⁹ κρίθηκε ότι ο επιβαλλόμενος περιορισμός δεν στρεφόταν κατά των λαχνών ως φυσικών αντικειμένων, αλλά κατά της λαχειοφόρου αγοράς ως δραστηριότητας, ως υπηρεσίας, και έτσι εφαρμοστέο τύγγχανε το παλιό 49ΕΚ για τις υπηρεσίες και όχι το παλιό 28 ΕΚ για τα εμπορεύματα. Επίσης ίδια η χρήση μηχανημάτων τζόγου συνιστά υπηρεσία κατά το παλιό 49ΕΚ ανεξάρτητα από τη σύνδεσή του με κατασκευή, εισαγωγή και διανομή των μηχανημάτων, και άρα δεν υπάγεται στην ελευθερία κυκλοφορίας εμπορευμάτων.⁹⁰

2.3. Οι δικαιούχοι

Όπως και στις υπόλοιπες τρεις ελευθερίες, αποδέκτες των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ελευθερία παροχής υπηρεσιών είναι κυρίως τα κράτη μέλη, οι οργανισμοί που εξαρτώνται από αυτά και τα όργανα της ΕΕ, αλλά και ιδιώτες, ως συνέπεια ανάπτυξης τριτενέργειάς της.⁹¹

Το ατομικό δικαίωμα των φορέων της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών για άμεση επίκληση των συγκεκριμένων διατάξεων ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων αναγνωρίστηκε νωρίς στην απόφαση *Van Binsbergen*.⁹² Οι δικαιούχοι είναι τόσο ο πάροχος της υπηρεσίας, όσο και αποδέκτης της. Ήδη στις συνεκδικαθείσες υποθέσεις *Luisi* και *Carbone*, όπου Ιταλοί υπήκοοι αμφισβήτησαν ιταλικό νόμο που προέβλεπε περιορισμό χρηματικού ποσού που επιβαλλόταν να εξαχθεί από την Ιταλική επικράτεια, διευκρινίζεται ότι προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών είναι δυνατό να υπάρχει μετακίνηση είτε του παρόχου της υπηρεσίας στο κράτος εγκατάστασης του αποδέκτη, κάτι που ορίζεται ρητά στη Συνθήκη (άρθρο 57

⁸⁹ C-275/92, *Her Majesty's Customs and Excise v Gerhart Schindler and Jörg Schindler*, Συλλ.1994, I-1039, ό.π.

⁹⁰ C-6/01, *Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreativas (Anomar) and Others and Estado português*, Συλλ. 2003, I-08621.

⁹¹ Παπαγιάννης 2007: 403-404.

⁹² C-33/74, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen κατά Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid (Κεντρική Ένωση Επαγγελματιών Μεταλλουργίας)*, Συλλ. 1974, 1299, σκέψη 27.

παρ. 3 ΣΛΕΕ), είτε του αποδέκτη στο κράτος εγκατάστασης του παρόχου, περίπτωση που δεν ορίζεται ρητά μεν, ωστόσο αποτελεί αναγκαίο συμπλήρωμα της πρώτης περίπτωσης και ανταποκρίνεται στο στόχο ελευθέρωσης κάθε αμειβόμενης δραστηριότητας που δεν καλύπτεται από τις υπόλοιπες ελευθερίες (σκέψη 10).⁹³

Ο **πάροχος της υπηρεσίας** δύναται να είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Και στις δύο περιπτώσεις αυτό καθορίζεται από το εθνικό δίκαιο. Εφόσον είναι φυσικό πρόσωπο πρέπει να έχει την υπηκοότητα κράτους μέλους. Αν είναι νομικό πρόσωπο η έδρα του πρέπει να βρίσκεται σε κράτος μέλος, και στην περίπτωση αυτή ισχύουν τα οριζόμενα για την έδρα νομικών προσώπων στις υπόλοιπες ελευθερίες. Στη μεταβατική περίοδο προσχώρησης νέων κρατών μελών ο πάροχος ενδέχεται να υπόκειται σε περιορισμούς που σε περίπτωση πλήρους ένταξης δεν θα υφίστατο, όπως φάνηκε στις συνεκδικαθίσεις *Vicoplus*,⁹⁴ ωστόσο στην *Ciola*⁹⁵, σε διαχειριστή θέσεων αγκυροβόλησης σε πόλη της Ρουμανίας που βαίνει στη Μαύρη Θάλασσα, πριν την ένταξή της, κρίθηκε σχετικά με πρόστιμα που του επιβλήθηκαν λόγω υπέρβασης του ορίου θέσεων που του είχε τεθεί ότι *μια απαγόρευση, η οποία επιβλήθηκε, πριν από την προσχώρηση κράτους μέλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όχι με γενικό και αφηρημένο κανόνα αλλά με ατομική και συγκεκριμένη διοικητική απόφαση που κατέστη οριστική, και η οποία απαγόρευση αντίκειται στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, πρέπει να μη λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση του κύρους ενός προστίμου με το οποίο τιμωρείται η μη τήρηση της απαγορεύσεως αυτής μετά την ημερομηνία προσχωρήσεως* (διατακτικό, σημ. 2).

Αν είναι υπήκοος τρίτου κράτους, εφόσον είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος, δύναται να υπαχθεί στις οικείες διατάξεις εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του 56 παρ. 3 ΣΛΕΕ, δηλαδή εφόσον το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίσουν κατά τη συνήθη νομοθετική διαδικασία όπως ορίζεται στα άρθρα 289 και 294 ΣΛΕΕ⁹⁶ (αντί του Συμβουλίου μόνου και της ειδικής πλειοψηφίας προτάσει

⁹³ C-286/82 και C-26/83 *Luisi και Carbone*, Συλλ.1984, 00377.

⁹⁴ C-307/09, *Vicoplus SC PUH*, C-308/09, *BAM Vermeer Contracting sp. zoo*, C-309/09, *ek Industrial Services sp. zoo κατά Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*, EE C 267 της 7.11.2009. Τα άρθρα 56 ΣΛΕΕ και 57 ΣΛΕΕ δεν εμποδίζουν κράτος μέλος όπως, κατά τη μεταβατική περίοδο του κεφαλαίου 2, παράγραφος 2, του παραρτήματος XII της πράξεως περί των όρων προσχωρήσεως [...], εξαρτήσει από τη λήψη άδειας εργασίας την [...] απόσπαση στο έδαφός του εργαζομένων Πολωνών υπηκόων (διατακτικό).

⁹⁵ C-224/97, *Erich Ciola και Land Vorarlberg*, Συλλ. 1999, I-02517.

⁹⁶ Προτάσει της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρ. Κοινοβούλιο, το τελευταίο σε πρώτη ανάγνωση διαβιβάζει τη θέση του στο Συμβούλιο, και σε περίπτωση έγκρισής της εκδίδεται η πράξη

της Επιτροπής που όριζε το άρθρο 205 παρ.2 ΣυνθΕΚ) και εφόσον η οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσει μπορεί να υπαχθεί στην έννοια της υπηρεσίας κατά τα οριζόμενα στη Συνθήκη.⁹⁷

Αλλά το πεδίο της εν λόγω θεμελιώδους ελευθερίας είναι τόσο ελαστικό που νομολογιακά, χωρίς την τήρηση της πιο πάνω διαδικασίας, το δικαίωμα του παρόχου υπηκόου κράτους μέλους θεωρείται «παράγωγο», παρακολουθηματικό και για υπηκόους τρίτων κρατών (Obwexer 2006: 7).⁹⁸ Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Αυστρίας*⁹⁹ σχετική με την απόσπαση εργαζομένων υπηκόων τρίτου κράτους εταιρίας αυστριακής, το Δικαστήριο συμφώνησε με το επιχείρημα ότι *στο πλαίσιο της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, κάθε παρέχων υπηρεσίες διαβιβάζει στους υπαλλήλους του το «παράγωγο δικαίωμα» να λάβουν άδεια διαμονής για την απαιτούμενη από την παροχή υπηρεσιών διάρκεια. Στο μέτρο που οι αποσπασμένοι εργαζόμενοι δεν έχουν καμία αξίωση προσβάσεως στην αγορά εργασίας του κράτους αποσπάσεως, ο λόγος για την αυτόματη άρνηση του άρθρου 10, παράγραφος 1, σημείο 3, του FrG είναι δυσανάλογος σε σχέση με τον σκοπό διασφάλισης της δημόσιας τάξης και της δημόσιας ασφάλειας (σκέψη 31). Με την επιβολή υποχρέωσης τήρησης δυσανάλογων διοικητικών μέτρων για αυτούς τους υπηκόους τρίτου κράτους, η αυστριακή νομοθεσία κρίθηκε ρητά ότι παραβίασε τις διατάξεις για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (σκέψη 68 και διατακτικό).*¹⁰⁰ Στην *Fidium Finanz*¹⁰¹ ωστόσο κρίθηκε ότι εταιρία εδρεύουσα σε τρίτο κράτος δεν μπορεί να επικαλεστεί τις εν λόγω διατάξεις.

με τη διατύπωση που αποδίδει τη θέση του Ευρ. Κοινοβουλίου. Σε περίπτωση μη έγκρισής της, διατυπώνει τη δική του θέση και «δίνει την πάσα» στο Κοινοβούλιο για μια δεύτερη ανάγνωση. Αναλόγως, η πράξη εκδίδεται ή προτείνονται τροπολογίες, οπότε και στην τελευταία περίπτωση ενεργοποιείται ο μηχανισμός της ειδικής πλειοψηφίας του Συμβουλίου.

⁹⁷ Έτσι με τον ερχομό του Κοινοβουλίου, που συνολικά καθίσταται ισότιμος συννομοθέτης για το 95% της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και στο προσκήνιο των υπηρεσιών, με την ουσιώδη μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας επέκταση της συναπόφασης, αυξάνεται η δημοκρατική νομιμότητα και στον τομέα αυτό. www.europarl.gr/ressource/static/files/press.../Synthiki_Lissavonas.doc, συνοπτική παρουσίαση της Συνθήκης της Λισαβόνας από τους εκπροσώπους του Ευρ. Κοινοβουλίου

⁹⁸ C-384/93, *Alpine Investments*, Συλλ.1995, I-01141.

⁹⁹ C-168/04, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Δημοκρατίας της Αυστρίας*, Συλλ. 2006, I-09041.

¹⁰⁰ Ομοίως και C-244/04, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*, Συλλ. 2006, I-885, βλ. και ¹⁰⁰ C-445/03, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου*, Συλλ. 2004, I-10191.

¹⁰¹ C-452/04 *Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht*, Συλλ.2006, I-09521,

Ο πάροχος πρέπει να είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος.¹⁰² Ο δε αποδέκτης της υπηρεσίας που παρέχεται πρέπει είτε να βρίσκεται εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος,¹⁰³ είτε, εφόσον είναι και αυτός εγκατεστημένος στο ίδιο κράτος μέλος με τον πάροχο, πρέπει η υπηρεσία να εμφανίζει διασυνοριακότητα. Και κατά την Οδηγία 2006/123 ΕΚ¹⁰⁴ η έννοια του παρόχου υπηρεσιών δεν περιορίζεται σε περιπτώσεις διασυνοριακής παροχής των υπηρεσιών στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών, αλλά περιλαμβάνει και περιπτώσεις κατά τις οποίες οι φορείς εγκαθίστανται σε ένα κράτος μέλος με σκοπό να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στο κράτος αυτό. Αντίθετα δεν περιλαμβάνονται στην έννοια του παρόχου υποκαταστήματα εταιριών τρίτων χωρών σε κράτος μέλος. Η συγκεκριμένη ελευθερία καλύπτει μόνο εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους σε κράτος μέλος.

Επίσης είτε είναι και οι δύο εγκατεστημένοι στο ίδιο ή σε διαφορετικό κράτος μέλος, δύναται να βρεθούν σε τρίτο κράτος μέλος για την παροχή της υπηρεσίας. Αν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών την επικαλείται ο πάροχος, που πρέπει να έχει ιθαγένεια κράτους μέλους (άρα αυτόματα ευρωπαϊκή ιθαγένεια)¹⁰⁵ εφόσον είναι φυσικό πρόσωπο, δεν ενδιαφέρει η υπηκοότητα του αποδέκτη.

Ο αποδέκτης της υπηρεσίας απολαμβάνει το εν λόγω δικαίωμα,¹⁰⁶ και δύναται επίσης να είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο.¹⁰⁷ Η νομολογία μεριμνά για την

¹⁰² C-34/95, C-35/95, C-36/95, *De Agostini κλπ.*, Συλλ. 1997, I-3893, σκέψη 29.

¹⁰³ μια επιχείρηση μπορεί να επικαλείται το δικαίωμα της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών έναντι του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένη εφόσον οι αποδέκτες των υπηρεσιών της είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, γενικότερα δε, σε όλες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο παρέχων υπηρεσίες τις προσφέρει εντός κράτους μέλους διαφορετικού από αυτό στο οποίο είναι εγκατεστημένος. (C-287/10, *Tankreederei I SA κατά Directeur de l'administration des contributions directes*, Συλλ. 2010, 00000, σκέψη 16).

¹⁰⁴ Προοίμιο, σημ. 36. Βλ. ιδιαίτερο κεφ. πιο κάτω.

¹⁰⁵ Άρθρο 8 ΣΕΕ.

¹⁰⁶ C-169/08, *Presidente del Consiglio dei Ministri κατά Regione Sardegna*, Συλλ. 2009, I-10821, σκέψη 25 (με την εκεί αναφερόμενη νομολογία): Ειδικότερα, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, αν και το άρθρο 50, τρίτο εδάφιο, ΕΚ δεν αναφέρει παρά μόνον την ελευθερία ενεργητικής παροχής υπηρεσιών –περίπτωση κατά την οποία ο παρέχων τις υπηρεσίες μεταβαίνει προς τον αποδέκτη–, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών περιλαμβάνει και την ελευθερία των αποδεκτών των υπηρεσιών, και ιδίως των τουριστών, να μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος, όπου βρίσκεται ο παρέχων τις υπηρεσίες, για να αποδεχθούν τις υπηρεσίες αυτές (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1984, 286/82 και 26/83, *Luisi και Carbone*, Συλλογή 1984, σ. 377, σκέψεις 10 και 16, καθώς και αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, C-76/05, *Schwarz και Gootjes-Schwarz*, Συλλογή 2007, σ. I-6849, σκέψη 36, και C-318/05, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2007, σ. I-6957, σκέψη 65).

¹⁰⁷ Δυνάμει του 62 ΣΛΕΕ (παλιό 55 ΣΕΚ) ισχύει και για τις υπηρεσίες η διάταξη του 54 ΣΛΕΕ (παλιό 48 ΣΕΚ): Οι εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και οι

κατάργηση σχετικών περιορισμών και στο πρόσωπό του. Ενδεικτικά στην *Eurowings*¹⁰⁸ τονίστηκε ότι το φορολογικό πλεονέκτημα που απορρέει ενδεχομένως για τους παρέχοντες υπηρεσίες από τη χαμηλή φορολογία στην οποία υπόκεινται στο κράτος μέλος εντός του οποίου είναι εγκατεστημένοι δεν μπορεί να επιτρέψει σε άλλο κράτος μέλος να δικαιολογεί τη δυσμενέστερη φορολογική μεταχείριση των αποδεκτών των υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένοι στο τελευταίο αυτό κράτος [...] (σκέψη 44). Στην *Ciola*¹⁰⁹ διατυπώθηκε περιεκτικά ότι οι εθνικές ρυθμίσεις, οι οποίες δεν εφαρμόζονται αδιακρίτως στις παροχές υπηρεσιών ανεξαρτήτως του τόπου κατοικίας του αποδέκτη και οι οποίες, ως εκ τούτου, εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις, είναι συμβατές με το κοινοτικό δίκαιο μόνον αν μπορούν αν υπαχθούν σε ρητή διάταξη περί εξαιρέσεως [...] (σκέψη 16).

Για την επίκληση του σχετικού δικαιώματος του αποδέκτη, πρέπει κατά την κρατούσα άποψη να έχει την υπηκοότητα κράτους μέλους, οπότε και δεν απαιτείται ο πάροχος να είναι και αυτός υπήκοος κράτους μέλους.¹¹⁰ Ο αποδέκτης αρκεί απλά κατά κανόνα να έχει την κατοικία ή έδρα του σε κράτος μέλος. Η αποδεχόμενη υπηρεσία πρέπει να συνιστά τέτοια κατά τα οριζόμενα στη συνθήκη. Ο αποδέκτης μπορεί είτε να μεταβεί στο κράτος εγκατάστασης του παρόχου, είτε να αποδεχτεί την υπηρεσία που μόνη περνά τα σύνορα στο κράτος εγκατάστασης του ιδίου,¹¹¹ είτε και σε τρίτο κράτος μέλος, όπου μεταβαίνουν πάροχος και αποδέκτης.

Βάσει ειδικότερων ρυθμίσεων εντούτοις, όπως με τον Κανονισμό 4055/86 ΕΟΚ,¹¹² ο αποδέκτης δύναται να μην είναι υπήκοος κράτους μέλους ούτε καν να κατοικεί σε κράτος μέλος.¹¹³ Ενδεικτική είναι η υπόθεση *Geha*,¹¹⁴ όπου ελληνική

οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ένωσης εξομοιώνονται για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, προς τα φυσικά πρόσωπα που είναι υπήκοοι των κρατών μελών. Ως εταιρίες νοούνται οι εταιρίες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών, και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό.

¹⁰⁸ C-294/97, *Eurowings Luftverkehrs AG και Finanzamt Dortmund-Unna*, Συλλ. 1999, I-07447.

¹⁰⁹ C-224/97, *Erich Ciola και Land Vorarlberg*, Συλλ. 1999, I-02517.

¹¹⁰ C-349/96, *CALFA*, Συλλ. 1999, I-11, σκέψη 18.

¹¹¹ C-155/73, *Saachi*, Συλλ. 1974, 409.

¹¹² της 22.12.1986, για την εφαρμογή της αρχής της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών μεταξύ κρατών μελών και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών, Επίσημη Εφημερίδα L 378, 31.12.1986, 0001 – 0003.

¹¹³ Για όσες υπάγονται στο πεδίο της Οδηγίας 2006/123 για τις Υπηρεσίες: [...] *Η έννοια του αποδέκτη θα πρέπει να καλύπτει επίσης τους υπηκόους τρίτων χωρών που επωφελούνται ήδη από δικαιώματα που τους παρέχουν κοινοτικές πράξεις όπως ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, η οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν*

ναυτιλιακή εταιρία επέβαλλε ακριβότερα τέλη στη Ρόδο σε αποδέκτες με προορισμό την Τουρκία. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο κανονισμός 4055/86, δυνάμει του οποίου εφαρμόζονται στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών μεταξύ κρατών μελών όλοι οι κανόνες της Συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών απαγορεύει την εφαρμογή οποιασδήποτε εθνικής ρυθμίσεως η οποία καθιστά την παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσχερέστερη από την παροχή υπηρεσιών αποκλειστικά εντός ενός κράτους μέλους [...] Δεδομένου ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 4055/86 επεξέτεινε την αρχή της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών στις ενδοκοινοτικές μεταφορές μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών, πρέπει να εφαρμοστούν στις μεταφορές αυτές οι κανόνες που ισχύουν για τις ενδοκοινοτικές μεταφορές (σκέψεις 20, 21).

Όταν πάροχος και αποδέκτης έχουν την κατοικία ή την έδρα τους στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία, δεν εμπίπτουν στο πεδίο της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών όταν ο ένας από τους δύο έχει την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους.¹¹⁵ Αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις στερούν τον αποδέκτη και τον πάροχο από το προστατευτικό αυτό πλέγμα, παρότι η νομολογία τείνει να γίνεται πιο ελαστική στο σημείο αυτό.¹¹⁶

Το στοιχείο της προσωρινότητας ισχύει και από την πλευρά του αποδέκτη: μετάβασή του για αόριστο χρόνο σε κράτος μέλος για την αποδοχή υπηρεσιών, ενδεχομένως συνιστά μόνιμη εγκατάσταση, και άρα δεν υπάγεται στο πεδίο της ελευθερίας αυτής.

Ο αποδέκτης δύναται να μην είναι προκαθορισμένος, αλλά αρκεί η υποθετική ή μελλοντική ύπαρξή του. Ενδεικτικά στην υπόθεση *Alpine Investments*¹¹⁷, η ολλανδική νομοθεσία απαγόρευε σε ολλανδική εταιρία να διενεργεί “cold calling” πωλήσεις και

διαμέμοντες [14], ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 859/2003 του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2003, για την επέκταση των διατάξεων του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 574/72 στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν καλύπτονται ήδη από τις διατάξεις αυτές μόνον λόγω της ιθαγένειάς τους [15] και η οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών [16]. Επιπλέον, τα κράτη μέλη μπορούν να επεκτείνουν την έννοια του αποδέκτη και σε άλλους υπηκόους τρίτων χωρών που είναι παρόντες στο έδαφός τους (Προοίμιο, σημ. 36)

¹¹⁴ C-435/00, *Geha Naftiliaki EPE* και λοιποί κατά *NPDD Limenikou Tameiou DOD/SOU* και *Ellinikou Dimosiou*, Συλλ. 2002, I-10615.

¹¹⁵ C-70/95, *Sodemare*, Συλλ. 1997, I-3395. (Βλ. και Παπαγιάννης 2007: 460).

¹¹⁶ Βλ. παραπάνω, σελ. 7-8.

¹¹⁷ C-384/93, *Alpine Investments BV v Minister van Financiën*, Συλλ. 1995, I-01141.

σε άλλα κράτη μέλη. Κρίθηκε ότι η δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν μπορεί να εξαρτάται από την ύπαρξη προκαθορισμένου αποδέκτη (σκέψη 19).

Έτσι διαμορφώνονται τέσσερις τρόποι παροχής (ή αποδοχής) υπηρεσιών: ο πάροχος μεταβαίνει στο κράτος εγκατάστασης του αποδέκτη, ο αποδέκτης μεταβαίνει στο κράτος εγκατάστασης του παρέχοντα, πάροχος και αποδέκτης μεταβαίνουν σε τρίτο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία, ή πάροχος και αποδέκτης παραμένουν στα κράτη μέλη εγκατάστασής τους, και τέλος ενδέχεται τα σύνορα να περνά μόνο η υπηρεσία (όπως συμβαίνει στις υποθέσεις διαδικτυακών καζίνο).¹¹⁸

2.4. Τα δικαιώματα

Οι φορείς της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών απολαμβάνουν δικαίωμα αναχώρησης από το κράτος μέλος εγκατάστασής τους, καθώς και εισόδου και διαμονής σε άλλο κράτος μέλος. Νομολογιακά τα δικαιώματα αυτά διασφαλίζονται επαρκώς μέσα από τις ίδιες τις διατάξεις για τις υπηρεσίες της Συνθήκης, χωρίς να χρειάζεται επίκληση ειδικότερων Οδηγιών, ή η Συνθήκη να λειτουργεί επικουρικά.

Αρχικά τα δικαιώματα αυτά ρυθμίζονταν από το πρώην άρθρο 49 ΕΚ (νυν 56 ΣΛΕΕ) σε συνδυασμό με την Οδηγία 73/148 ΕΟΚ¹¹⁹ για την κατάργηση περιορισμών μετακίνησης και διαμονής εντός της Κοινότητας για υπηκόους των κρατών μελών αναφορικά με την εγκατάσταση και την παροχή υπηρεσιών. Στην Οδηγία αυτή υπάγονται πλέον μόνο όσοι διακινούνται και διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος για την παροχή υπηρεσιών για διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών. Για μικρότερο διάστημα υπάγονται στο νομικό πλέγμα της Οδηγίας 2004/38 ΕΚ¹²⁰ για τα

¹¹⁸ Αλλά βλ. C-20/92, *Hubbard*, Συλλ. 1993, I-03777, σκέψη 11 και C-398/95, *Σύνδεσμος Τουριστικών Γραφείων*, Συλλ. 1997, I-03091.

¹¹⁹ Οδηγία 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1973 *περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών*, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 172 της 28.06.1973, 0014 – 0016, Ελληνική ειδική έκδοση: Κεφάλαιο 06 τόμος 1, 0144.

¹²⁰ Οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 *σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ,*

δικαιώματα των πολιτών, αντιμετωπιζόμενοι όπως οι λοιποί διακινούμενοι μετανάστες.¹²¹

Ενδεικτικά για το δικαίωμα εισόδου στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*¹²² που αφορούσε την ελευθερία κυκλοφορίας των προσώπων με αφορμή διασυνοριακό έλεγχο, ξανατονίστηκε η γενική παραδοχή για τις οικονομικές ελευθερίες ότι [...] οι υπήκοοι των κρατών μελών της Κοινότητας έχουν γενικώς δικαίωμα εισόδου στο έδαφος των άλλων κρατών μελών στο πλαίσιο της ασκήσεως των διαφόρων ελευθεριών που αναγνωρίζει η Συνθήκη και, ειδικότερα, της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, ελευθερίας της οποίας απολαμβάνουν τόσο οι παρέχοντες υπηρεσίες όσο και οι αποδέκτες των υπηρεσιών, σύμφωνα με πάγια ήδη νομολογία [...] (σκέψη 10).¹²³

Τόσο οι πάροχοι όσο και οι αποδέκτες¹²⁴ απολαμβάνουν δικαίωμα ίσης μεταχείρισης και μη διάκρισης λόγω ιθαγένειας.¹²⁵ Στην υπόθεση *Hubbard*¹²⁶ σχετικά με την εκτέλεση διαθήκης, τονίστηκε ότι όταν οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται από επαγγελματία και, κατά συνέπεια, όπως ορίζει το άρθρο 60 της Συνθήκης, συνήθως, αντί αμοιβής, εφαρμόζεται η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που διατυπώνεται στο άρθρο 59 (σκέψη 13). Περαιτέρω κρίθηκε ότι το δικαίωμα για ίση μεταχείριση, που καθιερώνει το κοινοτικό δίκαιο, δεν είναι δυνατό να εξαρτάται από την ύπαρξη διεθνών συμφωνιών αμοιβαιότητας που έχουν συναφθεί από τα κράτη μέλη (διατακτικό). Στην *Ciola*¹²⁷ επισημάνθηκε το δικαίωμα και του παρόχου και του αποδέκτη να απολαμβάνουν μη περιορισμένο αριθμό θέσεων αγκυροβόλησης σκαφών.

73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, Επίσημη Εφημερίδα L 158 της 30.4.2004, 77 - 123.

¹²¹ Άρθρο 6.

¹²² C-68/89, *Επιτροπή κατά Ολλανδίας*, Συλλ. 1991, I-02637.

¹²³ Βλ. και C-43/93, *Raymond Vander Elst v Office des Migrations Internationales*, Συλλ. 1994, I-03803, σκέψη 13.

¹²⁴ Βλ. και άρθρο 20 Οδηγίας Bolkenstein, για τον αποδέκτη των υπηρεσιών που εμπίπτουν στο πεδίο της. Έτσι ο αποδέκτης έχει δικαίωμα να μην αντιμετωπίζει μεροληπτικές χορηγήσεις κρατικών ενισχύσεων (άρθρο 19, σημ. β).

¹²⁵ Ανεπίτρεπτοι σχετικοί περιορισμοί από την ιταλική νομοθεσία που απαιτούσε δραστηριότητες ιδιωτικής ασφαλείας (περιλαμβανομένων των δραστηριοτήτων επιτηρήσεως ή φυλάξεως κινητής ή ακίνητης περιουσίας) μπορούν να ασκούνται εντός της ιταλικής επικράτειας, υπό την προϋπόθεση χορηγήσεως άδειας, μόνον από «φορείς ιδιωτικής ασφαλείας» που έχουν την ιταλική ιθαγένεια, C-283/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2001, I-04363.

¹²⁶ C-20/92, *Anthony Hubbard v. Peter Hamburger*, Συλλ. 1993, I-03777.

¹²⁷ C-224/97, *Erich Ciola και Land Vorarlberg*, Συλλ. 1999, I-02517.

Επιμέρους θεμελιώνονται τα αντίστοιχα δικαιώματα από τους νομολογιακά απαγορευμένους περιορισμούς. Ενδεικτικά ο πάροχος έχει δικαίωμα επιλογής της νομικής μορφής που θα ενδυθεί στις συναλλαγές,¹²⁸ τον εταιρικό του σκοπό,¹²⁹ δικαίωμα διάθεσης κεφαλαίου χωρίς ορισμένο ελάχιστο ύψος, δικαίωμα να μην καταθέτει κάποια εγγύηση σε εθνικό οργανισμό για τις υπηρεσίες που παρέχει, δικαίωμα να μην επιβαρύνει το προσωπικό του με τυχόν επιβολή εθνικής ειδικής διοικητικής άδειας.¹³⁰ Ελευθερία συναλλαγών αποπνέει το σχετικό δικαίωμα των παρόχων να απασχολούν αριθμό εργαζομένων που αυτοί επιθυμούν και όχι όποιον τάσσει κράτος μέλος όταν για τους δικούς του υπηκόους δεν επιβάλλει τέτοιον περιορισμό.¹³¹

Εκτός από δικαίωμα να μην διατηρείται εγκατάσταση ή άλλη έδρα στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία,¹³² παράλληλα εγκαθιδρύεται δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη. Με την υπόθεση *Cowan*,¹³³ σχετικά με το απρόσκοπτο κίνησης τουριστών, ρητά περιλήφθηκαν στους δικαιούχους του δικαιώματος διακίνησης (Κουσκουνά στο Χριστιανός et al 2011: 287), αλλά και δικαιωμάτων αποζημίωσης από ποινικό αδίκημα οι αποδέκτες των υπηρεσιών. Ο γαλλικός κώδικας πολιτικής δικονομίας προέβλεπε δυνατότητα σε θύμα επίθεσης που υπέστη σωματική βλάβη να αξιώσει αποζημίωση εάν δεν μπορεί να τη λάβει από άλλη αιτία. Έτσι δικαιώθηκε Άγγλος υπήκοος που βρέθηκε σε τέτοια θέση κατά τη διαμονή του στη Γαλλία για τουριστικούς λόγους.

Ο πάροχος έχει δικαίωμα να δραστηριοποιείται αυτοπρόσωπα και άμεσα στην πρακτορεία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε κράτος μέλος άλλο της εγκατάστασής του, δίχως τη μεσολάβηση τρίτου, εγκατεστημένου στο κράτος αυτό. Κρίθηκε ότι η Αυστρία παραβίασε τη σχετική ελευθερία με το να επιβάλλει στους πράκτορες ευρεσιτεχνίας που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος να προσφένουν για

¹²⁸ C-439/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2002, I-00305, C-397/10, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου*, ΕΕ C 252 από 27.08.2011, 6, 6.11.2010. Για τις υπηρεσίες που υπάγονται στην Οδηγία για τις Υπηρεσίες (βλ. ειδικό κεφ. πιο κάτω) το δικαίωμα αυτό ορίζεται πια ρητά (άρθρο 15, σημ. 2β).

¹²⁹ C-397/10, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου*, ΕΕ C 252 από 27.08.2011, 6, 6.11.2010.

¹³⁰ C-514/03, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας*, Συλλ.2006, I-00963.

¹³¹ C-79/01 *Payroll and Others*, Συλλ. I-8923. Εξαιρείται όμως η μεταφορά και η διανομής εκρηκτικών υλών: C-514/03, *Επιτροπή των κατά Ισπανίας*, Συλλ.2006, I-00963.

¹³² C-279/00, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2002, I-01425.

¹³³ C-186/87, *Cowan*, Συλλ. 1989, 195.

την παροχή υπηρεσιών εντός της επικράτειάς της στις υπηρεσίες υπεύθυνου πλυρωμών που έχει εγκατάσταση στην Αυστρία.¹³⁴ Έτσι οι πράκτορες διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας απολαμβάνουν το δικαίωμα να μην χρειάζεται να διορίζουν ως αντίκλητο ειδικό πληρεξούσιο κατά την παροχή των υπηρεσιών τους σε άλλο κράτος μέλος από αυτό της εγκατάστασής τους.¹³⁵ Αναγνωρίζεται επιπλέον και σε αυτούς δικαίωμα πληροφόρησης από τα κράτη μέλη σχετικά με επιμέρους ρυθμίσεις στην εθνική έννομη τάξη για την πρόσβαση σε ορισμένα επαγγέλματα. Το δικαίωμα πληροφόρησης και για τους παρόχους και για τους αποδέκτες καθιερώνεται πια ρητά και στην Οδηγία Bolkenstein, στο στενό πεδίο υπηρεσιών που αυτή καταλαμβάνει.

Ομοίως δικαιούνται οι εγκεκριμένοι ιδιωτικοί οργανισμοί *ελέγχου των γεωργικών προϊόντων βιολογικής παραγωγής* της εν λόγω ελευθερίας να μην διαθέτουν εγκατάσταση σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να μπορούν να παρέχουν εκεί υπηρεσίες ελέγχου,¹³⁶ οι επιχειρήσεις επιθεώρησης λεβήτων,¹³⁷ κ.ά.

Η αλλοδαπή επιχείρηση παροχής υπηρεσιών στο κράτος μέλος όπου είναι εγκατεστημένη έχει δικαίωμα να μην κατέχει σχετική άδεια για την άσκηση των δραστηριοτήτων της σε άλλο κράτος μέλος, εφόσον πληροί την εν λόγω υποχρέωση στο κράτος μέλος προέλευσής της. Έχει δικαίωμα να μην της επιβάλλονται προς τούτο καταβολή τελών στο άλλο κράτος μέλος. Αναφορικά με το προσωπικό των επιχειρήσεων αυτών δικαιούται να λαμβάνεται υπόψη σχετικό επαγγελματικό δελτίο ήδη εκδοθέν στο κράτος προέλευσης και να μην κατέχει δελτίο επαγγελματικής ταυτότητας του άλλου της εγκατάστασής τους κράτους μέλους.¹³⁸ Ομοίως ο πάροχος που ασκεί διαμετακομιστική δραστηριότητα,¹³⁹ ή σε άλλη υπόθεση υπηρεσίες καθαρισμού,¹⁴⁰ σε άλλο κράτος μέλος έχει δικαίωμα να μην εγγραφεί στο οικείο επαγγελματικό μητρώο του κράτους αυτού.

Ο πάροχος έχει ακόμα δικαίωμα να τυγχάνουν αναγνώρισης οι τίτλοι σπουδών που αποκτήθηκαν σε άλλο κράτος μέλος, να μην χρειάζεται να προσκομίσει τα

¹³⁴ C-564/07, *Επιτροπή κατά Αυστρίας*, Συλλ. 2009, I-00100.

¹³⁵ C-478/01, *Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου*, Συλλ. 2003, I-2351.

¹³⁶ C-404/05, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, Συλλ. 2007, I-10239. Ομοίως δεν απαιτείται η διατήρηση εντολοδόχου για έλεγχο εγγράφων αποσπασμένων εργαζομένων. Βλ. και C-319/06, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου*, Συλλ. 2008, I-04323.

¹³⁷ C-257/05, *Επιτροπή κατά Αυστρίας*, Συλλ. 2006, I-00134.

¹³⁸ C-189/03, *Επιτροπή κατά Βασιλείου των Κάτω Χωρών*, Συλλ. 2009, II-01831.

¹³⁹ C-264/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2000, I-07247.

¹⁴⁰ C-358/98, *Επιτροπή κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, Συλλ. 2000, I-01255.

πρωτότυπα μαζί με τα αντίγραφα έγγραφα των τίτλων, ούτε να τα συνοδεύει με πιστοποιητικό ιθαγένειας (όπως απαιτούσε η Ιταλία).¹⁴¹

Περαιτέρω θεμελιώνεται δικαίωμα του διοργανωτή εκθέσεων να μην χρειάζεται να λάβει επίσημη αναγνώριση από εθνικές ή περιφερειακές αρχές κράτους μέλους άλλου της εγκατάστασής του, προκειμένου να παράσχει εκεί τις υπηρεσίες του, να επιλέγει για την άσκηση της δραστηριότητάς του κατά αποκλειστικότητα ή μη, για την περιοδικότητά της ή μη, ακόμα για την επίτευξη ή μη κερδοσκοπικού σκοπού, και τη συνάφεια του αντικειμένου της με την σύνολη θεματική ενδεχομένως της έκθεσης.¹⁴²

Για τον στενό κύκλο υπηρεσιών που καταλαμβάνεται από την Οδηγία για τις Υπηρεσίες (βλ. ειδικότερα σχετικό κεφάλαιο πιο κάτω), θεμελιώνεται ρητά δικαίωμα ενημέρωσης και για τον πάροχο και για τον αποδέκτη, είτε μέσω των ενιαίων κέντρων εξυπηρέτησης (άρθρο 7), είτε ηλεκτρονικά (άρθρο 8),¹⁴³ σχετικά με τη διαδικασία που απαιτείται για την ενάσκηση της εν λόγω ελευθερίας και την πρόσβαση σε αυτή, τον τρόπο επικοινωνίας με αρμόδιες αρχές για περαιτέρω διευκρινίσεις, ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων, και με άλλες ενώσεις που μπορούν να τους προσφέρουν αρωγή στην πράξη, μητρώα που αφορούν τους διαθέσιμους παρόχους, τα μέσα ένδικης προστασίας τους σε περίπτωση διαφοράς. Το αντίστοιχο δικαίωμα των αποδεκτών εξειδικεύεται στα άρθρα 21 και 22.

Το δικαίωμα αυτό προχωρά βαθύτερα, με το να μην εξαντλείται σε μια τυπική πληροφόρηση, αλλά να θέλει την ενημέρωση να γίνεται με σαφήνεια και σε γλώσσα απλή και κατανοητή. Είναι διαθέσιμες και σε επικοινωνία από απόσταση, ενώ καταβάλλεται μέριμνα ώστε να διατηρούνται επίκαιρες. Η εξασφάλιση σωστής ενημέρωσης εξυπηρετεί την αρχή της διαφάνειας.¹⁴⁴ Εξάλλου, *το συμφέρον των αποδεκτών, και ιδίως των καταναλωτών, επιβάλλει να εξασφαλισθεί η δυνατότητα των παρόχων υπηρεσιών να παρέχουν υπηρεσίες πολλαπλών ειδικοτήτων και ότι οι περιορισμοί εν προκειμένω περιορίζονται κατά τον βαθμό που απαιτείται, προκειμένου*

¹⁴¹ C-298/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2002, I-3129.

¹⁴² C-439/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 2002, I-00305.

¹⁴³ Βλ. και Προοίμιο, σημ. 52.

¹⁴⁴ Βλ. και Προοίμιο, σημ. 102.

να εξασφαλισθεί η αμεροληψία, η ανεξαρτησία και η ακεραιότητα των νομοθετικώς κατοχυρωμένων επαγγελματιών [...].¹⁴⁵

3. Περιορισμοί της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών

Ήδη με την αρνητική οριοθέτηση των υπηρεσιών (άρθρο 56 παρ. 1) εισάγεται η έννοια των περιορισμών και της απαγόρευσης αυτών ως θεμελιώδες στοιχείο απόλαυσης της σχετικής ελευθερίας, και τελικά ως τρόπος εννοιοδότησής της. Η απαγόρευση των περιορισμών συνιστά ειδική εκδήλωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, στην οποία ερείδεται και η αρχή απαγόρευσης διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, και κατοικίας ως ειδικότερης έκφανσης της τελευταίας.

Οι περιορισμοί δύνανται να συνιστούν νομοθετικές ή διοικητικές ρυθμίσεις ή και πρακτικές ακόμα της διοίκησης. Δεν απαιτείται να είναι εθνικής εμβέλειας, αλλά δύνανται να καλύπτουν ένα μόνο τμήμα της επικράτειας.¹⁴⁶ Δεν ενδιαφέρει η νομική φύση του οργάνου που τις εκδίδει. Οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών αφορούν την ελευθερία στο σύνολό της. Σχετίζονται τόσο με την ίδια την υπηρεσία, όπως οι πωλήσεις με «εν ψυχρώ» τηλεφωνικές κλήσεις που η ολλανδική νομοθεσία απαγόρευε, ωστόσο η απαγόρευση αυτή κρίθηκε μη εφαρμοστέα ως προς αποδέκτες εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη.¹⁴⁷ Μπορούν να αναφέρονται στους φορείς της, τόσο τον πάροχο, όπως στην περίπτωση της ιταλικής νομοθεσίας που επέβαλε σε συμβούλους θεμάτων ευρεσιτεχνίας εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη υποχρέωση εγγραφής στο εθνικό οικείο επαγγελματικό μητρώο προκειμένου να

¹⁴⁵ Ο.π., σημ. 101.

¹⁴⁶ C-169/08, *Presidente del Consiglio dei Ministri κατά Regione Sardegna*, Συλλ. 2009, I-10821, σκέψη 29: τα εθνικά φορολογικά μέτρα που εμποδίζουν την άσκηση της ελευθερίας αυτής ενδέχεται να συνιστούν απαγορευμένα μέτρα, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για κατά κυριολεξία κρατικά μέτρα ή για μέτρα οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2005, C-544/03 και C-545/03, *Mobistar και Belgacom Mobile*, Συλλογή 2005, σ. I-7723, σκέψη 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία) και σκέψη 30: [...] Ακόμη και αν, ασφαλώς, ο φόρος αυτός δεν επιβάλλεται παρά μόνο σε καθορισμένο τμήμα κράτους μέλους, πλήττει τις επίμαχες προσεγγίσεις αεροσκαφών και σκαφών αναψυχής ανεξαρτήτως του αν προέρχονται από άλλη περιφέρεια της Ιταλίας ή από άλλο κράτος μέλος. Υπ' αυτές τις συνθήκες, το ότι ο φόρος έχει περιφερειακό χαρακτήρα δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να παρεμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2004, C-72/03, *Carbonati Apuani*, Συλλογή 2004, σ. I-8027, σκέψη 26).

¹⁴⁷ C-384/93, *Alpine Investments BV v Minister van Financiën*, Συλλ. 1995, I-01141.

παρέχουν τις υπηρεσίες τους στην Ιταλία,¹⁴⁸ όσο και τον αποδέκτη. Στην τελευταία περίπτωση χαρακτηριστικό είναι το νομολογιακό παράδειγμα γερμανικής αεροπορικής εταιρίας, αποδέκτη εκμισθωτικής υπηρεσίας εταιρίας ιρλανδικού δικαίου με έδρα σε άλλο κράτος μέλος, η οποία μισθώνοντας ιρλανδικά αεροσκάφη, έχαιρε για το λόγο αυτό λιγότερο ευνοϊκής φορολογικής αντιμετώπισης κατά τη γερμανική νομοθεσία.

3.1 Περιορισμοί από τις Συνθήκες

3.1.1. Λόγοι δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας

Οι ίδιες οι Συνθήκες προβλέπουν περιορισμούς και για τις 4 ελευθερίες, οι οποίοι έτσι καταλαμβάνουν και την ελευθερία παροχής υπηρεσιών. Ειδικότερα το άρθρο 62 ΣΛΕΕ (πρώην 55) που αφορά την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών ρητά παραπέμπει στην οικεία διάταξη της ελευθερίας εγκατάστασης σχετικά με το επιτρεπτό του περιορισμού της για λόγους **δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας** (άρθρο 52 παρ.1 ΣΛΕΕ).¹⁴⁹ Οι λόγοι αυτοί θεωρητικά είναι αποκλειστικοί, ωστόσο δεδομένης της αοριστίας τους, μένει σημαντικό περιθώριο εμφιλοχώρησης εξειδικεύσεων τους, κάτι που μπορεί να διαφέρει ανάμεσα στα κράτη μέλη ή να μεταβάλλεται συν τω χρόνω στην ίδια έννομη τάξη. Έτσι για παράδειγμα σε αυτές προστίθεται ως συναγόμενη από αυτές και η δημόσια ηθική, σύμφωνα με τη νομολογία. Περαιτέρω σύμφωνα με το άρθρο 61 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 54 της ΣΕΚ) για το χρονικό διάστημα κατά τον οποίο δεν έχουν αρθεί οι περιορισμοί της εν λόγω ελευθερίας, πρέπει να εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις ιθαγενείας ή διαμονής.

Σε κάθε περίπτωση ισχύει και εδώ ότι τέτοιοι περιορισμοί πρέπει να γίνονται δεκτοί με στενή ερμηνεία, με φειδώ και τηρουμένων των προϋποθέσεων, ενώ η ελευθερία παροχής υπηρεσιών πρέπει να ερμηνεύεται με ευρύ τρόπο και να αποτελεί τον κανόνα. Εξάλλου έχει κριθεί ότι είναι ανεπίτρεπτο κανόνες εθνικοί, ακόμα και

¹⁴⁸ C-131/01, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ.2003, I-01659.

¹⁴⁹ Άρθρο 52 (παλιό 46 της ΣΕΚ) 1. *Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου και τα μέτρα που λαμβάνονται δυνάμει αυτών δεν εμποδίζουν τη δυνατότητα εφαρμογής των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που προβλέπουν ειδικό καθεστώς για τους αλλοδαπούς υπηκόους και δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφάλειας και δημοσίας υγείας.*

συνταγματικοί, να θίγουν την ενότητα και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της ΕΕ.¹⁵⁰

Mutatis mutandis οι τρεις παραπάνω ρητά προβλεπόμενοι περιοριστικοί όροι διαπλάθουν εδώ το περιεχόμενό τους όπως στην ελευθερία διακίνησης των εργαζομένων. Στην τελευταία, όπως οι έννοιες αυτές εξειδικεύονται στην Οδηγία 64/221 ΕΚ, προβλέπεται ότι αποκλείεται επίκληση λόγων δημόσιας τάξης για οικονομικούς λόγους, ενώ η δημόσια ασφάλεια διακρίνεται σε εξωτερική καταλαμβάνοντας στρατιωτικές απειλές και εξωτερικούς κινδύνους, και σε εσωτερική που φτάνει να αφορά και την πληθυσμιακή επιβίωση του κράτους, ενώ τέλος η δημόσια υγεία συνδέεται και με την αποτροπή μετάδοσης επιδημικών ασθενειών (Παπαδοπούλου 2009).

Η ίδια η Οδηγία Bolkenstein¹⁵¹ αναφέρεται σε αυτές (σημείο 41): *Η έννοια της «δημόσιας τάξης», όπως ερμηνεύεται από το Δικαστήριο, καλύπτει την προστασία από πραγματική και επαρκώς σοβαρή απειλή που θίγει ένα ή περισσότερα συμφέροντα της κοινωνίας και μπορεί να περιλαμβάνει, ιδίως, θέματα σχετιζόμενα με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την προστασία των ανηλίκων και των ευάλωτων ενηλίκων και των συνθηκών διαβίωσης των ζώων. Παρομοίως, η έννοια της δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει και θέματα δημόσιας προστασίας.*

Σε κάθε περίπτωση οι περιορισμοί αυτοί φιλτράρονται με την τήρηση της αρχής αναλογικότητας,¹⁵² που επιτάσσει το περιοριστικό της ελευθερίας μέτρο να είναι κατάλληλο, αναγκαίο και ανάλογο, και πάντα εφόσον έτσι δεν εισάγονται ανισόμετρες διακρίσεις σε όμοιες περιπτώσεις, κατά τήρηση της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων.

Αναφορικά με τους λόγους δημόσιας τάξης, τέτοιος έχει θεωρηθεί νομολαγιακά η προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η υπόθεση *Omega*¹⁵³ αφορούσε το επιτρεπτό ή μη οικονομικής δραστηριότητας συνιστάμενης στην εμπορική

¹⁵⁰ C-409/06, *Winner Wetten GmbH κατά Bürgermeisterin der Stadt Bergheim*, Συλλ. 2010, 00000, (σκέψη 61)

¹⁵¹ Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12.12.2006 *σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά*.

¹⁵² Κλασική παραβίασή της συνιστά ο εξοπλισμός εθνικών μέτρων με ποινικές κυρώσεις, όπως στην διοργάνωση στοιχημάτων της C-243/01, (στο πλαίσιο ποινικής δίκης) κατά *Piergiorgio Gambelli κ.λπ.*, Συλλ. 2003, I-13031.

¹⁵³ C-36/02, *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH κατά Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*, Συλλ 2004, I-09609.

εκμετάλλευση εικονικών φόνων στο πλαίσιο παιγνίου. Αφού επαναλήφθηκε η ανάγκη τήρησης της αρχής της αναλογικότητας του επιτρεπόμενου περιοριστικού μέτρου, κρίθηκε ότι δεν απαιτείται αυτό να ανταποκρίνεται σε μια αντίληψη κοινή για τα κράτη μέλη, καταλήγοντας ότι (σκέψη 41) *το κοινοτικό δίκαιο δεν αποκλείει την απαγόρευση οικονομικής δραστηριότητας συνιστάμενης στην εμπορική εκμετάλλευση εικονικών φόνων στο πλαίσιο παιγνίου η οποία επιβλήθηκε με εθνικό μέτρο απαγορεύσεως ληφθέν για λόγους προστασίας της δημόσιας τάξεως, επειδή η δραστηριότητα αυτή θίγει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.*

Στην υπόθεση *Schindler*¹⁵⁴ σε απάντηση προδικαστικού ερωτήματος κρίθηκε ότι η απαγόρευση εισαγωγής υλικού για να καταστεί δυνατό στους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους να μετάσχουν σε τέτοιου είδους λαχειοφόρους αγορές, που διοργανώνονται εντός άλλου κράτους μέλους, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μέτρο που εμποδίζει αδικαιολογήτως την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Πράγματι, μια τέτοια απαγόρευση εισαγωγών αποτελεί αναγκαίο στοιχείο της προστασίας την οποία αυτό το κράτος μέλος επιδιώκει να διασφαλίσει στο έδαφός του όσον αφορά τις λαχειοφόρους αγορές (σκέψη 62), δεδομένου ότι οι λαχειοφόροι αγορές ενέχουν υψηλό κίνδυνο εγκλημάτων και απατών [...], συνιστούν ενθάρρυνση της σπατάλης που μπορεί να έχει επιβλαβείς συνέπειες επί ατομικού και κοινωνικού επιπέδου (σκέψη 60). Ωστόσο απαγόρευση από κράτος μέλος τέτοιων δραστηριοτήτων, μπορεί να συνιστά εμπόδιο στην άσκηση της εν λόγω ελευθερίας. Για την επίκληση λόγων δημόσιας τάξης απαιτείται πραγματική και αρκούντως σοβαρή απειλή, θίγουσα θεμελιώδες κοινωνικό συμφέρον (υπόθ. *Josemans*, σκέψη 62). Περαιτέρω η κοινωνική ευταξία δεν προσμέτρησε έναντι της αμεσότητας και της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου σε υπόθεση στοιχημάτων.¹⁵⁵

Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής έχει επίσης θεωρηθεί ικανός λόγος περιορισμού των θεμελιωδών ελευθεριών:¹⁵⁶ *είναι δυνατή η επίκληση της καταπολεμήσεως της φοροαποφυγής και της αποτελεσματικότητας των φορολογικών ελέγχων προς δικαιολόγηση περιορισμών στην άσκηση θεμελιωδών ελευθεριών που*

¹⁵⁴ C-275/92, *Schindler*, Συλλ.1994, I-01039.

¹⁵⁵ C-409/06, *Winner Wetten GmbH κατά Bürgermeisterin der Stadt Bergheim*, Συλλ. 2010, 00000, βλ πιο πάνω σελ. 7, υποσημ.

¹⁵⁶ C-254/97, *Baxter κ.λπ.*, Συλλ. 1999, I-4809, σκέψη 18, C-478/98, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλ. 2000, I-07587 σκέψη 39, C-334/02, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλ. 2004, I-2229.

εγγνύται η Συνθήκη (σκέψη 35).¹⁵⁷ Συναφώς και η ανάγκη συνοχής του φορολογικού συστήματος ωστόσο ο δικαιολογητικός αυτός λόγος προϋποθέτει την ύπαρξη αμέσου συνδέσμου μεταξύ του οικείου φορολογικού πλεονεκτήματος και της αντισταθμίσεώς του από συγκεκριμένη φορολογική επιβάρυνση, η δε αμεσότητα του συνδέσμου αυτού πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τον σκοπό της εν λόγω ρυθμίσεων (σκέψη 47).¹⁵⁸

Στην υπόθεση *Josemans*¹⁵⁹, κατά το πραγματικό της οποίας coffee shop στην Ολλανδία διατάχθηκε από το δήμαρχο της πόλης να κλείσει, καθώς πωλούσε ινδική κάνναβη και σε μη κατοίκους των Κάτω Χωρών κατά παράβαση της εθνικής νομοθεσίας, υπενθυμίστηκε η απαιτούμενη αναλογικότητα που πρέπει να έχει ένα περιοριστικό μέτρο, τονίζοντας ότι (σκέψη 70) περιοριστικό μέτρο μπορεί να εκληφθεί ως ικανό να διασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μόνον αν πραγματικά ικανοποιεί την ανάγκη τον να επιτύχει με συστηματικότητα και συνέπεια. Εν προκειμένω κρίθηκε ότι [...] ένας καταστηματάρχης ενός coffee shop δεν δύναται να επικαλεστεί τα άρθρα 12 ΕΚ, 18 ΕΚ, 29 ΕΚ ή 49 ΕΚ προκειμένου να εναντιωθεί σε δημοτική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία απαγορεύει να γίνονται δεκτά σε τέτοια καταστήματα πρόσωπα που δεν είναι κάτοικοι Κάτω Χωρών. [...] Το άρθρο 49 ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη συνιστά περιορισμό της προβλεπόμενης από τη Συνθήκη ΕΚ ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Παρά ταύτα, ο περιορισμός αυτός δικαιολογείται από τον σκοπό καταπολεμήσεως του ναρκοτουρισμού και των οχλήσεων που αυτός συνεπάγεται. Έτσι η καταπολέμηση του ναρκοτουρισμού συνιστά λόγο περιορισμού της ελευθερίας αυτής, συνδεόμενη και με λόγους δημόσιας τάξης, αφού τυχόν άσκηση της ελευθερίας θα καθιστούσε πόλο έλξης σωρείας τουριστών στα συγκεκριμένα καταστήματα, αλλά και δημόσιας υγείας.

Στους λόγους δημόσιας ασφάλειας (επιβίωση του πληθυσμού), αλλά και δημόσιας υγείας εντάσσεται και ο μακρύς κατάλογος περιπτώσεων ανάγκης διατυπώσεων ή άδειας σε κράτος μέλος για την αξιοποίηση από πρόσωπο ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης βάσει της εκεί ασφάλισής του σε άλλο κράτος

¹⁵⁷ C-433/04, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, Συλλ. 2006, I-10653. Βλ. και C-153/08, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας*, Συλλ. 2009, I-09735.

¹⁵⁸ C-169/08, *Presidente del Consiglio dei Ministri κατά Regione Sardegna*, Συλλ. 2009, I-10821.

¹⁵⁹ C-137/09, *Josemans κατά Burgemeester van Maastricht*, Συλλ. 2010, 00000.

μέλος. Στην υπόθεση Kohll,¹⁶⁰ ενδεικτικά, κρίθηκε ότι στην ουσία η ίδια η διατήρηση από το παρέχον την ασφάλιση κράτος μέλος της ικανότητας να προσφέρει το ίδιο τις εν λόγω υπηρεσίες μπορεί να συνιστά λόγο δημόσιας υγείας που να δικαιολογεί τον περιορισμό της ελευθερίας. Στη σκέψη 51 τονίστηκε ότι *η διατήρηση της ικανότητας περιθάλψεως ή του επιπέδου των παρεχομένων ιατρικών υπηρεσιών εντός της εθνικής επικράτειας είναι σημαντική για τη δημόσια υγεία, ακόμη και για την επιβίωση, του πληθυσμού τους.*

Στις συνεκδικαθείσες υποθέσεις Arblade και Leloup¹⁶¹ επισημάνθηκε (σκέψη 31) ότι ο χαρακτηρισμός από την ίδια την εθνική νομοθεσία μέτρων της ως λόγων δημόσιας τάξης και ασφάλειας δεν μπορεί να περιορίσει την εφαρμογή της Συνθήκης, επομένως δεν λαμβάνεται υπόψη. Το Δικαστήριο κρίνει αν συνιστούν τέτοιους λόγους, αν δε κρίνει αποφαιτικά, εξετάζεται μήπως συνιστούν λόγους γενικού συμφέροντος.

Συχνά φαίνονται οι έννοιες της δημόσιας τάξης και ασφάλειας τόσο στενά συνδεδεμένες που είναι δυσδιάκριτη η διαφορά τους. Δεδομένου ότι λόγω και της αρχής της επικουρικότητας το Δικαστήριο αφήνει το πεδίο ορισμού τους στα κυρίαρχα κράτη αφού συνιστούν στοιχεία ακριβώς της κυρίαρχης υπόστασής τους, το τοπίο θολώνει ακόμα περισσότερο. Η ίδια ωστόσο η ξεχωριστή αναφορά τους από τη Συνθήκη συνηγορεί υπέρ της ορθής άποψης ότι αποτελούν διαφορετικά πεδία: η δημόσια τάξη έχει μια εσωτερική χροιά, ενώ η δημόσια ασφάλεια δηλοί κυρίως άμυνα σε εξωτερικές απειλές. Και στις δύο προϋπόθεση επίκλησής τους είναι η αναγκαιότητα προστασίας θεμελιώδους δημοσίου συμφέροντος του κράτους όπως γεννάται από πραγματική και αρκούντως σοβαρή απειλή.

Σχετικά με τους λόγους δημόσιας υγείας, έχει κριθεί ότι η καταπολέμηση του αλκοολισμού εντάσσεται στην προστασία της δημόσιας υγείας και επομένως δικαιολογείται ως περιοριστικός λόγος για την εν λόγω ελευθερία. Στην απόφαση Bacardi¹⁶² κρίθηκε επιτρεπτή η απαγόρευση έμμεσης τηλεοπτικής διαφήμισης που συνίσταται στην εμφάνιση επί οθόνης, κατά την αναμετάδοση διμερών διεθνών αθλητικών εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται σε άλλα κράτη μέλη, εικόνων

¹⁶⁰ C-158/96, Raymond Kohll κατά Union des caisses de maladie, Συλλ 1998, I-01931.

¹⁶¹ C-369/96, Criminal proceedings against Jean-Claude Arblade and Arblade & Fils SARL, C-376/96, Bernard Leloup, Serge Leloup and Sofrage SARL, Συλλ. 1999, I-08453.

¹⁶² C-429/02, Bacardi France SAS, πρώην Bacardi-Martini SAS κατά Télévision française 1 SA (TF1), Groupe Jean-Claude Darmon SA και Giro Sport SARL, Συλλ 2004, I-06613.

διαφημιστικών πινακίδων που είναι τοποθετημένες στους χώρους αυτών των εκδηλώσεων. Επιπλέον η απαγόρευση τηρούσε την αρχή της αναλογικότητας, αφού ο *in concreto* περιορισμός της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού μέτρο.¹⁶³ Στην απόφαση *Peerbooms*,¹⁶⁴ όπου η ανάληψη από το ταμείο υγείας των εξόδων για την παροχή υπηρεσιών εντός νοσοκομείου σε άλλο κράτος μέλος εξαρτιόταν από τη λήψη προηγούμενης αδείας,¹⁶⁵ διευκρινίστηκε προσέτι ότι ένα τέτοιο εθνικό μέτρο συμβάλλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας. Στην απόφαση *The Queen με αίτηση της Watts*¹⁶⁶, στην ίδια σφαίρα, κρίθηκε ότι υπάγεται η διατήρηση ισόρροπης και σε όλους προσβάσιμης ιατρικονοσοκομειακής περίθαλψης (σκέψη 105).

3.1.2. Σχέση με άλλα δικαιώματα

Σύγκρουση με θεμελιώδη δικαιώματα, που πριν την τροποποίηση της Λισαβόνας, προστατεύονταν κυρίως κατά νομολογιακό πλάσμα, ως γενικές αρχές του δικαίου, έχει αντιμετωπιστεί με διάφορους τρόπους. Στην υπόθεση *Omega*¹⁶⁷ η προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας μέσω βίαιου εικονικού παιχνιδιού εντάχθηκε στο καλάθι της δημόσιας τάξης, και το επιτρεπτό του περιορισμού στάθηκε έτσι εύπεπτο.

¹⁶³ Βλ. και C-262/02, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, Συλλ. 2004 σελίδα I-06569, όπου κρίθηκε επιτρεπτός περιορισμός της σχετικής ελευθερίας επιβαλλόμενη κρατική υποχρέωση που εξαρτούσε από την προηγούμενη αφαίρεση των διαφημίσεων οινοπνευματωδών ποτών τη μετάδοση από εθνικά τηλεοπτικά δίκτυα στην επικράτειά του αθλητικών εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται σε άλλα κράτη μέλη. Ομοίως και C-405/98, *Konsumentombudsmannen (KO) κατά Gourmet International Products AB (GIP)*. Συλλ. 2001, I-01795.

¹⁶⁴ C-157/99, *B.S.M. Geraets, το γένος Smits, κατά Stichting Ziekenfonds VGZ και H.T.M. Peerbooms κατά Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen*, Συλλ. 2001, I-05473.

¹⁶⁵ που χορηγούνταν εφόσον οι σχετικές θεραπευτικές αγωγές καλύπτονταν από το σύστημα ασφαλίσεως ασθενοείας του κράτους μέλους ασφαλίσεως, οπότε έπρεπε να αντιστοιχούν σε «ό, τι είναι σύνηθες στους οικείους επαγγελματικούς κύκλους», και εάν το ταμείο ασφαλίσεως ασθενοείας του ασφαλισμένου είχε διαπιστώσει ότι για την ιατρική αγωγή του απαιτείται η νοσηλεία του στο οικείο ίδρυμα, όταν δηλαδή ήταν αδύνατη η έγκαιρη παροχή της ενδεδειγμένης περιθάλψεως από συμβεβλημένο στο κράτος μέλος της ασφαλίσεως πρόσωπο που προσφέρει ιατρικές υπηρεσίες, (βλ. και Παπαδοπούλου 2009).

¹⁶⁶ C-372/04, *The Queen, αιτήσεως της Yvonne Watts κατά Bedford Primary Care Trust και Secretary of State for Health*, Συλλ. 2006, I-04325.

¹⁶⁷ Βλ πιο πάνω.

Για την ελευθερία έκφρασης¹⁶⁸ ενδεικτική είναι μεταξύ άλλων η ελληνική υπόθεση EPT,¹⁶⁹ σχετικά με το μονοπώλιο που είχε στη μετάδοση και αναμετάδοση προγραμμάτων πριν την έλευση της ιδιωτικής τηλεόρασης. Εκεί επισημάνθηκε ότι οι συγκεκριμένη διάταξη με τους τρεις περιορισμούς των Συνθηκών πρέπει να ερμηνεύεται μέσω των θεμελιωδών δικαιωμάτων, κυρίως της ΕΣΔΑ, που αποτελούν γενικές αρχές δικαίου. Ειδικότερα (σκέψεις 43-45): *όταν ένα κράτος μέλος επικαλείται τις διατάξεις του άρθρου [...] της Συνθήκης, για να δικαιολογήσει μια ρύθμιση τέτοια που μπορεί να παρακωλύσει την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, η δικαιολόγηση αυτή, η οποία προβλέπεται από το κοινοτικό δίκαιο, πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα τις γενικές αρχές του δικαίου και ιδίως τα θεμελιώδη δικαιώματα. Έτσι, η αμφισβητούμενη εθνική ρύθμιση μπορεί να υπαχθεί στις εξαιρέσεις που προβλέπουν οι διατάξεις [...] μόνον αν είναι σύμφωνη με τα θεμελιώδη δικαιώματα για τον σεβασμό των οποίων μεριμνά το Δικαστήριο. [...] Στον εθνικό δικαστή και στο Δικαστήριο, αν επιληφθεί, εναπόκειται να εκτιμήσει την εφαρμογή αυτών των διατάξεων, εν όψει όλων των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, περιλαμβανομένης και της ελευθερίας εκφράσεως, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ως γενικής αρχής του δικαίου, για την τήρηση του οποίου μεριμνά το Δικαστήριο. [...] Οι περιορισμοί που επιβάλλονται στην εξουσία των κρατών μελών, όταν εφαρμόζουν τις διαλαμβανόμενες [...] διατάξεις σχετικά με λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας, πρέπει να εκτιμώνται υπό το πρίσμα της γενικής αρχής της ελευθερίας εκφράσεως, η οποία κατοχυρώνεται με το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.*

Και στο πλαίσιο διατήρησης της πολυφωνίας εξετάστηκε η ελευθερία έκφρασης όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ στην υπόθεση *United Pan-Europe*.¹⁷⁰ Σε ζήτημα που αφορούσε την υποχρέωση αναμετάδοσης προγραμμάτων σταθμών

¹⁶⁸ Βλ. και C-159/90, *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v Stephen Grogan and others*, Συλλ 1991, 04685). Εκεί το δικαίωμα φοιτητικών ενώσεων σε κράτος όπου απαγορεύεται η άμβλωση να ενημερώνουν για ύπαρξη κλινικών άμβλωσης με έδρα άλλο κράτος μέλος θεωρήθηκε δικαίωμα ελευθερίας έκφρασης, ωστόσο ελλείπει συνδέσμου οικονομικού των φοιτητών με τις κλινικές ή διανομή σχετικών φυλλαδίων από αυτούς δεν συνιστούσε υπηρεσία κατά την έννοια της Συνθήκης, και έτσι διαπιστώνεται (σκέψη 27): *η απαγόρευση διαδόσεως πληροφοριών υπό συνθήκες όπως αυτές της διαφοράς της κύριας δίκης δεν μπορεί να θεωρηθεί ως περιορισμός που εμπίπτει στο άρθρο 59 της Συνθήκης*. Με λίγα λόγια δεν έτυχε της ίδιας αντιμετώπισης με την περίπτωση της EPT γιατί η άσκηση της ελευθερίας έκφρασης εδώ ήταν εκτός πεδίου των υπηρεσιών.

¹⁶⁹ C-260/89, *Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση — Ανώνυμη Εταιρία (EPT AE)*, Συλλ 1991, I -02925.

¹⁷⁰ C-250/06, *United Pan-Europe Communications Belgium SA, Coditel Brabant SPRL, Société Intercommunale pour la Diffusion de la Télévision (Brutélé), Wolu TV ASBL κατά État belge, παρισταμένων των: BeTV SA, Tvi SA, Télé Bruxelles ASBL, Belgian Business Television SA, Media ad Infinitum SA, TV5-Monde*, Συλλ.2007, I-11135.

φλαμανδικής και γαλλικής κοινότητας σε δίγλωσση περιφέρεια, κρίθηκε μεταξύ άλλων ότι δύναται αυτή να συνιστά επιτρεπτό περιοριστικό λόγο της εν λόγω ελευθερίας, εκλαμβανόμενη ωστόσο ως λόγο γενικού συμφέροντος, και όχι αυτοτελώς.

Η προστασία των εργαζομένων συχνά βαραίνει στο ζύγι των περιορισμών. Ενδεικτικά στην *Mazzoleni και SAARL*,¹⁷¹ κρίθηκε ότι επιτρέπεται σε κράτος μέλος να επιβάλει σε επιχείρηση εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος, η οποία παρέχει υπηρεσίες στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους, την υποχρέωση να καταβάλλει στους εργαζομένους της την κατώτατη αμοιβή που προβλέπουν οι κανόνες της εθνικής νομοθεσίας αυτού του κράτους. Πάντως, η εφαρμογή μιας τέτοιας νομοθεσίας θα μπορούσε να είναι δυσανάλογη όταν πρόκειται, όπως εν προκειμένω, για μισθωτούς μιας επιχειρήσεως εγκατεστημένης σε μεθοριακή περιοχή οι οποίοι μπορεί να πραγματοποιούν, μερικώς και κατά τη διάρκεια συντόμων περιόδων, τμήμα της εργασίας τους επί του εδάφους ενός ή περισσότερων κρατών μελών διαφορετικών από εκείνο στο οποίο έχει την έδρα της η επιχείρηση. Συνεπώς, απόκειται στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής να καθορίσουν εάν και κατά πόσο η εφαρμογή διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας που επιβάλλουν την καταβολή κατώτατου μισθού επί μιας τέτοιας επιχειρήσεως είναι αναγκαία και ανάλογη, προς διασφάλιση της προστασίας των οικείων εργαζομένων.

Το δικαίωμα του συνδικαλιζέσθαι ωστόσο δεν είχε την ίδια αντιμετώπιση. Στην υπόθεση *Laval*¹⁷² Η υπόθεση αφορούσε απόσπαση εργαζομένων, από λεττονική εταιρία με έδρα στη Λεττονία, στο έδαφος της Σουηδίας. Η εταιρία αυτή αρνήθηκε να υπογράψει συλλογική σύμβαση εργασίας με σουηδική συνδικαλιστική οργάνωση, και η τελευταία άσκησε πίεση με συλλογική δράση που στην ουσία εμπόδισε την παροχή εργασίας από τους εργαζομένους. Όταν επισημάνθηκε ότι όσα μένουν εκτός πεδίου εφαρμογής των Συνθηκών παραμένουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, επαναλήφθηκε στην ουσία η αρχή της επικουρικότητας, με την παράλληλη διαπίστωση ότι, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα εν λόγω κράτη οφείλουν ωστόσο να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο (σκέψη 87), και ως εκ τούτου η συνδικαλιστική δράση όταν επηρεάζει την ελευθερία παροχής υπηρεσιών εμπίπτει

¹⁷¹ C-165/98, (στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά) *André Mazzoleni και Inter Surveillance Assistance SARL*, Συλλ. 2001, I-02189.

¹⁷² C-341/05, *Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet*, Συλλ. 2007, I-11767.

στο πεδίο εφαρμογής των Συνθηκών. Η ανάληψη συλλογικής δράσης αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα που αναγνωρίζεται ως γενική αρχή δικαίου της ΕΕ, εντούτοις υπόκειται σε περιορισμούς (σκέψη 91). Κρίθηκε ότι μια τέτοια δραστηριότητα καθιστά λιγότερο ελκυστική αν όχι δυσχερέστερη την άσκηση της εν λόγω ελευθερίας, και επομένως συνιστά ανεπίτρεπτο περιορισμό της (σκέψη 99).

Σε πρόσφατη νομολογία, δεδομένης πια της ενσωμάτωσης του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο ενωσιακό σχήμα, αναγνωρίζεται η ισοτιμία τους αφού καθίστανται πρωτογενές δίκαιο. Ενδεικτική είναι η θέση της Γενικής Εισαγγελέα στις προτάσεις της σε υπόθεση δημοσίων συμβάσεων, αναφερόμενη γενικά στη σχέση ανάμεσα στις θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες και στα ρητά πλέον και όχι κατά νομολογιακή κατασκευή, θεμελιώδη δικαιώματα (σκέψεις 79 – 82):¹⁷³ *Επίσης με τη νέα Συνθήκη της Λισσαβώνας,*¹⁷⁴ *η οποία δεν έχει, ratione temporis, εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση, η κατοχύρωση του δικαιώματος συλλογικής διαπραγματεύσεως ενισχύθηκε περαιτέρω, καθώς ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέστη με το άρθρο 6 ΣΕΕ νομικά δεσμευτικός. Με την εν λόγω γενική παραπομπή στον Χάρτη, το περιγραφόμενο στο άρθρο 28 αυτού δικαίωμα συλλογικής διαπραγματεύσεως εντάσσεται πλέον ρητώς στο πρωτογενές δίκαιο. Εντούτοις, από την αναγνώριση του δικαιώματος συλλογικής διαπραγματεύσεως και της αναπόσπαστα συνδεδεμένης με αυτό αυτονομίας των κοινωνικών εταίρων ως θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν μπορεί να συναχθεί δίχως άλλο ότι οι συλλογικές συμβάσεις που συνάπτονται στο πλαίσιο ασκήσεως των εν λόγω θεμελιωδών δικαιωμάτων και οι παρεπόμενες αυτών συμβάσεις εξαιρούνται αυτοδικαίως, ως εκ του περιεχομένου τους, από το πεδίο εφαρμογής των θεμελιωδών ελευθεριών. Και τούτο, διότι σε περίπτωση συγκρούσεως μεταξύ θεμελιώδους δικαιώματος και θεμελιώδους ελευθερίας, οι συγκρουόμενοι κανόνες θα πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι κατ' αρχήν ίσης τυπικής ισχύος. Αυτό σημαίνει ότι αφενός οι θεμελιώδεις ελευθερίες δύνανται να περιοριστούν χάριν των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αφετέρου όμως και η ενάσκηση θεμελιωδών ελευθεριών δύναται να συνιστά θεμιτό περιορισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων. Κατά συνέπεια, ο χαρακτήρας του δικαιώματος συλλογικής διαπραγματεύσεως και της αυτονομίας των κοινωνικών εταίρων ως θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν συνεπάγεται τον αυτοδίκαιο και πλήρη αποκλεισμό είτε των*

¹⁷³ Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα Trstenjak της 14 Απριλίου 2010 στην C-271/08, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλ. 2010, 00000.

¹⁷⁴ Διατηρείται εδώ η ορθογραφία της δημοσίευσης παρότι εσφαλμένη.

συναφθεισών σε ενάσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων συλλογικών συμβάσεων είτε των συναφθεισών σε εκτέλεσή τους παρεπόμενων συμβάσεων από το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων σχετικά με την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

Συχνότερα εμφανίζεται σύγκρουση με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, σε υπηρεσίες τηλεοπτικής μετάδοσης. Κατά περίπτωση συνήθως δεν γίνεται δεκτός περιορισμός της θεμελιώδους ελευθερίας με έρεισμα την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ενδεικτική είναι η θέση Γενικής Εισαγγελέα σε προτάσεις της:¹⁷⁵ *Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών κατά το άρθρο 56 ΣΛΕΕ αποκλείει ρυθμίσεις, οι οποίες, για λόγους προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, απαγορεύουν τη χρήση, σε ένα κράτος μέλος, συσκευών προσβάσεως υπό όρους σε κλειδωμένα δορυφορικά τηλεοπτικά προγράμματα, οι οποίες τέθηκαν σε κυκλοφορία σε άλλο κράτος μέλος με την έγκριση του κατόχου των δικαιωμάτων της εκπομπής.*

Η προστασία του καταναλωτή εμφανίζεται νομολογιακά και στους ρητούς περιορισμούς της ΣΛΕΕ, αλλά και στους λόγους γενικού συμφέροντος (βλ. επόμ.κεφ.). Εξάλλου ρητά (άρθρο 163 ΣΛΕΕ, παλιό 153 της ΣΕΚ) η ΕΕ μεριμνά η για την προστασία της υγείας, της ασφάλειας και των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών, καθώς και στην προώθηση του δικαιώματός τους για ενημέρωση, εκπαίδευση και οργάνωσή τους για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα. Περαιτέρω (άρθρο 12 ΣΛΕΕ, παλιό 153 παρ.2 ΣΕΚ) προβλέπει ότι λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή άλλων πολιτικών και δραστηριοτήτων της Ένωσης οι απαιτήσεις προστασίας του καταναλωτή. Έτσι ενδεικτικά σε περίπτωση υπηρεσιών τηλεοπτικής μετάδοσης κρίθηκε ότι η αρχή του καθαρού χρόνου, που αποσκοπεί σε περιορισμένες διαφημίσεις, με έρεισμα την προστασία του καταναλωτή, δεν αντιβαίνει τελικά στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών:¹⁷⁶ [...] *η προστασία των καταναλωτών από τις υπερβολές της εμπορικής διαφημίσεως ή η διατήρηση, στα πλαίσια μιας πολιτιστικής πολιτικής, ορισμένης ποιότητας των προγραμμάτων συνιστούν επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος που δικαιολογούν ενδεχομένως περιορισμούς της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών [...]* (σκέψη 50). Και πρόσφατα σχετικά με διαδικτυακά

¹⁷⁵ Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα Juliane Kokott, C-403/08, C-429/08, *Football Association Premier League and Others*, Συλλ.2011, 00000.

¹⁷⁶ C-6/98, *Arbeitsgemeinschaft Deutscher Rundfunkanstalten (ARD) and PRO Sieben Media AG*, Συλλ. 1999, I-07599.

τυχερά παιχνίδια¹⁷⁷ τονίστηκε ότι η διαφήμιση πρέπει να παραμένει ποσοτικώς ελεγχόμενη και να περιορίζεται αυστηρώς σε ό,τι απαιτείται προκειμένου να κατευθυνθούν οι καταναλωτές προς τα ελεγχόμενα δίκτυα παιγνίων. Αυτή η διαφήμιση δεν θα πρέπει, αντιθέτως, να αποσκοπεί στην ενίσχυση της φυσικής ροής των καταναλωτών προς τα τυχερά παιχνίδια μέσω της ενθαρρύνσεως της ενεργού συμμετοχής τους σε αυτά, καθιστώντας μεταξύ άλλων κοινότοπα τα τυχερά παιχνίδια ή προβάλλοντας μια θετική εικόνα σε σχέση με το γεγονός ότι τα πραγματοποιούμενα έσοδα προορίζονται για δραστηριότητες γενικού συμφέροντος, ή ακόμα αυξάνοντας τη δύναμη έλξης των παιγνίων μέσω διαφημιστικών μηνυμάτων που προβάλλουν παραπλανητικώς σημαντικά κέρδη (προπαρατεθείσα απόφαση *Stoß* κ.λπ., σκέψη 103) (σκέψη 68).

Πρόσφατα αυστριακός ραδιοφωνικός σταθμός υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα¹⁷⁸ σχετικά με το αν τίθεται ζήτημα σύγκρουσης διάταξης της Οδηγίας για τις οπτικοακουστικές υπηρεσίες δικαίωμα επιχειρηματικής ελευθερίας (άρθρο 16) και ιδιοκτησίας (άρθρο 17) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.¹⁷⁹

3.2.Περιορισμοί από επιτακτικές ανάγκες

Νομολογιακά έχουν διαμορφωθεί επίσης ως λόγοι περιορισμού της εν λόγω ελευθερίας όσα περικλείει η γενική ομπρέλα των επιτακτικών αναγκών, συνδεόμενων με το γενικό συμφέρον, καλύπτοντας το μικρό καταλειπόμενο κενό μη εφαρμοσιμότητας του δικαίου της ΕΕ.¹⁸⁰ Και εδώ ο έλεγχος του περιορισμού γίνεται

¹⁷⁷ C-347/09, *Jochen Dicksinger, και Franz Ömer*, Συλλ. 2011, 00000.

¹⁷⁸ C-283/11, *Sky Österreich GmbH κατά Österreichischer Rundfunk*, ΕΕ C 269 από 10.09.2011, 25.

¹⁷⁹ *Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 364 της 18/12/2000 σ. 0001 – 0022.*

¹⁸⁰ Στο Προοίμιο της Οδηγίας Bolkenstein (σημείο 40) αποτυπώνεται διευρυμένο το πεδίο τους: *Η έννοια των "επιτακτικών λόγων δημόσιου συμφέροντος" στους οποίους αναφέρονται ορισμένες διατάξεις της παρούσας οδηγίας αναπτύχθηκε από το Δικαστήριο στο πλαίσιο της νομολογίας του για τα άρθρα 43 και 49 της συνθήκης και ενδέχεται να εξακολουθήσει να εξελίσσεται. Η εν λόγω έννοια, όπως αναγνωρίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, καλύπτει τουλάχιστον τους εξής λόγους: δημόσια τάξη, δημόσια ασφάλεια και δημόσια υγεία, κατά την έννοια των άρθρων 46 και 55 της συνθήκης· διατήρηση της κοινωνικής τάξης· στόχοι κοινωνικής πολιτικής· προστασία των αποδεκτών των υπηρεσιών· προστασία των καταναλωτών· προστασία των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένης και της κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων· συνθήκες διαβίωσης των ζώων· διατήρηση της χρηματοοικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης· πρόληψη της απάτης· πρόληψη του αθέμιτου ανταγωνισμού· προστασία του περιβάλλοντος και του αστικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης και*

με βάση αφενός την αρχή της αναλογικότητας,¹⁸¹ κατά την οποία εξετάζεται ο σκοπός του μέτρου αντιπαραβολικά με το αποτέλεσμά του, και αφετέρου την αρχή της ίσης μεταχείρισης, κατά την οποία εξετάζεται αν το μέτρο εφαρμόζεται εξίσου σε ημεδαπούς και μη. Σε κάθε περίπτωση αφορά περιοχές όπου το κράτος δεν έχει αποκλειστική αρμοδιότητα, ενώ σε γενικές γραμμές λόγω του μεγάλου ερμηνευτικού περιθωρίου που καταλείπεται λειτουργεί διαφορετικά σε σχέση με τους υπόλοιπους περιοριστικούς λόγους. Το κράτος μέλος φέρει το βάρος απόδειξης των επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος που επικαλείται, ύστερα συνήθως από προσφυγή της Επιτροπής δυνάμει του 226 ΣΕΚ).

Ενδεικτικά το 1974 στην υπόθεση Van Binsbergen¹⁸², όπου η ολλανδική νομοθεσία απαιτούσε εγκατάσταση στο ολλανδικό έδαφος για την δικηγορική παράσταση, κρίθηκε ότι δεν αντίκειται στις Συνθήκες η επιβολή στον πάροχο απαιτήσεων εφόσον δικαιολογούνται από την εφαρμογή επαγγελματικών κανόνων που αιτιολογούνται από το γενικό συμφέρον, ιδίως των κανόνων οργάνωσης, προσόντων, δεοντολογίας, ελέγχου και ευθύνης που αφορούν κάθε πρόσωπο εγκατεστημένο στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία (σκέψη 12). Περαιτέρω πίσω από τη λογική αυτή τονίστηκε ούτε λίγο ούτε πολύ η προσπάθεια αποφυγής του forum shopping.¹⁸³ Εν προκειμένω η απαίτηση για εγκατάσταση στο ολλανδικό έδαφος κρίθηκε ότι δεν θα έπρεπε να παρακωλύσει τη δικηγορική παράσταση του εγκαταστηθέντα σε άλλο κράτος μέλος πληρεξουσίου του ενάγοντος.

της χωροταξίας πόλεων και υπαίθρου· προστασία των πιστωτών· διασφάλιση της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης· οδική ασφάλεια· προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας· στόχοι πολιτιστικής πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης και της διασφάλισης της ελευθερίας έκφρασης διαφόρων στοιχείων και ιδίως των κοινωνικών, πολιτιστικών, θρησκευτικών και φιλοσοφικών αξιών της κοινωνίας· ανάγκη εξασφάλισης υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης, διατήρηση της πολυφωνίας του Τύπου και προώθηση της εθνικής γλώσσας· διατήρηση της εθνικής ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς και κτηνιατρική πολιτική.

¹⁸¹ Για έλεγχο αναλογικότητας, που βρίσκει σημαντική εφαρμογή στο πεδίο των επιτακτικών αναγκών γενικού συμφέροντος, βλ αναλυτικά Παπαδοπούλου 2009: Περιλαμβάνει σωρευτικά έλεγχο προσφορότητας και αναγκαιότητας του εθνικού μέτρου, στάθμιση μεταξύ του κόστους και του οφέλους του μέτρου (strict sensu αναλογικότητα), έλεγχο επάρκειας αιτιολόγησης. Ειδικά στις υποθέσεις για τα τυχηρά παίγνια, τα στάδια του ελέγχου είναι πιο διακριτά (Γεραπετρίτης 2010): διαπιστωτικό, αξιολογικό, σταθμιστικό.

¹⁸² C-33/74, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*, Συλλ.1974, 01299 [ελληνική ειδική έκδοση 000519].

¹⁸³ Δεν μπορεί να αποκλειστεί το δικαίωμα ενός κράτους μέλους να λαμβάνει μέτρα προκειμένου να παρεμποδίζει τον παρέχοντα υπηρεσίες, του οποίου οι δραστηριότητες κατευθύνονται εξ ολοκλήρου ή κυρίως προς το έδαφός του, να εκμεταλλεύεται την ελευθερία παροχής υπηρεσιών με σκοπό να αποφεύγει την εφαρμογή των κανόνων που θα εφαρμόζονταν στην περίπτωσή του, αν ήταν εγκατεστημένος στο έδαφος του κράτους αυτού.

Στην υπόθεση Webb¹⁸⁴ σχετικά με τη διάθεση εργατικού δυναμικού, η σκέψη 19 αναφέρει: αποτελεί δε γι' αυτά [τα κράτη μέλη] θεμιτή πολιτική επιλογή, στην οποία προβαίνουν υπέρ του γενικού συμφέροντος, να υποβάλουν τη διάθεση εργατικού δυναμικού εντός του εδάφους τους σε σύστημα χορηγήσεως αδειών ώστε να έχουν τη δυνατότητα να αρνούνται τη χορήγησή τους, εφ' όσον υπάρχουν λόγοι που να δικαιολογούν το φόβο ότι η δραστηριότητα αυτή θα βλάψει τις αγαθές σχέσεις στην αγορά εργασίας ή ότι δεν θα υπάρξει επαρκής διασφάλιση των συμφερόντων των εργαζομένων για τους οποίους πρόκειται. Λαμβανομένων υπ' όψη, αφ' ενός μεν των διαφορών πού δύνανται να υπάρχουν μεταξύ των συνθηκών στην αγορά εργασίας από το ένα κράτος στο άλλο και, αφ' ετέρου, της ποικιλίας των κριτηρίων εκτιμήσεως πού εφαρμόζονται κατά την άσκηση αυτού του είδους των δραστηριοτήτων, δεν δύναται αμφισβητηθεί το δικαίωμα του Κράτους μέλους, εντός του οποίου παρέχεται η υπηρεσία, να απαιτεί άδεια χορηγούμενη με τα ίδια κριτήρια πού ισχύουν και για τους δικούς του υπηκόους.¹⁸⁵

Στην υπόθεση Säger¹⁸⁶, που αφορούσε το επιτρεπτό η μη δραστηριοποίησης στη Γερμανία εταιρίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας με έδρα στην Αγγλία, σχετικά με τους λόγους γενικού συμφέροντος κρίθηκε ότι (σκέψη 15) η ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών, ως θεμελιώδης αρχή της Συνθήκης, δεν μπορεί να περιορίζεται παρά μόνο από κανονιστικές ρυθμίσεις που δικαιολογούνται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και εφαρμόζονται σε κάθε πρόσωπο ή επιχείρηση που ασκεί μία δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους προορισμού, καθόσον το συμφέρον αυτό δεν προστατεύεται από τους κανόνες στους οποίους υπόκειται εκείνος που παρέχει υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος. Ειδικότερα, οι εν λόγω απαιτήσεις πρέπει να είναι αντικειμενικά αναγκαίες, προκειμένου να διασφαλίζεται η τήρηση των επαγγελματικών κανόνων και η προστασία του αποδέκτη των υπηρεσιών, δεν πρέπει δε να βαίνουν πέρα του αναγκαίου για την επίτευξη των εν λόγω σκοπών.

¹⁸⁴ C-279/80, *ποινική δίκη Alfred John Webb*, Συλλ. 1981, 03305.

¹⁸⁵ Γενικότερα η προστασία των εργαζομένων ως λόγος γενικού συμφέροντος υπομνήστηκε και πρόσφατα στην C-515/08, (προδικαστικό ερώτημα στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά) *Vitor Manuel dos Santos Palhota, Mário de Moura Gonçalves, Fernando Luis das Neves Palhota, Termiso Limitada*, Επίσημη Εφημερίδα C 328, 4.12.2010, 4 – 4 (σκέψη 44).

¹⁸⁶ C-76/90, *Manfred Säger vs. Dennemeyer & Co. Ltd.*, Συλλ. 1991 I-4221.

Συχνά αναφερόμενη σε μεταγενέστερες σχετικές αποφάσεις είναι και εδώ πάλι η υπόθεση *Schindler*,¹⁸⁷ με Ολλανδούς πράκτορες λαχειοφόρων αγορών να στέλνουν σχετικές διαφημίσεις και λαχνούς σε βρετανούς υπηκόους, όπου η σχετική συλλογιστική του Δικαστηρίου συμπυκνώνεται στις σκέψεις 57 έως 60: η βρετανική νομοθεσία, [...] επιδίωκε τους ακόλουθους σκοπούς: την πρόληψη των εγκλημάτων και τη διασφάλιση ότι στους μετέχοντες στα επί χρήμασι παίγνια θα επιδεικνυόταν έντιμη συμπεριφορά την αποθάρρυνση της ζητήσεως στον τομέα των παιγνίων επί χρήμασι στα οποία οι υπερβολές έχουν επιβλαβείς κοινωνικές συνέπειες, τη μέριμνα ότι οι λαχειοφόροι αγορές δεν θα διοργανώνονταν χάριν προσωπικού και εμπορικού οφέλους αλλά μόνο για σκοπούς φιλανθρωπικούς, αθλητικούς ή πολιτιστικούς. Οι λόγοι αυτοί, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο σύνολό τους, συνδέονται με την προστασία των αποδεκτών της υπηρεσίας και, γενικότερα, των καταναλωτών, καθώς και με την προστασία της κοινωνικής τάξεως [...]. Οι λόγοι αυτοί μπορούν να δικαιολογούν, από την άποψη του άρθρου 59 της Συνθήκης, περιορισμούς φθάνοντες μέχρι την απαγόρευση των λαχειοφόρων αγορών στο έδαφος κράτους μέλους. [...] δεν είναι δυνατόν να αγνοηθούν, καταρχάς, θεωρήσεις ηθικού, θρησκευτικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα σχετικές με τις λαχειοφόρους αγορές καθώς και με τα άλλα παίγνια επί χρήμασι σε όλα τα κράτη μέλη. Η τάση, βάσει των θεωρήσεων αυτών, συνίσταται στον περιορισμό, μάλιστα δε στην απαγόρευση, της ασκήσεως των δραστηριοτήτων των παιγνίων επί χρήμασι και στην αποτροπή του ενδεχομένου να αποτελέσουν πηγή ατομικού οφέλους. [...] ενόψει της σημασίας των ποσών που μπορούν να συγκεντρώνουν και των κερδών που μπορούν να προσφέρουν στους παίκτες, ιδίως όταν διοργανώνονται σε μεγάλη κλίμακα, οι λαχειοφόροι αγορές ενέχουν υψηλό κίνδυνο εγκλημάτων και απατών. Επιπλέον, συνιστούν ενθάρρυνση της σπατάλης που μπορεί να έχει επιβλαβείς συνέπειες επί ατομικού και κοινωνικού επιπέδου. Τέλος, και χωρίς ο λόγος αυτός να μπορεί καθαυτός να θεωρηθεί αντικειμενική δικαιολογία, δεν στερείται σημασίας η υπογράμμιση του γεγονότος ότι οι λαχειοφόροι αγορές μπορούν να μετέχουν σημαντικά στη χρηματοδότηση αφίλοκερδών δραστηριοτήτων ή γενικού συμφέροντος, όπως έργων κοινής ωφελείας, φιλανθρωπικών, αθλητικών ή πολιτιστικών.

¹⁸⁷ C-275/92, *Her Majesty's Customs and Excise v Gerhart Schindler and Jörg Schindler*, Συλλ. 1994, I-01039.

Γενικά ως προς τα παιχνίδια τζόγου έχει γίνει δεκτό ότι περιορισμοί μπορούν να δικαιολογηθούν δυνάμει θεωρήσεων ηθικής, θρησκευτικής ή πολιτιστικής τάξης, πάντα σε αναλογία με την κλίμακα αξιών του κάθε κράτους, οπότε και *in casu* δύναται να είναι επιτρεπτή η ανάθεση τους σε κοινωφελείς ή δημόσιους οργανισμούς.¹⁸⁸ Εντούτοις η επιφύλαξη χορήγησης άδειας διοργάνωσης στοιχημάτων μέσω Διαδικτύου ή κινητής τηλεφωνίας κατά αποκλειστικότητα σε δημόσιο φορέα κρίθηκε ότι θίγει την εν λόγω ελευθερία, ως προσβάλλουσα την αρχή της διαφάνειας,¹⁸⁹ όχι όμως και σε περίπτωση που η αποκλειστικότητα αυτή επιφυλάσσεται υπέρ ιδιώτη.¹⁹⁰ Το μονοπώλιο υπέρ ενός και μοναδικού οργανισμού που υπόκειται σε αυστηρό έλεγχο εκ μέρους των δημοσίων αρχών στον τομέα αυτό και σε πρόσφατη νομολογία στην *Dickinger*¹⁹¹ κρίθηκε επιτρεπτό για την εξασφάλιση ενός ιδιαιτέρως υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών στον τομέα των τυχερών παιχνιδιών, αν το κράτος μέλος πιστεύει ότι έτσι μπορεί να παράσχει τη δυνατότητα ελέγχου της ενυπάρχουσας στο πεδίο αυτό εγκληματικότητας, και να συντελέσει στην επίτευξη του σκοπού αποτροπής του ενδεχομένου ενθαρρύνσεως υποβολής σε υπερβολικά υψηλές δαπάνες για τυχερά παιχνίδια και κατά αρκούντως αποτελεσματικό τρόπο στην καταστολή του τζόγου.

Στην *Reisebüro Broede*¹⁹² σχετικά με το επιτρεπτό γερμανικού μέτρου που επέτασσε για την είσπραξη απαιτήσεων από κατάσχεση ο εισπράττων, δικηγόρος ή μη, να έχει λάβει σχετική άδεια από γερμανική αρχή για τη διενέργεια τέτοιων πράξεων: Συνεπώς, σύμφωνα με πάγια νομολογία, μόνον εάν πληρούνται τέσσερις προϋποθέσεις, τότε η απαγόρευση δεν προσκρούει στο άρθρο 59, δηλαδή αν εφαρμόζεται κατά τρόπο μη δημιουργούντα διακρίσεις, αν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, αν είναι κατάλληλη για την επίτευξη του

¹⁸⁸ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-447/08 και C-448/08, (στο πλαίσιο ποινικών δικών κατά των) *Otto Sjöberg*, *Anders Gerdin*, Συλλ. , Συλλ. 2010, 00000 (σκέψη 44). (απαγόρευση διαφημίσεων στη Σουηδία για τυχερά παιχνίδια διοργανούμενα στην αλλοδαπή).

¹⁸⁹ C-203/08, *Sporting Exchange Ltd*, η οποία ενεργεί υπό την ονομασία «Betfair», κατά *Minister van Justitie*, Συλλ. 2010, 00000. Το άρθρο 49 ΕΚ έχει την έννοια ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισεως και η εντεύθεν υποχρέωση διαφάνειας έχουν εφαρμογή επί διαδικασιών χορηγήσεως και ανανεώσεως άδειας μόνον ενός επιχειρηματία στον τομέα των τυχερών παιγνίων, υπό την προϋπόθεση ότι δεν πρόκειται για δημόσια επιχείρηση της οποίας η διαχείριση υπόκειται στην άμεση εποπτεία του κράτους ή για ιδιωτική επιχείρηση επί των δραστηριοτήτων της οποίας οι δημόσιες αρχές είναι σε θέση να ασκήσουν συστηματικό έλεγχο (διατακτικό).

¹⁹⁰ C-258/08, *Ladbroke's International Ltd*, κατά *Stichting de Nationale Sporttotalisator*, Συλλ. 2010, 00000.

¹⁹¹ C-347/09, *Jochen Dickinger*, και *Franz Ömer*, Συλλ. 2011, 00000. C-347/09, *Jochen Dickinger*, και *Franz Ömer*, Συλλ. 2011, 00000.

¹⁹² C-3/95, *Reisebüro Broede*, Συλλ. 1996, I-06511

επιδιωκομένου σκοπού και αν δεν είναι δεσμευτική πέραν του βαθμού που είναι αναγκαίος για την επίτευξη του σκοπού αυτού [...] (σκέψη 28).

Στις συνεκδικαθείσες υποθέσεις *Arblade και Leloup*,¹⁹³ όπου Γάλλοι υπήκοοι απέσπασαν εργαζομένους στο Βέλγιο για την κατασκευή αποθηκευτικού χώρου για ζάχαρη τηρώντας μόνο τις διατυπώσεις κατά τη γαλλική νομοθεσία και όχι τη βελγική, επισημαίνεται ότι [...] ακόμα και ελλείψει εναρμονίσεως στον τομέα αυτόν, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, ως θεμελιώδης αρχή της Συνθήκης, μπορεί να περιοριστεί μόνον από ρυθμίσεις δικαιολογούμενες από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και εφαρμοζόμενες σε κάθε πρόσωπο ή επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους όπου παρέχονται οι υπηρεσίες, εφόσον το συμφέρον αυτό δεν διασφαλίζεται από τους κανόνες στους οποίους υπόκειται ο παρέχων τις υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος (σκέψη 34). Διοικητικής φύσης λόγοι κρίθηκε ότι δεν δύνανται να θεμελιώσουν επιτρεπτό περιορισμό των κοινοτικών ελευθεριών (σκέψη 37), ωστόσο αν η ανάγκη ελέγχου γεννάται από βαθύτερο λόγο, που θίγει τη δημόσια τάξη ή ασφάλεια, τότε είναι ευπρόσδεκτος στους κόλπους αυτών των περιορισμών (σκέψη 38). Το Δικαστήριο καταλήγοντας αποφάνθηκε ότι τα περισσότερα από τα τεθέντα σε προδικαστικά ερωτήματα βελγικά μέτρα, όπως η υποχρεωτικότητα παροχής «ενσήμων κακοκαιρίας» στους εργαζομένους ή διατήρησης επί 5 έτη διεκπεραιωτικών εγγράφων, κα δεν συνιστούσαν λόγους γενικού συμφέροντος, από τη στιγμή που και η γαλλική νομοθεσία παρείχε ανάλογες ρυθμίσεις, και άρα ήταν μη επιτρεπτά, με μόνο μη απαγορευμένο λόγο την υποχρέωση καταβολής της ελάχιστης αμοιβής στους εργαζομένους. Στην ουσία έκρινε με γνώμονα το συμφέρον των εργαζομένων και του ενιαίου της αγοράς.

Στην υπόθεση *Läära και άλλοι*,¹⁹⁴ το Δικαστήριο κλήθηκε να διαγνώσει αν παραβαίνει τις οικείες διατάξεις για την ελευθερία παροχής των υπηρεσιών κράτος μέλος που επιφυλάσσει κατά αποκλειστικότητα εθνική νομοθεσία το δικαίωμα εκμεταλλεύσης μηχανημάτων τυχερών παιγνίων σε εγχώριο δημόσιο οργανισμό. Οι αντίδικοι αντέταξαν στους προβαλλόμενους λόγους γενικού συμφέροντος ότι δεν πληρούσαν την αρχή της αναλογικότητας, καθώς το μέτρο ενός τέτοιου περιορισμού

¹⁹³ C-369/96, *Criminal proceedings against Jean-Claude Arblade and Arblade & Fils SARL, C-376/96, Bernard Leloup, Serge Leloup and Sofrage SARL*, Συλλ. 1999, I-08453.

¹⁹⁴ C-124/97, *Markku Juhani Läära, Cotswold Microsystems Ltd and Oy Transatlantic Software Ltd v Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylä) and Suomen valtio (Finnish State)*, Συλλ. 2001, I-06067.

ήταν δυσανάλογα επαχθές για τον επιδιωκόμενο σκοπό.¹⁹⁵ Κατέληξε στην παραδοχή ότι κάθε έννομη τάξη δύναται να αντιμετωπίζει ένα παρεμφερές ζήτημα κατά τρόπο διαφορετικό, και τα εθνικά μέτρα που παίρνει κάθε κράτος μέλος κρίνονται διαφορετικά από το Δικαστήριο, το οποίο λαμβάνει υπόψη την ιδιομορφία της κάθε περίπτωσης. Έκρινε εν προκειμένω ότι η φινλανδική νομοθεσία τηρούσε την αρχή της αναλογικότητας και ότι το εν λόγω περιοριστικό μέτρο ήταν επιτρεπτό:

Τα εμπόδια στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών που απορρέουν από εθνικά μέτρα που εφαρμόζονται αδιακρίτως δεν μπορούν να γίνουν δεκτά παρά μόνον αν τα μέτρα αυτά δικαιολογούνται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, είναι κατάλληλα να διασφαλίσουν την πραγματοποίηση του σκοπού που επιδιώκουν και δεν βαίνουν πέραν του μέτρου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού (σκέψη 31), οι λόγοι αυτοί πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο σύνολό τους (σκέψη 33). Ο προσδιορισμός της εκτάσεως της προστασίας που σκοπεύει να διασφαλίσει ένα κράτος μέλος εντός του εδάφους του, στον τομέα των λαχειοφόρων αγορών και των λοιπών παιγνίων επί χρήμασι, εντάσσεται στην εξουσία εκτιμήσεως που, όπως προκύπτει από τη σκέψη 61 της αποφάσεως Schindler, αναγνώρισε το Δικαστήριο στις εθνικές αρχές (σκέψη 35). [...] Το γεγονός και μόνον ότι ένα κράτος μέλος επέλεξε ένα σύστημα προστασίας διαφορετικό από εκείνο που υιοθέτησε άλλο κράτος μέλος δεν μπορεί να έχει επίπτωση στην εκτίμηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας των διατάξεων που έχουν θεσπιστεί στον τομέα αυτό. Οι διατάξεις αυτές πρέπει να αξιολογούνται αποκλειστικά υπό το φως των σκοπών που επιδιώκουν οι εθνικές αρχές του ενδιαφερομένου κράτους μέλους και του επιπέδου της προστασίας που σκοπούν να διασφαλίσουν (σκέψη 36).¹⁹⁶

Στη υπόθεση *De Agostini*,¹⁹⁷ συνεκδικάστηκαν υποθέσεις σχετικές με την τηλεοπτική μετάδοση διαφημιστικών μηνυμάτων που έθιγαν το πλέγμα προστασίας των καταναλωτών. Εκεί υπενθυμίστηκε ότι η εντιμότητα των εμπορικών συναλλαγών και η προστασία των καταναλωτών εν γένει συνιστούν επιτακτικές απαιτήσεις γενικού

¹⁹⁵ [...] διότι οι σκοποί γενικού συμφέροντος των οποίων γίνεται επίκληση προς δικαιολόγηση του δεν επιδιώκονται πραγματικά, θα μπορούσαν δε να επιτευχθούν με λιγότερο περιοριστικά μέτρα, όπως με μια ρύθμιση επιβάλλουσα τις αναγκαίες υποχρεώσεις στα πρόσωπα που εκμεταλλεύονται τα μηχανήματα αυτά (σκέψη 11).

¹⁹⁶ Στερεότυπη νομολογιακή φράση για τις μελλοντικές υποθέσεις.

¹⁹⁷ C-34/95, *Konsumentombudsmannen (KO) κατά De Agostini (Svenska) Förlag AB*, C-35/95 και C-36/95, *TV-Shop i Sverige AB*, Συλλ. 1997, I-03843.

συμφέροντος που μπορούν να δικαιολογούν εμπόδια στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (σκέψη 53).¹⁹⁸

Μικρότερη ελαστικότητα εν είδει νομολογιακής στροφής παρατηρείται ήδη γύρω στο 2000, οπότε και η στενότερη εναρμόνιση των κρατών αφήνει ακόμα μικρότερο περιθώριο στο «παραθυράκι» τέτοιας ευχέρειας. Στην υπόθεση *Corsten*¹⁹⁹ γερμανός αρχιτέκτονας ανέθεσε σε μη εγγεγραμμένη στο γερμανικό βιοτεχνικό μητρώο, εγκατεστημένη στην Πολωνία εταιρία την κατασκευή ενός λιθόστρωτου στη Γερμανία. Το Δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει αν αυτή η αξίωση εγγραφής στα οικεία μητρώα συνάδει με την εν λόγω οικονομική ελευθερία. Η Γερμανία υποστήριξε ότι συνιστούν επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος η εξασφάλιση ενός ανεκτού επιπέδου των παροχών και των ειδικών γνώσεων στον τομέα της βιοτεχνίας και αυτή δεν μπορεί να διασφαλιστεί με τυχόν διατάξεις του κράτους μέλους στο οποίο ο πάροχος είναι εγκατεστημένος (σκέψη 36), κάτι που δέχτηκε σε πρώτη φάση το Δικαστήριο ως επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος, διαφώνησε όμως ως προς την αναλογικότητά του σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, και έτσι αποφάνθηκε ότι μια τέτοια εθνική ρύθμιση δεν είναι επιτρεπτή.

Δυσανάλογο κρίθηκε το εθνικό μέτρο και παρόμοια υπόθεση *Schnitzer*²⁰⁰, όπου γερμανική εταιρία είχε αναθέσει σε πορτογαλική εταιρία βιοτεχνική εργασία σε γερμανικό έδαφος χωρίς να πληροί την προϋπόθεση εγγραφής στο γερμανικό οικείο μητρώο. Επαναλήφθηκαν σκέψεις προηγούμενης νομολογίας και τονίστηκε ότι μια τέτοια αξίωση εγγραφής καθυστερεί, περιπλέκει ή καθιστά επαχθέστερη την παροχή των υπηρεσιών εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις στο κράτος εγκατάστασης του παρόχου.

Στις υποθέσεις *Finalarte κλπ*²⁰¹ που αφορούσαν την πρόνοια σε απεσπασμένους εργαζομένους, κρίθηκε ότι εθνικό περιοριστικό μέτρο (καταβολή εισφορών σε οικείο

¹⁹⁸ Όμως η απαίτηση διατήρησης εγκατάστασης ιδιωτικών εγκεκριμένων φορέων γεωργικού ελέγχου σε κράτος μέλος κρίθηκε ότι ξεπερνά την αναγκαιότητα προστασίας των καταναλωτών. C-404/05, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, Συλλ. 2007, I-10239.

¹⁹⁹ C-58/98, *Josef Corsten*, Συλλ. 2000, I-07919.

²⁰⁰ C-215/01, *Bruno Schnitzer*, Συλλ. 2003, I-14847.

²⁰¹ C-49/98, *Finalarte Sociedade de Construção Civil Lda*, C-70/98, *Portugaia Construções Lda* και C-71/98, *Engil Sociedade de Construção Civil SA κατά Urlaubs- und Lohnausgleichskasse der Bauwirtschaft*, C-50/98, *Amilcar Oliveira Rocha*, C-52/98, *Tudor Stone Ltd*, C-53/98, *Tecnamb-Tecnologia do Ambiente Lda*, C-54/98, *Turiprata Construções Civil Lda*, C-68/98, *Duarte dos Santos Sousa* και C-69/98, *Santos & Kewitz Construções Lda*, Συλλ. 2001, I-07831.

ταμείο απασχόλησης, αδειοδοτήσεις, κα) είναι επιτρεπτό [...] υπό την προϋπόθεση, αφενός, ότι οι εργαζόμενοι δεν έχουν ουσιαστικά παρεμφερή προστασία δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους εγκαταστάσεως του εργοδότη τους, ώστε η εφαρμογή της εθνικής ρυθμίσεως του πρώτου κράτους μέλους να τους παρέχει πραγματικό πλεονέκτημα συμβάλλον σημαντικά στην κοινωνική προστασία τους, και, αφετέρου, ότι η εφαρμογή της ρυθμίσεως αυτής του πρώτου κράτους μέλους είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο στόχο γενικού συμφέροντος (διατακτικό, 1).

Ενδεικτικά για μία από τις εκεί εμπλεκόμενες πορτογαλικές εταιρίες, την *Portugaia Construcões Ld^a*, σε μεταγενέστερη απόφαση,²⁰² η οποία είχε διαθέσει εργαζομένους σε γερμανική, η γερμανική νομοθεσία καταλαμβάνοντας και την περίπτωση της απόσπασης εργαζομένων απαιτούσε να τηρούνται και για αυτούς οι κατώτατες κατά τα γερμανικά δεδομένα αμοιβές, ενώ αντίθετα για τους εγκατεστημένους στη Γερμανία είναι δυνατή η με συλλογική ειδική σύμβαση χαμηλότερη αμοιβή; . Τονίστηκε ότι ο σκοπός των περιοριστικών μέτρων δεν πρέπει να είναι οικονομικός (σκέψη 26).²⁰³ Ενδιαφέρον παρουσιάζει περαιτέρω η παραδοχή ότι η πρόθεση του εθνικού νομοθέτη του περιοριστικού μέτρου όπως προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση του νομοθετήματος δεν είναι δεσμευτική για την κρίση της προσφορότητάς του, καθώς αυτό εναπόκειται στη κρίση του Δικαστηρίου (σκέψεις 27, 28).

Σε υπόθεση διασυννοριακού leasing περαιτέρω, στην υπόθεση *Cura Anlagen GmbH*,²⁰⁴ υπενθυμίστηκε ότι η οδική ασφάλεια συνιστά λόγο γενικού συμφέροντος σύμφωνα άλλωστε με προγενέστερη νομολογία, ωστόσο εν προκειμένω η εθνική ρύθμιση που επέτασσε ταξινόμηση των οχημάτων και στο έδαφός της κρίθηκε μη επιτρεπτό μέτρο, δεδομένου ότι ο έλεγχος των οχημάτων αποδεικνυόταν από την ήδη ταξινόμησή τους στο κράτος προέλευσης, επομένως δεν τηρούνταν η αρχή της αναλογικότητας με επιβολή επιπλέον ελέγχων.

²⁰² C-164/99, *Portugaia Construcões Ld^a*, Συλλ. 2002, I-00787.

²⁰³ [...] τα μέτρα τα οποία συνιστούν περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν μπορούν να δικαιολογηθούν λόγω σκοπών οικονομικής φύσεως, όπως είναι η προστασία των εγχώριων επιχειρήσεων.

²⁰⁴ C-451/99, *Cura Anlagen GmbH κατά Auto Service Leasing GmbH (ASL)*, Συλλ. 2002, I-3193.

Η φράση *rien ne va plus* στην εισαγωγική πρόταση του εισαγγελέα στις ενδεικτικές υποθέσεις *Placanica, Palazzese, Sorricchio*²⁰⁵ είναι ενδεικτική μιας δικαιοπλαστικής υπέρ του φιλελεύθερου μοντέλου νομολογίας (Γεραπετρίτης 2010), φανερά και στο μακρύ κατάλογο των υποθέσεων με τυχηρά παίγνια στην ΕΕ. Στην προκειμένη περίπτωση κρίθηκαν και τα 3 εθνικά περιοριστικά μέτρα του ιταλικού κράτους, αφού επαναλήφθηκαν θέσεις σε προηγούμενες αποφάσεις: *Οι ηθικής, θρησκευτικής ή πολιτιστικής φύσεως ιδιαιτερότητες, καθώς και οι ηθικώς και οικονομικώς επιζήμιες, για το άτομο και την κοινωνία, συνέπειες των παιγνίων και των στοιχημάτων μπορούν να δικαιολογήσουν την αναγνώριση υπέρ των εθνικών αρχών επαρκούς εξουσίας εκτιμήσεως προκειμένου να καθορίζουν τις απαιτήσεις που συνεπάγεται η προστασία των καταναλωτών και της κοινωνικής τάξεως* (σκέψη 41).

Ειδικότερα σχετικά με την απαιτούμενη λήψη άδειας, που κατά το ιταλικό δίκαιο ήταν *numerus clausus* (έως 1000 σε όλη την επικράτεια), τονίστηκε ότι (σκέψη 57): *Υπό τις συνθήκες αυτές, ένα σύστημα παραχωρήσεως αδειών μπορεί πράγματι να συνιστά αποτελεσματικό μηχανισμό ελέγχου των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των τυχερών παιγνίων προς αποτροπή της εκμεταλλεύσεως των δραστηριοτήτων αυτών για εγκληματικούς σκοπούς ή για απάτες. Όμως, το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεση του επαρκή στοιχεία για να εκτιμήσει τον περιορισμό του συνολικού αριθμού των παραχωρούμενων αδειών σε σχέση με τις απορρέουσες από το κοινοτικό δίκαιο απαιτήσεις.*

Σχετικά με τον αποκλεισμό από τους διαγωνισμούς για την παραχώρηση αδειών σε εταιρίες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο, επισημάνθηκε ότι δεν τηρείται η αρχή της αναλογικότητας αφού υπάρχουν εναλλακτικές ηπιότερες λύσεις για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού: όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 125 των προτάσεων του, υπάρχουν και άλλοι τρόποι ελέγχου των λογαριασμών και των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων του τομέα των τυχερών παιγνίων, οι οποίοι θα περιόριζαν λιγότερο την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, όπως, παραδείγματος χάρη, η συλλογή πληροφοριακών στοιχείων σε σχέση με τους εκπροσώπους ή τους κυρίους μετόχους τους. (σκέψη 62). Σχετικά με την προϋπόθεση χορήγησης αδείας από την αστυνομία δεν είχε νόημα να επεκταθεί,

²⁰⁵ Στο πλαίσιο ποινικών δικών κατά C-338/04, *Placanica*, C-359/04, *Palazzese*, C-360/04, *Sorricchio*, Συλλ. 2007, I-01891.

αφού ήταν παρεπόμενο της υποχρέωσης λήψης άδειας από τη Διοίκηση πρώτα από όλα του Κράτους.

Στη νεότερη υπόθεση *Liga Portuguesa*,²⁰⁶ σχετική με τη διαδικτυακή εκμετάλλευση τυχηρών παιγνίων, μετά από μια σύντομη επανάληψη τέτοιων λόγων που έχουν γίνει νομολογιακά δεκτοί όπως η προστασία των καταναλωτών, η πρόληψη της απάτης και της ενθάρρυνσης της εκ μέρους των πολιτών σπατάλης χρημάτων που συνδέεται με τα παίγνια, η αποτροπή της διατάραξης της κοινωνικής τάξης (σκέψη 56), επισημάνθηκε ότι τα τυχηρά παίγνια, λόγω της διαφορετικότητας της κοινωνικής, ηθικής και πολιτιστικής τους φύσης ανά τα κράτη μέλη (σκέψη 57), είναι θεμιτό να αφήνονται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών αφενός, αφετέρου το Δικαστήριο είναι λογικό να κρίνει *in concreto* ανάλογα με την ιδιαιτερότητα κάθε περίπτωσης.

Εν προκειμένω ο σκοπός που επεδίωκε το εθνικό μέτρο της Πορτογαλίας περιορισμού της προσφοράς τέτοιων παιγνίων μέσω διαδικτύου ήταν η καταπολέμηση της εγκληματικότητας. Τονίστηκε ότι η συνοχή και συστηματικότητα του σκοπού είναι αναγκαία συστατικά της καταλληλότητάς του (σκέψη 61), και αφού διαγνώστηκε ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των διαδικτυακών στοιχημάτων όπου η έλλειψη άμεσης επαφής παικτών και διοργανωτή ενέχει σοβαρότερους κινδύνους από τα παραδοσιακά τυχηρά παίγνια, κρίθηκε ότι η εθνική νομοθεσία αποτελούσε επιτρεπτό περιορισμό της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών.²⁰⁷

Ομοίως στην πρόσφατη απόφαση *Zeturf*²⁰⁸ τέθηκε υπό κρίση το καθεστώς αποκλειστικότητας ως προς τη διαχείριση υποδρομιακών στοιχημάτων εκτός υποδρόμου. Η γαλλική νομοθεσία έχει παραχωρήσει μονοπωλιακά σε γαλλικό όμιλο οικονομικού σκοπού τη διαχείριση τέτοιων στοιχημάτων. Η διαφορά προέκυψε όταν μαλτέζικη εταιρία εκδήλωσε σχετικό ενδιαφέρον για τη δραστηριότητα αυτή.

Η γαλλική πλευρά προέβαλε ως σκοπό του μέτρου αυτού την προστασία της κοινωνικής τάξεως, δεδομένων των συνεπειών των παιγνίων ατομικά και κοινωνικά, στην προστασία της δημόσιας τάξης, για αποτροπή της εγκληματικότητας κυρίως

²⁰⁶ C-42/07, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional and Bwin International Ltd, formerly Baw International Ltd v Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa*, Συλλ. 2009, I-07633.

²⁰⁷ Ομοίως και σε προγενέστερες παραδοσιακών μέσων τζόγου υποθέσεις, όπως στη μεσιτεία συλλογής στοιχημάτων της C-67/98, *Questore di Verona και Diego Zenatti*, Συλλ. 1999, I-07289.

²⁰⁸ C-212/08, *Zeturf Ltd κατά Premier ministre*, Συλλ. 2011, 00000.

μέσω της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, και την ενίσχυση ενός και μόνο φορέα, μέσω του οποίου ενισχύεται αλυσιδωτά ο αγροτικός τομέας, και που διασφαλίζει ότι δεν θα γίνονται δελεαστικές προσφορές με στόχο την αποφυγή του εθισμού (σκέψη 33). Αναγνωρίστηκε και πάλι η ευχέρεια των κρατών ως προς την εφαρμογή και επιλογή μέτρων, επομένως και στην προκειμένη περίπτωση αυτό το μονοπάτι θα μπορούσε να είναι μια κάποια λύση (σκέψεις 36 – 43), ωστόσο εξεταστέο έμενε το εάν πληρούσε την αρχή της αναλογικότητας.

Έτσι, επισημάνθηκε ότι διοικητικές δυσχέρειες ελέγχου που θα προέκυπταν από την απελευθέρωση της δραστηριότητας δεν συνιστούν επιτρεπτό περιοριστικό μέτρο θεμελιώδους κοινοτικής ελευθερίας (σκέψη 48). Μόνο ο σκοπός της αγροτικής ανάπτυξης με πρώτη ματιά φαίνεται καινοφανής, ωστόσο στην ουσία ανήκει στους συχνά επικαλούμενους λόγους χρηματοδότησης κοινωφελών σκοπών που έχουν κατά κανόνα κρατικοί οργανισμοί στοιχημάτων.²⁰⁹ Στη σκέψη 60 υπενθυμίστηκε ότι οι οικονομικοί λόγοι δεν αποτελούν επιτακτικό λόγο, αφού τονίστηκε ότι [...] *ο λόγος αυτός δεν μπορεί να συνιστά παρά παρεπόμενη ευεργετική συνέπεια και όχι την πραγματική αιτία της ακολουθούμενης περιοριστικής πολιτικής* [...]. Για το επιτρεπτό των άλλων λόγων θα πρέπει να κρίνει το εθνικό δικαστήριο αν και κατά πόσο τέτοιο μέτρο συνάδει με τον επιδιωκόμενο σκοπό, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων. Σχετικά με την παρείσφρηση του Διαδικτύου στη δραστηριότητα και η ενδεχόμενη διαφορετική αντιμετώπιση από την εθνική νομοθεσία, το μπαλάκι ρίχνεται και πάλι στον εθνικό δικαστή, που καλείται να λάβει υπόψη τις επιπτώσεις συνολικά πάνω στη θιγόμενη θεμελιώδη ελευθερία.

Σε υπόθεση αναμετάδοσης ποδοσφαιρικού αγώνα σε άλλο κράτος μέλος από αυτό όπου επιτρεπόταν με παράνομη χρήση αποκωδικοποιητών²¹⁰ τέθηκε το ζήτημα εάν η ελευθερία παροχής υπηρεσιών επιτρέπει την αναγνώριση και την επίκληση δικαιωμάτων επί δορυφορικών προγραμμάτων, βάσει των οποίων οι δικαιούχοι μπορούν να εμποδίσουν τρίτους, έναντι των οποίων δεν δεσμεύονται συμβατικά, να

²⁰⁹Το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε Πράσινη Βίβλο για τα Τυχηρά Παιγνία σε απευθείας σύνδεση στην Εσωτερική Αγορά, όπου μεταξύ των νομολογιακών κεκτημένων που αποκρυσταλλώνονται, εμφανίζονται ως αναγνωρισμένοι λόγοι γενικού/δημοσίου συμφέροντος ακριβώς αυτοί οι τρεις, δηλαδή η προστασία των καταναλωτών, η δημόσια τάξη, η χρηματοδότηση φιλανθρωπικού και γενικού ενδιαφέροντος δραστηριότητες.

²¹⁰ Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα, C-403/08, C-429/08, *Football Association Premier League and Others*, Συλλ.2011, 00000, βλ.και πιο πάνω σελ.31.

λαμβάνουν αυτά τα προγράμματα σε άλλα κράτη μέλη και να τα παρακολουθούν ή να τα προβάλλουν. Κατά τις προτάσεις του γενικού Εισαγγελέα:

[...] Σχετικά δικαιώματα θα αποτελούσαν εμπόδιο για την παροχή υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη, ήτοι για την πρόσβαση σε τηλεοπτικές εκπομπές. Αυτός ο περιορισμός της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών είναι ιδιαίτερα έντονος, διότι τα επίμαχα δικαιώματα δεν δυσχεραίνουν μόνον την άσκηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, αλλά συνεπάγονται κατάτμηση της εσωτερικής αγοράς σε επιμέρους εθνικές αγορές. Παρόμοια προβλήματα υφίστανται και σε σχέση με την πρόσβαση σε άλλες υπηρεσίες, όπως η διάθεση προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή, μουσικών κομματιών, ηλεκτρονικών βιβλίων και ταινιών μέσω Διαδικτύου. Συνεπώς, πρόκειται για σοβαρό περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (σκέψεις 174 – 176).

Δεν συνιστά τέτοιο λόγο η φορολογική άνιση μεταχείριση για σκοπούς που ευνοούν την εθνική οικονομία, όπως επισημάνθηκε στην *Tankrederei*:²¹¹ Όσον αφορά την ανάγκη αποτροπής του ενδεχομένου μείωσης των εθνικών φορολογικών εσόδων –η οποία θα επέρχετο, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ως αποτέλεσμα της χορηγήσεως της επίμαχης εκπτώσεως στην *Tankrederei*–, η ανάγκη αυτή δεν περιλαμβάνεται στις επιτακτικές ανάγκες γενικού συμφέροντος που μπορούν να δικαιολογήσουν έναν περιορισμό μιας ελευθερίας που κατοχυρώνει η Συνθήκη ΛΕΕ (σκέψη 27). Ούτε η προώθηση της έρευνας και της τεχνολογίας ελευθερίας μπορεί να δικαιολογήσει περιοριστικά της ελευθερίας φορολογικά μέτρα.²¹²

Ανεπίτρεπτο περιορισμό συνιστά και η υποχρέωση που επέβαλε η Αυστρία σε γιατρούς και από άλλα κράτη μέλη να καταθέτουν σε αυστριακή τράπεζα τις ασφαλιστικές εισφορές τους.²¹³ Ένα τέτοιο μέτρο θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνο από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, αλλά εν προκειμένω δεν

²¹¹ C-287/10, *Tankrederei I SA κατά Directeur de l'administration des contributions directes*, Συλλ.2010, 00000.

²¹² C-39/04, *Laboratoires Fournier SA v Direction des vérifications nationales et internationales*, Συλλ. 2005, I-02057 (σκέψη 23: *Although the promotion of research and development may, as argued by the French Government, be an overriding reason relating to public interest, the fact remains that it cannot justify a national measure such as that at issue in the main proceedings, which refuses the benefit of a tax credit for research for any research not carried out in the Member State concerned. Such legislation is directly contrary to the objective of the Community policy on research and technological development which, according to Article 163(1) EC is, inter alia, 'strengthening the scientific and technological bases of Community industry and encouraging it to become more competitive at international level'*).

²¹³ C-356/08, *Kommission der Europäischen Gemeinschaften gegen Republik Österreich* [Επιτροπή κατά Αυστρίας], Συλλ. 2009, I-00108.

πληρούνταν ο όρος της αναλογικότητας: Sodann ist festzustellen, dass eine allgemeine und automatische Maßnahme wie die des Pflichtkontos nicht als zum verfolgten Ziel verhältnismäßig betrachtet werden kann, wenn dieses darin besteht, Umgehungen im Zusammenhang mit den Honoraren, die die fraglichen Ärzte erhalten haben, vorzubeugen, die Führung des Kontos, auf das diese Honorare überwiesen werden, sicherzustellen und einen für die Erhebung der Umlagen und Beiträge zur Wohlfahrtskasse ausreichenden Guthabensaldo zu garantieren. Es gibt nämlich, wie sich aus der nationalen Regelung selbst ergibt, insoweit weniger einschneidende Maßnahmen, wie beispielsweise die Übermittlung der sachdienlichen Informationen an die Oberösterreichische Ärztekammer durch die gesetzlichen Sozialversicherungsträger und Krankenfürsorgeeinrichtungen zwecks Überprüfung der Berechnung der Wohlfahrtsfondsbeiträge, die Verpflichtung des Arztes, der Inhaber des Kontos bei der Oberösterreichischen Landesbank ist, dieser einen Abbuchungsauftrag für die Umlagen zu erteilen, sowie bestimmte Formen der Verwaltungsvollstreckung. (σκέψεις 46 και 47).

4. Οδηγία 2006/123/EK²¹⁴

Στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισαβόνας εντάσσεται και η έκδοση Οδηγίας για τις υπηρεσίες,²¹⁵ που ήρθε να καλύψει ένα πεδίο ζωτικής σημασίας για την εσωτερική αγορά, μην αποτελώντας μόνο μια απλή αποτύπωση της ως τότε νομολογιακής πρακτικής (Klamert 2009: 337). Στόχος της είναι η προσφορά ενός πιο ολοκληρωμένου πλέγματος προστασίας της εν λόγω ελευθερίας, με τελικό αποτέλεσμα αναβαθμισμένες υπηρεσίες και αύξηση του εύρους κάλυψής τους, με εφαρμογή σε ειδικότερες περιπτώσεις. Είναι γνωστή δημοσιογραφικά ως *Οδηγία Bolkenstein*, από το όνομα του Ολλανδού φιλελεύθερου Επιτρόπου Fritz Bolkenstein που συνέταξε το αρχικό της σχέδιο (Ματσαγγάνης 2007), αποτελεί δε ακόμα και σήμερα σημείο έριδας ως προς την αποτελεσματικότητά της. Νομολογιακά δεν έχει δοκιμαστεί, κάτι που οφείλεται αφενός στη σχετικά μικρή ηλικία της και την

²¹⁴ Επίσημη Εφημερίδα L 376 της 27.12.2006.

²¹⁵ Υπογράφηκε στις 28.12.2006.

καθυστερημένη μεταφορά της στα εθνικά δίκαια, αφετέρου στον παραπληρωματικό και αμφιλεγόμενο χαρακτήρα της.²¹⁶

Οι γενικές διατάξεις των Συνθηκών εξακολουθούν να εφαρμόζονται όπου δεν υπάρχει *lex specialis*. Με προθεσμία μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών την 28 Δεκεμβρίου 2009, τελικά στο ελληνικό δίκαιο μεταφέρθηκε με τον Ν.3844/2010.²¹⁷ Με οριζόντια οπτική (Ο' Leary 2011: 501), η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς επιτυγχάνεται ιδίως με τη θεμελίωση αποτελεσματικής διοικητικής διακρατικής συνεργασίας, με την παροχή διευκολύνσεων και στην παροχή υπηρεσιών, και στην συνδεδεμένη εγκατάσταση και με την ενδυνάμωση των δικαιωμάτων των αποδεκτών των υπηρεσιών. Δεν είναι υπερβολικό να υποστηριχτεί ότι στην ουσία η Οδηγία δεν εισήγαγε κάτι ουσιαστικά νέο, αφού με κάποιες εξαιρέσεις συνιστά μάλλον αποκρυστάλλωση της κατάστασης που είχε ήδη διαμορφωθεί νομολογιακά, και μάλιστα για υπηρεσίες που η ίδια εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της.

Αναγνωρίζεται στους φορείς το δικαίωμα επιλογής της ελευθερίας εγκατάστασης ή της παροχής υπηρεσιών ανάλογα με τις δικές τους αναπτυξιακές επιθυμίες (σημείο 5). Εντούτοις η ελευθερία εγκατάστασης θεάται και ως συστατικό της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, και έτσι θεσπίζεται πλέγμα σχετικής άδειας εγκατάστασης του παρόχου. Οι εγκατεστημένοι πάροχοι υπηρεσιών καλύπτονται στο 3^ο κεφάλαιο, ενώ οι υπηρεσίες στο 4^ο.

Ρητά απαριθμούνται οι περιπτώσεις που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της. Αν αναλογιστεί κανείς ότι μεγάλο νομολογιακό κομμάτι των υπηρεσιών αφορά τα τυχαία παίγνια και την κάλυψη εξόδων υγειονομικής περίθαλψης συνάγει ότι μικρό πεδίο καταλείπεται στη σφαίρα της Οδηγίας, αφού μένουν εκτός (άρθρο 2 παρ.2) οι μη οικονομικές υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος, επίσης οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες όπως όσες αφορούν τράπεζες, πιστώσεις, ασφαλίσσεις και αντασφαλίσσεις, επαγγελματικές ή προσωπικές συντάξεις, χρεόγραφα, επενδύσεις, ταμεία, αμοιβαία κεφάλαια, πληρωμές, συμβουλές επενδύσεων, οι υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών όσον αφορά τα θέματα που ρυθμίζονται από τις σχετικές οδηγίες, οι υπηρεσίες στον τομέα των μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των

²¹⁶ για το λόγο αυτό παρουσιάζεται στην παρούσα μελέτη ξεχωριστά.

²¹⁷ (εφαρμογή της Οδηγίας 123/2006 για τις υπηρεσίες), ΦΕΚ 63, 3 Μαΐου 2010.

λιμενικών υπηρεσιών, οι υπηρεσίες που παρέχονται από γραφεία εύρεσης προσωρινής εργασίας, οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, οι οπτικοακουστικές υπηρεσίες, οι δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών τυχερών παιγνίων, οι δραστηριότητες που συνδέονται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, ορισμένες κοινωνικές υπηρεσίες (που σχετίζονται με την κοινωνική στέγαση, την παιδική μέριμνα και τη στήριξη ατόμων που έχουν ανάγκη), οι ιδιωτικές υπηρεσίες ασφαλείας, οι υπηρεσίες των συμβολαιογράφων και των δικαστικών επιμελητών, που διορίζονται με επίσημη πράξη της Διοίκησης.

Περαιτέρω από τη βασική της διάταξη για της υπηρεσίες (άρθρο 16) εξαιρούνται βάσει του άρθρου 17, στο βαθμό που καλύπτονται από τις ειδικότερες Οδηγίες, η απόσπαση εργαζομένων, οι δικηγορικές υπηρεσίες, ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, ύδατος, επεξεργασίας και αποστολής αποβλήτων, η δικαστική είσπραξη οφειλών, ζητήματα σχετικά με διακίνηση και προστασία προσωπικών δεδομένων, την πνευματική ιδιοκτησία, την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων, διοικητικές διατυπώσεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, τη δυνατότητα μεταξύ άλλων κράτους μέλους να απαιτήσει άδεια διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, τις πράξεις για τις οποίες απαιτείται παρέμβαση συμβολαιογράφου, την ταξινόμηση οχημάτων βάσει χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing), τον υποχρεωτικό έλεγχο των ετήσιων και ενοποιημένων λογαριασμών, και ζητήματα σχετικά με διατάξεις για ενοχές που διέπονται από το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο.

Η Οδηγία ακόμα δεν εφαρμόζεται σε θέματα ερμηνευτικά στο ουσιαστικό δίκαιο του κράτους μέλους, όπως όταν σε ένα κράτος μέλος μία δραστηριότητα επιφυλάσσεται σε συγκεκριμένο επάγγελμα, όπως συμβαίνει, π.χ., με την απαίτηση που ορίζει ότι οι νομικές συμβουλές παρέχονται αποκλειστικά από δικηγόρους.²¹⁸ Εξαιρούνται ακόμα θέματα σχετικά με την ταξινόμηση οχημάτων που αποκτώνται άλλο κράτος μέλος από αυτό όπου χρησιμοποιούνται βάσει μη περιστασιακής ή η μη προσωρινής χρηματοδοτικής μίσθωσης οχημάτων.²¹⁹

²¹⁸ Προοίμιο, σημ. 88.

²¹⁹ Προοίμιο, σημ. 89.

Απομένουν στο πεδίο εφαρμογής της ενδεικτικά²²⁰ το διανεμητικό εμπόριο όπου περιλαμβάνονται ως πάροχοι οι έμποροι χονδρικής και λιανικής, οι δραστηριότητες των περισσότερων επαγγελμάτων, οι κατασκευαστικές και τεχνικές υπηρεσίες (όπως οι υπηρεσίες οικοδομών ή κατεδαφίσεων, υδραυλικών, των ελαιοχρωματιστών, των ηλεκτρολόγων, των πλακοστρωτών, των μαραγκών, υπηρεσίες σχετικές με επιχειρήσεις, συντήρησης γραφείων, συμβούλων διαχείρισης, οργάνωσης εκδηλώσεων, είσπραξης χρεών, διαφήμισης, γραφείων εύρεσης εργασίας, οι υπηρεσίες ταξιδιωτικών γραφείων και ξεναγών), υπηρεσίες ψυχαγωγίας και αναψυχής, υπηρεσίες στον τομέα της εγκατάστασης και της συντήρησης εξοπλισμού, ενημέρωσης και πληροφοριών, όπως διαδικτυακές πύλες, πρακτορεία ειδήσεων, εκδόσεις, δραστηριότητες προγραμματισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών, υπηρεσίες στέγασης και εστίασης, υπηρεσίες στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, όπως φροντιστήρια εκμάθησης ξένων γλωσσών, σχολές οδηγών, κτηματομεσιτικές υπηρεσίες, υπηρεσίες οικιακής βοήθειας όπως υπηρεσίες καθαρισμού, παιδοκόμων, κηπουρικές εργασίες.

Προκειμένου να διευκολυνθεί η ελευθερία εγκατάστασης, η Οδηγία προβλέπει την υποχρέωση αξιολόγησης της συμβατότητας των συστημάτων χορήγησης άδειας με γνώμονα τις αρχές της μη εισαγωγής διακρίσεων και της αναλογικότητας, και την τήρηση ορισμένων αρχών όσον αφορά τις προϋποθέσεις και διαδικασίες χορήγησης άδειας που εφαρμόζονται στις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, την απαγόρευση ορισμένων νομικών απαιτήσεων που εξακολουθούν να υφίστανται στη νομοθεσία ορισμένων κρατών μελών οι οποίες δεν δικαιολογούνται, όπως οι απαιτήσεις περί ιθαγένειας, την υποχρέωση αξιολόγησης της συμβατότητας ορισμένων άλλων νομικών απαιτήσεων με γνώμονα τις αρχές της μη εισαγωγής διακρίσεων και της αναλογικότητας.

Σχετικά με την απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών, η Οδηγία προβλέπει άρση των νομικών και διοικητικών εμποδίων που παρακωλύουν την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών, τη δημιουργία ενιαίων κέντρων εξυπηρέτησης στα οποία ο πάροχος υπηρεσιών δύναται να διεκπεραιώνει όλες τις αναγκαίες διατυπώσεις για την άσκηση της δραστηριότητάς του.²²¹ Εγκαθιδρύεται υποχρέωση

²²⁰ Βλ και Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2009: 9.

²²¹ Το ελληνικό ενιαίο κέντρο εξυπηρέτησης φιλοξενείται στην ιστοσελίδα <http://gis.ermis.gov.gr/sdportal/index.jsp>.

συνεργασίας των κρατών μελών με τις αρχές άλλων κρατών μελών για τη διασφάλιση αποτελεσματικού ελέγχου των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών, με τη διαδικασία αμοιβαίας αξιολόγησης, και θεμελιώνεται μηχανισμός αμοιβαίας προειδοποίησης. Επιτυγχάνεται έτσι οικονομία των ελέγχων, αποτρέποντας με τον τρόπο αυτό την επιμέρους διενέργεια από τα κράτη μέλη. Σημαντική στην κατεύθυνση αυτή είναι και η εγκαθιδρυόμενη υποχρέωση παροχής δυνατότητας διεκπεραίωσης αυτών των διαδικασιών με ηλεκτρονικά μέσα.

Βασικές διαφοροποιήσεις υπάρχουν σχετικά με τα επαγγελματικά προσόντα, τις αποσπάσεις εργαζομένων και τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος. Προς ενίσχυση της θέσης των αποδεκτών των υπηρεσιών, διευκρινίζεται ρητά το δικαίωμα των αποδεκτών υπηρεσιών να χρησιμοποιούν υπηρεσίες άλλων κρατών μελών και προβλέπεται το δικαίωμα πληροφόρησής τους σχετικά με τους κανόνες που εφαρμόζονται στους παρόχους υπηρεσιών ανεξαρτήτως τόπου εγκατάστασης, καθώς και για τις υπηρεσίες που προσφέρονται από πάροχο υπηρεσιών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 16, όπου αρχικά ρητά είχε διατυπωθεί ο τίτλος *Αρχή του κράτους προέλευσης*,²²² τελικά αντικαταστάθηκε με το γενικό *Ελευθερία παροχής υπηρεσιών*, αλλά στη ουσία έστω και σε στενότερο πλαίσιο εκφράζει μέρος της αρχής αυτής. Το κράτος δεν είναι ο «επιστάτης» των παρόχων που είναι εγκατεστημένοι σε αυτό, ωστόσο είναι αρμόδιο να επιβάλει περιορισμούς για όσους φιλοξενεί με τις προϋποθέσεις που θεσπίζονται από τη Συνθήκη και την Οδηγία (Barnard 2007: 405).²²³ Το αρχικό περιεχόμενο που μιλούσε για την υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν ότι οι πάροχοι υπόκεινται μόνο στις εθνικές ρυθμίσεις του κράτους μέλους προέλευσής τους, αντικαταστάθηκε με το ηπιότερο *Τα κράτη μέλη σέβονται το δικαίωμα των παρόχων να παρέχουν υπηρεσίες σε άλλο κράτος μέλος από αυτό της εγκατάστασής τους. Το κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία διασφαλίζει ελεύθερη πρόσβαση και ελεύθερη άσκηση της*

Στην ελληνική πραγματικότητα, σύμφωνα με Κοινή Υπουργική Απόφαση, ενδεικτικά επιβάλλονται για απλή παράβαση της υποχρέωσης πληροφόρησης στο πλαίσιο της Οδηγίας οι εξής κυρώσεις (www.in.gr, 04.02.2011):

- Πρόστιμο ύψους 200 ευρώ για απλή άρνηση παροχής των πληροφοριών που υποχρεούται ο πάροχος να θέτει στη διάθεση του αποδέκτη, ανά έργο.
- Πρόστιμο ύψους 3.000 ευρώ αν υπάρχει δόλος στην ως άνω άρνηση.
- Πρόστιμο ύψους 1.000 ευρώ για τη μη απάντηση σε παράπονα αποδεκτών.

²²² *Country of Origin Principle*

²²³ Φαίνεται πως η τελική διατύπωση της Οδηγίας είναι περισσότερο αμυντική και προληπτική, ενώ η αρχή του κράτους προέλευσης έμοιαζε να γεννάται από δεδομένη παρανομία. Βλ. και Barnard 2007: 406.

δραστηριότητας της υπηρεσίας στο έδαφός της. Με την επαναδιατύπωση αυτή αποφεύχθηκε η συσσώρευση μεγαλύτερης δυσαρέσκειας για τη νέα Οδηγία, αφού θεωρήθηκε δύσκολο το κράτος μέλος προέλευσης να παρακολουθεί αποτελεσματικά τις υπηρεσίες που προσφέρει στα άλλα κράτη μέλη του πάροχος εγκατεστημένος σε αυτό, και σε κάθε περίπτωση θα υποβίβαζε το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο (Barnard 2007: 402).

Το κράτος μέλος προς το οποίο μετακινείται ο πάροχος υπηρεσιών δεν μπορεί να επιβάλλει την τήρηση των οικείων απαιτήσεων παρά μόνο εάν αυτές δεν εισάγουν διακρίσεις, είναι αναλογικές και δικαιολογούνται για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας, δημόσιας υγείας ή προστασίας του περιβάλλοντος. Και εδώ επαναλαμβάνεται ο όρος της αναλογικότητας, ενώ γίνεται και μια αναφορά απαγορευμένων περιορισμών, ως προς αναγκαιότητα εγκατάστασης ή διοικητικών διατυπώσεων και συναφών, χωρίς όμως να εισάγεται κάτι καινούριο από ό, τι έχει ήδη παγιωθεί νομολογιακά.²²⁴

Συμπερασματικά προστίθεται λοιπόν η προστασία του περιβάλλοντος στους από τη Συνθήκη γνωστούς περιοριστικούς λόγους,²²⁵ αλλά από την άλλη το νομολογιακό κεκτημένο των επιτακτικών αναγκών γενικού συμφέροντος εμφανίζεται σποραδικά και συγκεχυμένα στο κυρίως κείμενο.²²⁶ Στο άρθρο 4, όπου δίνονται ορισμοί βασικών εννοιών γίνεται λόγος για μια ευρύτερη έννοια επιτακτικών λόγων δημοσίου συμφέροντος, που αγκαλιάζει τις ρητές εξαιρέσεις της δημόσιας τάξης, ασφάλειας και υγείας,²²⁷ περιλαμβάνοντας ακόμα και (σημείο 8): *προστασία της χρηματοοικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων· προστασία των καταναλωτών, των αποδεκτών υπηρεσιών και των εργαζομένων· δικαιοσύνη των εμπορικών συναλλαγών· καταπολέμηση της απάτης· προστασία του περιβάλλοντος,*

²²⁴ Ωστόσο δεν είναι σαφές αν αυτά τα περιοριστικά μέτρα απαγορεύονται απόλυτα, ή αν είναι επιτρεπτά σε περίπτωση που συντρέχει κάποιος από τους περιοριστικούς εξαιρετικούς λόγους τηρουμένης πάντα της αναλογικότητας και της μη διάκρισης.

²²⁵ Κάτι που νομολογιακά δεν φαίνεται να είχε αναγνωριστεί στην πράξη πριν την Οδηγία. Η προστασία του περιβάλλοντος που είχε επικαλεστεί η Σαρδηνία για να δικαιολογήσει γιατί επιφύλασσε φορολογική επιβάρυνση μόνο στους μη διαμένοντες εκεί προσεγγίζοντες σκάφη και αεροσκάφη δεν έγινε δεκτή λόγος που να πληροί την αρχή της αναλογικότητας. C-169/08, *Presidente del Consiglio dei Ministri κατά Regione Sardegna*, Συλλ. 2009, I-10821.

²²⁶ Αντίθετα στο Προοίμιο γίνεται ενδεικτική απαρίθμησή τους.

²²⁷ Η υπαγωγή της δημόσιας υγείας σε λόγους γενικού συμφέροντος είχε ήδη γίνει νομολογιακά δεκτή προ της Οδηγίας, C-281/06, *Hans-Dieter Jundt, Hedwig Jundt κατά Finanzamt Offenburg*, Συλλ. 2007, I-12231 λλ. 2008, I-05785, σκέψη 37: *In second place, the protection of public health is one of the overriding reasons based on the general interest which can, by virtue of Article 46(1) EC and that article read in conjunction with Article 55 EC, justify restrictions on the freedom of establishment and the freedom to provide services, respectively.*

περιλαμβανομένου του αστικού περιβάλλοντος· υγεία των ζώων· διανοητική ιδιοκτησία· διατήρηση της εθνικής ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς· στόχοι κοινωνικής πολιτικής και στόχοι πολιτιστικής πολιτικής· Από το Προοίμιο πάλι δίνεται εφελτήριο για ευρύτερη ερμηνεία των ήδη γνωστών λόγων, με τη δημόσια τάξη να φτάνει να καλύπτει μέχρι και την προστασία των ζώων (σημείο 41). Στο άρθρο 10 αναφέρεται πάλι η γενική έννοια των επιτακτικών λόγων δημοσίου συμφέροντος ως περιοριστικών λόγων χορήγησης άδειας: [...] Τα κριτήρια της παραγράφου 1: α) δεν εισάγουν διακρίσεις· β) δικαιολογούνται από επιτακτικό λόγο δημόσιου συμφέροντος· γ) είναι αναλογικά προς τον προαναφερόμενο στόχο δημόσιου συμφέροντος· δ) είναι σαφή και δεν επιδέχονται αμφισβήτηση· ε) είναι αντικειμενικά· στ) έχουν δημοσιοποιηθεί εκ των προτέρων· ζ) είναι διαφανή και προσβάσιμα.

Περαιτέρω οι επιτακτικοί λόγοι στην Οδηγία εμφανίζονται ως δικαιολογητικοί τυχόν περιορισμών σε διοικητικές απλουστεύσεις πχ σχετικά με τον τύπο των προσκομίσιμων εγγράφων (άρθρο 5, σημ.3),²²⁸ στην ανάγκη ύπαρξης συστήματος χορήγησης άδειας εγκατάστασης (άρθρο 9, σημ. 1β), στη χρονική διάρκεια ισχύος της άδειας (άρθρο 11, σημ. 1γ), στην απαγόρευση της εμπορικής επικοινωνίας των κατοχυρωμένων επαγγελματιών (άρθρο 24), ως κριτήριο επιλογής μεταξύ περισσότερων υποψηφίων όταν μια δραστηριότητα έχει περιορισμένο αριθμό θέσεων για τεχνικούς λόγους ή λόγω έλλειψης διαθέσιμων φυσικών πόρων (άρθρο 12, σημ. 3), καθώς και στην «οικονομία» στην έκδοση σχετικής άδειας (που ο κανόνας επιτάσσει να είναι μία για όλη την επικράτεια για επιμέρους καταστήματα ή υποκαταστήματα).²²⁹ Ως τέτοιος αναφέρεται και αυτός που μπορεί να άρει την κατά πλάσμα δικαίου συναγόμενη αδειοδότηση όταν δεν υπάρξει έγκαιρη απάντηση της αρμόδιας αρχής, και ως τέτοιος ενδεικτικά αναφέρεται το έννομο συμφέρον τρίτων προσώπων (άρθρο 12, σημ. 4).²³⁰ Στην απαγόρευση της οικονομικής δοκιμής μιας επιχειρηματικής ιδέας για τη χορήγηση της άδειας εγκατάστασης, ορίζεται (άρθρο 14, σημ. 5) ότι δεν ισχύει αυτή για τέτοιους λόγους δημοσίου συμφέροντος.²³¹ Τυχόν απαιτήσεις που προβάλλουν τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να περνούν από το φίλτρο τέτοιων λόγων (άρθρο 15, σημ. 3β). Οι δε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας μόνον αν παρέχονται

²²⁸ Βλ. και Προοίμιο, σημ. 46.

²²⁹ Βλ. και Προοίμιο, σημ. 59.

²³⁰ Βλ. και Προοίμιο, σημ. 63.

²³¹ Βλ. και Προοίμιο, σημ. 65.

κατ' εφαρμογήν ειδικής αποστολής δημόσιου συμφέροντος που ανατίθεται στον πάροχο από το οικείο κράτος μέλος (σημ. 70).

Η ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών επιτυγχάνεται μεταξύ άλλων και με την προώθηση της κατάρτισης κωδίκων δεοντολογίας, ιδίως από επαγγελματικές οργανώσεις ή ενώσεις. Κεντρικής σημασίας είναι οι διατάξεις σχετικά με τον περιορισμό της ελευθερίας αυτής (άρθρα 16 – 18), που με συμπυκνωμένο τρόπο ξεκαθαρίζουν τα όρια του επιτρεπτού της περιχαρaráκωσής της (Klamert 2009: 337). Το 5ο κεφάλαιο αναφέρεται στην ποιότητα των υπηρεσιών, ενώ το επόμενο σε διοικητική συνεργασία. Πέρα και από κάποιες ρυθμίσεις σχετικά με την ενημέρωση παρόχων και αποδεκτών, η Οδηγία στη μεγαλύτερη έκτασή της και πάντως στην ουσία της φαίνεται τελικά απλά να συγκεντρώνει σε ενιαίο κείμενο ήδη παγιωμένα αξιώματα, έχοντας πιο πολύ διαδικαστικό χρώμα.

5. Επιλεκτικά - ειδικότερες περιπτώσεις²³²

5.1. Υγειονομική περίθαλψη

Η πρόσφατη Οδηγία 2011/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2011, *περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης*²³³ φαίνεται να αποκρυσταλλώνει επίσης ένα πλούσιο νομολογιακό κεκτημένο, ερχόμενη να καλύψει ένα από τα εξαιρούμενα πεδία της Οδηγίας Bolkestein.²³⁴ Με προθεσμία μεταφοράς της στο εθνικό δίκαιο την 25.10.2013, εδώ αποσαφηνίζονται οι όροι πρόσβασης στο οικείο σύστημα κράτους μέλους άλλου από αυτό της εγκατάστασης του αποδέκτη, καθώς και τα σχετικά με την κάλυψη ιατροφαρμακευτικών εξόδων από τον φορέα ασφάλισής τους στο κράτος εγκατάστασης.

Σχετικό νομοθέτημα συνιστά ο Κανονισμός (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 *για το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης*,²³⁵ ο οποίος αντικατέστησε από το 2009 τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου της 14ης Ιουνίου 1971 *περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς και στις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας*.²³⁶ Με τις τροποποιήσεις του τελευταίου είχαν προκύψει και τα γνωστά έντυπα E111, και E112 (τωρινή Ευρωπαϊκή Κάρτα Ασφάλισης).

Το Δικαστήριο με έρεισμα τις διατάξεις ΣΛΕΕ για τις υπηρεσίες έχει ήδη καταλήξει σε γενικές γραμμές στις ίδιες ρυθμίσεις με την πρόσφατη Οδηγία. Εξάλλου, ακόμα και σε σύγκριση με τους σχετικούς Κανονισμούς, η νομολογία έχει στηριχτεί στις περισσότερες περιπτώσεις στα οικεία άρθρα της Συνθήκης. Η σημασία της κοινωνικής ασφάλισης, στην οποία ερείδεται ο τομέας της υγείας αποτυπώνεται και στο δέκατο κεφάλαιο της ΣΛΕΕ (άρθρα 151 – 164). Το ότι οι ιατρικές παροχές συνιστούν υπηρεσίες κατά την έννοια της Συνθήκης φάνηκε ήδη σε υποθέσεις όπως η

²³² Το κριτήριο επιλογής είναι ποσοτικό: οι υποθέσεις αυτές απασχόλησαν σε μεγάλο βαθμό το ΔΕΚ (τωρινό Δικαστήριο) καταλαμβάνοντας σημαντικό όγκο στο νομολογιακό αποθετήριο όσον αφορά τις υπηρεσίες

²³³ ΕΕ L 88 της 4.4.2011.

²³⁴ Στο σχέδιο ωστόσο της Οδηγίας για τις Υπηρεσίες περιλαμβάνονταν και οι σχετικές υπηρεσίες στο οριζόντιο ρυθμιστικό της πλαίσιο. Βλ. και O' Leary 2011: 522-523.

²³⁵ ΕΕ L 166 της 30.4.2004.

²³⁶ ΕΕ L 149 της 05.07.1971.

Gül,²³⁷ όπου επισημάνθηκε ότι [...] η δυνατότητα των κρατών μελών να περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων για λόγους που άπτονται της δημόσιας υγείας δεν αποσκοπεί στο να εξαιρέσει τον τομέα της δημόσιας υγείας, ως οικονομικό τομέα, και όσον αφορά την ανάληψη εργασίας, από την εφαρμογή των αρχών της ελεύθερης κυκλοφορίας [...] (σκέψη 17).

Στην *Luisi and Carbone*²³⁸ (Barnard 2007: 391), οι Ιταλοί προσφεύγοντες είχαν καταδικαστεί από το εθνικό δικαστήριο, επειδή εξήγαγαν συνάλλαγμα άνω του επιτρεπόμενου ορίου. Μέρος του ποσού δαπανήθηκε και για ιατρικούς λόγους κατά την παραμονή τους σε άλλο κράτος μέλος. Εκεί τονίστηκε ότι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών περιλαμβάνει την ελευθερία των αποδεκτών των υπηρεσιών να μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για να δέχονται υπηρεσία δίχως προσκόμματα, ακόμη και όσον αφορά πληρωμές, οι δε τουρίστες, οι υποβαλλόμενοι σε θεραπεία και εκείνοι που πραγματοποιούν ταξίδια για λόγους σπουδών ή επαγγελματικούς πρέπει να θεωρούνται ως αποδέκτες υπηρεσιών. Ανάλογη τοποθέτηση εκφράστηκε και στην υπόθεση *Grogan*,²³⁹ σχετική με διανομή φυλλαδίων για έκτρωση σε χώρα όπου αυτή επιτρέπεται.²⁴⁰

Άλλο ζήτημα κρίθηκε στην υπόθεση *Bachmann*,²⁴¹ φορολογικής φύσης που όμως σχετίζεται με τον τομέα της υγείας. Γερμανός υπήκοος ζητούσε από το Βέλγιο να αφαιρεθεί από τα δηλούμενα εισοδήματά του ποσό προτεραιών ασφαλιστικών εισφορών στον γερμανικό φορέα. Επισημάνθηκε ότι [...] αντιβαίνει στα άρθρα 48 και 59 της Συνθήκης νομοθεσία κράτους μέλους η οποία εξαρτά τη δυνατότητα εκπτώσεως από το φορολογητέο εισόδημα των εισφορών ασφαλίσεως ασθενείας και αναπηρίας ή γήρατος και θανάτου από την προϋπόθεση ότι οι εισφορές αυτές καταβάλλονται εντός του κράτους αυτού [...] (σκέψη 35).

Στην υπόθεση *Kohll*²⁴² το Δικαστήριο προχώρησε κρίνοντας πάνω στο ζήτημα του αν ασφαλιστικός οργανισμός κράτους μέλους δύναται να υποβάλει περιορισμό μην καλύπτοντας ιατρική παροχή σε άλλο κράτος μέλος. Ο ασφαλιστικός φορέας του προσφεύγοντα αρνήθηκε να καλύψει τα έξοδα μη επείγουσας ιατρικής παροχής

²³⁷ C-131/85, *Emir Gül κατά Regierungspräsident Düsseldorf*, Συλλ. 1986, 1573.

²³⁸ Συνεκδικαθείσες C-286/82, C-26/83, *Luisi και Carbone*, Συλλ. 1984, 00377.

²³⁹ C-159/90, *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v Stephen Grogan and others*, Συλλ. 1991, 04685. Βλ. και πιο πάνω, υποσημ. 91.

²⁴⁰ Βλ. και Παπαδοπούλου 2001: 1043, υποσημ.

²⁴¹ C-204/90, *Bachmann*, Συλλ. 1992, I-249.

²⁴² C-158/96, *Raymond Kohll κατά Union des caisses de maladie*, Συλλ. 1998, I-01931.

(ορθοδοντική θεραπευτική αγωγή) για την ανήλικη κόρη του. Αφού κρίθηκε ότι το γεγονός ότι το εν λόγω μέτρο ήταν απόρροια εθνικής νομοθεσίας που υπάγεται στην κοινωνική ασφάλιση και άρα στον σχετικό προαναφερόμενο Κανονισμό²⁴³ δεν επηρεάζει την εφαρμογή των οικείων άρθρων της Συνθήκης (σκέψη 21), αποκρούστηκε βασικός ισχυρισμός της βελγικής πλευράς που θα δικαιολογούσε περιορισμό της οικείας ελευθερίας με την κρίση ότι *η επιστροφή δαπανών για οδοντιατρικής φύσεως υπηρεσίες που παρασχέθηκαν εντός άλλων κρατών μελών σύμφωνα με τους πίνακες αμοιβών του κράτους ασφαλίσεως δεν έχει σημαντική επίπτωση στη χρηματοδότηση του συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως* (σκέψη 42). Τελικά κρίθηκε ότι ούτε για λόγους δημόσιας υγείας ή επιβίωσης του πληθυσμού θα μπορούσε να επιτραπεί μια τέτοια ρύθμιση.

Στην υπόθεση *Vanbraekel*²⁴⁴ κρίθηκε το ποιο ποσό πρέπει να επιστραφεί από την εν λόγω περίθαλψη, δηλαδή το ποσό που πραγματικά καταβλήθηκε στο άλλο κράτος μέλος ή το ποσό που υπό τις ίδιες συνθήκες θα καταβαλλόταν στο κράτος εγκατάστασης. Τελικά το Δικαστήριο έκρινε ότι ακόμα και αν το ποσό στο άλλο κράτος είναι υψηλότερο σε σχέση με το εγχώριο, θα αποτελούσε αποτρεπτικό παράγοντα στην επιλογή της υπηρεσίας σε άλλο κράτος η μη επιστροφή ολόκληρου του ποσού από τον ασφαλιστικό φορέα του κράτους εγκατάστασης. Η κρίση αυτή, εξυπηρετώντας πλήρως την εξασφάλιση μιας ανοιχτής εσωτερικής αγοράς έχει ιδιαίτερη σημασία όντας αρκετά τολμηρή: προτάσσεται η ελευθερία έναντι του κινδύνου καταχρηστικής άσκησης των σχετικών δικαιωμάτων.

Στην *Smits and Peerbooms*,²⁴⁵ προσφεύγοντες και στις δύο περιπτώσεις ήταν Ολλανδοί υπήκοοι που ζήτησαν από τον ασφαλιστικό φορέα τους εκεί να τους καταβληθούν τα έξοδα για ιατρικά έξοδα σε άλλο κράτος μέλος. Η μεν *Smits* υποβλήθηκε στη Γερμανία σε συνδυασμένη θεραπεία για Πάρκινσον, ο δε *Peerbooms* σε πειραματική αγωγή για να συνέλθει από κωματώδη κατάσταση στο Innsbruck της Αυστρίας, με επιτυχή τελικά έκβαση. Οι ασφαλιστικοί φορείς στην Ολλανδία θεώρησαν τη θεραπεία της πρώτης περιπτώσεως να γίνει σε άλλο κράτος γιατί δεν διέφερε το αποτέλεσμα της από αυτό που θα επερχόταν αν είχε υποβληθεί σε μεμονωμένες

²⁴³ 1408/71 EOK, EE L 149 της 05.07.1971.

²⁴⁴ C-368/98, *Abdon Vanbraekel και λοιποί κατά Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)*, Συλλ. 2001, 05363.

²⁴⁵ C-157/99, *B.S.M. Geraets, το γένος Smits, και Stichting Ziekenfonds VGZ και μεταξύ H.T.M. Peerbooms και Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen*, Συλλ. 2001, I-05473.

θεραπείες στην Ολλανδία, στη δε δεύτερη περίπτωση και ενώ ο προσφεύγων δεν είχε συνέλθει, αμφισβητήθηκε η αποτελεσματικότητα μιας αγωγής σε πειραματικό στάδιο. Και στις δύο περιπτώσεις το ζήτημα ήταν αν ήταν επιτρεπτή εθνική ρύθμιση που εξαρτά την ανάληψη των εξόδων της περιθάλψεως που παρέχεται σε νοσοκομειακό ίδρυμα εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος από τη λήψη προηγούμενης αδείας από το ταμείο υγείας του ασφαλιζομένου, η οποία χορηγείται μόνον εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις. Αφενός, η εν λόγω θεραπεία πρέπει να υπάγεται στις παροχές το κόστος των οποίων αναλαμβάνει το σύστημα της ασφαλίσεως ασθενοειας του πρώτου κράτους μέλους, γεγονός που απαιτεί η εν λόγω θεραπεία να μπορεί να θεωρηθεί «συννηθισμένη στους σχετικούς επαγγελματικούς κύκλους». Αφετέρου, αυτή η θεραπεία στην αλλοδαπή πρέπει να είναι αναγκαία από πλευράς της ιατρικής καταστάσεως του ενδιαφερομένου, γεγονός που προϋποθέτει ότι δεν μπορεί να παρασχεθεί εγκαίρως επαρκής περίθαλψη από θεραπευτή συμβεβλημένο στο πρώτο κράτος μέλος (σκέψη 43). Σχετικά με τον όρο της προέγκρισης, σε άλλη υπόθεση²⁴⁶ τονίστηκε ότι άρνηση χορηγήσεως της εγκρίσεως για τον λόγο ότι ασφαλισμένος δεν μπορούσε να τύχει εντός του κράτους ασφάλισής του κατάλληλης περίθαλψης για την κατάστασή του, είναι δυνατός μόνον εφόσον υπάρχει η δυνατότητα να παρασχεθεί η ίδια ή εξίσου αποτελεσματική για τον ασθενή θεραπευτική αγωγή εγκαίρως εντός του κράτους μέλους στο οποίο κατοικεί ο ασθενής.

Χαρακτηρίστηκε *χιμαιρικό* (σκέψη 66) το να πρέπει να συνάπτονται ειδικές συμβάσεις με τα τόσα νοσοκομειακά ιδρύματα εκτός Ολλανδίας, όπως προέταξε ως δυνατότητα η ολλανδική πλευρά. Αφού αναγνωρίστηκε το επιτρεπτό των δύο προϋποθέσεων, κρίθηκε ότι αυτές ωστόσο πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο που να μη θίγεται η ελευθερία παροχής υπηρεσιών (διατακτικό):

- η σχετική με τον «συννηθισμένο» *χαρακτήρα της θεραπείας προϋπόθεση* ερμηνεύεται κατά τρόπο ώστε να μην μπορεί να αντιταχθεί άρνηση σχετικά με την άδεια για τον λόγο ότι η οικεία θεραπεία είναι επαρκώς δοκιμασμένη και αναγνωρισμένη στη διεθνή ιατρική επιστήμη και
- δεν μπορεί να αντιταχθεί άρνηση σχετικά με την άδεια για τον λόγο ότι δεν υφίσταται σχετική ανάγκη, από ιατρικής απόψεως, παρά μόνον όταν η ίδια ή εξίσου

²⁴⁶ C-56/01. Patricia Inizan και Caisse primaire d'assurance maladie des Hauts-de-Seine, Συλλ. 2003, I-12403.

αποτελεσματική για τον ασθενή θεραπεία μπορεί να του παρασχεθεί εγκαίρως σε ίδρυμα συμβεβλημένο με το ταμείο υγείας στο οποίο είναι ασφαλισμένος.

Στις συνεκδικαθείσες *Müller-Fauré and Van Riet*²⁴⁷ κρίθηκαν (ολλανδικές πάλι) περιπτώσεις εξωνοσοκομειακής θεραπείας. Η πρώτη προσφεύγουσα, Ολλανδή, κατά τις διακοπές της σε άλλο κράτος μέλος διάφορο από αυτό της εγκατάστασής της υποβλήθηκε σε οδοντιατρική αγωγή. Το ασφαλιστικό της ταμείο αρνήθηκε να εγκρίνει την αγωγή, ως μη αμιγώς ιατρική. Η Van Riet για ένα μη επείγον περιστατικό, πόνους στον καρπό, ζήτησε την έγκριση του ταμείου της για να υποβληθεί σε αρθροσκόπηση σε άλλο κράτος μέλος. Και εδώ η γνωμοδότηση ήταν αρνητική, ερειδόμενη στο ότι η εν λόγω εξέταση μπορούσε να παρασχεθεί και στην Ολλανδία, και ότι η βιασύνη της προσφεύγουσας την οποία προέταξε ως λόγο προτίμησης του άλλου κράτους δεν δικαιολογούνταν αφού το περιστατικό της δεν πληρούσε την προϋπόθεση του επείγοντος. Αφού επαναλήφθηκε το επιτρεπτό της εξάρτησης της εν λόγω παροχής από τη χορήγηση προηγούμενης άδειας, τονίστηκε ότι σχετικά με το προαπαιτούμενο της ιατρικής αναγκαιότητας *η έγκριση μπορεί να απορριφθεί γι' αυτόν τον λόγο, μόνον εφόσον υπάρχει η δυνατότητα να παρασχεθεί η ίδια ή εξίσου αποτελεσματική για τον ασθενή θεραπευτική αγωγή έγκαιρα από ίδρυμα με το οποίο είναι συμβεβλημένο το εν λόγω ταμείο υγείας (διατακτικό).*

Σχετικά με τον εξωνοσοκομειακό χαρακτήρα των συγκεκριμένων παροχών κρίθηκε περαιτέρω ότι *απαγορεύεται νομοθετική ρύθμιση, βάσει της οποίας η ανάληψη των εξόδων μη νοσοκομειακής περιθάλψεως, η οποία παρέχεται σε άλλο κράτος μέλος από πρόσωπο ή ίδρυμα με το οποίο δεν είναι συμβεβλημένο το ταμείο υγείας του ασφαλισμένου, εξαρτάται από τη χορήγηση προηγούμενης εγκρίσεως εκ μέρους του εν λόγω ταμείου υγείας, ενώ η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση θεσπίζει σύστημα παροχών σε είδος στο πλαίσιο του οποίου οι ασφαλισμένοι δεν έχουν δικαίωμα στην επιστροφή των εξόδων στα οποία υποβλήθηκαν για ιατρική περίθαλψη, αλλά στην ίδια την περίθαλψη που παρέχεται δωρεάν (σκέψη 109).*

Θεραπευτική αγωγή με ιαματικά λουτρά προσεγγίστηκε με επιφυλακτικότητα.²⁴⁸ Ενώ αναγνωρίστηκε μέχρι και η δυνατότητα κάλυψης εξόδων ταξιδιού και διαμονής ([...] *ακόμη και αν δεν έχουν ιατρικό χαρακτήρα ούτε εισπράττονται κατ' αρχήν υπέρ*

²⁴⁷ Case C-385/99, *Müller-Fauré and van Riet*, Συλλ. 2003, I-4509.

²⁴⁸ C-8/02, *Ludwig Leichtle και Bundesanstalt für Arbeit*, Συλλ. 2004, I-2641

των παρεχόντων την υγειονομική περίθαλψη, εντούτοις φαίνονται να έχουν σχέση αλληλεξαρτήσεως με την ίδια την θεραπευτική αγωγή, καθόσον η τελευταία προϋποθέτει κατ' ανάγκη, όπως και προηγουμένως παρατηρήθηκε, τη μετακίνηση και την επιτόπια διαμονή του ασθενούς. Συνεπώς, οι ενδεχόμενες προϋποθέσεις αναλήψεως των εν λόγω διαφόρων δαπανών [...] μπορούν κάλλιστα να έχουν άμεση επίδραση στην εκλογή του τόπου της θεραπευτικής αγωγής και, επομένως, στην επιλογή ενός θεραπευτηρίου ιαματικών λουτρών δυναμένου να παρέχει αυτό το είδος υπηρεσιών – σκέψεις 35, 36), τελικά κρίθηκε ότι η δεν απαγορεύεται να εξαρτάται η κάλυψή τους από την προϋπόθεση ότι ο οικείος σταθμός ιαματικών λουτρών περιλαμβάνεται σε ειδικό κατάλογο ιαματικών λουτρών δυναμένου να παρέχει αυτό το είδος υπηρεσιών. Στον εθνικό δικαστή εναπόκειται να βεβαιωθεί ότι οι ενδεχόμενες προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η εγγραφή σταθμού ιαματικών λουτρών σε έναν τέτοιο κατάλογο έχουν αντικειμενικό χαρακτήρα και δεν έχουν ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσκολότερη από την παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται αποκλειστικώς στο εσωτερικό του ενδιαφερομένου κράτους μέλους (διατακτικό, σημ. 2).

Η υπόθεση Watts²⁴⁹ είναι ενδεικτική της σχέσης μεταξύ του άρθρου 22²⁵⁰ του προϋσχύσαντα Κανονισμού 1408/71²⁵¹ και του νομικού πλέγματος της Συνθήκης για τις υπηρεσίες (Barnard 2007: 397). Βρετανή υπήκοος ζήτησε έγκριση από τον οικείο ασφαλιστικό φορέα για να πραγματοποιήσει εγχείριση σε άλλο κράτος δεδομένου ότι αν την έκανε στο Ηνωμένο Βασίλειο θα έπρεπε να περιμένει ένα έτος, και έλαβε αρνητική απάντηση. Όταν η περίπτωση της χαρακτηρίστηκε χρήζουσα θεραπείας σε

²⁴⁹ C-372/04, *The Queen, αιτήσεως της Yvonne Watts κατά Bedford Primary Care Trust και Secretary of State for Health*, Συλλ. 2006, I-04325.

²⁵⁰ 1. Ο μισθωτός ή ο μη μισθωτός, ο οποίος πληροί τις απαιτούμενες από τη νομοθεσία του αρμοδίου κράτους προϋποθέσεις για να έχει δικαίωμα παροχών, αφού ληφθούν υπόψη ενδεχομένως οι διατάξεις του άρθρου 18, και: [...]

γ) ο οποίος έλαβε την έγκριση του αρμοδίου φορέα να μεταβεί στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, για να υποβληθεί στην κατάλληλη για την κατάστασή του θεραπεία, έχει δικαίωμα:

i) παροχών εις είδος που χορηγούνται, για λογαριασμό του αρμοδίου φορέα από το φορέα του τόπου διαμονής ή κατοικίας, σύμφωνα με τη νομοθεσία που εφαρμόζεται από το φορέα αυτόν, σαν να ήταν ασφαλισμένος σε αυτόν· η διάρκεια χορηγήσεως των παροχών αυτών διέπεται πάντως από τη νομοθεσία του αρμοδίου κράτους [...]

2. [...] Η έγκριση που απαιτείται δυνάμει της παραγράφου 1 στοιχείο γ', δεν δύναται να μη δοθεί εφόσον η σχετική θεραπεία περιλαμβάνεται στις παροχές που προβλέπονται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο ενδιαφερόμενος και εφόσον η θεραπεία αυτή δεν δύναται να του παρασχεθεί μέσα στα χρονικά όρια που είναι κανονικά αναγκαία για την παροχή της στο κράτος μέλος του τόπου κατοικίας του εάν ληφθεί υπόψη η τρέχουσα κατάσταση της υγείας του και η πιθανή εξέλιξη της ασθένειάς. (αποσπασματικά το άρθρο όπως παρατίθεται στη σκέψη της απόφασης).

²⁵¹ 1408/71 ΕΟΚ, ΕΕ L 149 της 05.07.1971. Βλ. και πιο πάνω σελ. 44.

σύντομο διάστημα, για την εκεί αντιμετώπιση του προβλήματος θα έπρεπε να περιμένει μικρότερο διάστημα, και πάλι όμως για να εγχειριστεί πολύ γρηγορότερα στη Γαλλία το ασφαλιστικό της ταμείο αρνήθηκε να της χορηγήσει το απαιτούμενο έγγραφο E211. Τελικά η Watts υποβλήθηκε στην εγχείριση στο ξένο κράτος, και ζήτησε την καταβολή των δαπανών ex post. Αυτή ακριβώς η εκ των υστέρων απόδοση μη εγκριθείσας περίθαλψης, που δεν καλύπτεται από το άρθρο 22 του Κανονισμού ήρθε σωτήρια να καλύψει το οικείο πλέγμα της Συνθήκης για την παροχή υπηρεσιών, με τον όρο η μη αδειοδότηση να κριθεί αβάσιμη. Ειδικότερα:

[...] Το άρθρο 22, παράγραφος 1, στοιχείο γ', σημείο i, του κανονισμού 1408/71 πρέπει να ερμηνευθεί κατά την έννοια ότι το παρεχόμενο στον οικείο ασθενή δικαίωμα αφορά αποκλειστικά τα έξοδα υγειονομικής περίθαλψης του εν λόγω ασθενούς στο κράτος μέλος διαμονής, ήτοι, όσον αφορά τη νοσοκομειακή περίθαλψη, τα έξοδα για τις καθαυτό ιατρικές υπηρεσίες, καθώς και τα άρρηκτα συνδεδεμένα προς αυτά έξοδα διαμονής του ενδιαφερομένου στο νοσοκομείο. Το άρθρο 49 ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί κατά την έννοια ότι ο ασθενής που έλαβε έγκριση να μεταβεί σε άλλο κράτος μέλος για νοσοκομειακή περίθαλψη ή του οποίου η σχετική αίτηση απορρίφθηκε, αλλά η απορριπτική απόφαση αποδείχθηκε εν συνεχεία αβάσιμη, δικαιούται να ζητήσει από τον αρμόδιο φορέα την κάλυψη των παρεπομένων εξόδων για τη μετάβασή του στην αλλοδαπή για λόγους υγείας μόνον κατά το μέτρο που η νομοθεσία του αρμοδίου κράτους μέλους υποχρεώνει το εθνικό σύστημα να καλύπτει τα αντίστοιχα έξοδα για την υποβολή σε θεραπεία σε τοπικό ιδιωτικό νοσηλευτικό ίδρυμα υπαγόμενο στο σύστημα αυτό.[...] (διατακτικό).

Στην περίπτωση Σταματελάκη,²⁵² ο σύζυγος της προσφεύγουσας είχε νοσηλευτεί στην Αγγλία, αλλά ο ασφαλιστικός του φορέας στην Ελλάδα αρνήθηκε να του καταβάλει τις δαπάνες, για το λόγο αφενός ότι είχε παρέλθει η ενιαύσια προθεσμία που προέβλεπε οικείος οργανισμός υγείας, αφετέρου η καταβολή των δαπανών προβλεπόταν μόνο για άτομα κάτω των 14 ετών. Μετά την αποβίωσή του, η κληρονόμος σύζυγός του διεκδίκησε περαιτέρω τις δαπάνες. Κρίθηκε το ανεπίτρεπτο της εθνικής ρύθμισης, απαντώντας ακόμα σε επιχείρημα της ελληνικής πλευράς ότι η ποιότητα των ιδιωτικών θεραπευτηρίων σε άλλο κράτος μέλος δεν μπορεί να

²⁵² C-444/05, Αικατερίνη Σταματελάκη κατά ΝΠΔΔ Οργανισμού Ασφαλίσεως Ελευθέρων Επαγγελματιών (ΟΑΕΕ), Συλλ. 2007, I-03185.

ελεγχθεί, και ότι σε άλλο κράτος μέλος τα εκεί ιατρικά καταστήματα υπόκεινται σε ελέγχους από τους εκεί φορείς, και αυτό αρκεί.

Βούλγαρος υπήκοος ασφαλισμένος στο βουλγαρικό σύστημα υγείας, ασθένησε σοβαρά και υπέβαλε αίτηση για να του χορηγηθεί το έντυπο E112, προκειμένου να υποβληθεί σε μια ιδιαίτερη θεραπευτική αγωγή που δεν προσφερόταν στη Βουλγαρία σε ειδική κλινική σε άλλο κράτος μέλος με δεδομένο ότι η αγωγή αυτή δεν εφαρμοζόταν στη Βουλγαρία. Πριν λάβει την αρνητική τελικά απάντηση αναγκάστηκε λόγω επιδείνωσης της κατάστασής του να εισαχθεί στην εν λόγω κλινική. Το Δικαστήριο έκρινε ότι πρέπει του καταβληθεί το σύνολο των καταβληθεισών ποσών (διατακτικό σημ. 4).²⁵³

Το συγκεκριμένο πεδίο καλύπτει και τις απλές εξετάσεις ιατρικής βιολογίας. Πρόσφατα κρίθηκε ότι παραβαίνει τις οικείες διατάξεις παράλειψη του Λουξεμβούργου να προβλέψει στο σύστημα κοινωνικής του ασφάλισης επιστροφή εξόδων από τέτοιες εξετάσεις πραγματοποιούμενες σε άλλο κράτος μέλος.²⁵⁴

Σε διάκριση μεταξύ προγραμματισμένης και αιφνίδιας περίθαλψης προέβη το Δικαστήριο πρόσφατα κρίνοντας επί προσφυγής της Επιτροπής κατά της Ισπανίας,²⁵⁵ ύστερα από καταγγελία Γάλλου κατοίκου στην Ισπανία, στον οποίο ο ισπανικός φορέας κοινωνικής του ασφάλισης αρνήθηκε να του καταβάλει τη διαφορά σε σχετική υπηρεσία υγειονομικής περίθαλψης που αποδέχτηκε κατά την επίσκεψή του στη Γαλλία. Εκεί κρίθηκε ότι όταν *μετάβαση από κράτος μέλος σε άλλο οφείλεται, παραδείγματος χάρη, σε λόγους τουριστικούς ή εκπαιδευτικούς, και όχι στην οιαδήποτε ανεπάρκεια των παροχών του συστήματος υγείας στο οποίο υπάγεται, οι κανόνες της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας δεν του εγγυώνται ουδετερότητα ως προς τα έξοδα για όλες τις υπηρεσίες νοσοκομειακής περιθάλψεως οι οποίες θα πρέπει ενδεχομένως να του παρασχεθούν επειγόντως στο κράτος μέλος διαμονής* (σκέψη 61). Περαιτέρω κρίθηκε ότι σε περιπτώσεις αιφνίδιας περίθαλψης είναι απίθανο να αποτραπούν τα πρόσωπα από το να διαμείνουν σε άλλο κράτος μέλος για το λόγο ότι χρειάζονται απρογραμμάτιστα υγειονομική περίθαλψη, επομένως η ελευθερία κυκλοφορίας τους και ελευθερίας υπηρεσιών δεν θίγονται. Έτσι, *η περίπτωση*

²⁵³ C-173/09, *Georgi Ivanov Elchinov κατά Natsionalna zdravnoosiguritelna kasa*, Συλλ. 2010, 00000.

²⁵⁴ C-490/09, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου*, Επίσημη Εφημερίδα C 80, 12.3.2011, 5–6.

²⁵⁵ C-211/08, *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, Συλλ. 2010, 00000.

επείγουσας περιθάλψεως, κατά την έννοια του άρθρου 22, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 προϋποθέτει, εξ ορισμού, μία αβεβαιότητα κατά τη χρονική περίοδο που ο ασφαλισμένος σχεδιάζει να μεταβεί σε άλλο κράτος μέλος, παραδείγματος χάρη, ως τουρίστας ή φοιτητής, σε ό,τι αφορά την ανάγκη νοσοκομειακής περιθάλψεως κατά την προσωρινή του διαμονή στο άλλο αυτό κράτος μέλος (σκέψη 69). Η ισπανική νομοθεσία μην προβλέποντας ρητά επιστροφή του επιπλέον ποσού σε τέτοιες έκτακτες περιπτώσεις δεν θεωρήθηκε ότι περιορίζει τις θεμελιώδεις ελευθερίες (σκέψη 72).

5.2. Ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές

Πιο γνωστή είναι η Οδηγία για την Τηλεόραση χωρίς Σύνορα,²⁵⁶ που ήρθε τότε να καλύψει τον αναπτυσσόμενο τομέα των δορυφορικών τηλεοπτικών μεταδόσεων ήδη από της αρχές της δεκαετίας του 1980. Με τη δεύτερή της αναθεώρηση το 2007 ονομάστηκε Οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων, που κωδικοποιήθηκε 3 χρόνια αργότερα.²⁵⁷

Εκεί ορίζεται και η υπηρεσία τηλεοπτικής μετάδοσης, η οποία συνίσταται στην εκπομπή τηλεοπτικών προγραμμάτων που προορίζονται για το κοινό και η οποία δεν παρέχεται κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών, είναι υπηρεσία τηλεοπτικής μεταδόσεως υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', της οδηγίας 89/552 σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/36. Η οπτική γωνία εκείνου ο οποίος παρέχει την υπηρεσία πρέπει να έχει προτεραιότητα στην ανάλυση της έννοιας της «υπηρεσίας τηλεοπτικής μεταδόσεως», καθόσον το καθοριστικό κριτήριο της έννοιας αυτής είναι εκείνο της εκπομπής τηλεοπτικών προγραμμάτων «που προορίζονται για το κοινό». Αντιθέτως, οι υπηρεσίες που ανταγωνίζονται τη σχετική υπηρεσία δεν έχουν σημασία για την εκτίμηση αυτή. Εξάλλου, οι συνθήκες υπό τις οποίες ένα πρόσωπο που παρέχει μια τέτοια υπηρεσία

²⁵⁶ Οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 3ης Οκτωβρίου 1989 για το συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων, ΕΕ L 298 της 17.10.1989, 23-30.

²⁵⁷ Οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Μαρτίου 2010, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων, ΟJ L 95, 15.4.2010, 1–24.

εκτελεί την κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/552 υποχρέωση να αφιερώνει σε ευρωπαϊκά έργα το μεγαλύτερο ποσοστό του χρόνου εκπομπής του δεν έχουν σημασία για τον χαρακτηρισμό της υπηρεσίας αυτής ως υπηρεσίας τηλεοπτικής μεταδόσεως.²⁵⁸ Αντιδιαστέλλεται έτσι από την άλλως ρυθμιζόμενη υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, με κύριο είδοποιό της στοιχείο το ότι απευθύνεται στο κοινό.²⁵⁹

Στην υπόθεση *Van Adveteerders*,²⁶⁰ κρίθηκε ότι συνιστούν υπηρεσίες υπό την έννοια της Συνθήκης εκπεμπόμενες διαφημίσεις που προσφέρονται από σταθμούς εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη και περιέχουν διαφημιστικά μηνύματα προοριζόμενα ειδικά για το κοινό του κράτους μέλους λήψεως. Η ολλανδική νομοθεσία, που τις απαγόρευε εφόσον προορίζονταν ειδικά για το ολλανδικό κοινό, κρίθηκε ότι αντιτίθεται στις οικείες διατάξεις της Συνθήκης για τις υπηρεσίες. Τρία χρόνια αργότερα σε ολλανδική πάλι υπόθεση, την *Gouda*,²⁶¹ με προσφεύγοντες δέκα τηλεοπτικούς σταθμούς, η εθνική νομοθεσία εκτός του ως άνω μέτρου, επιφύλασσε το δικαίωμα εκπομπής διαφημίσεων μόνο σε σταθμούς που δεν είχαν εμπορικό σκοπό εν γένει. Και το δεύτερο αυτό μέτρο θεωρήθηκε μη επιτρεπτός περιορισμός. Και το τρίτο ολλανδικό μέτρο όπως κρίθηκε την ίδια χρονιά σε άλλη υπόθεση,²⁶² που υποχρέωνε τους εγχώριους σταθμούς να αναθέτουν το μεγαλύτερο μέρος των προγραμμάτων τους σε ολλανδική εταιρία παραγωγής, εμπόδιζε την άσκηση της εν λόγω ελευθερίας.

Η σχέση της Οδηγίας και της Συνθήκης φάνηκε στην *De Agostini*.²⁶³ Η De Agostini σουηδική εκδοτική εταιρία ιταλικού ομίλου, εξέπεμπε διαφημιστικό μήνυμα

²⁵⁸ C-89/04, *Mediakabel BV κατά Commissariaat voor de Media*, Συλλ.2005, I-04891, σκέψεις 42, 43.

²⁵⁹ Περαιτέρω βασικοί ορισμοί δόθηκαν και στην C-245/01, *RTL Television GmbH και Niedersächsische Landesmedienanstalt für privaten Rundfunk*, Συλλ. 2003, I-12489, σχετικά με το επιτρεπτό ή μη μεγάλης παρεμβολής διαφημίσεων σε προγράμματα με διασυννοριακό χαρακτήρα: *Οι ταινίες που έχουν γυριστεί για την τηλεόραση και που προβλέπουν, κατά την παραγωγή τους, διαλείμματα για την παρεμβολή διαφημιστικών μηνυμάτων εμπίπτουν στην έννοια «έργα που έχουν γυριστεί για την τηλεόραση» του άρθρου 11, παράγραφος 3, της οδηγίας 89/552/EOK [...]. Οι δεσμοί που πρέπει να συνδέουν τις ταινίες, προκειμένου να μπορούν να υπαχθούν στην εξαίρεση του άρθρου 11, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας για τις «σειρές», πρέπει να αφορούν το περιεχόμενο των οικείων ταινιών, όπως, για παράδειγμα, την εξέλιξη του ίδιου σεναρίου ή την επανεμφάνιση ενός ή περισσότερων από τα πρόσωπα στα διάφορα επεισόδια.*

²⁶⁰ C-352/85 *Bond van Adverteerders και λοιποί κατά Ολλανδικού Δημοσίου*, Συλλ. 1988, 2085.

²⁶¹ C-288/89, *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda κ.λπ. και Commissariaat voor de Media*, Συλλ. 1991, I-04007.

²⁶² C-353/89, *Επιτροπή κατά Ολλανδίας*, Συλλ. 1991, I-04069.

²⁶³ C-34/95, *Konsumentombudsmannen (KO) κατά De Agostini (Svenska) Förlag AB*, C-35/95 και C-36/95, *TV-Shop i Sverige AB*, Συλλ. 1997, I-03843.

παιδικού περιοδικού στη Σουηδία μέσω και σουηδικού σταθμού και μέσω σταθμού εγκατεστημένου στο Ηνωμένο Βασίλειο που μεταδίδει δορυφορικά και στη Σουηδία. Το περιοδικό αυτό σε κάθε τεύχος πρόσφερε τμήματα παιχνιδιού, με τα οποία στο τέλος των τευχών θα μπορούσε να ολοκληρωθεί η κατασκευή του παιχνιδιού (δεινοσαύρου). Και στις συνεκδικαθείσες πάλι προβάλλονταν μηνύματα για καλλυντικά και απορρυπαντικά που θεωρήθηκε ότι παραβίαζαν κάποιες παραμέτρους και από τα δικαιώματα του καταναλωτή κατά το εθνικό (σουηδικό) δίκαιο.

Επαναλήφθηκε στο σκεπτικό της απόφασης η αρχή του του κράτους που μεταδίδει, αρχή που διατρέχει την Οδηγία στο σύνολό της, και που έχει να κάνει στην ουσία με τον μη επανέλεγχο προγραμμάτων που έχουν ήδη ελεγχθεί από το κράτος που τα μεταδίδει: [...] για να διασφαλιστεί η ελεύθερη μετάδοση τηλεοπτικών εκπομπών, το άρθρο 2 της οδηγίας προβλέπει ότι όλες οι προερχόμενες από την Κοινότητα εκπομπές με σκοπό τη λήψη τους εντός αυτής, ιδίως οι εκπομπές που προορίζονται για άλλο κράτος μέλος, πρέπει να τηρούν τη νομοθεσία του κράτους μέλους προελεύσεως η οποία έχει εφαρμογή στις εκπομπές που προορίζονται για το κοινό εντός αυτού του κράτους μέλους καθώς και τις διατάξεις της οδηγίας. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα, με την επιφύλαξη της ευχέρειας που τους αναγνωρίζει το άρθρο 2, παράγραφος 2, να διασφαλίζουν τη ελευθερία λήψεως και να μην εμποδίζουν την αναμετάδοση στην επικράτειά τους τηλεοπτικών εκπομπών που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη για λόγους που εμπίπτουν στους τομείς που έχει συντονίσει η οδηγία.

Περαιτέρω τονίστηκε ότι η ελευθερία που εγγυάται η Οδηγία δεν φτάνει σε σημείο να καταστρατηγεί διατάξεις άλλων κανόνων: *Μολονότι η οδηγία προβλέπει ότι τα κράτη μέλη εγγυώνται την ελευθερία λήψεως και δεν εμποδίζουν την αναμετάδοση στην επικράτειά τους τηλεοπτικών εκπομπών που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη για λόγους που αφορούν την τηλεοπτική διαφήμιση και τη χορηγία, ωστόσο δεν έχει ως αποτέλεσμα να αποκλείει πλήρως και αυτόματα την εφαρμογή κανόνων άλλων από εκείνους που αφορούν ειδικά τη μετάδοση και τη διανομή των προγραμμάτων* (σκέψη 33). Τέτοιον αποτελεί και το εθνικό πλέγμα προστασίας των καταναλωτών ή αντίστοιχοι κοινοτικοί κανόνες, όπως η Οδηγία 84/450/ΕΟΚ.²⁶⁴ Κατά αυτήν, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να υπάρχουν κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για τον

²⁶⁴ του Συμβουλίου, της 10ης Σεπτεμβρίου 1984, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση, ΕΕ L 250, σ. 17.

έλεγχο της παραπλανητικής διαφημίσεως προς το συμφέρον τόσο των καταναλωτών όσο και των ανταγωνιστών και γενικότερα του κοινού, θα κινδύνευε να καταστεί άνευ περιεχομένου στον τομέα της τηλεοπτικής διαφημίσεως, αν αφαιρούνταν από το κράτος μέλος λήψεως κάθε δυνατότητα επιβολής μέτρων κατά του διαφημιστή και αυτό θα ήταν αντίθετο προς την εκφρασθείσα βούληση του κοινοτικού νομοθέτη (άρθρ.4 παρ.1).

Η σχέση με το αντίστοιχο πλέγμα της Συνθήκης εντοπίζεται στο «παραθυράκι» που είτε ρητά είτε κατά νομολογιακό πλάσμα εκεί έχει διαμορφωθεί αναφορικά με τους περιορισμούς. Έτσι: [...] στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν οι διατάξεις αυτές είναι αναγκαίες για την ικανοποίηση των επιτακτικών απαιτήσεων που αφορούν το γενικό συμφέρον ή τους διαλαμβανόμενους στο άρθρο 56 της Συνθήκης ΕΚ σκοπούς, αν είναι ανάλογες προς τούτο και αν αυτοί οι σκοποί ή επιτακτικές αυτές απαιτήσεις δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν με άλλα λιγότερο περιοριστικά μέτρα (σκέψη 30).

Η αρχή του καθαρού χρόνου, δηλαδή στην πράξη περιορισμένος χρόνος διαφημίσεων, κρίθηκε συμβατή με την ελευθερία παροχής υπηρεσιών.²⁶⁵ Στις προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα σε άλλη υπόθεση σχετική με τη γλώσσα των τηλεοπτικών προγραμμάτων²⁶⁶ με επίκεντρο το ερώτημα αν είναι επιτρεπτή η υποχρέωση που εθνική νομοθεσία επέβαλλε σε τηλεοπτικούς σταθμούς να διαθέτουν μέρος των εσόδων τους για την προχρηματοδότηση ευρωπαϊκών κινηματογραφικών ταινιών και τηλεταινιών όπου η γλώσσα του πρωτοτύπου οφείλει επιπλέον να είναι μία από τις επίσημες γλώσσες του οικείου κράτους μέλους, εκφράστηκε η θέση ότι οι θεμελιώδεις ελευθερίες της Συνθήκης ΕΚ δεν εμποδίζουν τα κράτη μέλη να υποχρεώνουν νομοθετικώς τους τηλεοπτικούς οργανισμούς να δαπανούν το 60 % της [...] υποχρεωτικής ετήσιας προχρηματοδότησεως για ευρωπαϊκές κινηματογραφικές ταινίες και τηλεταινίες των οποίων η γλώσσα του πρωτοτύπου είναι αναγνωρισμένη ως επίσημη γλώσσα στο ως άνω κράτος μέλος (Πρόταση, σημ. 2).²⁶⁷

Η περίπτωση των επί πληρωμή εν μέσω ψυχαγωγικής εκπομπής προβαλλόμενων τηλεφωνικών αριθμών εν είδει τυχαίου παιγνίου διευκρινίστηκε ως εμπίπτουσα στην έννοια της τηλεαγοράς, ή τηλεοπτικής διαφήμισης αναλόγως του σκοπού της

²⁶⁵ C-6/98, *Arbeitsgemeinschaft Deutscher Rundfunkanstalten (ARD) and PRO Sieben Media AG*, Συλλ. 1999, I-07599.

²⁶⁶ C-222/07, *Unión de Televisiónes Comerciales Asociadas (UTECA)*, Συλλ. 2009, I-01407, Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα J. Kokott.

²⁶⁷ Η θέση αυτή υιοθετήθηκε τελικά και στην απόφαση.

εκπομπής και της σημασίας του παιγνίου, και άρα υπαγόμενης στις οικείες ρυθμίσεις για τις υπηρεσίες.²⁶⁸ Ως αντικείμενη στις οικείες διατάξεις κρίθηκε εθνική κανονιστική ρύθμιση που κατά άνιση μεταχείριση απαγόρευε την εκπομπή τηλεοπτικών διαφημιστικών μηνυμάτων για υπηρεσίες αισθητικής ιδιωτικού ιατρικού οργανισμού άλλου κράτους μέλους ενώ το επέτρεπε στους ημεδαπούς.²⁶⁹

Στην υπόθεση *United Pan-Europe*²⁷⁰ προσφεύγοντες ήταν βελγικοί τηλεοπτικοί σταθμοί, σχετικά με την υποχρέωση που τους επέβαλλε η εθνική νομοθεσία να αναμεταδίδουν σε δίγλωσση περιφέρεια τα τηλεοπτικά προγράμματα ορισμένων ιδιωτικών ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών της γαλλικής και φλαμανδικής κοινότητας (σύστημα *must-carry*). Μεταξύ άλλων κρίθηκε αν το εν λόγω σύστημα συνιστά κατάχρηση του 88ΕΚ (τωρινό 108ΣΛΕΕ).²⁷¹ Αφού τονίστηκε ότι [...] δεδομένου ότι το προνόμιο αυτό αποτελεί, όπως επισήμανε η ίδια η Βελγική Κυβέρνηση, μέσο ασκήσεως πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού που σκοπεί κατ' ουσίαν να διασφαλίσει στους Βέλγους πολίτες την πρόσβαση στην τοπικού και εθνικού χαρακτήρα ενημέρωση και στον πολιτισμό τους, είναι πιθανότερο να παρασχεθεί σε εγκατεστημένους στο Βέλγιο ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς απ' ό,τι σε οργανισμούς εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη πλην του Βασιλείου του Βελγίου (σκέψη 34), κρίθηκε ότι αυτό έχει επίσης ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσχερέστερη απ' ό,τι η αμιγώς εσωτερικού χαρακτήρα παροχή υπηρεσιών εντός του οικείου κράτους μέλους (σκέψη 36), δεδομένου ότι το *must-carry* σύστημα φαίνεται να επιφυλάσσεται μόνο για τους έχοντες την έδρα τους στο Βέλγιο σταθμούς.

²⁶⁸ C-195/06, *Kommunikationsbehörde Austria (KommAustria)* κατά *Österreichischer Rundfunk (ORF)*, Συλλ. 2007, I-08817.

²⁶⁹ C-281/06, *Hans-Dieter Jundt, Hedwig Jundt* κατά *Finanzamt Offenburg*, Συλλ. 2007, I-12231, C-500/06, *Corporación Dermoestética SA* κατά *To Me Group Advertising Media Srl*, Συλλ. 2008, I-05785.

²⁷⁰ C-250/06, *United Pan-Europe Communications Belgium SA, Coditel Brabant SPRL, Société Intercommunale pour la Diffusion de la Télévision (Brutélé), Wolu TV ASBL* κατά *État belge*, παρισταμένων των: *BeTV SA, Tvi SA, Télé Bruxelles ASBL, Belgian Business Television SA, Media ad Infinitum SA, TV5-Monde*, Συλλ. 2007, I-11135.

²⁷¹ [...] 2. Αν η Επιτροπή διαπιστώσει, αφού τάξει προηγουμένως στους ενδιαφερομένους προθεσμία για να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, ότι ενίσχυση που χορηγείται από ένα κράτος ή με κρατικούς πόρους δεν συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά κατά το άρθρο 107, ότι η ενίσχυση αυτή εφαρμόζεται καταχρηστικώς, αποφασίζει ότι το εν λόγω κράτος οφείλει να την καταργήσει ή να την τροποποιήσει εντός προθεσμίας που η ίδια καθορίζει. Αν το εν λόγω κράτος δεν συμμορφωθεί προς την απόφαση αυτή εντός της ταχθείσας προθεσμίας, η Επιτροπή ή οποιοδήποτε άλλο ενδιαφερόμενο κράτος δύναται να προσφύγει απευθείας στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά παρέκκλιση των άρθρων 258 και 259. Κατόπιν αιτήσεως κράτους μέλους, το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει ομοφώνως ότι ενίσχυση που έχει θεσπισθεί ή που πρόκειται να θεσπισθεί από το κράτος αυτό θεωρείται συμβιβάσιμη με την εσωτερική αγορά, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 107 ή των προβλεπόμενων από το άρθρο 109 κανονισμών, αν εξαιρετικές περιστάσεις δικαιολογούν μια τέτοια απόφαση. [...]

Εξάλλου, για να θεωρηθεί ότι μια ρύθμιση περιορίζει την παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών, δεν είναι απαραίτητο να ευνοούνται όλες οι επιχειρήσεις ενός κράτους μέλους σε σχέση με τις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη επιχειρήσεις. Αρκεί η ρύθμιση αυτή να ευνοεί ορισμένες επιχειρήσεις εγκατεστημένες στην ημεδαπή (σκέψη 37).

Τέλος, ανεπίτρεπτους περιορισμούς συνιστούν φορολογικές επιβαρύνσεις όπως η επιβολή τελών σε παραβολικές κεραίες για τη λήψη προγραμμάτων από σταθμούς άλλων κρατών μελών, όπως κρίθηκε στην *De Coster*.²⁷²

5.3. Δικηγόροι

Εκτός από το πεδίο της ελευθερίας εγκατάστασης, το δικηγορικό επάγγελμα έχει απασχολήσει και το κομμάτι των υπηρεσιών από τη στιγμή που η επαγγελματική δραστηριότητά τους εμπίπτει στις υπηρεσίες. Η Οδηγία 77/249 ΕΟΚ²⁷³ έθετε μάλλον στενό πλαίσιο, μη ρυθμίζοντας το θέμα της αμοιβαίας αναγνώρισης διπλωμάτων, ωστόσο η συλλογιστική της ήταν η διασυνοριακή ελευθερία στην άσκηση του επαγγέλματος. Κατέστησε δυνατή την περιστασιακή παροχή υπηρεσιών για τους δικηγόρους, ενώ για την ελεύθερη εγκατάσταση ήταν απαραίτητος ο τίτλος σπουδών της χώρας υποδοχής. Ανάμεσα σε άλλους περιορισμούς οι δικηγόροι μέχρι πρότινος είχαν αρμοδιότητα με λίγες εξαιρέσεις μόνο στην περιφέρεια του τοπικού συλλόγου όπου ήταν εγγεγραμμένοι.

Το άνοιγμα που έφερε η Οδηγία για τις Υπηρεσίες με την ελευθέρωση κάποιων κλειστών επαγγελμάτων προκάλεσε αντιδράσεις και στην Ελλάδα, ακόμα και για τομείς που ρητά εξαιρούνται από τις ρυθμίσεις της, όπως οι μεταφορικές υπηρεσίες (και ταξί) αλλά και οι δικηγόροι. Το άρθρο 17 σχετικά με τις συμπληρωματικές παρεκκλίσεις από το άρθρο 16, που αποτελεί και τον πυρήνα της, ρητά ορίζει ότι μεταξύ άλλων δεν εφαρμόζεται και σε ζητήματα που καλύπτονται από την ως άνω

²⁷² C-17/00, *François De Coster και Collège des bourgmestre et échevins de Watermael-Boitsfort*, Συλλ. 2001, I-09445.

²⁷³ Οδηγία 77/249/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1977, *περί διευκόλυνσης της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους*, ΕΕ L 78, 17, Ελληνική ειδική έκδοση: Κεφάλαιο 06 τόμος 1, 0249.

Οδηγία 77/249. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πρόβλεψη ότι η διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται στις περιπτώσεις στις οποίες, σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, σε ένα κράτος μέλος μία δραστηριότητα επιφυλάσσεται σε συγκεκριμένο επάγγελμα, όπως συμβαίνει, π.χ., με την απαίτηση που ορίζει ότι οι νομικές συμβουλές παρέχονται αποκλειστικά από δικηγόρους (σημείο 88, Προοίμιο).

Το 1990 με την Οδηγία 89/48²⁷⁴ καθιερώθηκε αναγνώριση των διπλωμάτων ανώτερης εκπαίδευσης που απονέμονται έπειτα από επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών.²⁷⁵ Το κράτος υποδοχής δεν παρακωλύει την πρόσβαση στο εν λόγω επάγγελμα εάν ο αιτών διαθέτει τους τίτλους που του παρέχουν αυτό το δικαίωμα στο κράτος προέλευσης. Το κράτος υποδοχής μπορεί να απαιτήσει επαγγελματική πείρα ορισμένης διάρκειας σε περίπτωση που η κατάρτιση στο κράτος προέλευσης είναι βραχύτερη ή, εάν η κατάρτιση διαφέρει σημαντικά, μπορεί να απαιτήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής ή δοκιμασία επάρκειας, κατ' επιλογή του αιτούντα, εκτός εάν το επάγγελμα προϋποθέτει τη γνώση του εθνικού δικαίου.

Η Οδηγία 98/5²⁷⁶ προέβλεπε ότι δικηγόρος με τίτλο σπουδών οποιουδήποτε κράτους μέλους έχει δικαίωμα να ασκήσει το επάγγελμά του σε άλλο κράτος όπου επιλέξει να εγκατασταθεί, με τον όρο ότι το κράτος υποδοχής μπορεί να απαιτήσει να επικουρείται από τοπικό δικηγόρο. Μετά την πάροδο τριετίας, οι δικηγόροι έχουν το δικαίωμα δίχως περαιτέρω διατυπώσεις ή εξετάσεις συμμετοχής να ασκήσουν πλήρως το επάγγελμά τους.

Μικρές αλλαγές έφερε η Οδηγία 2005/36/EK σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων²⁷⁷, συγκεντρώνοντας σε ενιαίο κείμενο ρυθμίσεις για

²⁷⁴ του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 1988 σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 019 της 24/01/1989, 0016 – 0023.

²⁷⁵ Το 1992, οδηγία 92/51 της 18ης Ιουνίου 1992 το σύστημα αναγνώρισης επεκτάθηκε σε διπλώματα, πιστοποιητικά και τίτλους που δεν εμπίπτουν στην ανώτερη εκπαίδευση μακράς διάρκειας, σε σύντομης διάρκειας προγράμματα μεταδευτεροβάθμιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης και σε προγράμματα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

²⁷⁶ Οδηγία 98/5/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 1998 για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος, Επίσημη Εφημερίδα L 77 της 14.3.1998, 36 - 43.

²⁷⁷ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 255 της 30/09/2005, 0022 – 0142.

σημαντικό αριθμό επαγγελματιών. Ωστόσο έτσι δεν θίγεται η λειτουργία της οδηγίας 77/249/ΕΟΚ ή της οδηγίας 98/5/ΕΚ, αφού καλύπτει μόνο το δικαίωμα άμεσης εγκατάστασης των δικηγόρων. Με αυτήν επομένως σε ό,τι αφορά τον εν λόγω κλάδο δεν καλύπτεται η αναγνώριση της άδεια άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος, που διέπεται από τις προαναφερόμενες, αλλά μόνο η αναγνώριση των νομικών πτυχίων. Οι δικηγόροι καλύπτονται από την Οδηγία 2006/123/ΕΚ μόνο στο βαθμό που η παροχή των υπηρεσιών τους δεν καλύπτεται από τις παραπάνω Οδηγίες και το κοινοτικό κεκτημένο.

Ήδη από τις πρώτες αποφάσεις άρχισε να διαγράφεται η τάση του Δικαστηρίου να προασπίζει τα συμφέροντα των αποδεκτών των νομικών υπηρεσιών, έτσι ώστε σε αυτούς να διασφαλίζεται ποικιλία και καλύτερη ποιότητα επιλογών. Στην υπόθεση *Van Binsbergen*,²⁷⁸ όπου και αναγνωρίστηκε το άμεσο αποτέλεσμα των διατάξεων για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, κρίθηκε ότι απαίτηση εθνικής νομοθεσίας μόνιμης εγκατάστασης στο έδαφος του κράτους αυτού για την άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος δύναται να εμποδίζει την ελευθερία παροχής υπηρεσιών (σκέψη 11), αλλά δεν καθιστά αδύνατη την παροχή υπηρεσιών από πρόσωπα εγκατεστημένα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, εφόσον η παροχή υπηρεσιών δεν υπόκειται σε καμία ιδιαίτερη προϋπόθεση κατά την ισχύουσα εθνική νομοθεσία (διατακτικό).

Στην υπόθεση *Reyners*,²⁷⁹ επισημάνθηκε μεταξύ άλλων η μη υπαγωγή της δικηγορικής δραστηριότητας στο εξαιρετέο πεδίο της άσκησης δημόσιας εξουσίας, καθώς πέρα από τις όποιες διεκπεραιωτικές διαδικασίες και επικοινωνία με δικαστικά όργανα που περιλαμβάνονται στα δικηγορικά καθήκοντα, η ευχέρεια στη δράση τους παραμένει ανέπαφη, και επομένως η δικηγορική δραστηριότητα συνιστά παροχή υπηρεσιών.

Σε απόρριψη από γαλλικό δικηγορικό σύλλογο εγγραφής Γερμανού δικηγόρου με διδακτορικό από γαλλικό πανεπιστήμιο και ενώ με το πέρας των σπουδών του είχε περάσει σχετικές γαλλικές εξετάσεις για την εκεί δικηγορική άδεια στην περίπτωση *Klopp*²⁸⁰, με το αιτιολογικό ότι η γαλλική νομοθεσία απαγόρευε διπλή δικηγορική

²⁷⁸ C-33/74, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen κατά Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid* (Κεντρική Ένωση Επαγγελματιών Μεταλλουργίας, Συλλ. 1974, 01299.

²⁷⁹ C-2/74, *Reyners*, Συλλ. 1974, 631.

²⁸⁰ C-107/83, *Ordre des avocats au Barreau de Paris v Onno Klopp*, Συλλ. 1984, 02971.

έδρα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε υπέρ της μη νομιμότητας ενός τέτοιου μέτρου: η ύπαρξη δεύτερης επαγγελματικής κατοικίας σε άλλο κράτος μέλος δεν αποτελεί εμπόδιο στην εφαρμογή των κανόνων δεοντολογίας στο κράτος μέλος υποδοχής (σκέψη 21).

Στην υπόθεση *Gullung*²⁸¹ στον προσφεύγοντα, γαλλικής και γερμανικής υπηκοότητας, απαγορεύτηκε να ασκήσει στη Γαλλία το δικηγορικό επάγγελμα, καθώς είχε προηγηθεί η διαγραφή του από τον εκεί συμβολαιογραφικό σύλλογο για λόγους δεοντολογίας. Αποκτώντας τη δικηγορική ιδιότητα στη Γερμανία ο Gullung επικαλέστηκε την ελευθερία άσκησης του νομικού επαγγέλματος κατά την Οδηγία 77/249. Εκεί κρίθηκε ωστόσο ότι οι δικηγόροι που παρέχουν υπηρεσίες υποχρεούνται να τηρούν τους κανόνες δεοντολογίας που ισχύουν στο κράτος μέλος υποδοχής (σκέψη 18), καταλήγοντας στο ότι υπήκοος δύο κρατών μελών, αφού αποκτήσει την ιδιότητα του δικηγόρου σε ένα από τα κράτη αυτά, μπορεί να επικαλεστεί στο έδαφος του άλλου κράτους τις διατάξεις της οδηγίας 77/249, περί διευκολύνσεως της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής που καθορίζονται με την οδηγία [...] δεν μπορεί να γίνει επίκληση των διατάξεων της από δικηγόρο, εγκατεστημένο σε κράτος μέλος, προκειμένου να παρέχει ελεύθερα τις υπηρεσίες του στο έδαφος άλλου κράτους μέλους όταν, στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος, του απαγορεύθηκε η είσοδος στο δικηγορικό επάγγελμα για λόγους που αναφέρονται στην αξιοπρέπεια, την εντιμότητα και το ήθος.

Ωστόσο επισημάνθηκε στην υπόθεση *Grogan*,²⁸² ότι δεδομένου ότι η δραστηριότητα του δικηγόρου συνήθως έχει να κάνει με μόνιμες εργασίες σε έδαφος κράτους μέλους, δικηγόρος που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος δεν μπορεί εν προκειμένω να παραστεί σε ανώτατο δικαστήριο της Γαλλίας. Αντίθετα λίγα χρόνια αργότερα η περιοδικότητα των δραστηριοτήτων του προσφεύγοντα στην *Gebhard*,²⁸³ κρίθηκε ως υπαγόμενη στις διατάξεις για την ελευθερία εγκατάστασης.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Γαλλίας*²⁸⁴ διευκρινίστηκε ότι ο κανόνας της εδαφικής αποκλειστικότητας δεν δύναται να εφαρμοστεί σε δικηγορικές δραστηριότητες προσωρινής φύσης για παρόχους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη

²⁸¹ C-292/86, *Gullung v Conseils de l'Ordre des Avocats du Barreau de Colmar et de Saverne*, Συλλ. 1988, 00111.

²⁸² C-159/90, *Grogan*, Συλλ. 1991, I-4685

²⁸³ C-55/94, *Reinhard Gebhard κατά Consiglio dell'Ordine degli avvocati e procuratori di Milano*, Συλλ. 1995, I-04165. Βλ. πιο πάνω σελ.13.

²⁸⁴ C-294/89, *Commission v France*, Συλλ. 1991, I-3591

μέλη. Τα σχετικά εθνικά μέτρα πρέπει να σκοπεύουν στην αρωγή της συνεργασίας εγκατεστημένου εκεί και σε άλλο κράτος μέλος δικηγόρου, προκειμένου ο τελευταίος να υπερκεράσει τυχόν δυσκολίες από την ετερότητα των δικαιοϋκτών συστημάτων, και να διασφαλιστεί ότι τηρούνται οι δικονομικοί και δεοντολογικοί κανόνες, χωρίς ωστόσο η παραδοχή αυτή να γεννά τυχόν δικαίωμα στις εθνικές νομοθεσίες να ρυθμίζουν κανονιστικά το πλαίσιο αυτό της συνεργασίας. Τυχόν αξίωση ο δικηγόρος με εγκατάσταση σε άλλο κράτος μέλος να διατηρεί κάποια διεύθυνση και εκεί ώστε να μπορεί να λαμβάνει κοινοποιήσεις είναι θεμιτή και εξυπηρετεί την υπηρεσία που αυτός παρέχει. Υπομνήστηκε τέλος ότι δεν θεμελιώνεται άσκηση δημόσιας εξουσίας από το γεγονός ότι στα δικηγορικά καθήκοντα περιλαμβάνονται ενδεχομένως και εργασίες σχετικές με επικοινωνία με τα δικαστικά όργανα και άλλες διεκπεραιώσεις.

Σε αγωγή που άσκησε στη Γερμανία δικηγόρος Ηνωμένου Βασιλείου στην *Hubbard*²⁸⁵ ενεργώντας ως εκτελεστής διαθήκης, ο εναγόμενος ζήτησε την ασφάλεια για τα δικαστικά έξοδα που προβλέπει η γερμανική νομοθεσία για τους αλλοδαπούς. Προκριτέα και εδώ ήταν η αρχή της ίσης μεταχείρισης (σκέψη 13).²⁸⁶

Στην υπόθεση *AMOK και Gastronomie*²⁸⁷ στο πλαίσιο δίκης στη Γερμανία εκπροσωπήθηκε από δικηγόρο εγκατεστημένο στην Αυστρία, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε εν προκειμένω ύστερα από συμφωνία με δικηγόρο εγκατεστημένο στη Γερμανία. Όταν κλήθηκε η αντίδικος της εταιρία να της καταβάλει τα δικαστικά έξοδα, αρνήθηκε ως προς το αυξημένο κόμιστρο δικηγόρου με εγκατάσταση στην Αυστρία και κατέβαλε μόνο για τον έτερο πληρεξούσιο δικηγόρο, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι δεν ήταν αναγκαία η πρόσληψη του εν Αυστρία λειτουργού, και ότι εν πάση περιπτώσει δεν θα έπρεπε να πληρωθεί βάσει του αυξημένου σε σχέση με τον γερμανικό πίνακα αμοιβών της Αυστρίας, αλλά με βάση τον εγχώριό τους. Τελικά κρίθηκε ότι το άρθρο 49 ΕΚ και η οδηγία 77/249 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιβαίνει προς αυτά νομολογιακώς διαμορφωθείς κανόνες σε κράτος μέλος, ο οποίος ορίζει ότι ο νικήσας διάδικος, εκπροσωπηθείς κατά τη δίκη από δικηγόρο εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος, δεν δικαιούται να ζητήσει από τον ηττηθέντα διάδικο, πέραν των εξόδων για την αμοιβή αυτού του δικηγόρου, τα έξοδα για δικηγόρο ασκούντα το λειτούργημά του παρά το

²⁸⁵ C-20/92, *Hubbard*, Συλλ. 1993, I-3777.

²⁸⁶ Βλ. και Κουσκούνα στο Χριστιανός et al 2011: 281.

²⁸⁷ C-289/02, *AMOK Verlags GmbH και A & R Gastronomie GmbH*, Συλλ. 2003, I-15059.

επιληφθέντι δικαστηρίω, ο οποίος έπρεπε να παραστεί, κατ' επιταγή της οικείας εθνικής νομοθεσίας, για να νομιμοποιήσει τον πρώτο δικηγόρο (διατακτικό).

Στην υπόθεση *Reisebüro Broede*²⁸⁸ γερμανική δανείστρια εταιρία με δικαστική απόφαση απέκτησε δικαίωμα αναγκαστικής κατάσχεσης κατά του οφειλέτη της. Κατά τη γερμανική νομοθεσία για περιορισμό των εξόδων του διαδίκου δεν απαιτείται η ανάθεση της είσπραξης της οφειλής σε δικηγόρο, αρκεί ο εισπράττων να έχει άδεια από τη γερμανική αρχή. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι φυσικό πρόσωπο, και όχι νομικό πρόσωπο, όπως *in casu*. Η Broede ανέθεσε την είσπραξη σε εταιρία με έδρα τη Γαλλία, η οποία με τη σειρά της την ανέθεσε σε άλλο νομικό πρόσωπο με έδρα τη Γερμανία. Τέθηκε ζήτημα στο όνομα ποιού θα δρούσε η τελευταία. Η γερμανική πλευρά εξήγησε ότι η δυνατότητα του δανειστή να παρίσταται ενώπιον των δικαστηρίων ο ίδιος ή δι' άλλου προσώπου σκοπεί να περιορίσει τα δικαστικά έξοδα ενώπιον των δικαστηρίων κατωτέρων βαθμών από τα *Landgerichte*. Μόνον τα φυσικά πρόσωπα μπορούν να παρίστανται ως αντιπρόσωποι. Τα πρόσωπα αυτά μπορούν, ενδεχομένως να λαμβάνουν, στους ίδιους τους χώρους των δικαστηρίων, συμβουλές από πρόσωπα που έχουν σχετική εμπειρία. Δεν ισχύει το ίδιο προκειμένου για την κατ' επάγγελμα παροχή νομικών υπηρεσιών. Πράγματι, σύμφωνα με τις κρίσιμες για την υπόθεση διατάξεις του *RBerG*, τη δραστηριότητα αυτή μπορούν να ασκούν μόνον δικηγόροι, οι οποίοι είναι προσωπικά υπεύθυνοι ενώπιον των δικαστηρίων (σκέψη 35).

Το Δικαστήριο υπενθύμισε τον γενικό κανόνα ότι η εφαρμογή επαγγελματικών κανόνων στους δικηγόρους, ιδίως των κανόνων περί οργανώσεως, προσόντων, δεοντολογίας, ελέγχου και ευθύνης, παρέχει την απαραίτητη εγγύηση ακεραιότητας και πείρας στους τελικούς αποδέκτες των νομικών υπηρεσιών και στην εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης. Επισημάνθηκε περαιτέρω ότι η κατάσχεση κατά ιδιώτη χρήζει ιδιαίτερης αυστηρότητας στην τήρηση των δικονομικών κανόνων προκειμένου να διασφαλιστούν τα συμφέροντα των ιδιωτών. Έτσι κρίθηκε ότι δεν αντίκειται στη Συνθήκη εθνική ρύθμιση, η οποία δεν επιτρέπει σε επιχείρηση εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος να προβαίνει στην κατόπιν δικαστικής αποφάσεως είσπραξη απαιτήσεων τρίτων, για τον λόγο ότι τη δραστηριότητα αυτή μπορούν να ασκούν κατ' επάγγελμα μόνο δικηγόροι (σκέψη 43).

²⁸⁸ C-3/95, *Reisebüro Broede*, Συλλ. 1996, I-06511

Στην *Επιτροπή κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*²⁸⁹ κρίθηκε ότι αντίκειται στις σχετικές διατάξεις εθνική ρύθμιση που απαγορεύει σε δικηγόρους με εγκατάσταση σε άλλα κράτη να διαθέτουν στο έδαφός της υποδομή για την άσκηση της δραστηριότητά τους, καθώς και πρόβλεψη της εθνικής νομοθεσίας σχετικής υποχρέωσης των δικηγόρων να διαμένουν στην περιφέρεια του οικείου συλλόγου στον οποίο είναι εγγεγραμμένοι.

5.3. Τραπεζικές και χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες

Οι τραπεζικές δραστηριότητες στην ΕΕ καταλαμβάνονται σε γενικό πλαίσιο από το άρθρο 58 παρ. 2 ΣΛΕΕ (παλιό 51 ΣΕΚ) που ορίζει ότι η ελευθέρωση των τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών που συνδέονται με τις κινήσεις κεφαλαίων πρέπει να πραγματοποιηθεί σε αρμονία με την ελευθέρωση της κυκλοφορίας των κεφαλαίων.²⁹⁰ Ειδικότερα διέπεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 2006/48,²⁹¹ που με τη σειρά της αποτελεί αναδιατύπωση παλαιότερης, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2010/78.²⁹² Σκοπός της είναι η εξασφάλιση της φερεγγυότητας δυνατών οργανισμών που σε περίπτωση αδυναμίας στήριξης σε βασικούς πιστωτές να είναι ιάσιμη μέσω ενός αλυσιδωτού σφιχτού διατραπεζικού σχηματισμού. Χαρακτηριστική είναι η τολμηρότητα στη διατύπωσή της, καθώς δεν διστάζει να μιλά για σκοπό άρσης όλων των *ενοχλητικών εμποδίων* που η διαφορετικότητα των εθνικών νομοθεσιών προβάλλει στην ελευθερία παροχής πιστωτικών υπηρεσιών, και επομένως στην

²⁸⁹ C-145/99, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, Συλλ. 2002, I-02235.

²⁹⁰ Βλ. και άρθρα 119 – 144 ΣΛΕΕ για την οικονομική και νομισματική πολιτική της ΕΕ.

²⁹¹ Οδηγία 2006/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Ιουνίου 2006 σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων (αναδιατύπωση), *Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ*, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 177 της 30.6.2006, 1.

²⁹² Οδηγία 2010/78/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010, για τροποποίηση των οδηγιών 1998/26/ΕΚ, 2002/87/ΕΚ, 2003/6/ΕΚ, 2003/41/ΕΚ, 2003/71/ΕΚ, 2004/39/ΕΚ, 2004/109/ΕΚ, 2005/60/ΕΚ, 2006/48/ΕΚ, 2006/49/ΕΚ, και 2009/65/ΕΚ όσον αφορά τις εξουσίες της Ευρωπαϊκής Εποπτικής Αρχής (Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών), της Ευρωπαϊκής Εποπτικής Αρχής (Ευρωπαϊκής Αρχής Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων) και της Ευρωπαϊκής Εποπτικής Αρχής (Ευρωπαϊκής Αρχής Κινητών Αξιών και Αγορών) *Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ*, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 331 της 15.1.2010, 0120 – 0161.

εσωτερική αγορά. Στο μακροεπίπεδο της τελευταίας ευκταίο είναι να μετακομίσουν ποιοτικά και διαφανή εθνικά τραπεζοπιστωτικά πρότυπα (europedia.moussis.eu).²⁹³

Ο έλεγχος του πιστωτικού ιδρύματος πραγματοποιείται από το κράτος της έδρας του, και ισχύει για τα υπόλοιπα κράτη χωρίς να απαιτείται έτσι επανέλεγχος από κάθε νέα έννομη τάξη, και νέες διαδικασίες. Εγκαθιδρύεται εποπτεία τους σε ενοποιημένη βάση, καθορίζεται μεταξύ άλλων η μέθοδος υπολογισμού της απαιτούμενης αναλογίας ανάμεσα στα κεφάλαια, στα οποία δίνεται ενιαίος ορισμός, και στα ενέχοντα κίνδυνο στοιχεία του ενεργητικού και όσα βρίσκονται εκτός ισολογισμού.

Η Οδηγία 2007/64/EK,²⁹⁴ όπως τροποποιήθηκε από την 2010/78/ΕΕ²⁹⁵ ρυθμίζει τα σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών, αποσκοπώντας στο να προετοιμάσει το έδαφος για ένα κοινό, ενιαίο σύστημα πληρωμών στην ΕΕ. Η Οδηγία 94/19/EK, όπως τροποποιήθηκε από την 2009/14/EK προβλέπει το κανονιστικό πλέγμα για τα συστήματα εγγύησης των καταθέσεων, θέτοντας ένα κατώτατο όριο. Για τις πιστωτικές κάρτες και το ηλεκτρονικό χρήμα από τράπεζες και άλλες επιχειρήσεις ισχύει η Οδηγία 2009/110/EK,²⁹⁶ ενώ πράξεις²⁹⁷ της Επιτροπής στοχεύουν στη ενίσχυση της εμπιστοσύνης του καταναλωτή ενώ η Οδηγία 89/117/ΕΟΚ²⁹⁸ ρυθμίζει τα της δημοσιότητας των υποκαταστημάτων σε άλλα κράτη μέλη πιστωτικών και χρηματοδοτικών καταστημάτων.

Για τα χρηματιστήρια και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες ισχύουν οι Οδηγίες 2001/34 ΕΚ,²⁹⁹ 2004/39 ΕΚ,³⁰⁰ 2006/49 ΕΚ³⁰¹ όπου καθιερώνεται η προληπτικά εποπτευόμενη ελευθερία τους. Προβλέπεται ενιαία άδεια, βάσει της οποίας επενδυτική εταιρία, τηρουμένου ενός minimum ίδιων πόρων ώστε να διασφαλίζεται σταθερότητα στην αγορά, δύναται να δράσει σε άλλα κράτη μέλη εκτός εκείνου της

²⁹³ Ήδη το Πρόγραμμα δράσης για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (ΠΔΧΥ) του 1999 προεξήγγειλε την επιτακτικότητα άρσης εσωτερικών συνόρων της ΕΕ στον τομέα αυτό. Βλ. και Armour et al 2011.

²⁹⁴ Οδηγία 2007/64/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/EK, 2002/65/EK, 2005/60/EK και 2006/48/EK, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/EK. Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 319 της 05/12/2007, 0001 – 0036.

²⁹⁵ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 331 της 15/12/2010, 0120 – 0161.

²⁹⁶ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 267 της 10/10/2009, 0007 – 0017.

²⁹⁷ Σύσταση 88/590, Σύσταση 90/109, COM (97) 353.

²⁹⁸ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 044 της 16/02/1989, 0040 – 0042.

²⁹⁹ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 184 της 06/07/2001, 0001 – 0066.

³⁰⁰ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 145 της 30/04/2004, 0001 – 0044.

³⁰¹ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 331 της 15.12.2010, 120 - 161.

εγκατάστασής τους, και με διάφορες δικλίδες εξασφαλίζεται υγιής ανταγωνισμός. Το πλέγμα προστασίας συμπληρώνεται από τις Οδηγίες 97/9/EK, 98/26/EK, 2001/34/EK, 2002/47/EK, 2003/6/EK, 2003/71/EK, 2004/25/EK, 2004/109/EK, 2009/65/EK, ο Κανονισμός (ΕΚ) 1060/2009.

5.5. Υπηρεσίες και φορολογική μεταχείριση

Μη επιτρεπτό κρίθηκε κρατικό μέτρο που στηριζόμενο στον τόπο εγκατάστασης του παρόχου παρείχε φορολογικό πλεονέκτημα στην πλειονότητα των επιχειρήσεων που μισθώνουν αγαθά από εκμισθωτές εγκατεστημένους στο κράτος αυτό, ενώ στερούσε το πλεονέκτημα αυτό από εκείνες που μισθώνουν αγαθά από εκμισθωτές εγκατεστημένους σε άλλο κράτος μέλος.³⁰²

Στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης,³⁰³ κρίθηκε ως μη επιτρεπτή κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους βάσει της οποίας, για τους σκοπούς του προσδιορισμού του φορολογητέου εισοδήματος, τεκμαίρεται ότι μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισεως που πραγματοποιούνται σε κειμένους σε άλλα κράτη μέλη συνήθεις τουριστικούς τόπους συνδέονται με τόσο σημαντικό τουριστικό σκοπό, ώστε τα έξοδα συμμετοχής στα μαθήματα αυτά να μην μπορούν να εξομοιώνονται με δυνάμενες να εκπέσουν επαγγελματικές δαπάνες, ενώ το τεκμήριο αυτό δεν υφίσταται για μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισεως που λαμβάνουν χώρα σε κειμένους στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους συνήθεις τουριστικούς τόπους (διατακτικό).

Μη επιτρεπτό κρίθηκε εθνικό φορολογικό μέτρο που περιορίζει ή αποκλείει τη δυνατότητα έκπτωσης από το φορολογητέο εισόδημα, στο πλαίσιο του φόρου εισοδήματος, των εισφορών προαιρετικής ασφάλισης που καταβάλλονται σε συνταξιοδοτικούς οργανισμούς εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη, ενώ παράλληλα γίνεται δεκτή η δυνατότητα έκπτωσης τέτοιων εισφορών όταν αυτές καταβάλλονται σε οργανισμούς εγκατεστημένους εντός του πρώτου κράτους μέλους, εφόσον δεν απαλλάσσονται παράλληλα από τον φόρο τις συντάξεις που καταβάλλουν οι εν λόγω οργανισμοί, όπως κρίθηκε σε περίπτωση γιατρού με διπλή ιθαγένεια που

³⁰² C-294/97, *Eurowings Luftverkehrs AG και Finanzamt Dortmund-Unna*, Συλλ. 1999, I-07447.

³⁰³ C-55/98, *Skatteministeriet and Bent Vestergaard*, Συλλ. 1999, I-07641.

κατέβαλλε τις εισφορές του για ένα διάστημα στο κράτος της μιας ιθαγένειάς του κατά τη διαμονή του εκεί, και έπειτα στο άλλο.³⁰⁴

Στην *Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου*³⁰⁵ τονίστηκε ότι μέτρα που μπορούν να αποθαρρύνουν τον πάροχο στην άσκηση της εν λόγω ελευθερίας συνιστούν παραβίαση της Συνθήκης (σκέψη 19). Περαιτέρω η Συνθήκη παραβιάζεται όταν το κράτος μέλος που υποχρεώνει τους εργοδότες και τους εργολήπτες που χρησιμοποιούν αλλοδαπούς αντισυμβαλλόμενους, μη εγγεγραμμένους στα μητρώα του εν λόγω κράτους μέλους, να παρακρατούν το 15 % επί του ποσού που οφείλεται για τις πραγματοποιούμενες εργασίες και που τους επιβάλλει ευθύνη εις ολόκληρο για τις φορολογικές οφειλές των εν λόγω αντισυμβαλλομένων. Η ανάγκη καταπολεμήσεως της φοροδιαφυγής δεν αρκεί για να δικαιολογηθεί η εφαρμογή της υποχρεώσεως παρακρατήσεως και η εις ολόκληρον ευθύνη, κατά τρόπο γενικό και προληπτικό, σε όλους τους παρέχοντες υπηρεσίες που δεν είναι εγκατεστημένοι και εγγεγραμμένοι στα μητρώα του οικείου κράτους μέλους, ενώ ορισμένοι από αυτούς δεν οφείλουν, κατ' αρχήν, να καταβάλλουν τους προαναφερθέντες φόρους, παρακρατήσεις και τέλη, των οποίων την είσπραξη εξασφαλίζουν τα μέτρα αυτά, και εφόσον υπάρχουν λιγότερο περιοριστικά μέτρα για να εξασφαλίζεται η είσπραξη των φόρων, των παρακρατήσεων και των τελών που ενδέχεται να οφείλουν οι παρέχοντες υπηρεσίες σε ορισμένες περιπτώσεις. (σκέψεις 30, 31, 32, 36, 37, 42).

Περαιτέρω κρίθηκε ότι είναι δυνατή η επίκληση της καταπολεμήσεως της φοροαποφυγής και της αποτελεσματικότητας των φορολογικών ελέγχων προς δικαιολόγηση περιορισμών στην άσκηση θεμελιωδών ελευθεριών που εγγυάται η Συνθήκη έχει όμως επίσης κρίνει ότι ένα γενικό τεκμήριο περί διαπράξεως φοροαποφυγής ή φοροδιαφυγής δεν αρκεί για να δικαιολογήσει φορολογικό μέτρο που θίγει τους σκοπούς της Συνθήκης (σκέψη 35). Ακόμα έχει κριθεί³⁰⁶ ότι αντίκειται στις οικείες διατάξεις φορολογική νομοθετική ρύθμιση η οποία απαλλάσσει του φόρου εισοδήματος τα εισοδήματα που προέρχονται από τη συμμετοχή σε λαχεία, παίγνια και στοιχήματα που οργανώνονται στο κράτος μέλος αυτό από ορισμένους δημόσιους οργανισμούς και φορείς εγκατεστημένους στο οικείο κράτος μέλος, οι οποίοι ασκούν

³⁰⁴ C-136/00, Rolf Dieter Danner, Συλλ. 2002, I-8147.

³⁰⁵ C-433/04, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, Συλλ. 2006, I-10653.

³⁰⁶ C-153/08, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας*, Συλλ. 2009, I-09735.

δραστηριότητες κοινωνικού χαρακτήρα ή παροχής συνδρομής αφίλοκερδώς, ενώ δεν απαλλάσσει τα εισοδήματα που προέρχονται από τη συμμετοχή σε λαχεία, παίγνια και στοιχήματα που οργανώνονται από τους εγκατεστημένους σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου οργανισμούς και φορείς που ασκούν δραστηριότητες ίδιας μορφής.

Στην Scorpio,³⁰⁷ εταιρία οργάνωσης συναυλιών με έδρα στη Γερμανία συνήψε σύμβαση με φυσικό πρόσωπο εγκατεστημένο στην Ολλανδία, και του κατέβαλε αμοιβή χωρίς να του παρακρατήσει φόρο. Τονίστηκε τελικά ότι απαγορεύεται εθνική νομοθεσία η οποία δεν επιτρέπει στον αποδέκτη υπηρεσιών, που οφείλει να καταβάλει αμοιβή σε παρέχοντα υπηρεσίες μη κάτοικο ημεδαπής, να αφαιρεί, όταν προβαίνει στην παρακράτηση του φόρου στην πηγή, τα επαγγελματικά έξοδα που ο εν λόγω παρέχων υπηρεσίες του γνωστοποίησε και τα οποία συνδέονται άμεσα με τις δραστηριότητές του εντός του κράτους μέλους στο οποίο παρασχέθηκαν οι υπηρεσίες, ενώ ένας παρέχων υπηρεσίες που κατοικεί εντός του κράτους αυτού υπόκειται στον φόρο μόνον όσον αφορά τα καθαρά εισοδήματά του, ήτοι αυτά που προκύπτουν μετά από αφαίρεση των επαγγελματικών εξόδων, δεν απαγορεύεται εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας μόνο τα επαγγελματικά έξοδα που συνδέονται άμεσα με τις δραστηριότητες από τις οποίες προήλθαν τα φορολογητέα εισοδήματα και οι οποίες ασκήθηκαν εντός του κράτους μέλους στο οποίο παρασχέθηκαν οι υπηρεσίες και τα οποία ο παρέχων υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένος εντός άλλου κράτους μέλους γνωστοποίησε στον οφειλέτη της αμοιβής αφαιρούνται κατά τη διαδικασία παρακρατήσεως του φόρου στην πηγή και δυνάμει της οποίας μπορούν να λαμβάνονται υπόψη, στο πλαίσιο μεταγενέστερης διαδικασίας επιστροφής, έξοδα τα οποία δεν συνδέονται άμεσα με την εν λόγω οικονομική δραστηριότητα (διατακτικό).

Ανεπίτρεπτο περιορισμό συνιστά εθνικό μέτρο που αντιμετωπίζει κέρδη από τυχηρά παίγνια που αποκτήθηκαν σε άλλος κράτος μέλος ως φορολογητέο εισόδημα του αποκτήσαντος τα κέρδη, ενώ όσα αποκτήθηκαν στην ημεδαπή υπόκεινται σε

³⁰⁷ C-290/04, FKP Scorpio Konzertproduktionen GmbH κατά Finanzamt Hamburg-Eimsbüttel, Συλλ. 2006, I-09461.

μειωμένο συντελεστή φορολογίας.³⁰⁸ Ομοίως τέλη που επιβάλλονται σε παραβολικές κεραίες για τη λήψη τηλεοπτικών σταθμών από άλλα κράτη μέλη.³⁰⁹

Σε άλλη υπόθεση τηλεπικοινωνιών³¹⁰ προτάχτηκε η αρχή της μη διάκρισης ως προς τη φορολογία – τέλη κινητής τηλεφωνίας: Δεν απαγορεύεται επιβολή, με κανονιστική πράξη εθνικής αρχής ή οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης, τέλους στις υποδομές κινητής και προσωπικής επικοινωνίας που χρησιμοποιούνται κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων που προβλέπονται στις άδειες και εξουσιοδοτήσεις, εφόσον το τέλος αυτό ισχύει αδιακρίτως τόσο για τους ημεδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες όσο και για αυτούς των άλλων κρατών μελών και πλήττει εξίσου την παροχή υπηρεσιών στο εσωτερικό ενός μόνο κράτους μέλους και την παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών (διατακτικό).

Ομοίως και σε υπόθεση σχετική με επιβολή δημοτικών τελών σε υπηρεσίες αφισκοκόλλησης σε εξωτερικούς χώρους,³¹¹ όπου κρίθηκε ότι Προκειμένου περί του ζητήματος εάν η εκ μέρους των δημοτικών αρχών είσπραξη ενός φόρου όπως ο φόρος διαφημίσεως συνιστά ασύμβατο με το άρθρο 49 ΕΚ εμπόδιο, πρέπει, καταρχάς, να επισημανθεί ότι ένας τέτοιος φόρος επιβάλλεται αδιακρίτως επί όλων των παροχών υπηρεσιών που συνεπάγονται διαφήμιση σε εξωτερικούς χώρους και δημόσιες αφισκοκολλήσεις στην περιφέρεια του οικείου δήμου. Επομένως, οι σχετικοί με την είσπραξη αυτού του φόρου κανόνες δεν προβλέπουν καμιά διάκριση έχουσα σχέση με τον τόπο εγκαταστάσεως του παρέχοντος ή του αποδέκτη των υπηρεσιών αφισκοκολλήσεως ή έχουσα σχέση με τον τόπο καταγωγής των προϊόντων ή των υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο των μεταδιδόμενων διαφημιστικών μηνυμάτων (σκέψη 37).

Αλλού³¹² κρίθηκε ότι επιτρέπεται σε κράτος μέλος να τάσσει μικρότερη προθεσμία για διορθωτική βεβαίωση φόρου για αποσιωπηθέντα φορολογητέα στοιχεία που προέκυψαν από αποταμίευση σε άλλο κράτος μέλος σε σύγκριση με όσα

³⁰⁸ C-42/02, Diana Elisabeth Lindman, Συλλ. 2003, I-13519.

³⁰⁹ C-17/00, François De Coster και Collège des bourgmestres et échevins de Watermael-Boitsfort, Συλλ. 2001, I-09445.

³¹⁰ C-544/03 και C-545/03, Mobistar SA κατά Commune de Fléron και Belgacom Mobile SA κατά Commune de Schaerbeek, Συλλ. 2005, I-07723.

³¹¹ C-514/03, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας, Συλλ. 2006, I-00963.

³¹² Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-155/08 και C-157/08, X (C-155/08), E. H. A. Passenheim-van Schoot (C-157/08) κατά Staatssecretaris van Financiën, Συλλ. 2009, I-05093.

βρίσκονται εντός της επικράτειάς του και ως εκ τούτου είναι ευχερέστερα ελέγξιμα. Ωστόσο δεδομένου ότι αυτή η διευκόλυνση δύναται να συνιστά δέλεαρ για τους κατοίκους του εν λόγω κράτους, ώστε να καθίστανται έτσι οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες άλλου κράτους λιγότερο ελκυστικές, το μέτρο αυτό συνιστά περιορισμό, που πληροί ωστόσο το φίλτρο της αναλογικότητας.

Σε άρνηση της γερμανικής πλευράς να ικανοποιήσει αίτημα πορτογαλικής εταιρίας που διοργάνωσε περιοδεία ιππικών παραστάσεων και μαθημάτων εκγύμνασης αλόγων σε 11 γερμανικές πόλεις και σε 3 ακόμα κράτη μέλη, να της επιστραφεί ο φόρος εταιριών που είχε παρακρατηθεί στην πηγή επί των πραγματοποιηθέντων στη Γερμανία εσόδων της, κρίθηκε τελικά ότι δεν απαγορεύεται εθνική νομοθεσία καθόσον αυτή εξαρτά την επιστροφή του παρακρατηθέντος στην πηγή φόρου εταιριών επί των εσόδων που πραγματοποιήθηκαν από περιορισμένως φορολογούμενο από την προϋπόθεση ότι τα επαγγελματικά έξοδα, των οποίων τον συνυπολογισμό ο εν λόγω φορολογούμενος ζητεί προς τον σκοπό αυτό, έχουν άμεση οικονομική σχέση με τα έσοδα που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο δραστηριότητας ασκηθείσας επί του εδάφους του οικείου κράτους μέλους, αρκεί να θεωρηθούν ως τοιαύτα όλα τα έξοδα που δεν μπορούν να διαχωριστούν από τη δραστηριότητα αυτή, όποιοι και αν είναι ο τόπος ή ο χρόνος που δημιουργήθηκαν τα έξοδα αυτά. Αντίθετα δεν επιτρέπεται να εξαρτάται η επιστροφή του εν λόγω φόρου στον φορολογούμενο αυτόν από την προϋπόθεση ότι τα αυτά επαγγελματικά έξοδα είναι μεγαλύτερα από το ήμισυ των εν λόγω εσόδων (διατακτικό).³¹³

Αλλά και στο πεδίο της έρευνας, στη Fournier³¹⁴ εθνική επιφύλαξη φορολογικού πλεονεκτήματος μόνο σε ημεδαπούς κρίθηκε ότι συνιστά ανεπίτρεπτο περιορισμό:³¹⁵ *national legislation which absolutely prevents the taxpayer from submitting evidence that expenditure relating to research carried out in other Member States has actually been incurred and satisfies the prescribed requirements cannot be justified in the name of effectiveness of fiscal supervision. The possibility cannot be excluded a priori that the taxpayer is able to provide relevant documentary evidence enabling the tax authorities of the Member State of taxation to ascertain, clearly and precisely, the*

³¹³ C-345/04, *Centro Equestre da Lezíria Grande L^{da} κατά Bundesamt für Finanzen*, Συλλ. 2007, I-01425.

³¹⁴ C-39/04, *Laboratoires Fournier SA v Direction des vérifications nationales et internationales*, Συλλ. I-02057.

³¹⁵ Βλ. πιο πάνω σελ. 41.

nature and genuineness of the research expenditure incurred in other Member States (σκέψη 25). Αντιστοίχως η Ισπανία διατηρώντας ανάλογη ευνοϊκή μεταχείριση μόνο για τους ημεδαπούς για δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης καθώς και τεχνολογικής καινοτομίας κρίθηκε ότι παραβιάζει ανεπίτρεπτα την σχετική ελευθερία.³¹⁶

Ανεπίτρεπτη θεωρήθηκε φορολογική επιβάρυνση επί προσεγγιζόντων σκαφών και αεροσκαφών μόνο στους μη έχοντες σε συγκεκριμένη περιφέρεια τη φορολογική τους έδρα.³¹⁷ Και στον τομέα των μεταφορών τα κράτη συχνά παραβιάζουν το οικείο πλέγμα επιβάλλοντας υψηλότερα λιμενικά τέλη για προορισμούς στην αλλοδαπή.³¹⁸

Στην υπόθεση *Jobra*,³¹⁹ εταιρία χρηματοδοτικής μίσθωσης φορηγών οχημάτων διέθεσε ορισμένο αριθμό σε γερμανική εταιρία. Στερήθηκε της πριμοδότησης λόγω επενδύσεων κατ' εφαρμογή της επίδικης κανονιστικής ρύθμισης της κύριας δίκης, για το λόγο ότι η χρήση από τη γερμανική εταιρία οχημάτων που εν προκειμένω είχε διαθέσει αυστριακή εταιρία είχε πραγματοποιηθεί σε μεγάλο μέρος στο έδαφος άλλων κρατών μελών, κάτι που κρίθηκε ανεπίτρεπτο.

Αντίκειται στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών επιβαλλόμενη από κράτος μέλος υποχρέωση σε πρόσωπο που κατοικεί ή είναι εγκατεστημένο σε αυτό, και χρησιμοποιεί εντός των συνόρων του αυτοκίνητο που μισθώθηκε και είναι ταξινομημένο εντός άλλου κράτους μέλους καταβολής κατά την πρώτη χρήση του οχήματος αυτού σε οδικό δίκτυο του πρώτου κράτους μέλους, ολόκληρου το ποσού του τέλους ταξινόμησης, τμήμα από το οποίο, με υπολογισμό ανάλογα με τη διάρκεια χρήσεως του οχήματος στο οδικό δίκτυο του πρώτου κράτους μέλους, επιστρέφεται χωρίς τόκους μετά το πέρας της χρήσεως του οχήματος.³²⁰

³¹⁶ C-248/06, *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, Συλλ. 2008, I-00047.

³¹⁷ C-169/08, *Presidente del Consiglio dei Ministri κατά Regione Sardegna*, Συλλ. 2009, I-10821.

³¹⁸ C-269/05, *Επιτροπή κατά Ελλάδας*, Συλλ. 2007, I-00004, σκέψη 30. Βλ. και πιο πάνω, σελ 11 για μεταφορές.

³¹⁹ C-330/07, *Jobra Vermögensverwaltungs-Gesellschaft mbH κατά Finanzamt Amstetten Melk Scheibbs*, Συλλ. 2008, I-09099.

³²⁰ C-91/10, *VAV Autovermietung GmbH κατά Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Zuid, kantoor Roosendaal*. Συλλ. 2010, 00000 (διάταξη του Δικαστηρίου).

5.6. Απόσπαση Εργαζομένων

Σχετική είναι η Οδηγία 96/71/ΕΚ³²¹ σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών. Αποσπασμένος εργαζόμενος ορίζεται κατά την Οδηγία εκείνος που για περιορισμένο χρονικό διάστημα εκτελεί την εργασία του στο έδαφος διαφορετικού κράτους μέλους από εκείνο στο οποίο συνήθως την εκτελεί (άρθρο 2). Εξαιρουμένων από τις ρυθμίσεις τις των ναυτιλιακών επιχειρήσεων, στο πεδίο εφαρμογής της υπάγονται όσες αποσπούν έναν εργαζόμενο, για λογαριασμό τους και υπό τη διεύθυνσή τους, στο έδαφος κράτους μέλους, στο πλαίσιο σύμβασης που συνάπτεται μεταξύ της επιχείρησης αποστολής και του παραλήπτη της παροχής υπηρεσιών που ασκεί τις δραστηριότητές του στο εν λόγω κράτος μέλος, εφόσον υφίσταται εργασιακή σχέση ανάμεσα στην επιχείρηση αποστολής και τον εργαζόμενο κατά το χρόνο της απόσπασης, ή αποσπούν έναν εργαζόμενο, στο έδαφος κράτους μέλους, σε εγκατάσταση ή σε επιχείρηση του ομίλου, εφόσον υφίσταται εργασιακή σχέση ανάμεσα στην επιχείρηση αποστολής και τον εργαζόμενο κατά το χρόνο της απόσπασης ή όταν, όντας επιχειρήσεις προσωρινής απασχόλησης ή επιχειρήσεις που διαθέτουν εργαζόμενους, αποσπούν εργαζόμενο σε επιχείρηση με εγκατάσταση ή ασκούσα δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους, εφόσον κατά τη διάρκεια της απόσπασης υφίσταται εργασιακή σχέση ανάμεσα στην επιχείρηση προσωρινής απασχόλησης ή την επιχείρηση που διαθέτει εργαζόμενους και τον εργαζόμενο (άρθρο 1).

Με τις τροποποιητικές πράξεις με την προσχώρηση νέων κρατών μελών το 2004 και το 2007 θεσπίστηκαν μεταβατικές για Γερμανία και Αυστρία διατάξεις για να αντιμετωπίσουν τυχόν αναταράξεις, περιορίζοντας την εν λόγω δραστηριότητα με όρους αμοιβαιότητας.³²² Και στον τομέα της απόσπασης εργαζομένων παρά τις

³²¹ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, ΕΕ 1997, L 18, σ. 1), με τις τροποποιητικές πράξεις της (ΕΕ L 236 της 23.9.2003 και ΕΕ L 157 της 21.6.2005).

³²² C-546/07, *Επιτροπή κατά Πολωνίας*, Συλλ. 2010, 00000, σκέψη 62: *Το κεφάλαιο 2, παράγραφος 13, του παραρτήματος XII της Πράξεως Προσχώρησης επιτρέπει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να παρεκκλίνει από το άρθρο 49, πρώτο εδάφιο, ΕΚ προκειμένου να περιορίσει, στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών από επιχειρήσεις εγκατεστημένες στην Πολωνία, την προσωρινή κυκλοφορία εργαζομένων των οποίων το δικαίωμα αναλήψεως εργασίας στη Γερμανία υπόκειται σε εθνικά μέτρα. Σκοπός της παρεκκλίσεως αυτής είναι να παράσχει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει σοβαρές διαταραχές ή απειλές σοβαρών διαταραχών σε συγκεκριμένους ευαίσθητους τομείς υπηρεσιών στην αγορά εργασίας της, που θα μπορούσαν να προκύψουν σε ορισμένες περιοχές λόγω διεθνικής παροχής υπηρεσιών επί όσο χρονικό διάστημα εφαρμόζει στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, δυνάμει μεταβατικών διατάξεων, εθνικά μέτρα ή μέτρα απορρέοντα από διμερείς συμφωνίες.*

ειδικές ρυθμίσεις νομολογιακά γίνεται επίκληση των σχετικών γενικών διατάξεων της Συνθήκης.

Αντίκειται στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών εθνικό μέτρο που στο πλαίσιο απόσπασης εργαζομένων επιβάλλει στους αναδόχους και, έμμεσα, στους υπεργολάβους τους να καταβάλλουν στους εργαζομένους τους κατά την εκτέλεση δημόσιας συμβάσεως τουλάχιστον την αμοιβή που προβλέπει συλλογική σύμβαση ισχύουσα στον τόπο εκπληρώσεως της παροχής, επ' απειλή κυρώσεων που μπορούν να φτάσουν μέχρι την καταγγελία της συμβάσεως εκτελέσεως έργου, οσάκις η συλλογική σύμβαση στην οποία παραπέμπει η νομοθετική αυτή διάταξη δεν έχει κηρυχθεί γενικώς υποχρεωτική.³²³

Δεν επιτρέπεται να επιβάλλεται σε μη ημεδαπές επιχειρήσεις προσωρινής απασχολήσεως να δίνουν πληροφορίες για τη διάθεση εργαζομένου σε επιχείρηση η οποία τον απασχολεί εντός του οικείου κράτους μέλους, ακόμα για τον τόπο υπηρεσίας του ως άνω εργαζομένου, και για τυχόν αλλαγή του τόπου αυτού όταν οι ομοειδείς επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες στο κράτος όπου ισχύει αυτό το μέτρο δεν ενέχονται επίσης στα παραπάνω, κατά παράβαση της ίσης μεταχείρισης.³²⁴

Απαγορεύεται επίσης η επιβολή της υποχρέωσης στους παρέχοντες υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος και επιθυμούν να αποσπάσουν στο έδαφός του εργαζομένους, υπηκόους τρίτου κράτους, να διαθέτουν ατομικές άδειες εργασίας, η χορήγηση των οποίων εξαρτάται από λόγους συνδεδεμένους με την αγορά εργασίας, ή να διαθέτουν συλλογική έγκριση εργασίας, η οποία χορηγείται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και καθ' ο μέτρο οι ενδιαφερόμενοι εργαζόμενοι συνδέονται τουλάχιστον από έξι μηνών προ της ενάρξεως ισχύος της αποσπάσεώς τους προς την επιχείρηση προελεύσεώς τους με συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου, καθώς και να παρέχουν τραπεζική εγγύηση.³²⁵

Σε προσφυγή της Επιτροπής κατά της Γερμανίας,³²⁶ κρίθηκε ότι το εν λόγω κράτος ερμηνεύοντας στη διοικητική πρακτική του τον όρο «επιχείρηση του αντισυμβαλλομένου κράτους», που περιέχεται σε σχετική της γερμανοπολωνική

³²³ C-346/06, *Rechtsanwalt Dr. Dirk Rüffert als Insolvenzverwalter über das Vermögen der Objekt und Bauregie GmbH & Co. KG κατά Land Niedersachsen*, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 128 της 24/05/2008, 0009 – 0009.

³²⁴ C-490/04, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, Συλλ.2007, I-06095.

³²⁵ C-445/03, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου*, Συλλ. 2004, I-10191.

³²⁶ C-546/07, *Επιτροπή κατά Πολωνίας*, Συλλ. 2010, 00000.

σύμβαση, στο πλαίσιο μεταβατικής ρήτρας αναφορικά με την ως άνω Οδηγία, ως αναφερόμενο σε γερμανική μόνο και όχι και πολωνική επιχείρηση, παρέβη το άρθρο 49 ΕΚ. Συναφώς,³²⁷ η απαίτηση κράτους μέλους περί υποβολής εκ μέρους του παρέχοντος υπηρεσίες απλής προηγούμενης δηλώσεως που να βεβαιώνει ότι οι εργαζόμενοι υπήκοοι τρίτων κρατών οι οποίοι αποσπώνται στο οικείο κράτος μέλος τελούν σε σύννομη κατάσταση, ιδίως όσον αφορά τους όρους κατοικίας, άδειας εργασίας και κοινωνικοασφαλιστικής καλύψεως, στο κράτος μέλος στο οποίο η επιχείρηση αυτή τους απασχολεί, συνιστά μέτρο το οποίο, καταρχήν, δεν υπερβαίνει αυτό που είναι αναγκαίο για την πρόληψη των καταχρήσεων που μπορούν να σημειωθούν κατά την εφαρμογή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (σκέψεις 16, 18)

Σε πρόσφατη υπόθεση,³²⁸ επιχείρηση αποσπούσε ανά τακτά χρονικά διαστήματα Πορτογάλους συγκολλητές και εφαρμοστές σε ναυπηγείο. Κατά τη διάρκεια ελέγχου διαπιστώθηκε ότι αρκετοί από αυτούς δεν είχαν κάνει δήλωση απόσπασης ούτε υπήρχε κάποιο πορτογαλικό έγγραφο μισθοδοσίας. Τελικά το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι αντίκειται στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών εθνικό μέτρο που επιβάλλει στον εργοδότη την υποχρέωση αποστολής δήλωσης απόσπασης των απασχολούμενων του στο πλαίσιο απόσπασής τους στο μέτρο που η έναρξη της σκοπούμενης αποσπάσεως εξαρτάται από την κοινοποίηση, στον εργοδότη αυτόν, αριθμού καταχωρίσεως της εν λόγω δηλώσεως και στο μέτρο που οι εθνικές αρχές του πρώτου αυτού κράτους διαθέτουν προθεσμία πέντε εργάσιμων ημερών από την παραλαβή της δηλώσεως εντός της οποίας μπορούν να προβούν στην κοινοποίηση αυτή (διατακτικό, σημ.1), ενώ αντίθετα δεν αντίκειται στα εν λόγω άρθρα επιβαλλόμενη υποχρέωση να τηρεί στη διάθεση των εθνικών αρχών αυτού, κατά τη διάρκεια της περιόδου αποσπάσεως, αντίγραφο των ισότιμων εγγράφων κοινωνικής ασφάλισης για την εργασία που απαιτεί η νομοθεσία του πρώτου κράτους καθώς και να αποστέλλει το αντίγραφο αυτό στις εν λόγω αρχές μετά τη λήξη της περιόδου αποσπάσεως (διατακτικό, σημ. 2).

³²⁷ C-219/08, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου, Συλλ.2009, I-09213.

³²⁸ C-515/08, (προδικαστικό ερώτημα στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά) Vítor Manuel dos Santos Palhota, Mário de Moura Gonçalves, Fernando Luis das Neves Palhota, Termiso Limitada, Επίσημη Εφημερίδα C 328, 4.12.2010, 4 – 4.

6. Επίλογος - Προοπτικές

Το αρχικό όραμα μιας ενιαίας αγοράς στο σκυρόδεμα του όλου ενοποιητικού εγχειρήματος φαίνεται να πραγματώνεται ολοένα στενότερα με την απελευθέρωση των υπηρεσιών, που αποτελούν και τον πυρήνα της οικονομίας, δίνοντας δευτερεύοντα ρόλο στις υπόλοιπες τρεις ελευθερίες. Στενά συνδεδεμένες και με την εργατική μετανάστευση οι υπηρεσίες μέσα από την απελευθέρωσή τους σχετίζονται και με την επαναφορά της ισορροπίας στα κράτη μέλη που τροφοδοτούν με παρόχους την εσωτερική αγορά της ΕΕ, μετακινώντας την υπερπληθώρα προσφοράς εκεί όπου αυτή δεν υπάρχει ή υπάρχει χωρίς ελκυστικούς για τον αποδέκτη όρους. Ήδη η μαζική προσχώρηση 10 νέων αγορών το 2004, και της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας 3 χρόνια αργότερα, πυροδότησε μια ενισχυμένη ανάγκη πραγμάτωσης της οικονομικής ελευθερίας ενός «ετοιμοπόλεμου» προστιθέμενου εργατικού δυναμικού (Ο' Leary 2011: 501).

Αν αναλογιστεί κανείς ότι ενδεικτικά ήδη το 2005 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέφερε ότι το κόστος παροχής υπηρεσιών με διασυνοριακό χαρακτήρα σε σύγκριση με το αντίστοιχο στο εσωτερικό κράτους μέλος ήταν αυξημένο κατά 23% αφενός, και ότι ο εμπλεκόμενος πληθυσμός στη διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών ξεπερνούσε το 1/3 του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ αφετέρου (Canoy/Smith 2008: 323, 327), καταλαβαίνει ότι μέσα από ποικιλία διαφορετικών πεδίων υφαίνεται ένα τερέν δράσης που διασχίζει την οικονομία διεθνικά και υπερεθνικά. Σε ανακοίνωση της Επιτροπής στις αρχές του 2011,³²⁹ οι αριθμοί έρχονται να επιβεβαιώσουν τη σημασία των υπηρεσιών, διαδραματίζοντας καίριο ρόλο σε περίοδο οικονομικής κρίσης: 9 στις 10 εργασίες δημιουργούνται στο πεδίο των υπηρεσιών, οι οποίες αντιπροσωπεύουν πάνω από τα 2/3 του ΑΕΠ της ΕΕ, ωστόσο δεν έχει αξιοποιηθεί ακόμα το δυναμικό τους, με τις εξωτερικές συναλλαγές της ΕΕ να παρουσιάζουν γοργότερο ρυθμό ανάπτυξης από ότι στο εσωτερικό της. Προβλέπεται δε, με συγκρατημένη εκτίμηση ότι η ολοκλήρωση της μεταφοράς της Οδηγίας για τις Υπηρεσίες δυνητικά θα αποφέρει οικονομικά οφέλη ως και 140 δισεκατομμυρίων ευρώ, ενώ ρητά

³²⁹ Ανακοίνωση της Επιτροπής της 27^{ης} Ιανουαρίου 2011: «Προς μια καλύτερη λειτουργία της ενιαίας αγοράς υπηρεσιών με την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της διαδικασίας αμοιβαίας αξιολόγησης σύμφωνα με την οδηγία για τις υπηρεσίες».

εντάσσονται στον στόχο της «Στρατηγικής 2020» στο πλαίσιο της οικονομικής ενιαιοποίησης.³³⁰

Με περισσότερα από 1000 γενικά νομοθετήματα, νόμους *omnibus*, ολοκληρώθηκε η μεταφορά της Οδηγίας για τις Υπηρεσίες στα περισσότερα κράτη, όχι όμως σε όλα, και όχι σε όλους τους τομείς. Δεδομένου του οριζόντιου και κάθετου χαρακτήρα τους απαιτείται προσοχή καθώς οι υπηρεσίες από τη φύση τους διαπλέκονται και με πληθώρα άλλων τομέων, κάτι που καθιστά την άρση των περιορισμών δυσχερέστερη. Το βάρος ρίχνεται και πάλι στο Δικαστήριο, με το νομολογιακό πλάσμα των λόγων επιτακτικής ανάγκης (ή δημοσίου συμφέροντος κατά την Οδηγία), διαφοροποιούμενο από τους ρητούς στις Συνθήκες περιορισμούς ως προς τη στήριξή τους στην ουσία στην αρχή της μη διάκρισης, δείχνει να συρρικνώνεται.

Ωστόσο δεδομένου ότι η σχετική Οδηγία εκτός από σημαντικές διοικητικές απλουστεύσεις³³¹ δεν φαίνεται να προσφέρει κάτι ουσιαστικά περισσότερο από ό, τι είχε ήδη νομολογιακά αποκρυσταλλωθεί, με πολλές από τις συνηθέστερες υπηρεσίες επιπλέον να αποκλείονται του πεδίου της, αλλά και με κάποιες νομοτεχνικές ασάφειες, ίσως επιταχυντικά στους ήδη ταχείς ρυθμούς οικονομικής *in rem* ολοκλήρωσης να λειτουργούσε μία νέα Οδηγία, που να αποτυπώνει τη νομολογιακή πραγματικότητα, και να θεσπίζει ανάλογα δικαιώματα ηλεκτρονικής ενημέρωσης και απλούστευσης των διοικητικών διαδικασιών για όσες -πολλές- υπηρεσίες εξαιρούνται από την εφαρμογή της. Μια νέα Οδηγία³³² που να κρατά τα θετικά και χρήσιμα στοιχεία της μάλλον βιαστικής 2006/123 ΕΚ, και να προχωρά βαθύτερα και στις τυπικές εξαιρέσεις, τις οποίες ήδη δείχνει να διαπερνά η κρατική πρωτοβουλία, με έρεισμα τελικά, συνειδητά ή μη, το άρθρο 60 ΣΛΕΕ, το οποίο τονίζοντας στην ουσία ότι αυτά που προβλέπονται είναι ένα *minimum* εξασφάλισης της σχετικής ελευθερίας, προσκαλεί τα κράτη μέλη να προχωρήσουν κατά βούληση και περαιτέρω, άρα και σε τομείς που η ΕΕ δεν τα υποχρεώνει να προχωρήσουν.³³³

³³⁰ Βλ. και Barón Crespo 2011: 186-187.

³³¹ Τις οποίες εγγυάται και το ηλεκτρονικό δίκτυο SOLVIT, που λύνει κατόπιν αίτησης διαδικτυακά προβλήματα της νομοθεσίας της ΕΕ όσον αφορά την εσωτερική αγορά, με τις υπηρεσίες να συγκαταλέγονται στις συνηθέστερες υποθέσεις που το απασχολούν.

³³² Η επούλωση της υπάρχουσας με τροποποιήσεις θα απαιτούσε αντικατάσταση σημαντικού μέρους της, καθώς οι ασάφειες, η κακοτεχνία και οι παραλείψεις της εκτείνονται σχεδόν στο σύνολό της.

³³³ Στην ελληνική πραγματικότητα, η πρόσφατη πολιτική της απελευθέρωσης κλειστών επαγγελμάτων όπως των οδηγών ταξί, που ρητά εξαιρεί η Οδηγία για τις Υπηρεσίες (βλ. Προοίμιο, σημ. 21, με ρητή

Με την πολιτική ενοποίηση να καλύπτει τα «κενά» της ευκταίας ενιαίας οικονομίας, και την ευρωπαϊκή ιθαγένεια να παίρνει τελικά τη σκυτάλη από τον πυρήνα των οικονομικών ελευθεριών,³³⁴ στα κράτη μέλη εναπόκειται να αντιληφθούν ότι οι θεμελιώδεις αυτές ελευθερίες της ΕΕ συμπληρώνουν ως *sine qua non* το παζλ του μύχιου στόχου της, και να συμπνεύσουν με το άνοιγμα των ευκαιριών για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, τον εμπλουτισμό των επιλογών των αποδεκτών, την άρση τελικά των εσωτερικών συνόρων, με τον Ευρωπαίο πολίτη να απολαμβάνει στο ενωσιακό χώρο ό,τι και στον εθνικό.

αναφορά στα ταξί, και άρθρο 2 σημ. δ για την εξαίρεση των μεταφορών) θα μπορούσε να βασιστεί στην εν λόγω διάταξη, που τελικά στοχεύει στην πραγμάτωση της αρχής της μη διάκρισης.

³³⁴ Βλ. και Wollenschläger 2011.

Παράρτημα Ι – Σχετικές διατάξεις των Συνθηκών

ΣΛΕΕ³³⁵

[κεφ. 3 – Οι Υπηρεσίες]

Άρθρο 56 (πρώην άρθρο 49 της ΣΕΚ)

Στο πλαίσιο των κατωτέρω διατάξεων, οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Ένωσης απαγορεύονται όσον αφορά τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του αποδέκτου της παροχής.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, δύνανται να επεκτείνουν το ευεργέτημα των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου και σε υπηκόους τρίτου κράτους που παρέχουν υπηρεσίες και είναι εγκατεστημένοι στο εσωτερικό της Ένωσης.

Άρθρο 57 (πρώην άρθρο 50 της ΣΕΚ)

Κατά την έννοια των Συνθηκών, ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές που κατά κανόνα προσφέρονται αντί αμοιβής, εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων. Οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν ιδίως: α) βιομηχανικές δραστηριότητες, β) εμπορικές δραστηριότητες, γ) βιοτεχνικές δραστηριότητες, δ) δραστηριότητες των ελευθέρων επαγγελματιών. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του κεφαλαίου που αφορά το δικαίωμα εγκαταστάσεως, εκείνος που παρέχει υπηρεσία δύναται για την εκτέλεση αυτής να ασκήσει προσωρινά τη δραστηριότητά του στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία με τους ίδιους όρους που το κράτος αυτό επιβάλλει στους δικούς του υπηκόους.

Άρθρο 58 (πρώην 51 της ΣΕΚ)

1. Η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών στον τομέα των μεταφορών διέπεται από τις διατάξεις του τίτλου που αναφέρεται στις μεταφορές. 2. Η ελευθέρωση των τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών που συνδέονται με τις κινήσεις κεφαλαίων πρέπει να πραγματοποιηθεί σε αρμονία με την ελευθέρωση της κυκλοφορίας των κεφαλαίων. EL C 83/70 Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 30.3.2010.

³³⁵ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 115 της 09.05.2008, 0001 – 0388.

Άρθρο 59 (πρώην άρθρο 52 της ΣΕΚ)

1. Για την πραγματοποίηση της ελευθέρωσης συγκεκριμένης υπηρεσίας, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, εκδίδουν οδηγίες.

2. Οι οδηγίες που προβλέπονται στην παράγραφο 1 αναφέρονται γενικώς κατά προτεραιότητα στις υπηρεσίες που επηρεάζουν κατά τρόπο άμεσο τα έξοδα παραγωγής ή των οποίων η ελευθέρωση συμβάλλει στη διευκόλυνση των εμπορικών συναλλαγών.

Άρθρο 60 (πρώην άρθρο 53 της ΣΕΚ)

Τα κράτη μέλη επιδιώκουν την ελευθέρωση των υπηρεσιών πέραν του μέτρου που είναι υποχρεωτικό δυνάμει των οδηγιών που εκδίδονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 59, παράγραφος 1, αν η γενική οικονομική τους κατάσταση και η κατάσταση του σχετικού τομέως τους το επιτρέπουν. Για τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή απευθύνει συστάσεις προς τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη.

Άρθρο 61 (πρώην άρθρο 54 της ΣΕΚ)

Καθ' όσον χρόνο οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν έχουν καταργηθεί, κάθε κράτος μέλος τους εφαρμόζει σε όλους όσους παρέχουν υπηρεσίες κατά την έννοια του άρθρου 56, πρώτο εδάφιο, χωρίς διακρίσεις ιθαγενείας ή διαμονής.

Άρθρο 62 (πρώην άρθρο 55 της ΣΕΚ)

Οι διατάξεις των άρθρων 51 μέχρι και 54 εφαρμόζονται επί των θεμάτων που διέπονται από το παρόν κεφάλαιο.

[από άλλα κεφάλαια]

Άρθρο 51 (πρώην άρθρο 45 της ΣΕΚ)

Εξαιρούνται από την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, όσον αφορά το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, οι δραστηριότητες που συνδέονται στο κράτος αυτό, έστω και περιστασιακά, με την άσκηση δημοσίας εξουσίας. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, δύνανται να εξαιρέσουν ορισμένες δραστηριότητες από την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου.

Άρθρο 52 (πρώην άρθρο 46 της ΣΕΚ)

1. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου και τα μέτρα που λαμβάνονται δυνάμει αυτών δεν εμποδίζουν τη δυνατότητα εφαρμογής των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που προβλέπουν ειδικό καθεστώς για τους αλλοδαπούς υπηκόους και δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας. 2. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, εκδίδουν οδηγίες για τον συντονισμό των ανωτέρω διατάξεων.

Άρθρο 53 (πρώην άρθρο 47 της ΣΕΚ)

1. Για να διευκολύνουν την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, εκδίδουν οδηγίες για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων καθώς και τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που αφορούν την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων.

2. Ως προς τα ιατρικά, παραϊατρικά και φαρμακευτικά επαγγέλματα, η προοδευτική κατάργηση των περιορισμών προϋποθέτει τον συντονισμό των όρων ασκήσεώς τους στα διάφορα κράτη μέλη.

Άρθρο 54 (πρώην άρθρο 48 της ΣΕΚ)

Οι εταιρείες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ένωσης εξομοιώνονται, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, προς τα φυσικά πρόσωπα που είναι υπήκοοι των κρατών μελών.

Ως εταιρείες νοούνται οι εταιρείες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών, και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό.

Άρθρο 20 (πρώην άρθρο 17 της ΣΕΚ)

[...] 2. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στις Συνθήκες. Έχουν μεταξύ άλλων: α) το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών [...]

[...] Τα δικαιώματα αυτά ασκούνται υπό τους όρους και εντός των ορίων που ορίζονται από τις Συνθήκες και από τα μέτρα που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους.

Άρθρο 21 (πρώην άρθρο 18 της ΣΕΚ)

1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στις Συνθήκες και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους.

2. Εάν, προς επίτευξη αυτού του στόχου, απαιτείται δράση της Ένωσης και εφόσον οι Συνθήκες δεν έχουν προβλέψει εξουσίες προς τούτο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, μπορούν να θεσπίσουν διατάξεις που διευκολύνουν την άσκηση των αναφερόμενων στην παράγραφο 1 δικαιωμάτων.

3. Για τους ίδιους σκοπούς με τους σκοπούς της παραγράφου 1, και εκτός εάν οι Συνθήκες έχουν προβλέψει εξουσίες δράσης προς τούτο, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, μπορεί να θεσπίζει μέτρα σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση ή την κοινωνική προστασία. Το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Άρθρο 26 (πρώην άρθρο 14 της ΣΕΚ)

1. Η Ένωση θεσπίζει τα μέτρα για την εγκαθίδρυση ή τη διασφάλιση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις των Συνθηκών.

2. Η εσωτερική αγορά περιλαμβάνει χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων σύμφωνα με τις διατάξεις των Συνθηκών.

3. Το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής, προσδιορίζει τους προσανατολισμούς και τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εξασφάλιση ισόρροπης προόδου σε όλους τους σχετικούς τομείς.

Άρθρο 27 (πρώην άρθρο 15 της ΣΕΚ)

Κατά τη διατύπωση των προτάσεών της για την υλοποίηση των στόχων του άρθρου 26, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη το μέγεθος της προσπάθειας την οποία θα πρέπει να υποστούν ορισμένες οικονομίες που εμφανίζουν διαφορές ανάπτυξης για την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς και μπορεί να προτείνει τις κατάλληλες διατάξεις.

Αν οι διατάξεις αυτές λάβουν τη μορφή παρεκκλίσεων, πρέπει να έχουν προσωρινό χαρακτήρα και να επιφέρουν την ελάχιστη δυνατή διαταραχή στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

Άρθρο 67 (πρώην άρθρο 61 της ΣΕΚ και πρώην άρθρο 29 της ΣΕΕ)

1. Η Ένωση συγκροτεί χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, με σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των διαφορετικών νομικών συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών.

2. Εξασφαλίζει την απουσία ελέγχων των προσώπων στα εσωτερικά σύνορα και αναπτύσσει κοινή πολιτική στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και του ελέγχου των εξωτερικών συνόρων, η οποία βασίζεται στην αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών και είναι δίκαιη έναντι των υπηκόων τρίτων χωρών. Για τους σκοπούς του παρόντος τίτλου, οι ανιθαγενείς εξομοιώνονται με τους υπηκόους των τρίτων χωρών.

[...]

ΣΕΕ³³⁶

Άρθρο 2

Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.

Άρθρο 3 (πρώην άρθρο 2 ΣΕΕ)

1. Η Ένωση έχει σκοπό να προάγει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της.
 2. Η Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.
 3. Η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά. Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την άκρως ανταγωνιστική κοινωνική οικονομία της αγοράς, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος. Προάγει την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο.
- Η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.
- Η Ένωση προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

³³⁶ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 115 της 09.05.2008, 0001 – 0388.

Παράρτημα II – Η Οδηγία για τις Υπηρεσίες

Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά³³⁷

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

Έχοντας υπόψη

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και ιδίως την πρώτη και τρίτη φράση του άρθρου 47 παράγραφος 2, και το άρθρο 55,

την πρόταση της Επιτροπής, τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, τη γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών, Αποφασίζοντας σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 251 της συνθήκης, Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

(1) Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει ως στόχο να σφυρηλατήσει ολοένα στενότερους δεσμούς μεταξύ των χωρών και των λαών της Ευρώπης και να εξασφαλίσει την οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 2 της συνθήκης, η εσωτερική αγορά περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών. Η ελευθερία εγκατάστασης εξασφαλίζεται βάσει του άρθρου 43 της συνθήκης. Το άρθρο 49 της συνθήκης θεσπίζει το δικαίωμα παροχής υπηρεσιών. Η εξάλειψη των εμποδίων για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών αποτελεί ουσιαστικό μέσο για την ενίσχυση της ενσωμάτωσης μεταξύ των λαών της Ευρώπης και την προώθηση της ισορροπημένης και βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής προόδου. Για να αρθούν οι φραγμοί αυτού του είδους, πρέπει να εξασφαλιστεί ότι η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών συμβάλλει στην εκπλήρωση της αποστολής που καθορίζεται στο άρθρο 2 της συνθήκης, το οποίο προβλέπει προώθηση της αρμονικής, ισόρροπης και βιώσιμης ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων, υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, βιώσιμη, μη πληθωριστική ανάπτυξη, υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας και σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, οικονομική και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

(2) Για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και τη δημιουργία θέσεων εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας ανταγωνιστικής αγοράς υπηρεσιών. Σήμερα τα πολλά εμπόδια που υπάρχουν στην εσωτερική αγορά δεν επιτρέπουν στους παρόχους υπηρεσιών, και ιδίως στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους πέραν των εθνικών τους συνόρων και να επωφεληθούν πλήρως από την εσωτερική αγορά. Αυτό αποδυναμώνει την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα των παρόχων υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δημιουργία ελεύθερης αγοράς που επιβάλλει στα κράτη μέλη την άρση των περιορισμών στη διασυνοριακή κυκλοφορία των υπηρεσιών, αυξάνοντας ταυτόχρονα τη διαφάνεια και βελτιώνοντας την ενημέρωση των καταναλωτών, θα συνεπαγόταν περισσότερες επιλογές και καλύτερες υπηρεσίες για τους καταναλωτές σε χαμηλότερες τιμές.

(3) Η έκθεση της Επιτροπής σχετικά με την "Κατάσταση της εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών" επισημαίνει μεγάλο αριθμό εμποδίων που αποτρέπουν ή επιβραδύνουν την ανάπτυξη υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών, και ιδίως υπηρεσιών που παρέχονται από ΜΜΕ, οι οποίες κυριαρχούν στον τομέα των υπηρεσιών. Η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μια δεκαετία μετά την προβλεπόμενη ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς υπάρχει ακόμη τεράστιο χάσμα μεταξύ του οράματος για μια ολοκληρωμένη οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της πραγματικότητας, όπως τη βιώνουν οι ευρωπαίοι πολίτες και οι ευρωπαίοι πάροχοι υπηρεσιών. Τα εμπόδια επηρεάζουν μεγάλο φάσμα υπηρεσιών σε όλα τα στάδια των δραστηριοτήτων των παρόχων υπηρεσιών και παρουσιάζουν κοινά σημεία, όπως κυρίως το γεγονός ότι οφείλονται συχνά σε επαχθείς διοικητικές διατυπώσεις, στη νομική ασάφεια όσον αφορά τις διασυνοριακές δραστηριότητες και στην έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών.

(4) Δεδομένου ότι οι υπηρεσίες αποτελούν την κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης και αντιστοιχούν στο 70 % του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και των θέσεων εργασίας στα περισσότερα κράτη μέλη, ο κατακερματισμός αυτός της εσωτερικής αγοράς επιδρά αρνητικά στην ευρωπαϊκή οικονομία στο σύνολό της, και ιδίως στην ανταγωνιστικότητα των ΜΜΕ και τη μετακίνηση των εργαζόμενων, και εμποδίζει τους καταναλωτές να έχουν πρόσβαση σε μεγαλύτερη ποικιλία υπηρεσιών σε ανταγωνιστικές τιμές. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο τομέας των υπηρεσιών αποτελεί βασικό πεδίο απασχόλησης, ιδίως για τις γυναίκες, οι οποίες επομένως αναμένεται να επωφεληθούν τα μέγιστα από τις νέες δυνατότητες που προσφέρει η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς των υπηρεσιών. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο έχουν τονίσει ότι η εξάλειψη των νομικών εμποδίων στα οποία

³³⁷ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 376 της 27/12/2006, 0036 - 0068

προσक्रούει η δημιουργία μιας πραγματικής εσωτερικής αγοράς αποτελεί προτεραιότητα για την επίτευξη του στόχου που έθεσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας της 23ης και 24ης Μαρτίου 2000 για βελτίωση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής και επίτευξη βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, προκειμένου να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, έως το 2010, η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία που βασίζεται στη γνώση, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, παγκοσμίως. Η εξάλειψη αυτών των εμποδίων, με την παράλληλη εξασφάλιση ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου υψηλού επιπέδου, αποτελεί επομένως βασική προϋπόθεση για την υπέρβαση των δυσκολιών στις οποίες προσκρούει η υλοποίηση της στρατηγικής της Λισσαβόνας και για την οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης, ιδίως από την άποψη της απασχόλησης και των επενδύσεων. Είναι επομένως σημαντικό να δημιουργηθεί ενιαία αγορά στον τομέα των υπηρεσιών, με σωστή ισορροπία μεταξύ του ανοίγματος της αγοράς και της διαφύλαξης των δημόσιων υπηρεσιών, των κοινωνικών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των καταναλωτών.

(5) Συνεπώς, θα πρέπει να εξαλειφθούν τα εμπόδια που παρακωλύουν την ελευθερία εγκατάστασης των παρόχων υπηρεσιών στα κράτη μέλη και την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών και να παρασχεθεί στους αποδέκτες και στους παρόχους υπηρεσιών η ασφάλεια δικαίου την οποία χρειάζονται για να ασκήσουν στην πράξη τις δύο αυτές θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώνονται με τη συνθήκη. Δεδομένου ότι τα εμπόδια στην εσωτερική αγορά των υπηρεσιών επηρεάζουν τόσο τους φορείς που επιθυμούν να εγκατασταθούν σε άλλα κράτη μέλη όσο και εκείνους που παρέχουν υπηρεσία σε άλλο κράτος μέλος χωρίς να έχουν εγκατασταθεί στο κράτος αυτό, είναι σκόπιμο να επιτρέπεται στον πάροχο υπηρεσιών να αναπτύσσει τις δραστηριότητές του στην εσωτερική αγορά είτε εγκαθιστάμενος σε άλλο κράτος μέλος είτε εκμεταλλευόμενος την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών. Οι πάροχοι υπηρεσιών θα πρέπει να είναι σε θέση να επιλέγουν μεταξύ των δύο αυτών ελευθεριών βάσει της αναπτυξιακής τους στρατηγικής για κάθε κράτος μέλος.

(6) Η εξάλειψη των εμποδίων αυτών δεν μπορεί να γίνει μόνο με την άμεση εφαρμογή των άρθρων 43 και 49 της συνθήκης, διότι, αφενός, η αντιμετώπιση κάθε περίπτωσης με κίνηση διαδικασιών επί παραβάσει κατά των εμπλεκόμενων κρατών μελών - ιδίως μετά τη διεύρυνση - θα ήταν εξαιρετικά πολύπλοκη για τα εθνικά και τα κοινοτικά όργανα και, αφετέρου, επειδή η άρση πολλών εμποδίων προϋποθέτει τον προηγούμενο συντονισμό των διαφόρων εθνικών νομικών συστημάτων, μεταξύ άλλων για την καθιέρωση της συνεργασίας των διοικητικών υπηρεσιών. Όπως έχουν διαπιστώσει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, η έκδοση κοινοτικής νομοθετικής πράξης καθιστά δυνατή τη δημιουργία πραγματικής εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών.

(7) Η παρούσα οδηγία θεσπίζει γενικό νομικό πλαίσιο το οποίο διέπει μεγάλη ποικιλία υπηρεσιών, ενώ παράλληλα λαμβάνει υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε είδους δραστηριότητας ή επαγγέλματος και το αντίστοιχο σύστημα κανονιστικής ρύθμισης. Το εν λόγω πλαίσιο βασίζεται σε δυναμική και επιλεκτική προσέγγιση, η οποία συνίσταται στην κατά προτεραιότητα εξάλειψη των εμποδίων που μπορούν εύκολα να αρθούν και, όσον αφορά τα υπόλοιπα εμπόδια, στη εφαρμογή διαδικασίας αξιολόγησης, διαβούλευσης και εναρμόνισης για ειδικά ζητήματα, η οποία θα δώσει στα εθνικά κανονιστικά συστήματα που διέπουν τις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών τη δυνατότητα να εκσυγχρονιστούν κατά τρόπο προοδευτικό και συντονισμένο, πράγμα ζωτικής σημασίας για να δημιουργηθεί, μέχρι το 2010, πραγματική εσωτερική αγορά υπηρεσιών. Θα πρέπει να προβλεφθεί ισορροπημένος συνδυασμός μέτρων, που να περιλαμβάνουν τη στοχοθετημένη εναρμόνιση, τη διοικητική συνεργασία, τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και την παρότρυνση για κατάρτιση κωδίκων δεοντολογίας για ορισμένα θέματα. Ο εν λόγω συντονισμός των εθνικών νομοθετικών καθεστώτων θα πρέπει να εξασφαλίζει υψηλό βαθμό νομικής ολοκλήρωσης στην Κοινότητα και υψηλό επίπεδο προστασίας για θέματα γενικού συμφέροντος, ιδίως όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών, που έχει ζωτική σημασία για τη δημιουργία εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών. Η παρούσα οδηγία λαμβάνει επίσης υπόψη άλλους στόχους γενικού συμφέροντος, όπως την προστασία του περιβάλλοντος, τη δημόσια ασφάλεια και τη δημόσια υγεία, καθώς και την ανάγκη συμμόρφωσης με το εργατικό δίκαιο.

(8) Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης και την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών θα πρέπει να εφαρμόζονται μόνο κατά τον βαθμό που οι σχετικές δραστηριότητες είναι ανοικτές στον ανταγωνισμό και, επομένως, δεν υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να ελευθερώσουν υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος ή να ιδιωτικοποιήσουν δημόσιους φορείς παροχής των εν λόγω υπηρεσιών ή να καταργήσουν υφιστάμενα μονοπώλια για άλλες δραστηριότητες ή ορισμένες υπηρεσίες διανομής.

(9) Η παρούσα οδηγία έχει εφαρμογή μόνον στις απαιτήσεις που επηρεάζουν την πρόσβαση σε, ή την άσκηση δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών. Συνεπώς, δεν έχει εφαρμογή σε απαιτήσεις, όπως κανόνες οδικής κυκλοφορίας, κανόνες για την κατάρτιση ή τη χρήση χωροταξικών και πολεοδομικών ρυθμίσεων, οικοδομικά πρότυπα καθώς και διοικητικές κυρώσεις οι οποίες επιβάλλονται λόγω της μη τήρησης των κανόνων αυτών και οι οποίες δεν ρυθμίζουν ειδικά ούτε θίγουν ειδικά τη δραστηριότητα παροχής

υπηρεσιών αλλά πρέπει να τηρούνται από τους παρόχους υπηρεσιών κατά την άσκηση των οικονομικών τους δραστηριοτήτων κατά τον ίδιο τρόπο όπως και από τα άτομα όταν ενεργούν ως ιδιώτες.

(10) Η παρούσα οδηγία δεν αφορά απαιτήσεις που διέπουν την πρόσβαση ορισμένων παρόχων υπηρεσιών σε δημόσιους πόρους. Οι απαιτήσεις αυτές περιλαμβάνουν ιδίως όσες καθορίζουν τους όρους υπό τους οποίους οι πάροχοι υπηρεσιών δικαιούνται να λάβουν δημόσια χρηματοδότηση, συμπεριλαμβανομένων ειδικών συμβατικών όρων, και ιδίως των ποιοτικών προδιαγραφών που πρέπει να τηρούνται ως προϋπόθεση για την είσπραξη δημοσίων κονδυλίων, επί παραδείγματι για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

(11) Η παρούσα οδηγία δεν επηρεάζει τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη, σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία, για την προστασία ή την προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας και του πλουραλισμού των μέσων ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης και της χρηματοδότησής τους. Η παρούσα οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τους θεμελιώδεις κανόνες και αρχές τους σχετικά με την ελευθερία του τύπου και την ελευθερία έκφρασης. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τους νόμους των κρατών μελών που απαγορεύουν τις διακρίσεις για λόγους ιθαγένειας ή για λόγους όπως αυτοί του άρθρου 13 της συνθήκης.

(12) Η παρούσα οδηγία αποσκοπεί στη δημιουργία νομικού πλαισίου για την εξασφάλιση της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών και δεν εναρμονίζει ούτε θίγει το ποινικό δίκαιο. Ωστόσο, τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να μπορούν να περιορίζουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών μέσω της εφαρμογής διατάξεων του ποινικού δικαίου που επηρεάζουν ειδικά την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή την άσκησή της, παρακάμπτοντας τους κανόνες που θεσπίζει η παρούσα οδηγία.

(13) Είναι εξίσου σημαντικό να ανταποκριθεί πλήρως η παρούσα οδηγία στις κοινοτικές πρωτοβουλίες που βασίζονται στο άρθρο 137 της συνθήκης, με σκοπό την επίτευξη των στόχων του άρθρου 136 της συνθήκης, όσον αφορά την προώθηση της απασχόλησης και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας.

(14) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τους γενικούς και ειδικούς όρους απασχόλησης, όπως τις μέγιστες περιόδους εργασίας και τις ελάχιστες περιόδους ανάπαυσης, την ελάχιστη διάρκεια της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών και τα ελάχιστα όρια μισθού, καθώς επίσης τους κανόνες για την υγεία, την ασφάλεια και την υγιεινή στην εργασία, τους οποίους τα κράτη μέλη εφαρμόζουν σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, ούτε επηρεάζει τις σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων διαπραγμάτευσης και σύναψης συλλογικών συμβάσεων, του δικαιώματος απεργίας και του δικαιώματος συλλογικής δράσης σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο και τις εθνικές πρακτικές που εβόνται το κοινοτικό δίκαιο, ούτε θίγει τις υπηρεσίες που παρέχονται από γραφεία εύρεσης προσωρινής εργασίας. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τη νομοθεσία των κρατών μελών στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης.

(15) Η παρούσα οδηγία σέβεται την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη και αναγνωρίζονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στις συνοδευτικές επεξηγήσεις, συνδυάζοντάς τα με τις θεμελιώδεις ελευθερίες που ορίζονται στα άρθρα 43 και 49 της συνθήκης. Στα ανωτέρω θεμελιώδη δικαιώματα περιλαμβάνεται το δικαίωμα συλλογικής δράσης σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο και τις εθνικές πρακτικές που εβόνται το κοινοτικό δίκαιο.

(16) Η παρούσα οδηγία αφορά μόνο τους παρόχους υπηρεσιών οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι σε κράτος μέλος και δεν διέπει εξωτερικά ζητήματα. Δεν αφορά τις διαπραγματεύσεις που διεξάγονται στα πλαίσια διεθνών οργανισμών σχετικά με το εμπόριο υπηρεσιών, ιδίως στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας για τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών (GATS).

(17) Η παρούσα οδηγία καλύπτει μόνο τις υπηρεσίες που παρέχονται έναντι οικονομικού ανταλλάγματος. Οι υπηρεσίες κοινής ωφελείας δεν εμπίπτουν στον ορισμό του άρθρου 50 της συνθήκης και, επομένως, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας. Οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος είναι υπηρεσίες που παρέχονται έναντι οικονομικού ανταλλάγματος και, επομένως, περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας. Ωστόσο, ορισμένες υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως αυτές που μπορεί να υπάρχουν στον τομέα των μεταφορών, αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, ενώ για ορισμένες άλλες υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως για όσες μπορεί να υπάρχουν στον τομέα των ταχυδρομικών υπηρεσιών, προβλέπεται παρέκκλιση από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που θεσπίζεται με την παρούσα οδηγία. Η παρούσα οδηγία δεν αφορά τη χρηματοδότηση των υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος και δεν καλύπτει τις ενισχύσεις που χορηγούνται από τα κράτη μέλη, ιδίως στον κοινωνικό τομέα, σύμφωνα με τους κοινοτικούς κανόνες περί ανταγωνισμού. Η παρούσα οδηγία δεν αφορά τη συνέχεια που θα δοθεί στη Λευκή Βίβλο της Επιτροπής για τις υπηρεσίες κοινής ωφελείας.

(18) Οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες θα πρέπει να αποκλειστούν από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, δεδομένου ότι οι δραστηριότητες αυτές αποτελούν αντικείμενο ειδικής κοινοτικής νομοθεσίας που έχει ως στόχο, όπως και η παρούσα οδηγία, τη δημιουργία πραγματικής εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, η εν λόγω εξαίρεση καλύπτει όλες τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες,

όπως αυτές που αφορούν τράπεζες, πιστώσεις, ασφαλίσεις, συμπεριλαμβανομένων των αντασφαλίσεων, επαγγελματικές ή προσωπικές συντάξεις, χρεόγραφα, αμοιβαία κεφάλαια, πληρωμές, συμβουλές επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών που απαριθμούνται στο Παράρτημα Ι της οδηγίας 2006/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 2006, σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων [4].

(19) Λαμβανομένης υπόψη της έκδοσης, το 2002, δέσμης νομοθετικών πράξεων σχετικά με τις υπηρεσίες και τα δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τους συναφείς πόρους και υπηρεσίες, που θέσπισε ρυθμιστικό πλαίσιο για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στις δραστηριότητες αυτές εντός της εσωτερικής αγοράς, ιδίως με την κατάργηση των περισσότερων συστημάτων χωριστής χορήγησης άδειας, είναι αναγκαίο να αποκλειστούν τα ζητήματα που ρυθμίζονται από τις πράξεις αυτές από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.

(20) Η εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας των θεμάτων υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των οδηγιών 2002/19/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με την πρόσβαση σε δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναφείς ευκολίες, καθώς και με τη διασύνδεσή τους (οδηγία για την πρόσβαση) [5], 2002/20/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την αδειοδότηση δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την αδειοδότηση) [6], 2002/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία πλαίσιο) [7], 2002/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία καθολικής υπηρεσίας) [8] και 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) [9] θα πρέπει να έχει εφαρμογή όχι μόνο για τα ζητήματα που ρυθμίζονται ρητά στις εν λόγω οδηγίες, αλλά και για τα ζητήματα για τα οποία οι οδηγίες παρέχουν ρητά στα κράτη μέλη τη δυνατότητα θέσπισης ορισμένων μέτρων σε εθνικό επίπεδο.

(21) Οι υπηρεσίες μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των αστικών συγκοινωνιών, των αγοραίων οχημάτων (ταξί) και των ασθενοφόρων καθώς και οι λιμενικές υπηρεσίες θα πρέπει να αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.

(22) Η εξαίρεση των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να καλύπτει τις ιατρικές και φαρμακευτικές υπηρεσίες που προσφέρονται από επαγγελματίες του τομέα της υγείας σε ασθενείς για την αξιολόγηση, διατήρηση ή αποκατάσταση της υγείας τους, όταν η άσκηση των εν λόγω δραστηριοτήτων επιφυλάσσεται αποκλειστικά σε νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα στο κράτος μέλος στο οποίο παρέχονται οι υπηρεσίες.

(23) Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να επηρεάζει την επιστροφή εξόδων υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης που προσφέρονται σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου είναι κάτοικος ο αποδέκτης της υπηρεσίας. Το θέμα αυτό εξετάστηκε σε πολυάριθμες περιπτώσεις από το Δικαστήριο, το οποίο αναγνώρισε τα δικαιώματα των ασθενών. Είναι σημαντικό να αντιμετωπισθεί το εν λόγω ζήτημα σε άλλη κοινοτική πράξη, ώστε να επιτευχθεί μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου και σαφήνεια της νομοθεσίας, κατά τον βαθμό που το ζήτημα αυτό δεν αντιμετωπίζεται ήδη στον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας [10].

(24) Οι οπτικοακουστικές υπηρεσίες, ανεξάρτητα από τον τρόπο μετάδοσής τους, συμπεριλαμβανομένης της μετάδοσής τους εντός κινηματογραφικών αιθουσών, θα πρέπει επίσης να αποκλειστούν από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας. Επιπλέον, η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται στις ενισχύσεις που χορηγούν τα κράτη μέλη στον οπτικοακουστικό τομέα οι οποίες διέπονται από τους κοινοτικούς κανόνες περί ανταγωνισμού.

(25) Οι δραστηριότητες τυχαίων παιγνίων, συμπεριλαμβανομένων των λαχειοφόρων αγορών και των στοιχημάτων, θα πρέπει να αποκλειστούν από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, λαμβανομένου υπόψη του ειδικού χαρακτήρα των δραστηριοτήτων αυτών που συνεπάγεται την εφαρμογή, από τα κράτη μέλη, πολιτικών σχετικών με τη δημόσια τάξη και την προστασία των καταναλωτών.

(26) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την εφαρμογή του άρθρου 45 της συνθήκης.

(27) Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να καλύπτει τις κοινωνικές υπηρεσίες στους τομείς της στέγασης, της παιδικής μέριμνας και της στήριξης οικογενειών και ατόμων που έχουν ανάγκη, που παρέχονται από το κράτος -σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο- από παρόχους υπηρεσιών για λογαριασμό του κράτους ή από φιλανθρωπικά ιδρύματα αναγνωρισμένα από το κράτος, με στόχο τη στήριξη όσων, μόνιμα ή προσωρινά, έχουν ιδιαίτερη ανάγκη, λόγω της ανεπάρκειας του οικογενειακού τους εισοδήματος ή της πλήρους ή μερικής έλλειψης αυτονομίας, και όσων κινδυνεύουν να περιθωριοποιηθούν. Οι υπηρεσίες αυτές έχουν ουσιαστική σημασία για την εξασφάλιση των θεμελιωδών

δικαιωμάτων ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ακεραιότητας και αποτελούν εκδήλωση των αρχών της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης και δεν θα πρέπει να θιγούν από την παρούσα οδηγία.

(28) Η παρούσα οδηγία δεν αφορά τη χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών ούτε το σύστημα των ενισχύσεων που συνδέονται με τις εν λόγω υπηρεσίες. Δεν θίγει επίσης τα κριτήρια ή τους όρους που θέτουν τα κράτη μέλη για να διασφαλίσουν ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες λειτουργούν πράγματι προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος και της κοινωνικής συνοχής. Επιπλέον, η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να θίγει την αρχή της καθολικής υπηρεσίας στις κοινωνικές υπηρεσίες των κρατών μελών.

(29) Δεδομένου ότι η συνθήκη προβλέπει συγκεκριμένες νομικές βάσεις για τα φορολογικά ζητήματα και τις κοινοτικές πράξεις που έχουν ήδη εκδοθεί στον τομέα αυτόν, ο τομέας της φορολογίας θα πρέπει να αποκλειστεί από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.

(30) Υπάρχει ήδη σημαντικός όγκος κοινοτικού δικαίου για τις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών. Η παρούσα οδηγία βασίζεται και, επομένως, συμπληρώνει το κοινοτικό κεκτημένο. Έχουν εντοπιστεί συγκρούσεις μεταξύ της παρούσας οδηγίας και άλλων κοινοτικών πράξεων, υπάρχει δε σχετική πρόβλεψη στην παρούσα οδηγία, μεταξύ άλλων με τη θέσπιση παρεκκλίσεων. Ωστόσο, είναι ανάγκη να προβλεφθεί κανόνας για τυχόν εναπομένουσες και εξαιρετικές περιπτώσεις κατά τις οποίες υφίσταται σύγκρουση μεταξύ διατάξεως της οδηγίας και διατάξεως άλλης κοινοτικής πράξης. Η ύπαρξη τέτοιας σύγκρουσης θα πρέπει να κρίνεται με γνώμονα τους κανόνες της συνθήκης που διέπουν το δικαίωμα εγκατάστασης και την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών.

(31) Η παρούσα οδηγία συνάδει με και δεν θίγει την οδηγία 2005/36/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων [11]. Πραγματοεύεται θέματα που δεν αφορούν τα επαγγελματικά προσόντα, π.χ. την ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης, τις εμπορικές επικοινωνίες, τις δραστηριότητες πολλαπλών ειδικοτήτων και τη διοικητική απλούστευση. Όσον αφορά την προσωρινή παροχή διασυνοριακών υπηρεσιών, παρέκκλιση από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στην παρούσα οδηγία διασφαλίζει ότι δεν θίγεται ο Τίτλος II, σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, της οδηγίας 2005/36/EK. Ως εκ τούτου, καμία διάταξη που, στο πλαίσιο της εν λόγω οδηγίας, έχει εφαρμογή στο κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία δεν θίγεται από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

(32) Η παρούσα οδηγία συνάδει με τη νομοθεσία για την προστασία των καταναλωτών, όπως είναι η οδηγία 2005/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά (οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές) [12] και ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Οκτωβρίου 2004, σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών (κανονισμός σχετικά με τη συνεργασία σε θέματα προστασίας καταναλωτών) [13].

(33) Οι υπηρεσίες που διέπονται από την παρούσα οδηγία αφορούν ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που μεταβάλλονται διαρκώς, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις, όπως είναι οι υπηρεσίες παροχής συμβουλών σε θέματα διοίκησης και διαχείρισης, οι υπηρεσίες πιστοποίησης και οι υπηρεσίες δοκιμών· οι υπηρεσίες διαχείρισης εγκαταστάσεων, συμπεριλαμβανομένης της συντήρησης γραφείων· οι υπηρεσίες διαφήμισης· οι υπηρεσίες προσλήψεων· και οι υπηρεσίες εμπορικών πρακτόρων. Διέπονται επίσης από την παρούσα οδηγία οι υπηρεσίες που παρέχονται τόσο σε επιχειρήσεις όσο και σε καταναλωτές, όπως είναι οι υπηρεσίες νομικών ή φορολογικών συμβούλων· οι υπηρεσίες που συνδέονται με ακίνητα, όπως υπηρεσίες μεσιτικών γραφείων· οι υπηρεσίες κατασκευαστικών εταιρειών, περιλαμβανομένων των υπηρεσιών αρχιτεκτόνων· το διανεμητικό εμπόριο· η οργάνωση εμπορικών εκθέσεων· η ενοικίαση αυτοκινήτων· και υπηρεσίες ταξιδιωτικών γραφείων. Διέπονται, επίσης, από την παρούσα οδηγία οι υπηρεσίες προς τους καταναλωτές, όπως είναι οι υπηρεσίες στον τομέα του τουρισμού, περιλαμβανομένων των ξεναγών, οι υπηρεσίες αναψυχής, τα αθλητικά κέντρα και τα πάρκα αναψυχής, και, κατά τον βαθμό που δεν αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, οι υπηρεσίες υποστήριξης κατ' οίκον, όπως η παροχή βοήθειας σε ηλικιωμένα άτομα. Αυτές οι δραστηριότητες μπορεί να περιλαμβάνουν υπηρεσίες που προϋποθέτουν εγγύτητα μεταξύ παρόχου και αποδέκτη, υπηρεσίες που συνεπάγονται τη μετακίνηση του παρόχου ή του αποδέκτη, καθώς και υπηρεσίες που μπορούν να παρασχεθούν από απόσταση, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω Διαδικτύου.

(34) Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εκτίμηση του αν ορισμένες δραστηριότητες, και ιδίως δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται από δημόσιους πόρους ή που παρέχονται από δημόσιους φορείς, αποτελούν "υπηρεσία" πρέπει να γίνεται κατά περίπτωση, με βάση το σύνολο των χαρακτηριστικών τους, και ιδίως με βάση τον τρόπο με τον οποίο παρέχονται, οργανώνονται και χρηματοδοτούνται στο οικείο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το ουσιώδες χαρακτηριστικό της αμοιβής έγκειται στο γεγονός ότι η αμοιβή αποτελεί το αντάλλαγμα για τις αντίστοιχες υπηρεσίες και έχει αναγνωρίσει ότι το χαρακτηριστικό της αμοιβής δεν υπάρχει στην περίπτωση δραστηριοτήτων που εκτελούνται, χωρίς οικονομικά ανταλλάγματα, από το κράτος ή για λογαριασμό του κράτους στο πλαίσιο της αποστολής του

στον κοινωνικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και δικαστικό τομέα, όπως η παροχή μαθημάτων στο πλαίσιο του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος ή η διαχείριση προγραμμάτων κοινωνικής ασφάλισης που δεν ενέχουν οικονομική δραστηριότητα. Η πληρωμή ποσού από τους αποδέκτες, π.χ. η καταβολή διδάκτρων ή τελών εγγραφής από σπουδαστές, με σκοπό τη συμμετοχή στα λειτουργικά έξοδα του συστήματος, δεν συνιστά από μόνη της αμοιβή, διότι η υπηρεσία εξακολουθεί να χρηματοδοτείται κατά βάση από δημόσια κεφάλαια. Επομένως, αυτές οι δραστηριότητες δεν εμπίπτουν στον ορισμό της υπηρεσίας του άρθρου 50 της συνθήκης και, κατά συνέπεια, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.

(35) Οι μη κερδοσκοπικές ερασιτεχνικές αθλητικές δραστηριότητες έχουν μεγάλη σημασία από κοινωνική άποψη. Συχνά επιδιώκουν εξ ολοκλήρου κοινωνικούς ή ψυχαγωγικούς στόχους. Επομένως, είναι δυνατόν να μην αποτελούν οικονομικές δραστηριότητες κατά την έννοια του κοινοτικού δικαίου και δεν θα πρέπει να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.

(36) Η έννοια του "παρόχου υπηρεσιών" θα πρέπει να καλύπτει κάθε φυσικό πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους ή κάθε νομικό πρόσωπο που ασκεί δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών σε κράτος μέλος στο πλαίσιο είτε της ελευθερίας εγκατάστασης είτε της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών. Επομένως, η έννοια του παρόχου υπηρεσιών δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε περιπτώσεις διασυνοριακής παροχής των υπηρεσιών στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών, αλλά θα πρέπει να καλύπτει επίσης περιπτώσεις στις οποίες οι φορείς εγκαθίστανται σε ένα κράτος μέλος προκειμένου να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στο κράτος αυτό. Από την άλλη πλευρά, η έννοια του παρόχου δεν καλύπτει τα υποκαταστήματα εταιρειών τρίτων χωρών σε κράτος μέλος, καθόσον, σύμφωνα με το άρθρο 48 της συνθήκης, η ελευθερία εγκατάστασης και η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών ισχύουν μόνο για τις εταιρείες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Κοινότητας. Η έννοια του αποδέκτη θα πρέπει να καλύπτει επίσης τους υπηκόους τρίτων χωρών που επωφελούνται ήδη από δικαιώματα που τους παρέχουν κοινοτικές πράξεις όπως ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, η οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες [14], ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 859/2003 του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2003, για την επέκταση των διατάξεων του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 574/72 στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν καλύπτονται ήδη από τις διατάξεις αυτές μόνον λόγω της ιθαγένειάς τους [15] και η οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών [16]. Επιπλέον, τα κράτη μέλη μπορούν να επεκτείνουν την έννοια του αποδέκτη και σε άλλους υπηκόους τρίτων χωρών που είναι παρόντες στο έδαφός τους.

(37) Ο προσδιορισμός του τόπου εγκατάστασης του παρόχου των υπηρεσιών θα πρέπει να γίνεται βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία η έννοια της εγκατάστασης συνεπάγεται την επ' αόριστον ουσιαστική άσκηση οικονομικής δραστηριότητας μέσω σταθερής εγκατάστασης. Αυτή η προϋπόθεση μπορεί να πληρούται επίσης όταν μια εταιρία ιδρύεται για ορισμένη περίοδο ή όταν μισθώνει το κτίριο ή την εγκατάσταση μέσω της οποίας επιδιώκει τη δραστηριότητά της. Μπορεί επίσης να πληρούται όταν ένα κράτος μέλος χορηγεί άδειες περιορισμένης μόνο διάρκειας για συγκεκριμένη υπηρεσία. Η εγκατάσταση δεν είναι ανάγκη να έχει τη μορφή θυγατρικής, υποκαταστήματος ή πρακτορείου, αλλά μπορεί να αποτελείται από γραφείο που το διαχειρίζεται το προσωπικό του παρόχου ή ένα πρόσωπο ανεξάρτητο μεν, αλλά εξουσιοδοτημένο να ενεργεί σε μόνιμη βάση για την επιχείρηση, όπως θα συνέβαινε στην περίπτωση πρακτορείου. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, που προϋποθέτει την ταυτόχρονη άσκηση οικονομικής δραστηριότητας στον τόπο εγκατάστασης του παρόχου υπηρεσιών, μόνη η ύπαρξη γραμματοκιβωτίου δεν συνιστά εγκατάσταση. Αν υπάρχουν περισσότεροι του ενός τόποι εγκατάστασης του ίδιου φορέα, είναι σημαντικό να προσδιοριστεί από ποιο τόπο εγκατάστασης παρέχεται η εν λόγω υπηρεσία. Όταν είναι δύσκολο να προσδιοριστεί από ποιόν τόπο εγκατάστασης παρέχεται η υπηρεσία, τόπος εγκατάστασης θα πρέπει να θεωρείται ο τόπος όπου ο πάροχος των υπηρεσιών έχει το κέντρο των δραστηριοτήτων του που σχετίζονται με την υπηρεσία αυτή.

(38) Η έννοια του "νομικού προσώπου" σύμφωνα με τις διατάξεις της συνθήκης σχετικά με την εγκατάσταση επιτρέπει στους οικονομικούς φορείς να επιλέγουν τη νομική μορφή που θεωρούν κατάλληλη για την άσκηση της δραστηριότητάς τους. Κατά συνέπεια, ως "νομικά πρόσωπα" κατά την έννοια της συνθήκης νοούνται όλες οι οντότητες που ιδρύονται σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους ή διέπονται από αυτήν, ανεξάρτητα από τη νομική μορφή τους.

(39) Η έννοια του "συστήματος χορήγησης άδειας" θα πρέπει να καλύπτει, μεταξύ άλλων, τις διοικητικές διαδικασίες βάσει των οποίων χορηγούνται άδειες, εγκρίσεις ή παραχωρήσεις, καθώς επίσης και την υποχρέωση του προσώπου που επιθυμεί να ασκήσει τη δραστηριότητα να γίνει μέλος επαγγελματικού οργάνου ή να εγγραφεί σε σχετικό μητρώο ή βάση δεδομένων, να διοριστεί επίσημα σε κάποιο όργανο ή

να αποκτήσει επαγγελματική κάρτα που να πιστοποιεί την ιδιότητά του ως μέλους συγκεκριμένου επαγγελματικού κλάδου. Η άδεια μπορεί να χορηγείται όχι μόνο με ρητή αλλά και με σιωπηρή απόφαση που συνάγεται από τη σιωπή της αρμόδιας αρχής ή από το γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος πρέπει να αναμείνει ειδοποίηση παραλαβής της δήλωσής του για να αρχίσει τη δραστηριότητά του ή για να την ασκεί νομίμως.

(40) Η έννοια των "επιτακτικών λόγων δημόσιου συμφέροντος" στους οποίους αναφέρονται ορισμένες διατάξεις της παρούσας οδηγίας αναπτύχθηκε από το Δικαστήριο στο πλαίσιο της νομολογίας του για τα άρθρα 43 και 49 της συνθήκης και ενδέχεται να εξακολουθήσει να εξελίσσεται. Η εν λόγω έννοια, όπως αναγνωρίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, καλύπτει τουλάχιστον τους εξής λόγους: δημόσια τάξη, δημόσια ασφάλεια και δημόσια υγεία, κατά την έννοια των άρθρων 46 και 55 της συνθήκης· διατήρηση της κοινωνικής τάξης· στόχοι κοινωνικής πολιτικής· προστασία των αποδεκτών των υπηρεσιών· προστασία των καταναλωτών· προστασία των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένης και της κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων· συνθήκες διαβίωσης των ζώων· διατήρηση της χρηματοοικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης· πρόληψη της απάτης· πρόληψη του αθέμιτου ανταγωνισμού· προστασία του περιβάλλοντος και του αστικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης και της χωροταξίας πόλεων και υπαίθρου· προστασία των πιστωτών· διασφάλιση της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης· οδική ασφάλεια· προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας· στόχοι πολιτιστικής πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης και της διασφάλισης της ελευθερίας έκφρασης διαφόρων στοιχείων και ιδίως των κοινωνικών, πολιτιστικών, θρησκευτικών και φιλοσοφικών αξιών της κοινωνίας· ανάγκη εξασφάλισης υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης, διατήρηση της πολυφωνίας του Τύπου και προώθηση της εθνικής γλώσσας· διατήρηση της εθνικής ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς και κτηνιατρική πολιτική.

(41) Η έννοια της "δημόσιας τάξης", όπως ερμηνεύεται από το Δικαστήριο, καλύπτει την προστασία από πραγματική και επαρκώς σοβαρή απειλή που θίγει ένα ή περισσότερα συμφέροντα της κοινωνίας και μπορεί να περιλαμβάνει, ιδίως, θέματα σχετιζόμενα με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την προστασία των ανηλίκων και των ευάλωτων ενηλίκων και των συνθηκών διαβίωσης των ζώων. Παρομοίως, η έννοια της δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει και θέματα δημόσιας προστασίας.

(42) Οι κανόνες που σχετίζονται με τις διοικητικές διαδικασίες δεν θα πρέπει να αποσκοπούν στην εναρμόνιση των εν λόγω διαδικασιών, αλλά στην άρση των υπερβολικά επαχθών συστημάτων, διαδικασιών και διατυπώσεων χορήγησης άδειας που παρεμποδίζουν την ελευθερία εγκατάστασης και τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών.

(43) Μια από τις σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, και ιδίως οι ΜΜΕ, κατά την πρόσβαση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και την άσκησή τους συνίσταται στην πολυπλοκότητα, τη διάρκεια και τη νομική ασάφεια των διοικητικών διαδικασιών. Για τον λόγο αυτό, κατά τα πρότυπα ορισμένων πρωτοβουλιών που έχουν αναληφθεί σε κοινοτικό και σε εθνικό επίπεδο με στόχο τον εκσυγχρονισμό και την υιοθέτηση ορθών διοικητικών πρακτικών, είναι σκόπιμο να καθιερωθούν αρχές διοικητικής απλούστευσης, μεταξύ άλλων με τον περιορισμό της υποχρέωσης για εκ των προτέρων έγκριση στις περιπτώσεις στις οποίες αυτό είναι απολύτως αναγκαίο και με τη θέσπιση της αρχής της σιωπηρής έγκρισης εκ μέρους των αρμόδιων αρχών μετά την παρέλευση ορισμένου χρονικού διαστήματος. Ο εν λόγω εκσυγχρονισμός, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την τήρηση των απαιτήσεων περί διαφάνειας και ενημέρωσης των πληροφοριών όσον αφορά τους παρόχους υπηρεσιών, αποσκοπεί στην εξάλειψη των καθυστερήσεων, των δαπανών και των αντικινήτρων που προκύπτουν, π.χ., από την ύπαρξη περιττών ή υπερβολικά περίπλοκων και δαπανηρών διαδικασιών, την αλληλεπικάλυψη ενεργειών, τις επαχθείς διοικητικές διατυπώσεις κατά την υποβολή εγγράφων, τις αυθαιρέσιες των αρμόδιων αρχών, τα απροσδιόριστα ή υπερβολικά μεγάλα χρονικά διαστήματα που πρέπει να περιμένει ο ενδιαφερόμενος για να λάβει απάντηση, την περιορισμένη διάρκεια ισχύος των αδειών που χορηγούνται και τα δυσανάλογα τέλη και κυρώσεις. Οι πρακτικές αυτές δημιουργούν σοβαρότατα αντικίνητρα για τους παρόχους υπηρεσιών που επιθυμούν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους σε άλλα κράτη μέλη και καθιστούν αναγκαίο τον συντονισμένο εκσυγχρονισμό στο πλαίσιο της διευρυμένης εσωτερικής αγοράς των είκοσι πέντε κρατών μελών.

(44) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθιερώσουν, όπου ενδείκνυται, έντυπα εναρμονισμένα σε κοινοτικό επίπεδο, που θα καταρτιστούν από την Επιτροπή και τα οποία θα χρησιμεύουν ως ισοδύναμα πιστοποιητικών, βεβαιώσεων ή άλλων εγγράφων σε σχέση με την εγκατάσταση.

(45) Όταν εξετάζουν αν απαιτείται απλούστευση των διαδικασιών και διατυπώσεων, τα κράτη μέλη μπορούν ιδίως να λαμβάνουν υπόψη την αναγκαιότητα, τον αριθμό, την ενδεχόμενη αλληλεπικάλυψη, το κόστος, τη σαφήνεια και την ευχέρεια πρόσβασης στις διαδικασίες αυτές καθώς και τις καθυστερήσεις και πρακτικές δυσχέρειες που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν για τον ενδιαφερόμενο πάροχο υπηρεσιών.

(46) Για να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και η άσκησή τους στην εσωτερική αγορά, πρέπει σε όλα τα κράτη μέλη να τεθεί ο κοινός στόχος της διοικητικής απλούστευσης και να προβλεφθούν διατάξεις όσον αφορά, μεταξύ άλλων, τα ενιαία κέντρα εξυπηρέτησης, το δικαίωμα

ενημέρωσης, τις διαδικασίες ηλεκτρονικής διεκπεραίωσης και την κατάρτιση πλαισίου για τα συστήματα χορήγησης άδειας. Άλλα μέτρα που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο για την επίτευξη του στόχου αυτού μπορούν να συνίστανται στη μείωση του αριθμού των διαδικασιών και των διατυπώσεων που εφαρμόζονται στις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και στον περιορισμό των εν λόγω διαδικασιών και διατυπώσεων σε όσες είναι απαραίτητες για την επίτευξη στόχου γενικού ενδιαφέροντος και δεν αλληλεπικαλύπτονται μεταξύ τους από την άποψη του περιεχομένου ή των σκοπών τους.

(47) Στο πλαίσιο της διοικητικής απλούστευσης, δεν θα πρέπει να επιβάλλονται γενικές τυπικές απαιτήσεις, όπως είναι η απαίτηση για προσκόμιση πρωτότυπων εγγράφων, επικυρωμένων αντιγράφων η επικυρωμένης μετάφρασης, εκτός αν αυτό δικαιολογείται αντικειμενικά από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι π.χ. η προστασία των εργαζομένων, η δημόσια υγεία, η προστασία του περιβάλλοντος ή η προστασία των καταναλωτών. Είναι επίσης σκόπιμο να εξασφαλιστεί ότι μια άδεια παρέχει κατά κανόνα πρόσβαση στη δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή στην άσκηση της σε όλη την εθνική επικράτεια, εκτός αν δικαιολογείται αντικειμενικά από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος η έκδοση χωριστής άδειας για κάθε εγκατάσταση, π.χ. για κάθε νέο μεγάλο εμπορικό κέντρο, ή η έκδοση άδειας που περιορίζεται σε συγκεκριμένο τμήμα του εθνικού εδάφους.

(48) Για να απλουστευθούν περαιτέρω οι διοικητικές διαδικασίες, είναι σκόπιμο να διασφαλισθεί ότι κάθε πάροχος υπηρεσιών μπορεί να διεκπεραιώνει όλες τις διαδικασίες και διατυπώσεις απευθυνόμενος σε ένα μόνο κέντρο (εφεξής: "κέντρο ενιαίας εξυπηρέτησης"). Ο αριθμός των κέντρων ενιαίας εξυπηρέτησης ανά κράτος μέλος μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις περιφερειακές ή τοπικές αρμοδιότητες ή ανάλογα με τις οικείες δραστηριότητες. Η δημιουργία των κέντρων ενιαίας εξυπηρέτησης δεν θα πρέπει να επηρεάζει την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των αρμόδιων αρχών στο πλαίσιο κάθε εθνικού συστήματος. Αν περισσότερες της μιας εθνικές ή τοπικές αρχές είναι αρμόδιες, μία εξ αυτών μπορεί να ενεργεί έναντι των άλλων αρχών ως ενιαίο κέντρο εξυπηρέτησης και συντονισμού. Τα κέντρα ενιαίας εξυπηρέτησης είναι δυνατόν να συσταθούν όχι μόνο από διοικητικές αρχές αλλά και από εμπορικά ή επαγγελματικά επιμελητήρια ή από επαγγελματικούς συλλόγους ή ιδιωτικούς φορείς στους οποίους ένα κράτος μέλος αποφασίζει να αναθέσει το καθήκον αυτό. Τα κέντρα ενιαίας εξυπηρέτησης έχουν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο και να βοηθήσουν τους παρόχους υπηρεσιών είτε ως αρχές που είναι άμεσα υπεύθυνες για την έκδοση των απαιτούμενων εγγράφων για την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών είτε ως ενδιάμεσοι φορείς μεταξύ των παρόχων υπηρεσιών και των αμέσως αρμόδιων αρχών.

(49) Τα τέλη που μπορούν να χρεώνουν τα κέντρα ενιαίας εξυπηρέτησης θα πρέπει να είναι ανάλογα προς το κόστος των σχετικών διαδικασιών και διατυπώσεων. Αυτό δεν θα πρέπει να εμποδίζει τα κράτη μέλη να αναθέτουν στα κέντρα ενιαίας εξυπηρέτησης την είσπραξη άλλων διοικητικών τελών, όπως τα τέλη των εποπτικών οργάνων.

(50) Είναι σκόπιμο οι πάροχοι και οι αποδέκτες υπηρεσιών να έχουν εύκολη πρόσβαση σε ορισμένα είδη πληροφοριών. Ο τρόπος παροχής των πληροφοριών στους παρόχους και τους αποδέκτες θα πρέπει να προσδιορίζεται από κάθε κράτος μέλος εντός του πλαισίου της παρούσας οδηγίας. Ειδικότερα, η υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίζουν την εύκολη πρόσβαση παρόχων και αποδεκτών καθώς και την απρόσκοπτη πρόσβαση του κοινού στις σχετικές πληροφορίες μπορεί να διασφαλισθεί με ιστοχώρο στο Διαδίκτυο.

(51) Οι πληροφορίες που παρέχονται σε παρόχους και αποδέκτες υπηρεσιών θα πρέπει να περιλαμβάνουν ιδίως πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες και διατυπώσεις, τα στοιχεία των αρμόδιων υπηρεσιών, τις προϋποθέσεις πρόσβασης σε δημόσια μητρώα και τράπεζες δεδομένων, καθώς και πληροφορίες για τα διαθέσιμα μέσα έννομης προστασίας και τα στοιχεία των ενώσεων και των οργανώσεων από τις οποίες οι πάροχοι ή οι αποδέκτες μπορούν να λάβουν πρακτική βοήθεια. Η υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να βοηθούν τους παρόχους και τους αποδέκτες υπηρεσιών δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει την παροχή νομικών συμβουλών σε μεμονωμένες υποθέσεις. Ωστόσο, θα πρέπει να παρέχονται γενικές πληροφορίες σχετικά με τον συνήθη τρόπο ερμηνείας ή εφαρμογής των σχετικών απαιτήσεων. Θέματα όπως η ευθύνη λόγω παροχής ανακριβών ή παραπλανητικών πληροφοριών θα πρέπει να ρυθμίζονται από τα κράτη μέλη.

(52) Η εγκαθίδρυση, στο ευλόγως εγγύς μέλλον, ηλεκτρονικού συστήματος διεκπεραίωσης των διαδικασιών και διατυπώσεων θα είναι ζωτικής σημασίας για τη διοικητική απλούστευση στον τομέα της παροχής υπηρεσιών προς όφελος των παρόχων, των αποδεκτών και των αρμόδιων αρχών. Για την υλοποίηση της υποχρέωσης αυτής, ενδέχεται να χρειαστεί η προσαρμογή των εθνικών νομοθεσιών και άλλων κανόνων που εφαρμόζονται στον τομέα των υπηρεσιών. Η υποχρέωση αυτή δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να παρέχουν, πέραν των ηλεκτρονικών, και άλλα μέσα για τη διεκπεραίωση των διαδικασιών και διατυπώσεων αυτών. Το γεγονός ότι αυτές οι διαδικασίες και οι διατυπώσεις πρέπει να μπορούν να διεκπεραιώνονται από απόσταση σημαίνει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν τη δυνατότητα διεκπεραίωσής τους σε διασυννοριακό επίπεδο. Η υποχρέωση αποτελέσματος δεν αφορά τις διαδικασίες ή

διατυπώσεις που είναι από τη φύση τους αδύνατον να πραγματοποιηθούν από απόσταση. Επιπλέον, η διάταξη αυτή δεν επηρεάζει τη νομοθεσία των κρατών μελών όσον αφορά τη χρήση γλωσσών.

(53) Η χορήγηση αδειών για ορισμένες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών μπορεί να απαιτεί συνέντευξη με τον αιτούντα από την αρμόδια αρχή για να αξιολογηθεί η προσωπική ακεραιότητα και καταλληλότητα του αιτούντα να παράσχει τη συγκεκριμένη υπηρεσία. Στις περιπτώσεις αυτές, ενδέχεται να μην προσφέρεται η διεκπεραίωση των διατυπώσεων με ηλεκτρονικά μέσα.

(54) Η δυνατότητα πρόσβασης σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών θα πρέπει να εξαρτάται από την έγκριση των αρμόδιων αρχών, μόνο εάν η σχετική απόφαση πληροί τα κριτήρια της μη εισαγωγής διακρίσεων, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Αυτό σημαίνει, κυρίως, ότι τα συστήματα χορήγησης άδειας επιτρέπονται μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες ο εκ των υστέρων έλεγχος δεν θα ήταν αποτελεσματικός, επειδή δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθούν εκ των υστέρων οι ελλείψεις των συγκεκριμένων υπηρεσιών, καθώς και εξαιτίας των κινδύνων που θα μπορούσαν να ανακύψουν από την απουσία προηγούμενου ελέγχου. Ωστόσο, η σχετική πρόβλεψη της παρούσας οδηγίας δεν μπορεί να δικαιολογήσει συστήματα χορήγησης άδειας που απαγορεύονται από άλλες κοινοτικές πράξεις, όπως από την οδηγία 1999/93/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 1999, σχετικά με ένα κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές [17] ή την οδηγία 2000/31/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο) [18]. Τα αποτελέσματα της διαδικασίας αμοιβαίας αξιολόγησης θα επιτρέψουν τον καθορισμό, σε κοινοτικό επίπεδο, των ειδών δραστηριοτήτων για τις οποίες θα πρέπει να καταργηθούν τα συστήματα χορήγησης άδειας.

(55) Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να θίγει τη δυνατότητα των κρατών μελών να προβλέπουν ανάκληση αδειών μετά την έκδοσή τους, ιδίως σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν πληρούνται πλέον οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση της άδειας.

(56) Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η δημόσια υγεία, η προστασία των καταναλωτών, η υγεία των ζώων και η προστασία του αστικού περιβάλλοντος αποτελούν επιτακτικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος. Αυτοί οι επιτακτικοί λόγοι μπορούν να δικαιολογήσουν την εφαρμογή συστημάτων χορήγησης άδειας και άλλους περιορισμούς. Ωστόσο, κανένα τέτοιο σύστημα χορήγησης άδειας ή περιορισμός δεν θα πρέπει να προβαίνει σε διακρίσεις λόγω ιθαγένειας. Επιπλέον, θα πρέπει πάντοτε να τηρούνται οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας.

(57) Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας που αφορούν συστήματα χορήγησης άδειας θα πρέπει να αφορούν περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή η άσκησή της από οικονομικό φορέα προϋποθέτει απόφαση από αρμόδια αρχή. Αυτό δεν αφορά ούτε αποφάσεις αρμοδίων αρχών για σύσταση δημόσιου ή ιδιωτικού φορέα παροχής συγκεκριμένης υπηρεσίας ούτε τη σύναψη συμβάσεων από αρμόδιες αρχές για την παροχή συγκεκριμένης υπηρεσίας που διέπεται από τους κανόνες περί δημοσίων συμβάσεων, αφού η παρούσα οδηγία δεν αφορά τους κανόνες περί δημοσίων συμβάσεων.

(58) Για να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και η άσκησή τους, είναι σημαντικό να γίνει αξιολόγηση των συστημάτων χορήγησης άδειας και να υποβληθεί έκθεση σχετικά με τα συστήματα αυτά και την αιτιολόγησή τους. Αυτή η υποχρέωση υποβολής έκθεσης αφορά μόνο την ύπαρξη των συστημάτων χορήγησης άδειας και όχι τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση της άδειας.

(59) Η άδεια θα πρέπει κατά κανόνα να επιτρέπει στον πάροχο υπηρεσιών πρόσβαση στη δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή να του επιτρέπει να την ασκεί σε όλο το εθνικό έδαφος, εκτός αν επιτακτικός λόγος δημόσιου συμφέροντος επιβάλλει εδαφικό περιορισμό. Για παράδειγμα, η προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να δικαιολογεί την απαίτηση χωριστής άδειας για κάθε επιμέρους εγκατάσταση στο εθνικό έδαφος. Η διάταξη αυτή δεν θα πρέπει να θίγει τις περιφερειακές ή τοπικές αρμοδιότητες για τη χορήγηση αδειών εντός των κρατών μελών.

(60) Η παρούσα οδηγία, και ειδικότερα οι διατάξεις που αφορούν τα συστήματα χορήγησης άδειας και το εδαφικό πεδίο ισχύος της άδειας, δεν θα πρέπει να παρεμβαίνει στην κατανομή των περιφερειακών ή τοπικών αρμοδιοτήτων εντός των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης και της χρήσης των επίσημων γλωσσών.

(61) Η διάταξη που αφορά την μη αλληλεπικάλυψη των προϋποθέσεων χορήγησης της άδειας δεν θα πρέπει να εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τις δικές τους προϋποθέσεις, οι οποίες ορίζονται στο σύστημα χορήγησης άδειας. Η εν λόγω διάταξη θα πρέπει απλώς να ορίζει ότι οι αρμόδιες αρχές, όταν εξετάζουν αν ο αιτών πληροί τις προϋποθέσεις αυτές, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις αντίστοιχες προϋποθέσεις οι οποίες έχουν ήδη πληρωθεί από τον αιτούντα σε κάποιο άλλο κράτος μέλος. Η διάταξη δεν θα πρέπει να απαιτεί να εφαρμόζονται οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση της άδειας που προβλέπονται στο σύστημα χορήγησης άδειας άλλου κράτους μέλους.

(62) Αν για συγκεκριμένη δραστηριότητα διατίθεται περιορισμένος αριθμός αδειών λόγω της σπανιότητας των φυσικών πόρων ή των σχετικών τεχνικών δυνατοτήτων, θα πρέπει να προβλέπεται διαδικασία επιλογής μεταξύ περισσότερων υποψηφίων, με γνώμονα τη βελτίωση, μέσω του ελεύθερου ανταγωνισμού, της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρονται στους χρήστες και των όρων βάσει των οποίων αυτές προσφέρονται. Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να παρέχει εχέγγυα διαφάνειας και αμεροληψίας, ενώ η άδεια που χορηγείται με τον τρόπο αυτόν δεν θα πρέπει να έχει υπερβολική διάρκεια ισχύος ούτε να ανανεώνεται αυτόματα ή να παρέχει πλεονεκτήματα στον πάροχο η ισχύς της άδειας του οποίου μόλις έληξε. Ειδικότερα, η διάρκεια ισχύος της άδειας θα πρέπει να ορίζεται κατά τρόπον ώστε να μην περιορίζει και να μην εμποδίζει τον ελεύθερο ανταγωνισμό πέραν του αναγκαίου για να εξασφαλισθεί η απόσβεση των επενδύσεων και η εύλογη απόδοση του επενδυθέντος κεφαλαίου. Η διάταξη αυτή δεν θα πρέπει να εμποδίζει τα κράτη μέλη να περιορίζουν τον αριθμό των αδειών για λόγους που δεν έχουν σχέση με τη σπανιότητα των φυσικών πόρων ή τις τεχνικές δυνατότητες. Σε κάθε περίπτωση, οι άδειες αυτές θα πρέπει να υπόκεινται στις λοιπές διατάξεις που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία για τα συστήματα χορήγησης άδειας.

(63) Ελλείψει διαφορετικών ρυθμίσεων, εάν δεν υπάρξει απάντηση εντός ορισμένης προθεσμίας, η άδεια θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί. Ωστόσο, για ορισμένες δραστηριότητες μπορεί να προβλεφθεί διαφορετική ρύθμιση, όταν δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, συμπεριλαμβανομένου του θεμιτού συμφέροντος τρίτων. Οι διαφορετικές αυτές ρυθμίσεις μπορούν να περιλαμβάνουν εθνικούς κανόνες σύμφωνα με τους οποίους, ελλείψει απαντήσεως της αρμόδιας αρχής, η αίτηση θεωρείται απορριφθείσα, η δε απόρριψη μπορεί να προσβληθεί ενώπιον των δικαστηρίων.

(64) Για να δημιουργηθεί γνήσια εσωτερική αγορά υπηρεσιών, είναι απαραίτητο να καταργηθούν οι περιορισμοί στην ελευθερία εγκατάστασης και στην ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, οι οποίοι απαντώνται ακόμα στις νομοθεσίες ορισμένων κρατών μελών και οι οποίοι είναι ασυμβίβαστοι με τα άρθρα 43 και 49 της συνθήκης αντιστοίχως. Οι περιορισμοί που πρέπει να απαγορευθούν επηρεάζουν ιδιαίτερα την εσωτερική αγορά υπηρεσιών και θα πρέπει να αρθούν συστηματικά το ταχύτερο δυνατόν.

(65) Η ελευθερία εγκατάστασης συνεπάγεται ιδίως την αρχή της ίσης μεταχείρισης, που απαγορεύει όχι μόνο κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας αλλά και κάθε έμμεση διάκριση που καίτοι βασίζεται σε άλλα κριτήρια, μπορεί όμως στην πράξη να παραγάγει τα ίδια αποτελέσματα. Έτσι, η πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή η άσκηση της δραστηριότητας αυτής σε κράτος μέλος, είτε ως κύριας είτε ως δευτερεύουσας δραστηριότητας, δεν θα πρέπει να υπόκειται σε κριτήρια όπως ο τόπος εγκατάστασης, κατοικίας, διαμονής ή κύριας άσκησης της δραστηριότητας παροχής της υπηρεσίας. Ωστόσο, τα κριτήρια αυτά δεν θα πρέπει να περιλαμβάνουν απαιτήσεις σύμφωνα με τις οποίες ο πάροχος υπηρεσιών ή ένας υπάλληλος ή εκπρόσωπός του πρέπει να είναι παρών κατά την άσκηση της δραστηριότητας, όταν αυτό αιτιολογείται από επιτακτικούς λόγους δημοσίου ενδιαφέροντος. Εξάλλου, τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να περιορίζουν την ικανότητα δικαίου ή το δικαίωμα άσκησης ένδικης προσφυγής των εταιρειών που ιδρύονται σύμφωνα με τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους, στην επικράτεια του οποίου η εταιρεία έχει την κύρια εγκατάστασή της. Επιπλέον, τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να μπορούν να παρέχουν πλεονεκτήματα στους παρόχους υπηρεσιών οι οποίοι διατηρούν με τα εν λόγω κράτη μέλη εθνικούς ή κοινωνικοοικονομικούς δεσμούς, ούτε να μπορούν να περιορίζουν, εξ αιτίας του τόπου εγκατάστασης του παρόχου των υπηρεσιών, τη ελευθερία του εν λόγω παρόχου να αποκτή, να εκμεταλλεύεται ή να διαθέτει δικαιώματα και προϊόντα ή να έχει πρόσβαση σε διάφορες μορφές πίστωσης και στέγασης, κατά τον βαθμό που οι επιλογές αυτές είναι χρήσιμες για την πρόσβαση στη δραστηριότητα ή την αποτελεσματική της άσκηση.

(66) Η πρόσβαση σε δραστηριότητα υπηρεσιών ή η άσκησή της στο έδαφος κράτους μέλους δεν θα πρέπει να υπόκειται σε οικονομική δοκιμή. Η απαγόρευση των οικονομικών δοκιμών ως προϋπόθεσης για τη χορήγηση άδειας θα πρέπει να αφορά τις οικονομικές δοκιμές καθαυτές και όχι τις απαιτήσεις που δικαιολογούνται από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι η προστασία του αστικού περιβάλλοντος, η κοινωνική πολιτική ή η δημόσια υγεία. Η απαγόρευση δεν θα πρέπει να αφορά την άσκηση των αρμοδιοτήτων των αρχών που είναι επιφορτισμένες με την εφαρμογή του δικαίου ανταγωνισμού.

(67) Όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές εγγυήσεις ή την ασφάλιση, η απαγόρευση απαιτήσεων θα πρέπει να αφορά μόνο την υποχρέωση οι ζητούμενες χρηματοοικονομικές εγγυήσεις ή ασφάλιση να παρέχονται από χρηματοπιστωτικό ίδρυμα εγκατεστημένο στο οικείο κράτος μέλος.

(68) Όσον αφορά την προεγγραφή, η απαγόρευση απαιτήσεων θα πρέπει να αφορά μόνο την υποχρέωση προεγγραφής του παρόχου, πριν από την εγκατάστασή του, για δεδομένη περίοδο στα μητρώα του οικείου κράτους μέλους.

(69) Για να γίνει ο συντονισμός του εκσυγχρονισμού των εθνικών κανόνων και κανονισμών με τρόπο που να συνάδει με τις απαιτήσεις της εσωτερικής αγοράς, είναι σκόπιμο να αξιολογηθούν ορισμένες εθνικές απαιτήσεις που δεν συνεπάγονται διακρίσεις και οι οποίες, λόγω της φύσης τους, ενδέχεται να περιορίζουν ουσιαστικά ή ακόμα και να εμποδίζουν την πρόσβαση σε δραστηριότητα ή την άσκησή της

στο πλαίσιο της ελευθερίας εγκατάστασης. Αυτή η διαδικασία αξιολόγησης θα πρέπει να περιορίζεται στη συμβατότητα των εν λόγω απαιτήσεων με τα κριτήρια που έχουν ήδη καθιερωθεί από το Δικαστήριο σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης. Δεν θα πρέπει να αφορά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου ανταγωνισμού. Όταν οι απαιτήσεις αυτές συνεπάγονται διακρίσεις ή δεν δικαιολογούνται αντικειμενικά από επιτακτικό λόγο δημόσιου συμφέροντος ή είναι δυσανάλογες, θα πρέπει να καταργούνται ή να τροποποιούνται. Το αποτέλεσμα αυτής της αξιολόγησης διαφέρει αναλόγως της φύσεως των δραστηριοτήτων και του σχετικού δημόσιου συμφέροντος. Ειδικότερα, οι εν λόγω απαιτήσεις μπορεί να είναι απολύτως αιτιολογημένες όταν επιδιώκουν στόχους κοινωνικής πολιτικής.

(70) Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας και με την επιφύλαξη του άρθρου 16 της συνθήκης ΕΚ, οι υπηρεσίες μπορούν να θεωρηθούν υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος στο πλαίσιο της παρούσας οδηγίας μόνον αν παρέχονται κατ' εφαρμογήν ειδικής αποστολής δημόσιου συμφέροντος που ανατίθεται στον πάροχο από το οικείο κράτος μέλος. Η εν λόγω ανάθεση θα πρέπει να γίνει μέσω μιας ή περισσότερων πράξεων, η μορφή των οποίων καθορίζεται από κάθε κράτος μέλος, και θα πρέπει να προσδιορίζει την ακριβή φύση του ειδικού καθήκοντος.

(71) Η διαδικασία αμοιβαίας αξιολόγησης που προβλέπεται στην παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να θίγει την ελευθερία των κρατών μελών να καθορίζουν στη νομοθεσία τους υψηλό επίπεδο προστασίας των δημόσιων συμφερόντων, ιδίως για την επίτευξη στόχων κοινωνικής πολιτικής. Επιπλέον, κατά τη διαδικασία αμοιβαίας αξιολόγησης είναι σκόπιμο να λαμβάνεται πλήρως υπόψη η ιδιαιτερότητα των υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος και των συγκεκριμένων στόχων τους. Οι στόχοι αυτοί ενδέχεται να δικαιολογούν ορισμένους περιορισμούς της ελευθερίας εγκατάστασης, ιδίως όταν με τους εν λόγω περιορισμούς επιδιώκονται στόχοι προστασίας της δημόσιας υγείας και κοινωνικής πολιτικής και όταν πληρούνται οι όροι του άρθρου 15, παράγραφος 3, στοιχεία α), β) και γ). Για παράδειγμα, σχετικά με την υποχρέωση ένδυσης συγκεκριμένης νομικής μορφής για την άσκηση ορισμένων υπηρεσιών στον κοινωνικό τομέα, το Δικαστήριο έχει ήδη αναγνωρίσει ότι μπορεί να δικαιολογείται η επιβολή υποχρέωσης στον πάροχο υπηρεσιών να έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

(72) Στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος ανατίθενται σημαντικά καθήκοντα σχετιζόμενα με την κοινωνική και την εδαφική συνοχή. Η άσκηση των καθηκόντων αυτών δεν θα πρέπει να παρεμποδίζεται λόγω της διαδικασίας αξιολόγησης που προβλέπεται από την παρούσα οδηγία. Οι απαιτήσεις που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση των καθηκόντων αυτών δεν θα πρέπει να θίγονται από τη διαδικασία αυτήν, ενώ, παράλληλα, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται αδικαιολόγητοι περιορισμοί της ελευθερίας εγκατάστασης.

(73) Μεταξύ των απαιτήσεων που πρέπει να εξεταστούν συγκαταλέγονται οι εθνικοί κανόνες οι οποίοι, για λόγους που δεν έχουν σχέση με τα επαγγελματικά προσόντα, επιφυλάσσουν την πρόσβαση σε ορισμένες δραστηριότητες σε συγκεκριμένους παρόχους υπηρεσιών. Οι εν λόγω απαιτήσεις περιλαμβάνουν επίσης την υποχρέωση του παρόχου των υπηρεσιών να έχει συγκεκριμένη νομική μορφή, και ιδίως να είναι νομικό πρόσωπο, προσωπική εταιρεία, μη κερδοσκοπικός οργανισμός ή εταιρεία που ανήκει αποκλειστικά σε φυσικά πρόσωπα, καθώς και απαιτήσεις που αφορούν την κατοχή του κεφαλαίου μιας εταιρείας, και ιδίως την υποχρέωση διάθεσης ελάχιστου κεφαλαίου για ορισμένες δραστηριότητες ή ύπαρξης συγκεκριμένων επαγγελματικών προσόντων για την κατοχή του εταιρικού κεφαλαίου ή τη διοίκηση ορισμένων εταιρειών. Η αξιολόγηση της συμβατότητας των καθοριζόμενων ελάχιστων ή/και ανώτατων τιμών με την ελευθερία εγκατάστασης αφορά μόνο τις τιμές που επιβάλλονται από τις αρμόδιες αρχές ειδικά για την παροχή ορισμένων υπηρεσιών και δεν αφορά, για παράδειγμα, τους γενικούς κανόνες καθορισμού των τιμών, π.χ. για τα ενοίκια των κατοικιών.

(74) Η διαδικασία αμοιβαίας αξιολόγησης σημαίνει ότι τα κράτη μέλη, κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταφοράς, θα πρέπει κατ' αρχάς να προβούν σε εξέταση της νομοθεσίας τους, για να εξακριβώσουν αν οποιαδήποτε από τις ανωτέρω απαιτήσεις υπάρχει στα νομικά τους συστήματα. Το αργότερο έως το τέλος της περιόδου ενσωμάτωσης στο εθνικό δίκαιο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να συντάξουν έκθεση για τα αποτελέσματα της εν λόγω εξέτασης. Κάθε έκθεση θα πρέπει να υποβληθεί σε όλα τα άλλα κράτη μέλη και στα ενδιαφερόμενα μέρη. Στη συνέχεια, τα κράτη μέλη θα έχουν έξι μήνες για να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τις εν λόγω εκθέσεις. Το αργότερο ένα έτος από την ημερομηνία ενσωμάτωσης στο εθνικό δίκαιο, η Επιτροπή θα πρέπει να συντάξει ανακεφαλαιωτική έκθεση, συνοδευόμενη, όπου ενδείκνυται, από προτάσεις για ανάλυση περαιτέρω πρωτοβουλιών. Εν ανάγκη, η Επιτροπή, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, θα μπορούσε να βοηθήσει τα κράτη μέλη στον σχεδιασμό κοινής μεθόδου.

(75) Το γεγονός ότι η παρούσα οδηγία ορίζει ορισμένες απαιτήσεις τις οποίες τα κράτη μέλη πρέπει να καταργήσουν ή να αξιολογήσουν κατά τη διάρκεια της περιόδου ενσωμάτωσης στο εθνικό δίκαιο δεν επηρεάζει τυχόν προσφυγές επί παραβάσει κατά κράτους μέλους για παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει από τα άρθρα 43 ή 49 της συνθήκης.

(76) Η παρούσα οδηγία δεν αφορά την εφαρμογή των άρθρων 28 έως 30 της συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Οι περιορισμοί που απαγορεύονται σύμφωνα με τη διάταξη

περί ελευθερίας παροχής υπηρεσιών αφορούν τις απαιτήσεις που προβλέπονται για την πρόσβαση ή την άσκηση δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών και όχι τις απαιτήσεις σχετικά με τα ίδια τα εμπορεύματα.

(77) Όταν ένας πάροχος υπηρεσιών μετακινείται σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να παράσχει υπηρεσίες, θα πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ καταστάσεων όπου ισχύει η ελευθερία εγκατάστασης και όσων καλύπτονται από την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών λόγω του προσωρινού χαρακτήρα των εν λόγω δραστηριοτήτων. Όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ ελευθερίας εγκατάστασης και ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών αντίστοιχα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου το βασικό στοιχείο είναι εάν ο οικονομικός φορέας είναι εγκατεστημένος στο κράτος μέλος στο οποίο παρέχει τη συγκεκριμένη υπηρεσία. Εάν είναι εγκατεστημένος στο κράτος μέλος στο οποίο παρέχει τις υπηρεσίες του, ισχύει η ελευθερία εγκατάστασης. Εάν, αντίθετα, ο οικονομικός φορέας δεν είναι εγκατεστημένος στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία, οι δραστηριότητές του θα πρέπει να καλύπτονται από την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η προσωρινή φύση των δραστηριοτήτων αυτών θα πρέπει να αξιολογείται όχι μόνο βάσει της διάρκειας των υπηρεσιών, αλλά επίσης βάσει της συχνότητας, της περιοδικότητας ή της συνέχειάς τους. Σε κάθε περίπτωση, ο προσωρινός χαρακτήρας των δραστηριοτήτων δεν θα πρέπει να σημαίνει ότι οι πάροχοι δεν μπορούν να αποκτούν ορισμένη υποδομή, όπως γραφεία, δικηγορικά γραφεία ή ιατρεία, στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία, κατά τον βαθμό που η υποδομή αυτή είναι αναγκαία για την παροχή των οικείων υπηρεσιών.

(78) Για την αποτελεσματική εφαρμογή της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών και για να εξασφαλίζεται ότι οι αποδέκτες και οι πάροχοι υπηρεσιών μπορούν να δέχονται και να παρέχουν υπηρεσίες στο σύνολο της Κοινότητας, ανεξαρτήτως συνόρων, είναι σκόπιμο να αποσαφηνιστεί κατά πόσο μπορούν να επιβληθούν οι απαιτήσεις του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία. Επιβάλλεται να προβλεφθεί ότι η διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν εμποδίζει το κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία να επιβάλλει, σύμφωνα με τις αρχές που ορίζονται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχεία α) έως γ), τις ιδιαίτερες απαιτήσεις του που είναι απαραίτητες για λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας ή για την προστασία της δημόσιας υγείας ή του περιβάλλοντος.

(79) Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ένα κράτος μέλος θα πρέπει να διατηρεί το δικαίωμα να λαμβάνει μέτρα για την αποτροπή της κατάχρησης των αρχών της εσωτερικής αγοράς από τους παρόχους υπηρεσιών. Η κατάχρηση των εν λόγω αρχών από τον πάροχο θα πρέπει να αποφασίζεται κατά περίπτωση.

(80) Είναι αναγκαίο να εξασφαλίζεται στους παρόχους υπηρεσιών η δυνατότητα να μεταφέρουν τον εξοπλισμό που συνδέεται αναπόσπαστα με την παροχή της υπηρεσίας, όταν μεταβαίνουν προς παροχή υπηρεσιών σε άλλο κράτος μέλος. Είναι ιδίως σημαντικό να αποφεύγονται οι περιπτώσεις κατά τις οποίες η υπηρεσία δεν θα μπορούσε να παρασχεθεί χωρίς τον εξοπλισμό ή οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πάροχοι υπηρεσιών θα υποβάλλονταν σε πρόσθετα έξοδα, για παράδειγμα, λόγω της ενοικίασης ή αγοράς διαφορετικού εξοπλισμού από εκείνον που χρησιμοποιούν συνήθως ή λόγω της ανάγκης σημαντικής απόκλισης από τον συνήθη τρόπο άσκησης της δραστηριότητάς τους.

(81) Η έννοια του "εξοπλισμού" δεν αναφέρεται στα υλικά αντικείμενα τα οποία είτε παρέχονται από τον πάροχο στον πελάτη είτε καθίστανται τμήμα υλικού αντικειμένου συνεπεία της δραστηριότητας παροχής υπηρεσιών (για παράδειγμα, οικοδομικά υλικά ή ανταλλακτικά) ή καταναλώνονται ή παραμένουν επιτόπου κατά τη διάρκεια της παροχής υπηρεσιών (π.χ. καύσιμα, εκρηκτικά, πυροτεχνήματα, παρασιτοκτόνα, δηλητήρια ή φάρμακα).

(82) Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν θα πρέπει να εμποδίζουν την εφαρμογή από κράτος μέλος κανόνων για τις συνθήκες απασχόλησης. Οι κανόνες που ορίζονται με νομοθετική, κανονιστική ή διοικητική διάταξη θα πρέπει, σύμφωνα με τη συνθήκη, να δικαιολογούνται από λόγους σχετιζόμενους με την προστασία των εργαζομένων, να είναι αναγκαίοι, αναλογικοί και να μην εισάγουν διακρίσεις, κατά την ερμηνεία του Δικαστηρίου, και να συνάδουν με τη λοιπή συναφή νομοθεσία.

(83) Θα πρέπει να διασφαλισθεί ότι η εφαρμογή της διάταξης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν μπορεί να αποκλεισθεί παρά μόνο στους τομείς που καλύπτονται από παρεκκλίσεις. Οι παρεκκλίσεις αυτές είναι απαραίτητες για να ληφθεί υπόψη ο βαθμός ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς ή ορισμένες κοινοτικές νομοθετικές πράξεις σχετικές με τις υπηρεσίες, οι οποίες προβλέπουν ότι ένας πάροχος υπηρεσιών υπόκειται στην εφαρμογή άλλης νομοθεσίας διαφορετικής από του κράτους μέλους εγκατάστασής του. Εξάλλου, κατ' εξαίρεση, μπορούν επίσης να ληφθούν μέτρα κατά συγκεκριμένου παρόχου σε ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις και με βάση συγκεκριμένες αυστηρές ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις. Επιπλέον, κάθε περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών θα πρέπει να επιτρέπεται κατ' εξαίρεση μόνον αν συνάδει με τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών δικαίου που διέπουν την κοινοτική έννομη τάξη.

(84) Η παρέκκλιση από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών όσον αφορά τις ταχυδρομικές υπηρεσίες καλύπτει τόσο τις αποκλειστικές δραστηριότητες του παρόχου καθολικής υπηρεσίας όσο και τις άλλες ταχυδρομικές υπηρεσίες.

(85) Η παρέκκλιση από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών όσον αφορά τη δικαστική είσπραξη οφειλών και η αναφορά σε τυχόν μελλοντική πράξη εναρμόνισης αφορούν μόνο την πρόσβαση σε δραστηριότητες οι οποίες συνίστανται ιδίως στην έγερση αγωγών για την είσπραξη οφειλών ενώπιον δικαστηρίων και την άσκηση των εν λόγω δραστηριοτήτων.

(86) Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να θίγει τους ειδικούς και γενικούς όρους εργασίας και απασχόλησης που ισχύουν, σύμφωνα με την οδηγία 96/71/EΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών [19], για τους εργαζόμενους που αποσπώνται για παροχή υπηρεσίας στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Στις περιπτώσεις αυτές, η οδηγία 96/71/EΚ ορίζει ότι οι πάροχοι υπηρεσιών πρέπει να συμμορφώνονται με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας που ισχύουν για καθορισμένους τομείς δραστηριοτήτων στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία. Αυτοί είναι: μέγιστες περιόδους εργασίας και ελάχιστες περιόδους ανάπαυσης, ελάχιστη διάρκεια ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, ελάχιστα όρια μισθού συμπεριλαμβανομένων των αποζημιώσεων υπερωριακής εργασίας, όροι θέσης εργαζομένων στη διάθεση επιχειρήσεων, ιδίως από επιχειρήσεις προσωρινής απασχόλησης, υγεία, ασφάλεια και υγιεινή στην εργασία, προστατευτικά μέτρα σχετικά με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας των γυναικών που βρίσκονται σε κατάσταση εγκυμοσύνης ή λοχείας, των παιδιών και των νέων, ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών και άλλες διατάξεις για την αποφυγή διακρίσεων. Η υποχρέωση αυτή αφορά όχι μόνο τους όρους και τις συνθήκες εργασίας που καθορίζονται βάσει του νόμου αλλά επίσης και αυτούς που καθορίζονται βάσει συλλογικών συμβάσεων ή διαιτητικών αποφάσεων, υπό τον όρο ότι αυτές έχουν επίσημα ή *de facto* αναγορευθεί σε κανόνες γενικής εφαρμογής κατά την έννοια της οδηγίας 96/71/EΚ. Επιπλέον, η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τους ειδικούς και γενικούς όρους περί απασχόλησης σε θέματα άλλα από αυτά που απαριθμούνται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 96/71/EΚ, για λόγους δημόσιας τάξης.

(87) Η παρούσα οδηγία δεν πρέπει να θίγει ούτε τους γενικούς και ειδικούς όρους απασχόλησης στις περιπτώσεις στις οποίες εργαζόμενοι που απασχολούνται για την παροχή διασυνοριακής υπηρεσίας προσλαμβάνονται στο κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η εν λόγω υπηρεσία. Επιπλέον, η παρούσα οδηγία δεν θίγει το δικαίωμα των κρατών μελών όπου παρέχεται η υπηρεσία να ορίζουν την ύπαρξη σχέσης εργασίας και τη διάκριση μεταξύ αυτοαπασχολούμενων και μισθωτών, συμπεριλαμβανομένων των "οιονεί αυτοαπασχολούμενων". Στην περίπτωση αυτή, το ουσιώδες χαρακτηριστικό μιας σχέσης απασχόλησης, κατά την έννοια του άρθρου 39 της συνθήκης, είναι το γεγονός ότι για συγκεκριμένη χρονική περίοδο ένα πρόσωπο παρέχει υπηρεσίες σε άλλο πρόσωπο υπό τη διεύθυνση του τελευταίου, έναντι οικονομικού ανταλλάγματος· κάθε δραστηριότητα του εν λόγω προσώπου εκτός της σχέσης εξάρτησης πρέπει να καθορίζεται ως δραστηριότητα που ασκείται στο πλαίσιο αυτοαπασχόλησης, κατά την έννοια των άρθρων 43 και 49 της συνθήκης.

(88) Η διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται στις περιπτώσεις στις οποίες, σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, σε ένα κράτος μέλος μία δραστηριότητα επιφυλάσσεται σε συγκεκριμένο επάγγελμα, όπως συμβαίνει, π.χ., με την απαίτηση που ορίζει ότι οι νομικές συμβουλές παρέχονται αποκλειστικά από δικηγόρους.

(89) Η παρέκκλιση από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών όσον αφορά τα θέματα που σχετίζονται με την ταξινόμηση οχημάτων που έχουν αποκτηθεί με χρηματοδοτική μίσθωση σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο χρησιμοποιούνται απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο έχει αναγνωρίσει ότι ένα κράτος μέλος μπορεί να υπαγάγει σε τέτοια υποχρέωση οχήματα που χρησιμοποιούνται στο έδαφός του, με αναλογικούς όρους. Η εξαίρεση αυτή δεν καλύπτει την περιστασιακή ή προσωρινή μίσθωση.

(90) Οι συμβατικές σχέσεις μεταξύ του παρόχου και του πελάτη καθώς και μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου δεν εμπίπτουν στην παρούσα οδηγία. Το δίκαιο που πρέπει να εφαρμόζεται όσον αφορά τις συμβατικές και εξωσυμβατικές ενοχές του παρόχου υπηρεσιών καθορίζεται βάσει των κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

(91) Θα πρέπει να παρέχεται στα κράτη μέλη η δυνατότητα να λαμβάνουν κατ' εξαίρεση και κατά περίπτωση μέτρα που παρεκκλίνουν από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών σε σχέση με πάροχο που είναι εγκαταστημένος σε άλλο κράτος μέλος, για λόγους ασφάλειας των υπηρεσιών. Εντούτοις, η δυνατότητα λήψης τέτοιων μέτρων θα πρέπει να υπάρχει μόνο όταν δεν υφίσταται κοινοτική εναρμόνιση.

(92) Περιορισμοί στην ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, οι οποίοι αντίκεινται στην παρούσα οδηγία, είναι δυνατόν να προκύπτουν όχι μόνο από μέτρα που λαμβάνονται κατά παρόχων υπηρεσιών αλλά και από τα πολυάριθμα εμπόδια στη χρήση υπηρεσιών από τους αποδέκτες τους και ιδίως από τους καταναλωτές. Η παρούσα οδηγία αναφέρει, ενδεικτικά, ορισμένα είδη περιορισμών κατά αποδέκτη ο

οποίος επιθυμεί να χρησιμοποιήσει υπηρεσία που παρέχεται από φορέα εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος. Περιλαμβάνονται επίσης περιπτώσεις κατά τις οποίες οι αποδέκτες υπηρεσίας υποχρεούνται να λάβουν άδεια από τις αρμόδιες αρχές τους ή να πραγματοποιήσουν δήλωση προς αυτές προκειμένου να αποδεχθούν υπηρεσία από πάροχο εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος. Δεν περιλαμβάνονται τα γενικά συστήματα χορήγησης άδειας που ισχύουν και για τη χρήση υπηρεσίας που παρέχεται από πάροχο εγκατεστημένο στο κράτος μέλος του αποδέκτη.

(93) Η έννοια των οικονομικών ενισχύσεων που παρέχονται για τη χρήση συγκεκριμένης υπηρεσίας δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει τα συστήματα ενισχύσεων που χορηγούν τα κράτη μέλη, ιδίως στον κοινωνικό ή τον πολιτιστικό τομέα, τα οποία διέπονται από τους κοινοτικούς κανόνες ανταγωνισμού ούτε τις γενικές οικονομικές ενισχύσεις που δεν συνδέονται με τη χρήση συγκεκριμένης υπηρεσίας, π.χ. τις σπουδαστικές υποτροφίες ή δάνεια.

(94) Σύμφωνα με τους κανόνες της συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, οι διακρίσεις λόγω ιθαγένειας ή κατοικίας του αποδέκτη σε συγκεκριμένη χώρα ή τόπο απαγορεύονται. Οι εν λόγω διακρίσεις μπορεί να έχουν τη μορφή υποχρέωσης, η οποία επιβάλλεται μόνο στους υπηκόους άλλου κράτους μέλους, να προσκομίζουν πρωτότυπα έγγραφα, επικυρωμένα αντίγραφα, πιστοποιητικό ιθαγένειας ή επίσημες μεταφράσεις εγγράφων, για να μπορούν να επωφεληθούν από μια υπηρεσία ή από πιο ευνοϊκούς όρους ή τιμές. Ωστόσο, η απαγόρευση απαιτήσεων που εισάγουν διακρίσεις δεν θα πρέπει να εμποδίζει την παραχώρηση σε ορισμένους αποδέκτες ευνοϊκών ρυθμίσεων, κυρίως όσον αφορά τις τιμές, εφόσον στηρίζονται σε θεμιτά αντικειμενικά κριτήρια.

(95) Η αρχή της αποφυγής των διακρίσεων στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς έχει την έννοια ότι η πρόσβαση ενός αποδέκτη υπηρεσιών, και ειδικότερα ενός καταναλωτή, σε υπηρεσία που προσφέρεται στο κοινό, δεν μπορεί να αποκλεισθεί ούτε να καταστεί δυσκολότερη με κριτήριο την ιθαγένεια ή τον τόπο κατοικίας του αποδέκτη, το οποίο περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους που τίθενται στη διάθεση του κοινού. Αυτό δεν σημαίνει ότι συνιστά παράνομη διάκριση να προβλέπονται στους γενικούς όρους διαφορετικές τιμές και όροι για την παροχή υπηρεσίας, όταν οι εν λόγω τιμές και όροι δικαιολογούνται από αντικειμενικούς παράγοντες που μπορεί να ποικίλλουν από χώρα σε χώρα, όπως το πραγματικό πρόσθετο κόστος λόγω απόστασης ή τα τεχνικά χαρακτηριστικά της παρεχόμενης υπηρεσίας ή τις διαφορετικές συνθήκες της αγοράς, όπως υψηλότερη ή χαμηλότερη ζήτηση που επηρεάζεται εποχικά, διαφορετικές περιόδους διακοπών στα κράτη μέλη, διαφορετική τιμολόγηση ανταγωνιστών, ή τους συμπληρωματικούς κινδύνους λόγω διαφορετικών κανονιστικών ρυθμίσεων από εκείνες του κράτους μέλους εγκατάστασης. Ούτε σημαίνει ότι η μη παροχή υπηρεσίας σε καταναλωτή λόγω ανυπαρξίας των απαιτούμενων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε συγκεκριμένο έδαφος θα συνιστούσε παράνομη διάκριση.

(96) Μεταξύ των μέσων με τα οποία ο πάροχος μπορεί να καταστήσει εύκολα προσβάσιμες για τον αποδέκτη πληροφορίες τις οποίες είναι υποχρεωμένος να διαθέσει, θα πρέπει να προβλεφθεί η γνωστοποίηση της ηλεκτρονικής του διεύθυνσης, περιλαμβανομένου του ιστοχώρου του. Εξάλλου, η υποχρέωση να περιλαμβάνονται ορισμένες πληροφορίες στην ενημερωτική τεκμηρίωση των παρόχων στην οποία παρουσιάζονται με λεπτομερή τρόπο οι υπηρεσίες τους δεν θα πρέπει να αφορά τις εμπορικές επικοινωνίες γενικού χαρακτήρα, όπως η διαφήμιση, αλλά τα έγγραφα που περιέχουν λεπτομερή περιγραφή των προτεινόμενων υπηρεσιών, περιλαμβανομένων των εγγράφων που βρίσκονται σε ιστοχώρο.

(97) Είναι αναγκαίο να προβλεφθούν στην παρούσα οδηγία ορισμένοι κανόνες για την υψηλή ποιότητα των υπηρεσιών οι οποίες εξασφαλίζουν, ιδίως, την τήρηση απαιτήσεων ενημέρωσης και διαφάνειας. Οι κανόνες αυτοί θα πρέπει να ισχύουν τόσο σε περιπτώσεις διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών όσο και σε περιπτώσεις υπηρεσιών που παρέχονται σε κράτος μέλος από πάροχο υπηρεσιών εγκατεστημένο σε αυτό, χωρίς να επιβάλλουν άσκοπες επιβαρύνσεις στις ΜΜΕ. Οι κανόνες αυτοί δεν θα πρέπει να εμποδίζουν τα κράτη μέλη από το να εφαρμόζουν, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία και το λοιπό κοινοτικό δίκαιο, πρόσθετες ή διαφορετικές απαιτήσεις ποιότητας.

(98) Κάθε φορέας που παρέχει υπηρεσίες οι οποίες ενέχουν άμεσο και συγκεκριμένο κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλεια ή άμεσο και συγκεκριμένο χρηματοοικονομικό κίνδυνο για τον αποδέκτη ή για τρίτο θα πρέπει να καλύπτεται κατ' αρχήν από κατάλληλη ασφάλεια επαγγελματικής ευθύνης ή από άλλη ισοδύναμη ή συγκρίσιμη εγγύηση, πράγμα που σημαίνει ιδίως ότι ο εν λόγω φορέας θα πρέπει κατά κανόνα να είναι επαρκώς ασφαλισμένος για τις υπηρεσίες που παρέχει σε ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη διαφορετικά από το κράτος μέλος εγκατάστασής του.

(99) Η ασφάλεια ή εγγύηση θα πρέπει να είναι ανάλογη με τη φύση και την έκταση του κινδύνου. Είναι επομένως σκόπιμο οι πάροχοι να έχουν διασυνοριακή κάλυψη μόνο εφόσον πράγματι παρέχουν υπηρεσίες σε άλλα κράτη μέλη. Τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να θεσπίζουν λεπτομερέστερους κανόνες όσον αφορά την ασφαλιστική κάλυψη και να καθορίζουν, π.χ., κατώτατα όρια για το ασφαλισμένο ποσό ή όρια για τις εξαιρέσεις από την ασφαλιστική κάλυψη. Οι πάροχοι υπηρεσιών και οι ασφαλιστικές εταιρίες θα πρέπει να διατηρήσουν την αναγκαία ευελιξία για να διαπραγματεύονται ασφαλιστικές

συμβάσεις ειδικά προσαρμοσμένες στη φύση και έκταση του κινδύνου. Επιπλέον, δεν απαιτείται να προβλέπεται νομοθετικά η υποχρέωση επαρκούς ασφάλισης. Θα πρέπει να αρκεί η υποχρέωση ασφάλισης να συγκαταλέγεται μεταξύ των δεοντολογικών κανόνων των επαγγελματικών συλλόγων. Τέλος, δεν θα πρέπει να υφίσταται υποχρέωση των ασφαλιστικών εταιριών να παρέχουν ασφαλιστική κάλυψη.

(100) Είναι σκόπιμο να καταργηθούν οι πλήρεις απαγορεύσεις εμπορικών επικοινωνιών για τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα: η κατάργηση αυτή δεν αφορά τις απαγορεύσεις σχετικά με το περιεχόμενο μιας εμπορικής επικοινωνίας, αλλά εκείνες που, κατά γενικό τρόπο για συγκεκριμένο επάγγελμα, απαγορεύουν μία ή περισσότερες μορφές εμπορικής επικοινωνίας, για παράδειγμα κάθε διαφήμιση σε συγκεκριμένο μέσο ή μέσα ενημέρωσης. Όσον αφορά το περιεχόμενο και τις μεθόδους των εμπορικών επικοινωνιών, πρέπει να παρακινηθούν οι επαγγελματικοί κλάδοι να σχεδιάσουν, τηρώντας το κοινοτικό δίκαιο, κώδικες συμπεριφοράς σε κοινοτικό επίπεδο.

(101) Το συμφέρον των αποδεκτών, και ιδίως των καταναλωτών, επιβάλλει να εξασφαλισθεί η δυνατότητα των παρόχων υπηρεσιών να παρέχουν υπηρεσίες πολλαπλών ειδικοτήτων και ότι οι περιορισμοί εν προκειμένω περιορίζονται κατά τον βαθμό που απαιτείται, προκειμένου να εξασφαλισθεί η αμεροληψία, η ανεξαρτησία και η ακεραιότητα των νομοθετικώς κατοχυρωμένων επαγγελμάτων. Αυτό δεν θίγει τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις άσκησης ορισμένων δραστηριοτήτων που στοχεύουν στη διασφάλιση της ανεξαρτησίας σε περιπτώσεις κατά τις οποίες κράτος μέλος αναθέτει σε πάροχο υπηρεσιών συγκεκριμένο καθήκον κυρίως στον τομέα της αστικής ανάπτυξης, ούτε να θίγει την εφαρμογή των κανόνων περί ανταγωνιστικότητας.

(102) Για να βελτιωθεί η διαφάνεια και να προωθηθούν οι εκτιμήσεις με βάση συγκρίσιμα κριτήρια όσον αφορά την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχονται στους αποδέκτες, είναι σημαντικό να υπάρχει εύκολη πρόσβαση στις πληροφορίες σχετικά με τη σημασία των σημάτων και άλλων διακριτικών σημείων όσον αφορά τις υπηρεσίες αυτές. Αυτή η υποχρέωση διαφάνειας έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα σε τομείς όπως ο τουρισμός, και ιδίως στον ξενοδοχειακό τομέα, όπου είναι πολύ διαδεδομένη η χρήση συστημάτων κατάταξης σε κατηγορίες. Επίσης, θα πρέπει να εξεταστεί σε ποιο βαθμό η ευρωπαϊκή τυποποίηση μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμη για την προώθηση της συμβατότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών. Τα ευρωπαϊκά πρότυπα καταρτίζονται από τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς τυποποίησης, δηλαδή την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τυποποίησης (CEN), την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ηλεκτροτεχνικής Τυποποίησης (CENELEC) και το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Τηλεπικοινωνιακών Προτύπων (ETSI). Εφόσον ενδείκνυται, η Επιτροπή μπορεί, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στην οδηγία 98/34/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας [20], να δώσει σχετική εντολή για την κατάρτιση ειδικών ευρωπαϊκών προτύπων.

(103) Προκειμένου να επιλυθούν ενδεχόμενα προβλήματα όσον αφορά τη συμμόρφωση με δικαστική απόφαση, είναι σκόπιμο να προβλεφθεί ότι τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν ισοδύναμες εγγυήσεις που έχουν κατατεθεί από ιδρύματα όπως τράπεζες, παρόχους ασφαλιστικών υπηρεσιών ή άλλων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών εγκατεστημένων σε άλλο κράτος μέλος.

(104) Η ανάπτυξη ενός δικτύου των αρχών των κρατών μελών που είναι αρμόδιες για την προστασία των καταναλωτών, η οποία αποτελεί αντικείμενο του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2006/2004, συμπληρώνει τη συνεργασία που προβλέπεται στην παρούσα οδηγία. Η εφαρμογή της νομοθεσίας περί προστασίας των καταναλωτών σε καταστάσεις διασυνοριακών συναλλαγών, ιδίως στο πλαίσιο της ανάπτυξης νέων πρακτικών εμπορίας και μεθόδων πώλησης, καθώς και η ανάγκη κατάργησης ορισμένων εμποδίων για τη συνεργασία στον τομέα αυτό, επιβάλλουν υψηλότερο βαθμό συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Συγκεκριμένα, στον εν λόγω τομέα είναι αναγκαίο να εξασφαλιστεί ότι τα κράτη μέλη θα επιβάλουν την κατάργηση των παράνομων πρακτικών οικονομικών φορέων εντός της επικράτειάς τους, οι οποίες έχουν ως στόχο τους καταναλωτές σε άλλο κράτος μέλος.

(105) Η διοικητική συνεργασία είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών. Η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών οδηγεί στον πολλαπλασιασμό των κανόνων που ισχύουν για τους παρόχους ή στη διεξαγωγή διπλών ελέγχων για τις διασυνοριακές δραστηριότητες, ενώ μπορεί επίσης να δώσει την ευκαιρία σε ανέντιμους επιχειρηματίες να αποφύγουν τον έλεγχο ή να παρακάμψουν τους εφαρμοστέους για τις υπηρεσίες εθνικούς κανόνες. Επομένως, είναι πολύ σημαντικό να προβλεφθούν σαφείς και νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις για την αποτελεσματική συνεργασία των κρατών μελών.

(106) Για τους σκοπούς του κεφαλαίου περί διοικητικής συνεργασίας, η "εποπτεία" θα πρέπει να καλύπτει δραστηριότητες όπως παρακολούθηση και διερεύνηση, επίλυση προβλημάτων, εκτέλεση και επιβολή κυρώσεων και επακόλουθες δραστηριότητες συνέχειας.

(107) Υπό κανονικές συνθήκες, η αμοιβαία συνδρομή θα πρέπει να λαμβάνει χώρα απευθείας μεταξύ των αρμοδίων αρχών. Τα σημεία επαφής που ορίζονται από τα κράτη μέλη θα πρέπει να διευκολύνουν αυτή

τη διαδικασία μόνο σε περίπτωση δυσχερειών, π.χ. αν απαιτείται βοήθεια για τον εντοπισμό της οικείας αρμόδιας αρχής.

(108) Ορισμένες υποχρεώσεις αμοιβαίας συνδρομής θα πρέπει να ισχύουν για όλα τα θέματα που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία, συμπεριλαμβανομένων όσων αφορούν περιπτώσεις στις οποίες ένας πάροχος υπηρεσιών αποκτά εγκατάσταση σε άλλο κράτος μέλος. Άλλες υποχρεώσεις αμοιβαίας συνδρομής θα πρέπει να ισχύουν μόνο σε περιπτώσεις διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών, στις οποίες ισχύει η διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Μια περαιτέρω δέσμη υποχρεώσεων ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των τομέων που δεν καλύπτονται από τη διάταξη περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Η διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών θα πρέπει να περιλαμβάνει περιπτώσεις στις οποίες οι υπηρεσίες παρέχονται από απόσταση και ο αποδέκτης μεταβαίνει στο κράτος μέλος εγκατάστασης του παρόχου προκειμένου να δεχθεί τις υπηρεσίες.

(109) Σε περίπτωση μετακίνησης του παρόχου σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος μέλος εγκατάστασης, θα πρέπει να προβλέπεται αμοιβαία συνδρομή μεταξύ των δύο αυτών κρατών μελών, βάσει της οποίας το πρώτο κράτος μέλος θα έχει τη δυνατότητα να προβαίνει σε ελέγχους, επιθεωρήσεις και έρευνες έπειτα από αίτηση του κράτους μέλους εγκατάστασης ή να προβαίνει, με δική του πρωτοβουλία, σε τέτοιους ελέγχους, αν πρόκειται αποκλειστικά για τον έλεγχο πραγματικών περιστατικών.

(110) Τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να παρακάμπτουν τους κανόνες της παρούσας οδηγίας, συμπεριλαμβανομένης της διάταξης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, μέσω της διενέργειας ελέγχων, επιθεωρήσεων ή ερευνών που εισάγουν διακρίσεις ή είναι δυσανάλογες.

(111) Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας οι οποίες αφορούν την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με την εντιμότητα των παρόχων δεν θίγουν πρωτοβουλίες στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ιδίως όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ αρχών επιβολής του νόμου μεταξύ κρατών μελών και τα ποινικά μητρώα.

(112) Η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών απαιτεί ένα λειτουργικό ηλεκτρονικό σύστημα πληροφόρησης, προκειμένου να μπορούν οι αρμόδιες αρχές να εντοπίζουν εύκολα τους αντίστοιχους συνομιλητές τους στα λοιπά κράτη μέλη και να επικοινωνούν μαζί τους αποτελεσματικά.

(113) Θα πρέπει να προβλεφθεί ότι τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, ενθαρρύνουν την εκπόνηση κωδίκων δεοντολογίας από τα ενδιαφερόμενα μέρη σε κοινοτικό επίπεδο, με σκοπό ιδίως την προαγωγή της ποιότητας των υπηρεσιών και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες του κάθε επαγγέλματος. Οι εν λόγω κώδικες δεοντολογίας θα πρέπει να σέβονται το κοινοτικό δίκαιο, και ιδίως το δίκαιο του ανταγωνισμού. Δεν θα πρέπει να αντίκεινται σε νομικούς δεσμευτικούς κανόνες των κρατών μελών περί επαγγελματικής δεοντολογίας και συμπεριφοράς.

(114) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενθαρρύνουν τον σχεδιασμό κωδίκων δεοντολογίας, ιδίως από επαγγελματικούς φορείς, οργανώσεις και ενώσεις σε κοινοτικό επίπεδο. Αυτοί οι κώδικες δεοντολογίας πρέπει να περιλαμβάνουν, όπως αρμόζει στον ειδικό χαρακτήρα κάθε επαγγέλματος, κανόνες για τις εμπορικές επικοινωνίες σχετικά με τα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα, και κανόνες επαγγελματικής δεοντολογίας και συμπεριφοράς των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελματιών, ιδίως για την κατοχύρωση της επαγγελματικής ανεξαρτησίας, της επαγγελματικής ακεραιότητας και του επαγγελματικού απορρήτου. Επιπλέον, στους εν λόγω κώδικες δεοντολογίας θα πρέπει να περιλαμβάνονται οι όροι άσκησης των δραστηριοτήτων κτηματομεσιτικών γραφείων. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν συνοδευτικά μέτρα για να ενθαρρύνουν επαγγελματικούς φορείς, οργανώσεις και ενώσεις να υλοποιούν σε εθνικό επίπεδο τους κώδικες δεοντολογίας που έχουν εγκριθεί σε κοινοτικό επίπεδο.

(115) Οι κώδικες δεοντολογίας που καταρτίζονται σε κοινοτικό επίπεδο προορίζονται για τον καθορισμό ελάχιστων δεοντολογικών προτύπων και συμπληρώνουν τις εκ του νόμου απαιτήσεις των κρατών μελών. Δεν εμποδίζουν τα κράτη μέλη, σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, να λαμβάνουν αυστηρότερα νομοθετικά μέτρα ούτε τους εθνικούς επαγγελματικούς συλλόγους να προβλέπουν ευρύτερη προστασία στους εθνικούς κώδικες δεοντολογίας.

(116) Δεδομένου ότι οι στόχοι της παρούσας οδηγίας, ήτοι η εξάλειψη των εμποδίων που παρακωλύουν την ελευθερία εγκατάστασης των παρόχων υπηρεσιών στα κράτη μέλη και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών, δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύναται συνεπώς, λόγω της διάστασης της δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο, η Κοινότητα μπορεί να λάβει μέτρα, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, όπως αυτή διατυπώνεται στο άρθρο 5 της συνθήκης. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, όπως διατυπώνεται στο ίδιο άρθρο, η παρούσα οδηγία δεν υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη των στόχων αυτών.

(117) Τα μέτρα που απαιτούνται για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να θεσπιστούν σύμφωνα με την απόφαση 1999/468/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, για τον καθορισμό των όρων άσκησης των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στην Επιτροπή [21].

(118) Σύμφωνα με την παράγραφο 34 της διοργανικής συμφωνίας για τη βελτίωση της νομοθεσίας [22], τα κράτη μέλη παροτρύνονται να καταρτίζουν, προς ιδία χρήση, και προς όφελος της Κοινότητας, τους δικούς τους πίνακες, οι οποίοι αποτυπώνουν, στο μέτρο του δυνατού, την αντιστοιχία των οδηγιών με τα μέτρα μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο και να τους δημοσιοποιούν, ΕΞΕΛΩΣΑΝ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΔΗΓΙΑ: ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1 Αντικείμενο

1. Η παρούσα οδηγία θεσπίζει τις γενικές διατάξεις που διευκολύνουν την άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης των παρόχων υπηρεσιών και την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, διατηρώντας ταυτόχρονα υψηλό ποιοτικό επίπεδο υπηρεσιών.

2. Η παρούσα οδηγία δεν αφορά την ελευθέρωση των υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος που επιφυλάσσονται αποκλειστικά σε δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς ούτε την ιδιωτικοποίηση δημόσιων φορέων παροχής υπηρεσιών.

3. Η παρούσα οδηγία δεν αφορά την κατάργηση μονοπωλίων παροχής υπηρεσιών ούτε τις ενισχύσεις τις οποίες χορηγούν τα κράτη μέλη και οι οποίες διέπονται από τους κοινοτικούς κανόνες περί ανταγωνισμού.

Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ελευθερία των κρατών μελών να ορίζουν, σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, ποιες υπηρεσίες θεωρούν γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, πώς θα πρέπει να οργανώνονται και να χρηματοδοτούνται οι εν λόγω υπηρεσίες, τηρουμένων των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων, και σε ποιες ειδικές υποχρεώσεις θα πρέπει να υπόκεινται.

4. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που λαμβάνονται σε κοινοτικό ή εθνικό επίπεδο, σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, με σκοπό την προστασία ή την προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας ή του πλουραλισμού των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

5. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τους κανόνες ποινικού δικαίου των κρατών μελών. Ωστόσο, τα κράτη μέλη δεν επιτρέπεται να περιορίζουν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών εφαρμόζοντας διατάξεις ποινικού δικαίου οι οποίες ρυθμίζουν ειδικά ή επηρεάζουν την πρόσβαση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών ή την άσκησή τους, κατά παρέκκλιση των κανόνων της παρούσας οδηγίας.

6. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει το εργατικό δίκαιο, ήτοι οποιαδήποτε νομική ή συμβατική διάταξη περί όρων απασχολήσεως ή όρων εργασίας, περιλαμβανομένης της υγείας και της ασφάλειας κατά την εργασία, και περί των σχέσεων μεταξύ εργοδωτών και εργαζομένων, την οποία εφαρμόζουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο που σέβεται το κοινοτικό δίκαιο. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει επίσης την νομοθεσία των κρατών μελών στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης.

7. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αναγνωρίζονται στα κράτη μέλη και στο κοινοτικό δίκαιο. Ωσαύτως δεν θίγει το δικαίωμα διαπραγμάτευσης, σύναψης και εφαρμογής συλλογικών συμβάσεων και το δικαίωμα εργατικών κινητοποιήσεων σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο και τις εθνικές πρακτικές που σέβονται το κοινοτικό δίκαιο.

Άρθρο 2 Πεδίο εφαρμογής

1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στις υπηρεσίες παρόχων εγκατεστημένων σε κράτος μέλος.

2. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις ακόλουθες δραστηριότητες:

α) στις μη οικονομικές υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος·

β) στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, όπως αυτές που αφορούν τράπεζες, πιστώσεις, ασφαλίσεις και αντασφαλίσεις, επαγγελματικές ή προσωπικές συντάξεις, χρεόγραφα, επενδύσεις, ταμεία, πληρωμές, συμβουλές επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών που απαριθμούνται στο Παράρτημα I της οδηγίας 2006/48/EK·

γ) στις υπηρεσίες και τα δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών καθώς και στις συναφείς εγκαταστάσεις και υπηρεσίες όσον αφορά τα θέματα που ρυθμίζονται από τις οδηγίες 2002/19/EK, 2002/20/EK, 2002/21/EK, 2002/22/EK και 2002/58/EK·

δ) υπηρεσίες στον τομέα των μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των λιμενικών υπηρεσιών, που εμπίπτουν στο πεδίο του τίτλου V της συνθήκης·

ε) στις υπηρεσίες που παρέχονται από γραφεία εύρεσης προσωρινής εργασίας·

στ) στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, είτε παρέχονται μέσω εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης είτε όχι, και ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται και χρηματοδοτούνται οι εν λόγω υπηρεσίες σε εθνικό επίπεδο ή από το αν είναι δημόσιες ή ιδιωτικές·

ζ) στις οπτικοακουστικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των κινηματογραφικών υπηρεσιών, ανεξάρτητα από τον τρόπο παραγωγής, διανομής ή μετάδοσής τους, και στις ραδιοφωνικές εκπομπές·

η) στις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών τυχερών παιγνίων στα οποία ο παίκτης στοιχηματίζει νομισματική αξία, συμπεριλαμβανομένων των λαχειοφόρων αγορών, των τυχερών παιγνίων σε καζίνο και των συναλλαγών που αφορούν στοιχήματα·

θ) στις δραστηριότητες που συνδέονται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, όπως ορίζεται στο άρθρο 45 της συνθήκης·

ι) στις κοινωνικές υπηρεσίες που σχετίζονται με την κοινωνική στέγαση, την παιδική μέριμνα και τη στήριξη των οικογενειών και των ατόμων που έχουν μονίμως ή προσωρινώς ανάγκη, οι οποίες παρέχονται από το κράτος, από παρόχους για λογαριασμό του κράτους ή από φιλανθρωπικές οργανώσεις αναγνωρισμένες από το κράτος·

ια) στις ιδιωτικές υπηρεσίες ασφαλείας·

ιβ) στις υπηρεσίες των συμβολαιογράφων και των δικαστικών επιμελητών, που διορίζονται με επίσημη πράξη της Διοικήσεως.

3. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στον τομέα της φορολογίας.

Άρθρο 3 Σχέση με άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου

1. Αν οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας έρχονται σε σύγκρουση με διάταξη άλλης κοινοτικής πράξης που ρυθμίζει τις ειδικές πτυχές της πρόσβασης και της άσκησης δραστηριότητας παροχής υπηρεσίας σε ειδικούς τομείς ή ειδικά επαγγέλματα, η διάταξη της άλλης κοινοτικής πράξης υπερισχύει και εφαρμόζεται σ' αυτούς τους ειδικούς τομείς ή τα ειδικά επαγγέλματα. Στις εν λόγω πράξεις συμπεριλαμβάνονται:

α) η οδηγία 96/71/EK·

β) ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71·

γ) η οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 3ης Οκτωβρίου 1989, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων [23]·

δ) η οδηγία 2005/36/ΕΚ.

2. Η παρούσα οδηγία δεν αφορά τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, και ιδίως τους κανόνες που διέπουν το δίκαιο που εφαρμόζεται στις συμβατικές και εξωσυμβατικές ενοχές, συμπεριλαμβανομένων όσων εξασφαλίζουν ότι οι καταναλωτές επωφελούνται από την προστασία που τους παρέχουν οι κανόνες περί προστασίας των καταναλωτών που προβλέπονται στη νομοθεσία περί καταναλωτών που ισχύει στο δικό τους κράτος μέλος.

3. Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας τηρώντας τους κανόνες της συνθήκης που διέπουν το δικαίωμα εγκατάστασης και την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών.

Άρθρο 4 Ορισμοί

Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας:

1. ως "υπηρεσία" νοείται κάθε μη μισθωτή οικονομική δραστηριότητα, που παρέχεται κατά κανόνα έναντι αμοιβής, κατά το άρθρο 50 της συνθήκης·

2. ως "πάροχος υπηρεσιών" νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους ή κάθε νομικό πρόσωπο, κατά το άρθρο 48 της συνθήκης, εγκατεστημένο σε κράτος μέλος, τα οποία προσφέρουν ή παρέχουν μια υπηρεσία·

3. ως "αποδέκτης" νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους ή που επωφελείται από δικαιώματα που του παρέχονται από κοινοτικές πράξεις ή κάθε νομικό πρόσωπο, κατά το άρθρο 48 της συνθήκης, εγκατεστημένο σε κράτος μέλος, τα οποία χρησιμοποιούν ή επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν μια υπηρεσία για επαγγελματικούς ή άλλους σκοπούς·

4. ως "κράτος μέλος εγκατάστασης" νοείται το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου είναι εγκατεστημένος ο πάροχος της υπηρεσίας·

5. ως "εγκατάσταση" νοείται η πραγματική άσκηση οικονομικής δραστηριότητας, κατά το άρθρο 43 της συνθήκης, από τον πάροχο για αόριστο χρονικό διάστημα και με τη δημιουργία σταθερής εγκατάστασης, από την οποία διεξάγεται όντως η επιχειρηματική δραστηριότητα της παροχής υπηρεσιών·

6. ως "σύστημα χορήγησης άδειας" νοείται κάθε διαδικασία που υποχρεώνει τον πάροχο ή τον αποδέκτη της υπηρεσίας να υποβάλει αίτηση στην αρμόδια αρχή για την έκδοση επίσημης ή σιωπηρής απόφασης σχετικά με την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή με την άσκησή της·

7. ως "απαίτηση" νοείται κάθε υποχρέωση, απαγόρευση, προϋπόθεση ή όριο που προβλέπεται στις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις των κρατών μελών ή προκύπτει από τη νομολογία, τη διοικητική πρακτική, τους κανόνες επαγγελματικών συλλόγων ή τους συλλογικούς κανόνες επαγγελματικών ενώσεων ή οργανώσεων που εγκρίνονται στο πλαίσιο της άσκησης της νομικής αυτονομίας τους· οι κανόνες που προβλέπονται σε συλλογικές συμβάσεις οι οποίες αποτελούν προϊόν διαπραγματεύσεως μεταξύ των κοινωνικών εταίρων δεν θεωρούνται απαιτήσεις κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας·

8. ως "επιτακτικοί λόγοι δημόσιου συμφέροντος" νοούνται οι λόγοι που αναγνωρίζονται ως τέτοιοι στη νομολογία του Δικαστηρίου, συμπεριλαμβανομένων των ακόλουθων λόγων: δημόσια τάξη· δημόσια ασφάλεια· δημόσια υγεία· προστασία της χρηματοοικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων· προστασία των καταναλωτών, των αποδεκτών υπηρεσιών και των εργαζομένων· δικαιοσύνη των εμπορικών συναλλαγών· καταπολέμηση της απάτης· προστασία του περιβάλλοντος, περιλαμβανομένου του αστικού περιβάλλοντος· υγεία των ζώων· διανοητική ιδιοκτησία· διατήρηση της

εθνικής ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς· στόχοι κοινωνικής πολιτικής και στόχοι πολιτιστικής πολιτικής·

9. ως "αρμόδια αρχή" νοείται κάθε όργανο ή φορέας που είναι υπεύθυνος σε ένα κράτος μέλος για τον έλεγχο ή τη ρύθμιση δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται κυρίως οι διοικητικές αρχές, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων που ενεργούν με την ιδιότητα αυτή, οι επαγγελματικοί σύλλογοι και οι επαγγελματικές ενώσεις ή οργανώσεις, οι οποίες, στο πλαίσιο της νομικής αυτονομίας τους, ρυθμίζουν με συλλογικό τρόπο την πρόσβαση στις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών ή την άσκησή τους·

10. ως "κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία" νοείται το κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία από πάροχο υπηρεσιών εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος·

11. ως "νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα" νοείται δραστηριότητα ή σύνολο επαγγελματικών δραστηριοτήτων, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α), της οδηγίας 2005/36/ΕΚ·

12. ως "εμπορική επικοινωνία" νοείται κάθε μορφή επικοινωνίας για την έμμεση ή άμεση προώθηση προϊόντων, υπηρεσιών ή της εικόνας επιχειρήσεων, οργανισμών ή προσώπων που ασκούν εμπορική, βιομηχανική ή βιοτεχνική δραστηριότητα ή ασκούν ένα νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα. Δεν συνιστούν από μόνες τους εμπορικές επικοινωνίες·

α) οι πληροφορίες που επιτρέπουν την άμεση πρόσβαση στη δραστηριότητα της επιχείρησης, του οργανισμού ή του προσώπου, ιδίως ένα όνομα τομέα ή μια διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου·

β) οι επικοινωνίες σχετικά με προϊόντα, με υπηρεσίες ή με την εικόνα της επιχείρησης, του οργανισμού ή του προσώπου, οι οποίες δημιουργούνται ανεξάρτητα, ιδίως όταν παρέχονται χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΗ

Άρθρο 5 Απλούστευση των διαδικασιών

1. Τα κράτη μέλη εξετάζουν τις διαδικασίες και τις διατυπώσεις που ισχύουν για την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών και για την άσκησή της. Όταν οι διαδικασίες και οι διατυπώσεις που εξετάζονται στο πλαίσιο της παρούσας παραγράφου δεν είναι αρκούντως απλές, τα κράτη μέλη τις απλουστεύουν.

2. Η Επιτροπή μπορεί να καθιερώνει εναρμονισμένα έντυπα σε κοινοτικό επίπεδο σύμφωνα με τη διαδικασία που ορίζεται στο άρθρο 40, παράγραφος 2. Τα έντυπα αυτά είναι ισοδύναμα με τα πιστοποιητικά, τις βεβαιώσεις ή οποιαδήποτε άλλα έγγραφα ζητούνται από τους παρόχους υπηρεσιών.

3. Σε περίπτωση που ζητούν από τους παρόχους ή τους αποδέκτες υπηρεσιών την προσκόμιση πιστοποιητικού, βεβαίωσης ή άλλου εγγράφου που να αποδεικνύει την τήρηση απαίτησης, τα κράτη μέλη αποδέχονται κάθε έγγραφο από άλλο κράτος μέλος με ισοδύναμη λειτουργία ή το οποίο αποδεικνύει ότι η εν λόγω απαίτηση έχει τηρηθεί. Μπορούν να μην επιβάλλουν την προσκόμιση πρωτοτύπων, επικυρωμένων αντιγράφων ή επικυρωμένων μεταφράσεων εγγράφων από άλλα κράτη μέλη, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται από άλλες κοινοτικές νομοθετικές πράξεις ή από τις εξαιρέσεις που δικαιολογούνται από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, συμπεριλαμβανομένης της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

Το πρώτο εδάφιο δεν επηρεάζει το δικαίωμα των κρατών μελών να απαιτούν μη επικυρωμένες μεταφράσεις εγγράφων σε μία από τις επίσημες γλώσσες τους.

4. Η παράγραφος 3 δεν εφαρμόζεται στα έγγραφα του άρθρου 7 παράγραφος 2, και του άρθρου 50 της οδηγίας 2005/36/ΕΚ, στο άρθρο 45 παράγραφος 3 και στα άρθρα 46, 49 και 50 της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών [24], στο άρθρο 3 παράγραφος 2 της οδηγίας 98/5/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος [25], στην πρώτη οδηγία 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 1968, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιρειών, κατά την έννοια του άρθρου 58 παράγραφος 2 της συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες [26], και στην ενδέκατη οδηγία 89/666/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, σχετικά με τη δημοσιότητα των υποκαταστημάτων που έχουν συσταθεί σε ένα κράτος μέλος από ορισμένες μορφές εταιρειών που διέπονται από το δίκαιο άλλου κράτους [27].

Άρθρο 6 Ενιαία κέντρα εξυπηρέτησης

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών να μπορούν να διεκπεραιώσουν, μέσω ενός κέντρου ενιαίας επαφής, τις ακόλουθες διαδικασίες και διατυπώσεις·

α) το σύνολο των διαδικασιών και διατυπώσεων που είναι απαραίτητες για την πρόσβαση στις αντίστοιχες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και ιδίως όλες τις αναγκαίες δηλώσεις, κοινοποιήσεις ή αιτήσεις για χορήγηση άδειας από τις αρμόδιες αρχές, περιλαμβανομένων των αιτήσεων για την καταχώριση σε μητρώα και βάσεις δεδομένων ή την εγγραφή σε επαγγελματικούς φορείς και συλλόγους·

β) τις αιτήσεις για χορήγηση άδειας για την άσκηση των εν λόγω δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών.

2. Η δημιουργία των κέντρων ενιαίας εξυπηρέτησης τελεί υπό την επιφύλαξη της κατανομής αρμοδιοτήτων και εξουσιών μεταξύ των διαφόρων αρχών εντός των εθνικών συστημάτων.

Άρθρο 7 Δικαίωμα ενημέρωσης

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι ακόλουθες πληροφορίες διατίθενται στους παρόχους και στους αποδέκτες υπηρεσιών μέσω των ενιαίων κέντρων εξυπηρέτησης:

α) απαιτήσεις όσον αφορά τους παρόχους υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένοι στο έδαφός τους και ιδίως εκείνες που αφορούν διαδικασίες και διατυπώσεις που πρέπει να ολοκληρωθούν για την πρόσβαση στις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και την άσκησή τους·

β) τα στοιχεία επικοινωνίας των αρμόδιων αρχών για την άμεση επικοινωνία με τις αρχές αυτές, περιλαμβανομένων των στοιχείων των αρχών που είναι αρμόδιες για θέματα άσκησης δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών·

γ) τα μέσα και τις προϋποθέσεις πρόσβασης σε δημόσια μητρώα και βάσεις δεδομένων που αφορούν τους παρόχους υπηρεσιών και τις υπηρεσίες·

δ) τα μέσα προσφυγής που είναι εν γένει διαθέσιμα σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ αρμόδιων αρχών και παρόχου ή αποδέκτη υπηρεσιών, ή μεταξύ παρόχου και αποδέκτη υπηρεσιών ή μεταξύ παρόχων υπηρεσιών·

ε) τα στοιχεία επικοινωνίας ενώσεων ή οργανώσεων, εκτός των αρμόδιων αρχών, από τις οποίες οι πάροχοι ή οι αποδέκτες υπηρεσιών μπορούν να λάβουν πρακτική βοήθεια.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι πάροχοι και οι αποδέκτες υπηρεσιών μπορούν να ζητήσουν τη βοήθεια των αρμόδιων αρχών που συνιστάται στην παροχή πληροφοριών σχετικά με τον συνήθη τρόπο ερμηνείας και εφαρμογής των απαιτήσεων της παραγράφου 1 στοιχείο α). Όπου ενδείκνυται, οι συμβουλές αυτές περιλαμβάνουν απλό βήμα-προς-βήμα οδηγό. Οι πληροφορίες παρέχονται σε απλή και κατανοητή γλώσσα.

3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι πληροφορίες και η βοήθεια των παραγράφων 1 και 2 παρέχονται με σαφή και μη διφορούμενο τρόπο, είναι προσβάσιμες εξ αποστάσεως και με ηλεκτρονικά μέσα και τηρούνται επίκαιρες.

4. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα ενιαία κέντρα εξυπηρέτησης και οι αρμόδιες αρχές απαντούν χωρίς καθυστέρηση σε αιτήσεις για παροχή πληροφοριών ή βοήθειας, κατά τις παραγράφους 1 και 2 και ενημερώνουν τους αιτούντες χωρίς καθυστέρηση εάν οι αιτήσεις τους εμπεριέχουν σφάλματα ή είναι αβάσιμες.

5. Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν συνοδευτικά μέτρα για να ενθαρρύνουν τα ενιαία κέντρα εξυπηρέτησης να καθιστούν τις πληροφορίες του παρόντος άρθρου διαθέσιμες και σε άλλες κοινοτικές γλώσσες. Η διάταξη αυτή δεν επηρεάζει τη νομοθεσία των κρατών μελών σχετικά με τη χρήση των γλωσσών.

6. Η υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να βοηθούν τους παρόχους και αποδέκτες υπηρεσιών δεν συνεπάγεται την εκ μέρους των εν λόγω αρχών παροχή νομικών συμβουλών σε μεμονωμένες υποθέσεις, αλλά αφορά μόνο τις γενικές πληροφορίες σχετικά με τον συνήθη τρόπο ερμηνείας ή εφαρμογής των εν λόγω απαιτήσεων.

Άρθρο 8 Ηλεκτρονική διεκπεραίωση διαδικασιών

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι όλες οι διαδικασίες και οι διατυπώσεις για την πρόσβαση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και για την άσκησή τους μπορούν να διεκπεραιωθούν εύκολα από απόσταση και με ηλεκτρονικά μέσα μέσω του οικείου ενιαίου κέντρου εξυπηρέτησης και στις αρμόδιες αρχές.

2. Η παράγραφος 1 δεν αφορά τις επιθεωρήσεις του τύπου παροχής της υπηρεσίας ή του εξοπλισμού που χρησιμοποιείται από τον πάροχο ή την υλική εξέταση των ικανοτήτων ή της προσωπικής ακεραιότητας του παρόχου ή του αρμόδιου προσωπικού του.

3. Η Επιτροπή θεσπίζει, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 40 παράγραφος 2, τους όρους εφαρμογής της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, με στόχο τη διευκόλυνση της λειτουργικότητας των συστημάτων πληροφοριών και τη χρήση διαδικασιών με ηλεκτρονικά μέσα μεταξύ των κρατών μελών, λαμβάνοντας υπόψη τα κοινά πρότυπα που εκπονούνται σε κοινοτικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΜΗΜΑ 1 Άδειες

Άρθρο 9 Συστήματα χορήγησης άδειας

1. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εξαρτούν την πρόσβαση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και την άσκησή τους από σύστημα χορήγησης άδειας, παρά μόνον εάν πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) το σύστημα χορήγησης άδειας δεν εισάγει διακρίσεις εις βάρος του παρόχου της υπηρεσίας·

β) η ανάγκη ύπαρξης συστήματος χορήγησης άδειας δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο δημόσιου συμφέροντος·

γ) ο επιδιωκόμενος στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί με λιγότερο περιοριστικό μέτρο, ιδίως επειδή οι εκ των υστέρων έλεγχοι θα λάμβαναν χώρα με πολύ μεγάλη καθυστέρηση για να είναι πραγματικά αποτελεσματικοί.

2. Στην έκθεση που προβλέπεται στο άρθρο 39 παράγραφος 1 στοιχείο α), τα κράτη μέλη προσδιορίζουν τα συστήματά τους για τη χορήγηση άδειας και τεκμηριώνουν τη συμβατότητά τους με την παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου.

3. Το παρόν τμήμα δεν εφαρμόζεται στις πτυχές των συστημάτων χορήγησης άδειας που διέπονται αμέσως ή εμμέσως από άλλες κοινοτικές πράξεις.

Άρθρο 10 Προϋποθέσεις για τη χορήγηση άδειας

1. Τα συστήματα χορήγησης άδειας βασίζονται σε κριτήρια τα οποία δεν επιτρέπουν στις αρμόδιες αρχές να ασκούν την εξουσία τους αυθαίρετα.

2. Τα κριτήρια της παραγράφου 1: α) δεν εισάγουν διακρίσεις· β) δικαιολογούνται από επιτακτικό λόγο δημόσιου συμφέροντος· γ) είναι αναλογικά προς τον προαναφερόμενο στόχο δημόσιου συμφέροντος·

δ) είναι σαφή και δεν επιδέχονται αμφισβήτηση· ε) είναι αντικειμενικά· στ) έχουν δημοσιοποιηθεί εκ των προτέρων· ζ) είναι διαφανή και προσβάσιμα.

3. Οι προϋποθέσεις χορήγησης άδειας για νέα εγκατάσταση δεν αλληλεπικαλύπτονται με απαιτήσεις και ελέγχους που είναι ισοδύναμοι, ή κατ' ουσία συγκρίσιμοι ως προς τον σκοπό τους, στους οποίους ήδη υπόκεινται οι πάροχοι των υπηρεσιών στο ίδιο ή σε άλλο κράτος μέλος. Τα σημεία επαφής που ορίζονται στο άρθρο 28 παράγραφος 2 και ο πάροχος των υπηρεσιών επικουρούν την αρμόδια αρχή παρέχοντας τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με αυτές τις απαιτήσεις.

4. Η άδεια επιτρέπει στους παρόχους υπηρεσιών πρόσβαση στη δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή τους επιτρέπει να την ασκήσουν σε όλη την εθνική επικράτεια, μεταξύ άλλων, με την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων, θυγατρικών εταιρειών ή γραφείων, εκτός εάν επιτακτικός λόγος δημόσιου συμφέροντος δικαιολογεί την έκδοση ιδιαίτερης άδειας για κάθε επιμέρους εγκατάσταση ή τον περιορισμό της άδειας σε ορισμένο τμήμα της επικράτειας.

5. Η άδεια χορηγείται από τη στιγμή που ολοκληρώνεται η δέουσα εξέταση των προϋποθέσεων χορήγησης άδειας και διαπιστώνεται ότι οι προϋποθέσεις αυτές πληρούνται.

6. Πλην των περιπτώσεων χορήγησης άδειας, κάθε απόφαση των αρμόδιων αρχών, συμπεριλαμβανομένης της άρνησης ή της ανάκλησης μιας άδειας, αιτιολογείται πλήρως και μπορεί να προσβληθεί ενώπιον των δικαστηρίων ή άλλων φορέων έννομης προστασίας.

7. Το παρόν άρθρο δεν θίγει την κατανομή των τοπικών ή περιφερειακών αρμοδιοτήτων των αρχών των κρατών μελών που εκδίδουν τις άδειες αυτές.

Άρθρο 11 Διάρκεια της άδειας

1. Η άδεια που χορηγείται στον πάροχο υπηρεσιών δεν έχει περιορισμένη διάρκεια, με εξαίρεση τις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) η άδεια ανανεώνεται αυτόματα ή εξαρτάται αποκλειστικά από τη διαρκή τήρηση των απαιτήσεων·

β) επιτακτικός λόγος δημόσιου συμφέροντος περιορίζει τον αριθμό των διαθέσιμων αδειών·

ή

γ) η περιορισμένη διάρκεια δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο δημόσιου συμφέροντος.

2. Η παράγραφος 1 δεν αφορά τη μέγιστη προθεσμία εντός της οποίας ο πάροχος των υπηρεσιών οφείλει να αρχίσει πραγματικά τη δραστηριότητά του μετά τη χορήγηση της άδειας.

3. Τα κράτη μέλη υποβάλλουν τον πάροχο υπηρεσιών στην υποχρέωση να ενημερώνει το οικείο ενιαίο κέντρο εξυπηρέτησης που προβλέπεται στο άρθρο 6 σχετικά με τις ακόλουθες αλλαγές:

α) την ίδρυση θυγατρικών των οποίων οι δραστηριότητες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του συστήματος χορήγησης άδειας·

β) αλλαγές της κατάστασής του που έχουν ως συνέπεια να μην πληρούνται πλέον οι προϋποθέσεις χορήγησης άδειας.

4. Το παρόν άρθρο δεν θίγει τη δυνατότητα των κρατών μελών να ανακαλούν τις άδειες, όταν παύσουν πλέον να ισχύουν οι προϋποθέσεις χορήγησης των αδειών.

Άρθρο 12 Επιλογή μεταξύ περισσότερων υποψηφίων

1. Σε περίπτωση που ο αριθμός των διαθέσιμων αδειών για συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι περιορισμένος, λόγω της σπανιότητας των διαθέσιμων φυσικών πόρων ή τεχνικών δυνατοτήτων, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν διαδικασία επιλογής μεταξύ των δυνητικών υποψηφίων, η οποία προβλέπει όλες τις εγγυήσεις αμεροληψίας και διαφάνειας, και ιδίως την κατάλληλη δημοσιοποίηση της έναρξης, της διεξαγωγής της και της ολοκλήρωσης της διαδικασίας.

2. Στις περιπτώσεις της παραγράφου 1, η άδεια χορηγείται για την ενδεδειγμένη περιορισμένη χρονική περίοδο και δεν μπορεί να ανανεώνεται αυτόματα ούτε να προβλέπει κάποιο άλλο πλεονέκτημα για τον πάροχο υπηρεσιών ή άδεια του οποίου μόλις έληξε ή για όσους έχουν ιδιαίτερους δεσμούς με αυτόν.

3. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου και των άρθρων 9 και 10, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν υπόψη, κατά τη θέσπιση των κανόνων για τη διαδικασία επιλογής, θέματα

δημόσιας υγείας, στόχους κοινωνικής πολιτικής, την υγεία και την ασφάλεια των μισθωτών ή των αυτοαπασχολούμενων, την προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και άλλους επιτακτικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος, σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο.

Άρθρο 13

Διαδικασίες για τη χορήγηση άδειας

1. Οι διαδικασίες και οι διατυπώσεις χορήγησης άδειας είναι σαφείς, δημοσιοποιούνται εκ των προτέρων και παρέχουν στους αιτούντες την εγγύηση ότι οι αιτήσεις τους θα εξεταστούν αντικειμενικά και αδέκαστα.

2. Οι διαδικασίες και οι διατυπώσεις χορήγησης άδειας δεν αποτρέπουν ούτε περιπλέκουν και καθυστερούν αδικαιολόγητα την παροχή της υπηρεσίας. Είναι εύκολα προσβάσιμες, τα δε τέλη που ενδέχεται να βαρύνουν τους αιτούντες είναι εύλογα και ανάλογα του κόστους των διαδικασιών χορήγησης άδειας και δεν υπερβαίνουν το κόστος των διαδικασιών αυτών.

3. Οι διαδικασίες και οι διατυπώσεις χορήγησης άδειας παρέχουν στους αιτούντες την εγγύηση ότι οι αιτήσεις τους θα εξεταστούν χωρίς καθυστέρηση και, σε κάθε περίπτωση, εντός εύλογης προθεσμίας που καθορίζεται και δημοσιοποιείται εκ των προτέρων. Η προθεσμία αρχίζει από τη χρονική στιγμή της υποβολής όλων των απαιτούμενων εγγράφων. Όταν δικαιολογείται από την πολυπλοκότητα του θέματος, η προθεσμία μπορεί να παραταθεί άπαξ, από την αρμόδια αρχή, για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Η παράταση και η διάρκεια της αιτιολογούνται δεόντως και κοινοποιούνται στον αιτούντα πριν την εκπνοή της αρχικής προθεσμίας.

4. Εάν δεν υπάρξει απάντηση εντός της προθεσμίας που προβλέπεται ή παρατείνεται σύμφωνα με την παράγραφο 3, η άδεια θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί. Ωστόσο, μπορεί να προβλεφθεί διαφορετικό καθεστώς, όταν αυτό δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο δημόσιου συμφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των θεμιτών συμφερόντων τρίτων.

5. Για κάθε αίτηση χορήγησης άδειας αποστέλλεται το ταχύτερο βεβαίωση παραλαβής. Στη βεβαίωση παραλαβής πρέπει να μνημονεύεται: α) η προθεσμία απάντησης της παραγράφου 3· β) τα μέσα έννομης προστασίας· γ) κατά περίπτωση, δήλωση ότι, σε περίπτωση μη απάντησης εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας, η άδεια θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί.

6. Εάν η αίτηση είναι ελλιπής, ο αιτών ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση σχετικά με την ανάγκη υποβολής συμπληρωματικών εγγράφων καθώς και σχετικά με τις πιθανές επιπτώσεις στην εύλογη προθεσμία διεκπεραίωσης της παραγράφου 3.

7. Εάν μια αίτηση απορριφθεί λόγω μη τήρησης των απαιτούμενων διαδικασιών ή διατυπώσεων, ο αιτών ενημερώνεται το ταχύτερο για την απόρριψη.

ΤΜΗΜΑ 2 Απαιτήσεις που απαγορεύονται ή υποκείνται σε αξιολογηση

Άρθρο 14 Απαιτήσεις που απαγορεύονται

Τα κράτη μέλη δεν εξαρτούν την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή την άσκησή της στο έδαφός τους από τις ακόλουθες απαιτήσεις:

1. απαιτήσεις που εισάγουν διακρίσεις και βασίζονται άμεσα ή έμμεσα στην ιθαγένεια ή, όσον αφορά τις επιχειρήσεις, στον τόπο της έδρας τους και ιδίως: α) απαιτήσεις όσον αφορά την ιθαγένεια του παρόχου της υπηρεσίας, του προσωπικού του, των προσώπων που κατέχουν εταιρικές μερίδες ή των μελών των διοικητικών και εποπτικών φορέων των παρόχων υπηρεσιών· β) την απαίτηση ότι ο πάροχος των υπηρεσιών, το προσωπικό του, τα πρόσωπα που κατέχουν εταιρικές μερίδες ή τα μέλη των διοικητικών και εποπτικών φορέων του παρόχου πρέπει να κατοικούν εντός της επικράτειας·

2. την απαγόρευση εγκατάστασης σε περισσότερα κράτη μέλη ή εγγραφής σε μητρώα ή σε επαγγελματικούς φορείς ή συλλόγους σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη·

3. περιορισμούς στην ελευθερία επιλογής του παρόχου όσον αφορά την κύρια ή τη δευτερεύουσα εγκατάσταση και ιδίως την απαίτηση ότι ο πάροχος των υπηρεσιών πρέπει να έχει την κύρια εγκατάστασή του στο έδαφος της χώρας, ή τον περιορισμό της ελευθερίας του παρόχου να επιλέγει τη μορφή της εγκατάστασης, π.χ. πρακτορείο, υποκατάστημα ή θυγατρική εταιρεία·

4. προϋποθέσεις αμοιβαιότητας με το κράτος μέλος στο οποίο είναι ήδη εγκατεστημένος ο πάροχος, με εξαίρεση εκείνες που προβλέπονται από τις κοινοτικές πράξεις που έχουν εκδοθεί στον τομέα της ενέργειας·

5. την εφαρμογή κατά περίπτωση οικονομικής δοκιμής, η οποία εξαρτά τη χορήγηση άδειας από την αποδεδειγμένη ύπαρξη οικονομικής ανάγκης ή ζήτησης στην αγορά, αξιολογεί τον πιθανό ή πραγματικό οικονομικό αντίκτυπο της δραστηριότητας ή αξιολογεί κατά πόσον η δραστηριότητα είναι κατάλληλη για τους στόχους που θέτουν τα προγράμματα οικονομικού σχεδιασμού της αρμόδιας αρχής· η απαγόρευση αυτή δεν αφορά απαιτήσεις προγραμματισμού οι οποίες δεν επιδιώκουν οικονομικούς στόχους, αλλά εξυπηρετούν επιτακτικούς λόγους που συνδέονται με το δημόσιο συμφέρον·

6. την άμεση ή έμμεση ανάμειξη ανταγωνιστικών φορέων, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής τους σε συμβουλευτικά όργανα, στη χορήγηση της άδειας ή στη λήψη άλλων αποφάσεων των αρμόδιων αρχών, εξαιρουμένων των επαγγελματικών συλλόγων, των επαγγελματικών οργανώσεων ή ενώσεων που

ενεργούν ως αρμόδια αρχή· η απαγόρευση αυτή δεν αφορά τη διαβούλευση με όργανα όπως τα εμπορικά επιμελητήρια ή οι κοινωνικοί εταίροι, για διάφορα θέματα πλην των μεμονωμένων αιτήσεων χορήγησης άδειας, ούτε τη διαβούλευση με το κοινό·

7. την υποχρέωση για σύσταση ή συμμετοχή σε χρηματοοικονομική εγγύηση ή για σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης με πάροχο υπηρεσιών ή με οργανισμό που είναι εγκατεστημένος στο έδαφός τους. Αυτό δεν θίγει τη δυνατότητα των κρατών μελών να απαιτούν ασφάλιση ή χρηματοοικονομικές εγγυήσεις ούτε θίγει απαιτήσεις σχετικές με τη συμμετοχή σε συλλογικό ταμείο αποζημιώσεων, φερ' ειπείν για μέλη επαγγελματικών φορέων ή οργανώσεων·

8. την υποχρέωση προεγγραφής σε μητρώα που τηρούνται εντός του εδάφους τους για ορισμένο χρονικό διάστημα ή προηγούμενης άσκησης της δραστηριότητας για ορισμένη χρονική περίοδο εντός της επικράτειάς τους.

Άρθρο 15 Απαιτήσεις που πρέπει να αξιολογηθούν

1. Τα κράτη μέλη εξετάζουν κατά πόσον τα νομικά τους συστήματα προβλέπουν απαιτήσεις όπως εκείνες που αναφέρονται στην παράγραφο 2 και εξασφαλίζουν ότι οι απαιτήσεις αυτές είναι συμβατές με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 3. Τα κράτη μέλη προσαρμόζουν τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις τους ώστε να είναι συμβατές με τις εν λόγω προϋποθέσεις.

2. Τα κράτη μέλη εξετάζουν κατά πόσον τα νομικά τους συστήματα εξαρτούν την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή την άσκησή της από την τήρηση των ακόλουθων απαιτήσεων που δεν εισάγουν διακρίσεις:

α) ποσοτικούς ή εδαφικούς περιορισμούς, ιδίως υπό τη μορφή ορίων που καθορίζονται ανάλογα με τον πληθυσμό ή μιας ελάχιστης γεωγραφικής απόστασης μεταξύ παρόχων υπηρεσιών·

β) απαίτηση που υποχρεώνει τον πάροχο υπηρεσιών να έχει συγκεκριμένη νομική μορφή·

γ) απαιτήσεις όσον αφορά την κατοχή του κεφαλαίου εταιρείας·

δ) απαιτήσεις, εκτός εκείνων που αφορούν τα ζητήματα που διέπει η οδηγία 2005/36/EK ή όσων προβλέπονται από άλλες κοινοτικές νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες περιορίζουν την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών σε συγκεκριμένους παρόχους υπηρεσιών λόγω της ειδικής φύσης της δραστηριότητας·

ε) απαγόρευση δημιουργίας περισσότερων από μίας εγκατάστασης στην επικράτεια του ίδιου κράτους·

στ) απαιτήσεις για ελάχιστο αριθμό απασχολούμενων·

ζ) υποχρεωτικές ελάχιστες ή/και ανώτερες τιμές, με τις οποίες οφείλει να συμμορφώνεται ο πάροχος·

η) απαίτηση που επιβάλλεται σε παρόχους να προσφέρουν, μαζί με τη δική τους υπηρεσία, άλλες συγκεκριμένες υπηρεσίες.

3. Τα κράτη μέλη ελέγχουν εάν οι απαιτήσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 2 πληρούν τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) μη εισαγωγή διακρίσεων: οι απαιτήσεις δεν πρέπει να εισάγουν άμεσα ή έμμεσα διακρίσεις ανάλογα με την ιθαγένεια ή, όσον αφορά τις επιχειρήσεις, ανάλογα με την έδρα τους·

β) αναγκαιότητα: οι απαιτήσεις πρέπει να δικαιολογούνται από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος·

γ) αναλογικότητα: οι απαιτήσεις πρέπει να είναι κατάλληλες για να εξασφαλίσουν την υλοποίηση του επιδιωκόμενου στόχου και να μην υπερβαίνουν το όριο που είναι απαραίτητο για την επίτευξη του στόχου, το ίδιο δε αποτέλεσμα να μην μπορεί να επιτευχθεί με άλλα λιγότερο περιοριστικά μέτρα.

4. Οι παράγραφοι 1, 2 και 3 εφαρμόζονται στη νομοθεσία που διέπει τον τομέα των υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, μόνο κατά το μέτρο που η εφαρμογή των εν λόγω παραγράφων δεν παρακαλύει, νομικά ή στην πράξη, την εκτέλεση της συγκεκριμένης αποστολής που τους έχει ανατεθεί.

5. Στην έκθεση αμοιβαίας αξιολόγησης που προβλέπεται στο άρθρο 39, παράγραφος 1, τα κράτη μέλη προσδιορίζουν:

α) τις απαιτήσεις τις οποίες προτίθενται να διατηρήσουν και τους λόγους για τους οποίους κρίνουν ότι συμμορφώνονται με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στην παράγραφο 3·

β) τις απαιτήσεις που καταργήθηκαν ή που κατεστάθησαν λιγότερο αυστηρές.

6. Από τις 28 Δεκεμβρίου 2006 τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εισάγουν καμία νέα απαίτηση των ειδών που απαριθμούνται στην παράγραφο 2 παρά μόνο σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 3.

7. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν στην Επιτροπή τις νέες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που προβλέπουν οι απαιτήσεις της παραγράφου 6 καθώς και τις σχετικές αιτιολογήσεις. Η Επιτροπή γνωστοποιεί τις εν λόγω διατάξεις στα άλλα κράτη μέλη. Η κοινοποίηση αυτή δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίσουν τις εν λόγω διατάξεις.

Εντός τριών μηνών από την ημερομηνία παραλαβής της κοινοποίησης η Επιτροπή εξετάζει κατά πόσο οι νέες αυτές διατάξεις είναι συμβατές με το κοινοτικό δίκαιο και, κατά περίπτωση, εκδίδει απόφαση με την οποία ζητεί από το οικείο κράτος μέλος να μην τις θεσπίσει ή να τις καταργήσει.

Η κοινοποίηση εθνικού νομοσχεδίου σύμφωνα με την οδηγία 98/34/EK πληροί, ταυτόχρονα, την υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπεται στην παρούσα οδηγία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΜΗΜΑ 1 Ελευθερη παροχη υπηρεσιων και συναφεις παρεκκλισεις

Άρθρο 16 Ελευθερη παροχή υπηρεσιών

1. Τα κράτη μέλη σέβονται το δικαίωμα των παρόχων υπηρεσιών να παρέχουν υπηρεσίες σε κράτος μέλος διαφορετικό από αυτό στο οποίο εδρεύουν.

Το κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία εξασφαλίζει την ελεύθερη πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών και την ελεύθερη άσκησή της στο έδαφός του.

Τα κράτη μέλη δεν εξαρτούν την πρόσβαση σε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή την άσκησή της στο έδαφός τους από απαιτήσεις που δεν τηρούν τις ακόλουθες αρχές:

α) μη εισαγωγή διακρίσεων: οι απαιτήσεις δεν πρέπει να εισάγουν, άμεσα ή έμμεσα, διακρίσεις ανάλογα με την ιθαγένεια ή, όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα, ανάλογα με το κράτος μέλος στο οποίο εδρεύουν·

β) αναγκαιότητα: οι απαιτήσεις πρέπει να δικαιολογούνται για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας ή προστασίας του περιβάλλοντος·

γ) αναλογικότητα: οι απαιτήσεις πρέπει να είναι κατάλληλες για να εξασφαλίσουν την υλοποίηση του επιδιωκόμενου στόχου και να μην υπερβαίνουν το όριο που είναι απαραίτητο για την επίτευξη του στόχου.

2. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να περιορίζουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών σε πάροχο ο οποίος είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, επιβάλλοντας οποιαδήποτε από τις ακόλουθες απαιτήσεις:

α) την υποχρέωση για τον πάροχο να είναι εγκατεστημένος στο έδαφός τους·

β) την υποχρέωση για τον πάροχο να εξασφαλίζει άδεια από τις αρμόδιες αρχές, συμπεριλαμβανομένης της εγγραφής σε μητρώο ή σε επαγγελματικό φορέα ή σύλλογο που λειτουργεί στο έδαφός τους, εκτός από περιπτώσεις που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία ή σε άλλες πράξεις του κοινοτικού δικαίου·

γ) την απαγόρευση για τον πάροχο να αποκτήσει στο έδαφός τους υποδομή ορισμένης μορφής ή είδους, συμπεριλαμβανομένου γραφείου ή δικηγορικού γραφείου, που είναι απαραίτητη για την παροχή των υπηρεσιών του·

δ) την εφαρμογή ειδικού συμβατικού καθεστώτος μεταξύ παρόχου και αποδέκτη που εμποδίζει ή περιορίζει την παροχή υπηρεσιών από αυτοαπασχολούμενο·

ε) την υποχρέωση για τον πάροχο να διαθέτει συγκεκριμένο έγγραφο ταυτότητας για την άσκηση δραστηριότητας παροχής υπηρεσιών, το οποίο χορηγείται από τις αρμόδιες αρχές τους·

στ) απαιτήσεις οι οποίες θίγουν τη χρήση εξοπλισμού και υλικού που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της παροχής της υπηρεσίας, με εξαίρεση τις απαιτήσεις που είναι αναγκαίες για την υγεία και την ασφάλεια στο χώρο εργασίας·

ζ) περιορισμούς στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών που ορίζονται στο άρθρο 19.

3. Το κράτος μέλος στο οποίο μετακομίζει ο πάροχος υπηρεσιών δεν μπορεί να εμποδιστεί να επιβάλλει απαιτήσεις που αφορούν τη δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών και δικαιολογούνται για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας, δημόσιας υγείας ή προστασίας του περιβάλλοντος και σύμφωνα με την παράγραφο 1. Το εν λόγω κράτος μέλος δεν μπορεί επίσης να εμποδιστεί να εφαρμόσει, σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία, τους εγχώριους κανόνες του σχετικά με τις συνθήκες απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων όσων καθορίζονται σε συλλογικές συμβάσεις.

4. Έως τις 28 Δεκεμβρίου 2011, η Επιτροπή, ύστερα από διαβούλευση με τα κράτη μέλη και τους κοινωνικούς εταίρους σε κοινοτικό επίπεδο, υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του παρόντος άρθρου, στην οποία εξετάζεται η ανάγκη να προταθούν μέτρα εναρμόνισης σχετικά με τις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών που καλύπτει η παρούσα οδηγία.

Άρθρο 17 Συμπληρωματικές παρεκκλίσεις από την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών

Το άρθρο 16 δεν εφαρμόζεται:

1. σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος που παρέχονται σε άλλο κράτος μέλος, μεταξύ των οποίων:

α) ταχυδρομικές υπηρεσίες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 97/67/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς κοινοτικών ταχυδρομικών υπηρεσιών και τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών [28]·

β) στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, στις υπηρεσίες που καλύπτονται από την οδηγία 2003/54/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας [29]·

γ) στον τομέα του φυσικού αερίου, στις υπηρεσίες που καλύπτονται από την οδηγία 2003/55/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου [30]·

δ) στις υπηρεσίες διανομής και παροχής ύδατος και στις υπηρεσίες διαχείρισης λυμάτων·

ε) στις υπηρεσίες επεξεργασίας των αποβλήτων·

2. σε ζητήματα που διέπονται από την οδηγία 96/71/EK·

3. σε ζητήματα που διέπονται από την οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών [31]·

4. σε ζητήματα που διέπονται από την οδηγία 77/249/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1977, περί διευκολύνσεως της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους [32]

5. στη δραστηριότητα της δικαστικής είσπραξης οφειλών·

6. σε ζητήματα που διέπονται από τον τίτλο II της οδηγίας 2005/36/EK, περιλαμβανομένων των απαιτήσεων στα κράτη μέλη στα οποία παρέχεται η υπηρεσία, οι οποίες επιφυλάσσουν μια δραστηριότητα σε συγκεκριμένο επάγγελμα·

7. σε ζητήματα που καλύπτονται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71·

8. όσον αφορά τις διοικητικές διατυπώσεις σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και την κατοικία τους, σε ζητήματα που διέπονται από τις διατάξεις της οδηγίας 2004/38/EK, οι οποίες προβλέπουν τις διοικητικές διατυπώσεις ενώπιον των αρμοδίων αρχών του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία, που πρέπει να διεκπεραιώσουν οι δικαιούχοι·

9. όσον αφορά τους υπηκόους τρίτων χωρών που μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για λόγους παροχής υπηρεσιών, στη δυνατότητα κράτους μέλους να απαιτήσει θεώρηση ή άδεια παραμονής για υπηκόους τρίτων χωρών που δεν καλύπτονται από το καθεστώς αμοιβαίας αναγνώρισης που προβλέπεται στο άρθρο 21 της σύμβασης για την εφαρμογή της συμφωνίας Σένγκεν, της 14ης Ιουνίου 1985, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα [33] ή στη δυνατότητα να επιβάλλεται σε υπηκόους τρίτων χωρών η υποχρέωση να παρουσιάζονται στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους παροχής της υπηρεσίας κατά ή ύστερα από την είσοδό τους·

10. όσον αφορά αποστολές αποβλήτων, σε θέματα που καλύπτονται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 259/93 του Συμβουλίου, της 1ης Φεβρουαρίου 1993, σχετικά με την παρακολούθηση και τον έλεγχο των μεταφορών αποβλήτων στο εσωτερικό της Κοινότητας καθώς και κατά την είσοδο και έξοδο τους [34]·

11. στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, στα συγγενικά δικαιώματα, στα δικαιώματα ρυθμίζονται με την οδηγία 87/54/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1986, σχετικά με τη νομική προστασία των τοπογραφικών προϊόντων ημιαγωγών [35] και την οδηγία 96/9/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 1996, σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων [36] καθώς και στα δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας·

12. στις πράξεις για τις οποίες ο νόμος επιτάσσει την παρέμβαση συμβολαιογράφου·

13. σε ζητήματα που καλύπτονται από την οδηγία 2006/43/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 2006, για τον υποχρεωτικό έλεγχο των ετήσιων και των ενοποιημένων λογαριασμών [37]·

14. στην ταξινόμηση οχημάτων που έχουν αποκτηθεί με χρηματοδοτική μίσθωση σε άλλο κράτος μέλος·

15. σε διατάξεις για τις συμβατικές και τις εξωσυμβατικές ενοχές, περιλαμβανομένης της μορφής των συμβάσεων που διέπονται από τους κανόνες του διεθνούς ιδιωτικού δικαίου.

Άρθρο 18 Παρεκκλίσεις για μεμονωμένες περιπτώσεις

1. Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 16 και μόνο κατ' εξαίρεση, ένα κράτος μέλος μπορεί να λάβει μέτρα σχετικά με την ασφάλεια των υπηρεσιών κατά ενός παρόχου ο οποίος είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος.

2. Τα μέτρα της παραγράφου 1 μπορούν να ληφθούν μόνο εφόσον τηρηθεί η διαδικασία αμοιβαίας βοήθειας η οποία προβλέπεται στο άρθρο 35 και εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) οι εθνικές διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες λαμβάνεται το μέτρο δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο κοινοτικής εναρμόνισης στον τομέα που ορίζεται στην παράγραφο 1· β) το μέτρο είναι πιο προστατευτικό για τον αποδέκτη από εκείνο που θα λάμβανε το κράτος μέλος εγκατάστασης δυνάμει των εθνικών του διατάξεων· γ) το κράτος μέλος εγκατάστασης δεν έλαβε μέτρα ή έλαβε μέτρα ανεπαρκή σε σχέση με τα οριζόμενα στο άρθρο 35 παράγραφος 2· δ) το μέτρο είναι αναλογικό.

3. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν θίγουν τις διατάξεις που εγγυώνται την ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών ή επιτρέπουν παρεκκλίσεις από αυτήν και οι οποίες προβλέπονται από κοινοτικές πράξεις.

ΤΜΗΜΑ 2 Δικαιώματα των αποδεκτών των υπηρεσιών

Άρθρο 19 Περιορισμοί που απαγορεύονται

Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιβάλλουν στους αποδέκτες απαιτήσεις οι οποίες περιορίζουν τη χρήση μιας υπηρεσίας που παρέχεται από φορέα εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος, ιδίως τις ακόλουθες απαιτήσεις: α) την υποχρέωση εξασφάλισης άδειας από τις αρμόδιες αρχές ή την υποβολή δήλωσης σε αυτές· β) μεροληπτικά όρια στη χορήγηση οικονομικών ενισχύσεων, λόγω του γεγονότος ότι ο πάροχος είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος ή λόγω του τόπου παροχής της υπηρεσίας·

Άρθρο 20 Μη εισαγωγή διακρίσεων

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι ο αποδέκτης υπηρεσιών δεν υπόκειται σε απαιτήσεις που εισάγουν διακρίσεις λόγω της ιθαγένειας ή του τόπου κατοικίας του.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι γενικές προϋποθέσεις πρόσβασης σε μια υπηρεσία, που διατίθενται στο κοινό από τον πάροχο της υπηρεσίας, δεν εισάγουν διακρίσεις λόγω ιθαγένειας ή τύπου κατοικίας του αποδέκτη, χωρίς αυτό να θίγει τη δυνατότητα να προβλέπονται διαφορετικές προϋποθέσεις πρόσβασης οι οποίες δικαιολογούνται άμεσα με αντικειμενικά κριτήρια.

Άρθρο 21 Βοήθεια για τους αποδέκτες

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι αποδέκτες υπηρεσιών έχουν τη δυνατότητα να λάβουν, στο κράτος μέλος διαμονής τους, τις ακόλουθες πληροφορίες:

α) γενικές πληροφορίες για τις ισχύουσες απαιτήσεις στα υπόλοιπα κράτη μέλη σχετικά με την πρόσβαση στις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και με την άσκηση των εν λόγω δραστηριοτήτων, ιδίως όσες αφορούν την προστασία των καταναλωτών·

β) γενικές πληροφορίες για τα μέσα έννομης προστασίας που έχουν στη διάθεσή τους σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ παρόχου και αποδέκτη·

γ) τα στοιχεία επικοινωνίας των ενώσεων ή οργανισμών, περιλαμβανομένων των κέντρων ενημέρωσης του δικτύου των ευρωπαϊκών κέντρων καταναλωτών, όπου οι πάροχοι ή οι αποδέκτες υπηρεσιών μπορούν να λάβουν πρακτική βοήθεια.

Εάν χρειασθεί, οι συμβουλές από τις αρμόδιες αρχές περιλαμβάνουν έναν απλό βήμα-προς-βήμα οδηγό. Οι πληροφορίες και η βοήθεια παρέχονται με σαφή και μη επιδεχόμενο παρερμηνείας τρόπο, είναι εύκολα προσβάσιμες εξ αποστάσεως ακόμα και με ηλεκτρονικά μέσα και καθίστανται διαρκώς επίκαιρες.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να αναθέσουν το καθήκον της παραγράφου 1 στα ενιαία κέντρα εξυπηρέτησης ή σε οποιονδήποτε άλλο φορέα, όπως τα κέντρα ενημέρωσης του δικτύου των Ευρωπαϊκών Κέντρων Καταναλωτών, τις ενώσεις καταναλωτών ή τα Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφόρησης.

Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή τις ονομασίες και τα στοιχεία επικοινωνίας των οριζόμενων φορέων. Η Επιτροπή τα διαβιβάζει σε όλα τα κράτη μέλη.

3. Για την εκπλήρωση των απαιτήσεων που θεσπίζονται στις παραγράφους 1 και 2, ο φορέας στον οποίο προσφεύγει ο αποδέκτης υπηρεσιών απευθύνεται, εφόσον είναι αναγκαίο, στον σχετικό φορέα του οικείου κράτους μέλους. Ο φορέας αυτός οφείλει να γνωστοποιήσει τις πληροφορίες που του ζητούνται το συντομότερο δυνατό στον αιτούντα οργανισμό ο οποίος τις διαβιβάζει στον αποδέκτη. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι οργανισμοί αυτοί αλληλοβοηθούνται και καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να συνεργάζονται αποτελεσματικά μεταξύ τους. Σε συνεργασία με την Επιτροπή, τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις πρακτικές ρυθμίσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή της παραγράφου 1.

4. Η Επιτροπή θεσπίζει, με τη διαδικασία του άρθρου 40, παράγραφος 2, τα μέτρα εφαρμογής των παραγράφων 1, 2 και 3 του παρόντος άρθρου, διευκρινίζοντας τις τεχνικές λεπτομέρειες ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ οργανισμών από διαφορετικά κράτη μέλη και ιδίως τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων πληροφοριών, λαμβάνοντας υπόψη κοινά πρότυπα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Άρθρο 22 Πληροφορίες για τους παρόχους και τις υπηρεσίες τους

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών να θέτουν στη διάθεση του αποδέκτη τις ακόλουθες πληροφορίες: α) την επωνυμία, το νομικό καθεστώς και τη μορφή του παρόχου, τη γεωγραφική διεύθυνση στην οποία είναι εγκατεστημένος και τα στοιχεία εκείνα που επιτρέπουν την ταχεία και άμεση επικοινωνία του αποδέκτη με αυτόν, ενδεχομένως με ηλεκτρονικά μέσα·

β) όταν ο πάροχος υπηρεσιών είναι εγγεγραμμένος σε εμπορικό μητρώο ή σε άλλο παρεμφερές δημόσιο μητρώο, την ονομασία του μητρώου αυτού και τον αριθμό εγγραφής του παρόχου ή αντίστοιχα μέσα αναγνώρισης που περιλαμβάνονται σε αυτό το μητρώο· γ) όταν η δραστηριότητα υπόκειται σε σύστημα χορήγησης άδειας, τα στοιχεία της αρμόδιας αρχής ή του ενιαίου κέντρου εξυπηρέτησης·

δ) όταν ο πάροχος ασκεί δραστηριότητα η οποία υπόκειται σε ΦΠΑ, τον αριθμό αναγνώρισης που ορίζεται στο άρθρο 22, παράγραφος 1, της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών - Κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση [38]·

ε) σε ό,τι αφορά τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα, κάθε επαγγελματικό σύλλογο ή συναφή οργανισμό στον οποίο είναι εγγεγραμμένος ο πάροχος υπηρεσιών, τον επαγγελματικό τίτλο και το κράτος μέλος στο οποίο χορηγήθηκε·

στ) τους γενικούς όρους και τις γενικές ρήτρες που ενδεχομένως εφαρμόζει ο πάροχος·

ζ) την ύπαρξη τυχόν συμβατικών ρητρών που χρησιμοποιεί ο πάροχος σχετικά με το δίκαιο που διέπει τη σύμβαση ή/και τα αρμόδια δικαστήρια·

η) την ύπαρξη τυχόν εγγύησης μετά την πώληση, μη επιβαλλόμενη από το νόμο·

θ) την τιμή της υπηρεσίας, εάν η τιμή προκαθορίζεται από τον πάροχο για ορισμένο τύπο υπηρεσίας·

ι) τα κύρια χαρακτηριστικά της υπηρεσίας, εάν δεν προκύπτουν ήδη από τη συνάρτησή·

ια) την ασφάλιση ή τις εγγυήσεις του άρθρου 23 παράγραφος 1, ιδίως δε τα στοιχεία της σύμβασης του ασφαλιστή ή του εγγυητή και την εδαφική κάλυψη.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πληροφορίες που ορίζονται στην παράγραφο 1, ανάλογα με την επιθυμία του παρόχου:

α) να γνωστοποιούνται από τον πάροχο με δική του πρωτοβουλία· β) να είναι εύκολα προσβάσιμες για τον αποδέκτη στον τόπο παροχής της υπηρεσίας ή σύναψης της σύμβασης· γ) να είναι εύκολα προσβάσιμες για τον αποδέκτη ηλεκτρονικά μέσω διεύθυνσης που γνωστοποιείται από τον πάροχο·

δ) να περιλαμβάνονται σε κάθε ενημερωτικό έγγραφο του παρόχου που παρέχεται στον αποδέκτη και παρουσιάζει με τρόπο λεπτομερή τις υπηρεσίες του.

3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών, έπειτα από αίτηση του αποδέκτη των υπηρεσιών τους, να γνωστοποιούν τις ακόλουθες συμπληρωματικές πληροφορίες:

α) την τιμή της υπηρεσίας, όταν η τιμή δεν προκαθορίζεται από τον πάροχο για συγκεκριμένο τύπο υπηρεσίας, ή, όταν η ακριβής τιμή δεν μπορεί να δηλωθεί, τη μέθοδο υπολογισμού της τιμής, η οποία επιτρέπει στον αποδέκτη να επαληθεύσει την τιμή, ή μια αρκετά λεπτομερή εκτίμηση· β) σε ό,τι αφορά τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα, αναφορά των επαγγελματικών κανόνων που εφαρμόζονται στο κράτος μέλος εγκατάστασης και των μέσων πρόσβασης σε αυτά· γ) πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες και τις εταιρικές σχέσεις πολλαπλών ειδικοτήτων οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη συγκεκριμένη υπηρεσία και με τα μέτρα που έχουν λάβει για την αποφυγή των συγκρούσεων συμφερόντων. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να περιλαμβάνονται σε κάθε ενημερωτικό έγγραφο των παρόχων που παρουσιάζει με τρόπο λεπτομερή τις υπηρεσίες τους·

δ) τυχόν κώδικες δεοντολογίας στους οποίους υπόκεινται οι πάροχοι υπηρεσιών καθώς και τη διεύθυνση στην οποία μπορεί κανείς να συμβουλευθεί τους κώδικες ηλεκτρονικά, και τις διαθέσιμες γλωσσικές εκδόσεις· ε) όταν ένας πάροχος υπόκειται σε κώδικα δεοντολογίας, ή είναι μέλος επαγγελματικού φορέα ή οργάνωσης, που προβλέπει τη χρησιμοποίηση μηχανισμού εξωδικαστικής διευθέτησης των διαφορών, σχετικές πληροφορίες. Ο πάροχος διευκρινίζει τον τρόπο με τον οποίον υπάρχει πρόσβαση σε λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τους όρους χρησιμοποίησης του μηχανισμού εξώδικης διευθέτησης των διαφορών.

4. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πληροφορίες που οφείλει να παράσχει ο πάροχος υπηρεσιών στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου να καθίστανται διαθέσιμες ή να γνωστοποιούνται με τρόπο σαφή και αδιαμφισβήτητο και σε εύθετο χρόνο πριν από τη σύναψη της σύμβασης ή πριν από την παροχή της υπηρεσίας, όταν δεν υπάρχει γραπτή σύμβαση.

5. Οι υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών που ορίζονται στο παρόν κεφάλαιο προστίθενται στις απαιτήσεις που προβλέπονται ήδη από την κοινοτική νομοθεσία και δεν εμποδίζουν τα κράτη μέλη να ορίσουν συμπληρωματικές υποχρεώσεις πληροφοριών για τους παρόχους οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι στο έδαφός τους.

6. Η Επιτροπή μπορεί, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 40, παράγραφος 2, να προσδιορίσει το περιεχόμενο των πληροφοριών που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 3 του παρόντος άρθρου σε συνάρτηση με τις ιδιομορφίες ορισμένων δραστηριοτήτων και να προσδιορίσει τους όρους εφαρμογής στην πράξη των διατάξεων της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 23 Ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης και εγγυήσεις

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών οι οποίων ενέχουν άμεσα και συγκεκριμένο κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλεια του αποδέκτη ή τρίτου ή τη χρηματοοικονομική ασφάλεια του αποδέκτη να συνάπτουν κατάλληλη ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης για τη φύση και την έκταση του κινδύνου ή προβλέπουν οποιαδήποτε άλλη ισοδύναμη ή ουσιαστικά συγκρίσιμη, ως προς τον σκοπό της, εγγύηση ή ανάλογη διευθέτηση.

2. Όταν ένας πάροχος εγκαθίσταται στο έδαφός τους, τα κράτη μέλη δεν απαιτούν ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης ή εγγύηση από τον πάροχο, εφόσον αυτός καλύπτεται ήδη σε άλλο κράτος μέλος στο οποίο είναι ήδη εγκατεστημένος από εγγύηση ισοδύναμη ή κατ' ουσία συγκρίσιμη ως προς τον σκοπό της και ως προς την κάλυψη την οποία παρέχει από πλευράς ασφαλιζομένου κινδύνου, ασφαλιζομένου ποσού ή ανώτατου ορίου της εγγύησης και ενδεχόμενων εξαιρέσεων από την κάλυψη. Εάν η ισοδυναμία εξασφαλίζεται μόνο εν μέρει, τα κράτη μέλη μπορούν να ζητήσουν συμπληρωματική εγγύηση για να καλύψουν τα στοιχεία εκείνα τα οποία δεν καλύπτονται ήδη.

Όταν ένα κράτος μέλος απαιτεί από παρόχους υπηρεσιών εγκατεστημένους στην επικράτειά του να συνάπτουν ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης ή να παρέχουν οποιαδήποτε άλλη εγγύηση, το εν λόγω κράτος μέλος αποδέχεται ως επαρκή απόδειξη βεβαιώσεις ασφαλιστικής κάλυψης που έχουν εκδοθεί από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και ασφαλιστικές εταιρείες εγκατεστημένα σε άλλα κράτη μέλη.

3. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν θίγουν τα συστήματα επαγγελματικής ασφάλισης ή εγγυήσεων που προβλέπονται από άλλες κοινοτικές νομοθετικές ρυθμίσεις.

4. Στο πλαίσιο της εφαρμογής της παραγράφου 1, η Επιτροπή μπορεί, σύμφωνα με την κανονιστική διαδικασία του άρθρου 40 παράγραφος 2, να καταρτίσει κατάλογο υπηρεσιών που εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά που παρατίθενται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου. Η Επιτροπή μπορεί επίσης, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 40 παράγραφος 3, να θεσπίσει μέτρα με σκοπό την τροποποίηση

ορισμένων μη ουσιωδών στοιχείων της παρούσας οδηγίας, συμπληρώνοντάς την δια του καθορισμού κοινών κριτηρίων για τον προσδιορισμό του κατάλληλου χαρακτήρα της ασφάλισης ή των εγγυήσεων που μνημονεύονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, με βάση τη φύση και την έκταση του κινδύνου.

5. Για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου, νοούνται ως:

- "άμεσος και συγκεκριμένος κίνδυνος", ο κίνδυνος που προκύπτει άμεσα από την παροχή της υπηρεσίας·
- "υγεία και ασφάλεια", σε σχέση με έναν αποδέκτη ή τρίτο, η αποφυγή του θανάτου ή σοβαρής σωματικής βλάβης·
- "χρηματοοικονομική ασφάλεια", σε σχέση με έναν αποδέκτη, η αποφυγή σημαντικής απώλειας σε χρήμα ή σε αξία περιουσιακών στοιχείων·
- "ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης", η ασφάλεια την οποία συνάπτει ένας πάροχος για ενδεχόμενη ευθύνη του έναντι των αποδεκτών και, ανάλογα με την περίπτωση, τρίτων, λόγω της παροχής της υπηρεσίας.

Άρθρο 24 Εμπορικές επικοινωνίες των νομοθετικώς κατοχυρωμένων επαγγελμάτων

1. Τα κράτη μέλη καταργούν όλες τις συνολικές απαγορεύσεις εμπορικών επικοινωνιών για τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι εμπορικές επικοινωνίες που χρησιμοποιούν τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα να τηρούν τους επαγγελματικούς κανόνες που συνάδουν με το κοινοτικό δίκαιο, οι οποίοι είναι ιδίως συναφείς με την ανεξαρτησία, την αξιοπρέπεια και την ακεραιότητα του επαγγέλματος καθώς και το επαγγελματικό απόρρητο, κατά τρόπο συνάδοντα με τις ιδιαιτερότητες κάθε επαγγέλματος. Οι επαγγελματικοί κανόνες για τις εμπορικές επικοινωνίες δεν δημιουργούν διακρίσεις, δικαιολογούνται αντικειμενικά από επιτακτικό λόγο δημόσιου συμφέροντος και είναι αναλογικοί.

Άρθρο 25 Δραστηριότητες πολλαπλών ειδικοτήτων

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πάροχοι να μην υπόκεινται σε απαιτήσεις που τους υποχρεώνουν να ασκούν αποκλειστικά συγκεκριμένη δραστηριότητα ή που περιορίζουν την άσκηση από κοινού ή σε εταιρική σχέση διαφορετικών δραστηριοτήτων.

Εντούτοις, οι ακόλουθοι πάροχοι μπορούν να υπόκεινται σε τέτοιες απαιτήσεις:

α) τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα, κατά τον βαθμό που αυτό δικαιολογείται για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης προς τους κανόνες επαγγελματικής δεοντολογίας και συμπεριφοράς οι οποίοι ποικίλλουν λόγω της ιδιαιτερότητας του κάθε επαγγέλματος, και που είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας τους·

β) οι πάροχοι υπηρεσιών πιστοποίησης, τεχνικού ελέγχου ή δοκιμών, κατά τον βαθμό που αυτό δικαιολογείται για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας τους και της ακεραιότητάς τους.

2. Όταν επιτρέπεται η άσκηση δραστηριοτήτων πολλαπλών ειδικοτήτων μεταξύ των παρόχων που μνημονεύουν τα στοιχεία α) και β) της παραγράφου 1, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε: α) να προλαμβάνονται οι συγκρούσεις συμφερόντων και τα ασυμβίβαστα μεταξύ ορισμένων δραστηριοτήτων·

β) να εξασφαλίζεται η ανεξαρτησία και η αμεροληψία που απαιτούν ορισμένες δραστηριότητες·

γ) να εξασφαλίζεται ότι οι επαγγελματικοί δεοντολογικοί κανόνες διαφορετικών δραστηριοτήτων συμβιβάζονται μεταξύ τους, ιδίως όσον αφορά το επαγγελματικό απόρρητο.

3. Στην έκθεση που προβλέπεται στο άρθρο 39, παράγραφος 1, στοιχείο γ), τα κράτη μέλη δηλώνουν τους παρόχους που υπόκεινται στις απαιτήσεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, το περιεχόμενο των απαιτήσεων και τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι είναι δικαιολογημένες.

Άρθρο 26 Πολιτική ποιότητας των υπηρεσιών

1. Τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, λαμβάνουν συνοδευτικά μέτρα για να ενθαρρύνουν τους παρόχους να λάβουν μέτρα σε εθελοντική βάση για την εξασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών, ιδίως: α) πιστοποιώντας ή αξιολογώντας τις δραστηριότητές τους από ανεξάρτητους ή διαπιστευμένους οργανισμούς· β) καταρτίζοντας τον δικό τους χάρτη ποιότητας ή συμμετέχοντας στους χάρτες ή στα σήματα ποιότητας που καταρτίζουν επαγγελματικοί φορείς σε κοινοτικό επίπεδο.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πληροφορίες για τη σημασία ορισμένων σημάτων και για τα κριτήρια χορήγησης σημάτων και άλλων διακριτικών ποιότητας σχετικά με υπηρεσίες να είναι εύκολα προσβάσιμες από τους παρόχους και τους αποδέκτες.

3. Τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, λαμβάνουν συνοδευτικά μέτρα για να ενθαρρύνουν τους επαγγελματικούς φορείς καθώς και τα εμπορικά και τεχνικά επιμελητήρια και τις ενώσεις καταναλωτών των κρατών μελών να συνεργαστούν μεταξύ τους σε κοινοτικό επίπεδο ώστε να προαγάγουν την ποιότητα των υπηρεσιών, ιδίως, διευκολύνοντας την αναγνώριση της ποιότητας των υπηρεσιών των παρόχων.

4. Τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, λαμβάνουν συνοδευτικά μέτρα για να προωθήσουν την ανάπτυξη ανεξάρτητων αξιολογήσεων, κυρίως εκ μέρους ενώσεων καταναλωτών, σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των υπηρεσιών, και ιδίως την ανάπτυξη σε κοινοτικό επίπεδο δοκιμών ή συγκριτικών δοκιμών και τη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων.

5. Τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, ενθαρρύνουν την ανάπτυξη ευρωπαϊκών εθελοντικών προτύπων για τη διευκόλυνση της συμβατότητας μεταξύ υπηρεσιών που παρέχονται από παρόχους διαφορετικών κρατών μελών, την ενημέρωση του αποδέκτη και την ποιότητα των υπηρεσιών.

Άρθρο 27 Επίλυση διαφορών

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα γενικά μέτρα ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών να παρέχουν στοιχεία επικοινωνίας, και ιδίως ταχυδρομική διεύθυνση, αριθμό τηλεμοιτυπίας (φαξ) ή διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου όπου να μπορούν όλοι οι αποδέκτες των υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος, να τους απευθύνουν άμεσα παράπονα ή διαμαρτυρίες ή να ζητήσουν πληροφορίες για την υπηρεσία που παρέχουν. Οι πάροχοι υπηρεσιών δίνουν τη νόμιμη διεύθυνσή τους όταν αυτή δεν είναι η συνήθης διεύθυνση για την αλληλογραφία τους.

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα γενικά μέτρα που απαιτούνται ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών να απαντούν στα παράπονα ή στις διαμαρτυρίες του πρώτου εδαφίου χωρίς καθυστέρηση και επιδεικνύοντας επιμέλεια για την εξεύρεση ικανοποιητικής λύσης.

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα γενικά μέτρα που απαιτούνται ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών να είναι υποχρεωμένοι να αποδείξουν ότι τηρούνται οι υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών που προβλέπονται από την παρούσα οδηγία, οι δε πληροφορίες είναι ακριβείς.

3. Όταν απαιτείται η κατάθεση χρηματικής εγγύησης για τη συμμόρφωση με μια δικαστική απόφαση, τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν αντίστοιχες εγγυήσεις που έχουν κατατεθεί από πιστωτικό ίδρυμα ή ασφαλιστή εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος. Τα εν λόγω πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να έχουν άδεια λειτουργίας σε κράτος μέλος σύμφωνα με την οδηγία 2006/48/EK, οι δε ασφαλιστές σύμφωνα, κατά περίπτωση, με την Πρώτη οδηγία 73/239/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1973, περί συντονισμού των νομοθετικών κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη δραστηριότητας πρωτασφάλισης, εκτός της ασφάλισης ζωής, και την άσκηση αυτής [39], και την οδηγία 2002/83/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Νοεμβρίου 2002, σχετικά με την ασφάλιση ζωής [40].

4. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα γενικά μέτρα που απαιτούνται ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών που υπόκεινται σε κώδικα συμπεριφοράς ή είναι μέλη επαγγελματικού φορέα ή οργάνωσης που προβλέπει τη χρησιμοποίηση μηχανισμού εξωδικαστικής διευθέτησης των διαφορών να ενημερώνουν σχετικά τον αποδέκτη των υπηρεσιών, να το αναφέρουν σε κάθε έγγραφο που παρουσιάζει αναλυτικά τις υπηρεσίες τους και να υποδεικνύουν τα μέσα με τα οποία παρέχεται πρόσβαση σε λεπτομερείς πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά και τους όρους χρησιμοποίησης του εν λόγω μηχανισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Άρθρο 28 Αμοιβαία συνδρομή - Γενικές υποχρεώσεις

1. Τα κράτη μέλη αλληλοβοηθούνται και καταβάλλουν προσπάθεια για να συνεργάζονται αποτελεσματικά μεταξύ τους με σκοπό να εξασφαλίζεται η εποπτεία των παρόχων και των υπηρεσιών τους.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος κεφαλαίου, τα κράτη μέλη ορίζουν ένα ή περισσότερα σημεία επαφής, τα στοιχεία των οποίων γνωστοποιούν στα υπόλοιπα κράτη μέλη και στην Επιτροπή. Η Επιτροπή δημοσιεύει και ενημερώνει τακτικά τον κατάλογο των σημείων επαφής.

3. Οι αιτήσεις πληροφοριών και οι αιτήσεις διενέργειας ελέγχων, επιθεωρήσεων και ερευνών στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου είναι δεόντως αιτιολογημένες και προσδιορίζουν ιδίως τον λόγο της αίτησης. Οι ανταλλασσόμενες πληροφορίες χρησιμοποιούνται μόνο για το θέμα για το οποίο ζητήθηκαν.

4. Όταν λαμβάνουν αίτηση συνδρομής από αρμόδιες αρχές άλλου κράτους μέλους, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένοι στο έδαφός τους να παρέχουν στις αρμόδιες αρχές τους κάθε απαραίτητη πληροφορία για την εποπτεία των δραστηριοτήτων τους σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία.

5. Τα κράτη μέλη, όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες να ικανοποιήσουν αίτηση πληροφοριών ή να διενεργήσουν ελέγχους, επιθεωρήσεις και έρευνες, ειδοποιούν εγκαίρως το κράτος μέλος που την υπέβαλε ώστε να βρεθεί λύση.

6. Τα κράτη μέλη παρέχουν το συντομότερο δυνατό και με ηλεκτρονικά μέσα τις πληροφορίες που ζητούνται από άλλα κράτη μέλη ή από την Επιτροπή.

7. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα μητρώα στα οποία είναι εγγεγραμμένοι οι πάροχοι υπηρεσιών και τα οποία μπορούν να συμβουλευθούν οι αρμόδιες αρχές τους στο έδαφός τους, να μπορούν να τα συμβουλευθούν με τους ίδιους όρους οι αντίστοιχες αρμόδιες αρχές των υπόλοιπων κρατών μελών.

8. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή πληροφορίες σχετικά με περιπτώσεις κρατών μελών τα οποία δεν πληρούν την υποχρέωσή τους αμοιβαίας συνδρομής. Όταν απαιτείται, η Επιτροπή λαμβάνει κατάλληλα μέτρα, περιλαμβανομένων των διαδικασιών που προβλέπονται στο άρθρο 226 της συνθήκης, προκειμένου να εξασφαλίσει ότι τα κράτη μέλη συμμορφώνονται προς την υποχρέωσή τους αμοιβαίας συνδρομής. Η Επιτροπή ενημερώνει κατά διαστήματα τα κράτη μέλη σχετικά με τη λειτουργία των διατάξεων περί αμοιβαίας συνδρομής.

Άρθρο 29 Αμοιβαία συνδρομή — Γενικές υποχρεώσεις για το κράτος μέλος εγκατάστασης

1. Όσον αφορά τους παρόχους υπηρεσιών που παρέχουν υπηρεσίες σε άλλο κράτος μέλος, το κράτος μέλος εγκατάστασης παρέχει τις πληροφορίες που ζητεί άλλο κράτος μέλος σχετικά με τους παρόχους υπηρεσιών οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι στο έδαφός του, ιδίως τη διαβεβαίωση ότι είναι εγκατεστημένοι στο έδαφός του και ότι, καθόσον γνωρίζει, δεν ασκούν εκεί παράνομα τις δραστηριότητές τους.

2. Το κράτος μέλος εγκατάστασης προβαίνει σε ελέγχους, επιθεωρήσεις και έρευνες που ζητεί άλλο κράτος μέλος και ενημερώνει το τελευταίο για τα αποτελέσματά τους και, ενδεχομένως, για τα μέτρα που έχει λάβει. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρμόδιες αρχές παρεμβαίνουν εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που τους έχουν ανατεθεί στο δικό τους κράτος μέλος. Οι αρμόδιες αρχές μπορούν να αποφασίζουν ποια είναι τα καταλληλότερα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε κάθε περίπτωση προκειμένου να ικανοποιείται το αίτημα άλλου κράτους μέλους.

3. Μόλις το κράτος μέλος εγκατάστασης λάβει γνώση συγκεκριμένης συμπεριφοράς ή συγκεκριμένων πράξεων παρόχου εγκατεστημένου στο έδαφός του ο οποίος παρέχει υπηρεσίες σε άλλα κράτη μέλη, οι οποίες, καθόσον το εν λόγω κράτος μέλος γνωρίζει, μπορούν να προκαλέσουν σοβαρή βλάβη στην υγεία ή την ασφάλεια των προσώπων ή στο περιβάλλον, ενημερώνει χωρίς καθυστέρηση όλα τα λοιπά κράτη μέλη και την Επιτροπή.

Άρθρο 30 Εποπτεία από το κράτος μέλος εγκατάστασης σε περίπτωση προσωρινής μετακίνησης παρόχου σε άλλο κράτος μέλος

1. Όσον αφορά τις περιπτώσεις που δεν ρυθμίζονται από το άρθρο 31 παράγραφος 1, το κράτος μέλος εγκατάστασης μεριμνά ώστε να ελέγχεται η συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του στο πλαίσιο των εξουσιών εποπτείας που προβλέπονται στην εθνική του νομοθεσία, ειδικότερα με μέτρα εποπτείας στον τόπο εγκατάστασης του παρόχου υπηρεσιών.

2. Το κράτος μέλος εγκατάστασης δεν μπορεί να αρνηθεί να λάβει μέτρα εποπτείας ή εκτέλεσης στην επικράτειά του με την αιτιολογία ότι η υπηρεσία έχει παρασχεθεί ή προκαλεί ζημιές σε άλλο κράτος μέλος.

3. Η υποχρέωση που ορίζεται στην παράγραφο 1 δεν συνεπάγεται ότι το κράτος μέλος εγκατάστασης υποχρεούται να προβεί σε διαπιστώσεις γεγονότων ή σε ελέγχους στην επικράτεια του κράτους μέλους όπου έχει παρασχεθεί η υπηρεσία. Οι εν λόγω εξακριβώσεις και έλεγχοι διενεργούνται από τις αρχές του κράτους μέλους στο οποίο ασκεί προσωρινά τις δραστηριότητές του ο πάροχος, κατ' αίτηση των αρχών του κράτους μέλους εγκατάστασης, σύμφωνα με το άρθρο 31.

Άρθρο 31 Εποπτεία από το κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία σε περίπτωση προσωρινής μετακίνησης του παρόχου

1. Όσον αφορά ορισμένες εθνικές απαιτήσεις που μπορούν να επιβληθούν βάσει του άρθρου 16 ή 17, το κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία είναι υπεύθυνο για τον έλεγχο της δραστηριότητας του παρόχου υπηρεσιών στο έδαφός του. Δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, το κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία: α) λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να εξασφαλίσει ότι ο πάροχος τηρεί τις απαιτήσεις αυτές σε ό,τι αφορά την πρόσβαση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και την άσκησή τους στο έδαφός του· β) προβαίνει σε ελέγχους, επιθεωρήσεις και έρευνες που απαιτούνται για την εποπτεία της παρεχόμενης υπηρεσίας.

2. Όσον αφορά άλλες απαιτήσεις εκτός εκείνων της παραγράφου 1, όταν ένας πάροχος μετακινείται σε άλλο κράτος μέλος για να παράσχει υπηρεσία, χωρίς να είναι εγκατεστημένος εκεί, οι αρμόδιες αρχές του εν λόγω κράτους μέλους συμμετέχουν στην εποπτεία του παρόχου σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 4.

3. Έπειτα από αίτηση του κράτους μέλους εγκατάστασης, οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία προβαίνουν στους ελέγχους, τις επιθεωρήσεις και τις έρευνες που απαιτούνται για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της εποπτείας από το κράτος μέλος εγκατάστασης. Παρεμβαίνουν εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που τους έχουν ανατεθεί στο δικό τους κράτος μέλος. Οι αρμόδιες αρχές μπορούν να αποφασίζουν ποια είναι τα καταλληλότερα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε κάθε περίπτωση προκειμένου να ικανοποιείται το αίτημα του κράτους μέλους εγκατάστασης.

4. Με δική τους πρωτοβουλία οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία μπορούν να προβαίνουν σε ελέγχους, επιθεωρήσεις και έρευνες επιτόπου, εφόσον οι εν λόγω έλεγχοι, επιθεωρήσεις και έρευνες δεν εισάγουν διακρίσεις, δεν έχουν ως αιτιολογία το γεγονός ότι ο πάροχος είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος και είναι αναλογικοί.

Άρθρο 32 Μηχανισμός προειδοποίησης

1. Όταν ένα κράτος μέλος λάβει γνώση γεγονότων ή συγκεκριμένων σοβαρών περιστάσεων που σχετίζονται με δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών που μπορεί να προκαλέσουν σημαντική βλάβη στην υγεία ή την ασφάλεια των προσώπων ή στο περιβάλλον στο έδαφός του ή στο έδαφος άλλων κρατών μελών, ενημερώνει χωρίς καθυστέρηση το κράτος μέλος εγκατάστασης, τα άλλα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη και την Επιτροπή.

2. Η Επιτροπή προάγει τη λειτουργία ευρωπαϊκού δικτύου των αρχών των κρατών μελών και συμμετέχει σε αυτό, ώστε να τεθεί σε εφαρμογή η παράγραφος 1.

3. Η Επιτροπή εκδίδει και αναθεωρεί τακτικά, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 40, παράγραφος 2, λεπτομερείς κανόνες που αφορούν τη διαχείριση του δικτύου περί του οποίου η παράγραφος 2 του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 33 Πληροφορίες σχετικά με την εντιμότητα των παρόχων

1. Τα κράτη μέλη γνωστοποιούν, έπειτα από αίτηση αρμόδιας αρχής άλλου κράτους μέλους και σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία, τις πληροφορίες σχετικά με τις πειθαρχικές ή διοικητικές ενέργειες ή ποινικές κυρώσεις και με τις αποφάσεις για δόλιες χρεοκοπίες που έχουν εκδοθεί από τις αρμόδιες αρχές τους κατά παρόχου και οι οποίες αφορούν άμεσα την επαγγελματική ικανότητα του παρόχου ή αξιοπιστία του. Το κράτος μέλος το οποίο παρέχει τις πληροφορίες ενημερώνει τον πάροχο της υπηρεσίας σχετικά.

Η αίτηση που υποβάλλεται σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένη, ιδίως όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους ζητούνται οι πληροφορίες αυτές.

2. Οι κυρώσεις και ενέργειες της παραγράφου 1 κοινοποιούνται μόνο εφόσον έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση. Όσον αφορά τις άλλες εφαρμοστέες αποφάσεις που μνημονεύονται στην παράγραφο 1, το κράτος μέλος που γνωστοποιεί τις πληροφορίες διευκρινίζει εάν πρόκειται για τελεσίδικη απόφαση ή εάν έχει ασκηθεί ένδικο βοήθημα κατά της αποφάσεως και αναφέρει την πιθανή ημερομηνία έκδοσης της απόφασης σχετικά με το ένδικο βοήθημα.

Εξάλλου, το κράτος μέλος προσδιορίζει τις εθνικές διατάξεις δυνάμει των οποίων ο πάροχος καταδικάστηκε ή υπέστη κυρώσεις.

3. Η εφαρμογή των παραγράφων 1 και 2 πρέπει να συνάδει με τους κανόνες για την παροχή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των προσώπων που έχουν καταδικαστεί ή υποστεί κυρώσεις στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη, μεταξύ άλλων και από επαγγελματικούς φορείς. Τυχόν συναφείς πληροφορίες δημόσιου χαρακτήρα καθίστανται προσβάσιμες για τους καταναλωτές.

Άρθρο 34 Συνοδευτικά μέτρα

1. Η Επιτροπή, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, θεσπίζει ηλεκτρονικό σύστημα για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ κρατών μελών λαμβάνοντας υπόψη τα υφιστάμενα συστήματα ενημέρωσης.

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν, με τη βοήθεια της Επιτροπής, συνοδευτικά μέτρα για να διευκολύνουν την ανταλλαγή αρμοδίων για την εφαρμογή της αμοιβαίας συνδρομής υπαλλήλων και για την κατάρτιση των υπαλλήλων αυτών, μεταξύ άλλων στους τομείς των γλωσσών και της πληροφορικής.

3. Η Επιτροπή αξιολογεί την ανάγκη θέσπισης πολυετούς προγράμματος για τη διοργάνωση των κατάλληλων ανταλλαγών υπαλλήλων και της κατάρτισής τους.

Άρθρο 35 Αμοιβαία συνδρομή σε περιπτώσεις μεμονωμένων παρεκκλίσεων

1. Όταν ένα κράτος μέλος σκοπεύει να λάβει μέτρο που προβλέπεται στο άρθρο 18, εφαρμόζεται η διαδικασία που προβλέπεται στις παραγράφους 2 έως 6 του παρόντος άρθρου, με την επιφύλαξη των ενδίκων διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένων των προκαταρκτικών διαδικασιών και πράξεων που διεξάγονται στο πλαίσιο ποινικής έρευνας.

2. Το κράτος μέλος της παραγράφου 1 ζητεί από το κράτος μέλος εγκατάστασης να λάβει μέτρα κατά του παρόχου της υπηρεσίας παρέχοντας κάθε κατάλληλη πληροφορία για την οικεία υπηρεσία και δηλώνοντας τις περιστάσεις της υπόθεσης.

Το κράτος μέλος εγκατάστασης ελέγχει το συντομότερο δυνατόν εάν ο πάροχος ασκεί νόμιμα τις δραστηριότητές του καθώς και τα πραγματικά περιστατικά βάσει των οποίων υποβλήθηκε η αίτηση. Γνωστοποιεί το συντομότερο δυνατόν στο κράτος μέλος που υπέβαλε την αίτηση τα μέτρα που έλαβε ή σκοπεύει να λάβει ή, ενδεχομένως, τους λόγους για τους οποίους δεν έλαβε μέτρα.

3. Μετά τη γνωστοποίηση του κράτους μέλους εγκατάστασης κατά το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 2, το κράτος μέλος που υπέβαλε την αίτηση κοινοποιεί στην Επιτροπή και στο κράτος μέλος εγκατάστασης την πρόθεσή του να λάβει μέτρα δηλώνοντας τα εξής:

α) τους λόγους για τους οποίους κρίνει ως ανεπαρκή τα μέτρα που έλαβε ή σκοπεύει να λάβει το κράτος μέλος εγκατάστασης·

β) τους λόγους για τους οποίους κρίνει ότι τα μέτρα που σκοπεύει να λάβει πληρούν τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 18.

4. Τα μέτρα μπορούν να ληφθούν μόνο μετά την παρέλευση προθεσμίας δεκαπέντε εργάσιμων ημερών από την κοινοποίηση που προβλέπεται στην παράγραφο 3.

5. Με την επιφύλαξη της ευχέρειας του κράτους μέλους να λάβει τα εν λόγω μέτρα μετά την παρέλευση της προθεσμίας που ορίζεται στην παράγραφο 4, η Επιτροπή εξετάζει το συντομότερο δυνατόν τη συμβατότητα των κοινοποιηθέντων μέτρων με το κοινοτικό δίκαιο.

Εάν η Επιτροπή καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα μέτρα είναι ασύμβατα με το κοινοτικό δίκαιο, εκδίδει απόφαση με την οποία ζητεί από το οικείο κράτος μέλος να μη λάβει τα μέτρα που σκοπεύει ή να τερματίσει επείγοντως τα εν λόγω μέτρα.

6. Σε έκτακτες περιπτώσεις το κράτος μέλος που σκοπεύει να λάβει μέτρο μπορεί να παρεκκλίνει από τις παραγράφους 2, 3 και 4. Στις περιπτώσεις αυτές τα μέτρα κοινοποιούνται χωρίς καθυστέρηση στην Επιτροπή και στο κράτος μέλος εγκατάστασης, δηλώνοντας τους λόγους για τους οποίους το κράτος μέλος κρίνει ότι υπάρχει έκτακτη ανάγκη.

Άρθρο 36 Μέτρα εφαρμογής

Η Επιτροπή εκδίδει, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 40 παράγραφος 3, τα εκτελεστικά μέτρα που προβλέπονται για την τροποποίηση μη ουσιωδών στοιχείων του παρόντος κεφαλαίου, συμπληρώνοντάς το δια του ορισμού των προθεσμιών που προβλέπουν τα άρθρα 28 και 35. Η Επιτροπή θεσπίζει επίσης, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 40 παράγραφος 2, τις πρακτικές διευθετήσεις για την ανταλλαγή με ηλεκτρονικά μέσα πληροφοριών μεταξύ κρατών μελών, ιδίως τις διατάξεις για τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων πληροφοριών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Άρθρο 37 Κώδικες δεοντολογίας σε κοινοτικό επίπεδο

1. Τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, λαμβάνουν συνοδευτικά μέτρα για να ενθαρρύνουν την εκπόνηση, κατά τρόπο συνάδοντα με το κοινοτικό δίκαιο, ιδίως από επαγγελματικούς φορείς, οργανώσεις ή ενώσεις, κωδίκων δεοντολογίας σε κοινοτικό επίπεδο οι οποίοι να αποβλέπουν στη διευκόλυνση της παροχής υπηρεσιών ή την εγκατάσταση παρόχου υπηρεσιών σε άλλο κράτος μέλος.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι κώδικες δεοντολογίας της παραγράφου 1 να είναι προσβάσιμοι εξ αποστάσεως και με ηλεκτρονικά μέσα.

Άρθρο 38

Συμπληρωματική εναρμόνιση

Έως τις 28 Δεκεμβρίου 2010, η Επιτροπή αξιολογεί τη δυνατότητα υποβολής νομοθετικών προτάσεων εναρμόνισης για τα ακόλουθα ζητήματα:

- α) πρόσβαση στις δραστηριότητες δικαστικής είσπραξης των οφειλών·
- β) ιδιωτικές υπηρεσίες ασφάλειας και μεταφορά χρημάτων και τιμαλφών.

Άρθρο 39 Αμοιβαία αξιολόγηση

1. Το αργότερο έως τις 28 Δεκεμβρίου 2009, τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην Επιτροπή έκθεση η οποία περιέχει τις πληροφορίες που προβλέπονται στις ακόλουθες διατάξεις: α) στο άρθρο 9 παράγραφος 2, σχετικά με τα συστήματα χορήγησης άδειας· β) στο άρθρο 15 παράγραφος 5, σχετικά με τις απαιτήσεις που υπόκεινται σε αξιολόγηση· γ) στο άρθρο 25 παράγραφος 3, σχετικά με τις δραστηριότητες πολλαπλών ειδικοτήτων. 2. Η Επιτροπή διαβιβάζει τις εκθέσεις της παραγράφου 1 στα κράτη μέλη, τα οποία εντός προθεσμίας έξι μηνών από την παραλαβή τους γνωστοποιούν τις παρατηρήσεις τους για καθεμία από αυτές τις εκθέσεις. Εντός της ίδιας προθεσμίας, η Επιτροπή διαβουλεύεται με τα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με τις εν λόγω εκθέσεις. 3. Η Επιτροπή υποβάλλει τις εκθέσεις και τις παρατηρήσεις των κρατών μελών στην επιτροπή του άρθρου 4 παράγραφος 1, η οποία μπορεί να διατυπώσει παρατηρήσεις.

4. Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3, η Επιτροπή υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, έως τις 28 Δεκεμβρίου 2010, το αργότερο, συνθετική έκθεση συνοδευόμενη, ενδεχομένως, από προτάσεις ανάληψης συμπληρωματικών πρωτοβουλιών. 5. Έως τις 28 Δεκεμβρίου 2009, το αργότερο, τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην Επιτροπή έκθεση σχετικά με τις εθνικές απαιτήσεις η εφαρμογή των οποίων εμπίπτει στο πεδίο του τρίτου εδαφίου του άρθρου 1 παράγραφος 1, και της πρώτης πρότασης του άρθρου 1 παράγραφος 3, εκθέτοντας τους λόγους για τους οποίους κρίνουν ότι η εφαρμογή των απαιτήσεων αυτών πληροί τα κριτήρια του τρίτου εδαφίου του άρθρου 1 παράγραφος 1, και της πρώτης πρότασης του άρθρου 1 παράγραφος 3.

Στη συνέχεια, τα κράτη μέλη διαβιβάζουν στην Επιτροπή κάθε αλλαγή των απαιτήσεων που επιβάλλουν κατά τα ανωτέρω, συμπεριλαμβανομένων των νέων απαιτήσεων, καθώς και τη σχετική αιτιολογία.

Η Επιτροπή κοινοποιεί τις διαβιβαζόμενες απαιτήσεις στα άλλα κράτη μέλη. Η διαβίβαση αυτή δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν τις εν λόγω διατάξεις. Στη συνέχεια, η Επιτροπή παρέχει σε ετήσια βάση αναλύσεις και προσανατολισμούς σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων αυτών στο πλαίσιο της παρούσας οδηγίας.

Άρθρο 40 Διαδικασία επιτροπής

1. Η Επιτροπή επικουρείται από επιτροπή.

2. Στις περιπτώσεις που γίνεται μνεία της παρούσας παραγράφου, εφαρμόζονται τα άρθρα 5 και 7 της απόφασης 1999/468/ΕΚ, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων του άρθρου 8 της ίδιας απόφασης. Η προθεσμία του άρθρου, παράγραφος 6, της απόφασης 1999/468/ΕΚ ορίζεται τρίμηνη.

3. Στις περιπτώσεις που γίνεται μνεία της παρούσας παραγράφου, εφαρμόζεται το άρθρο 5, παράγραφοι 1 έως 4, και το άρθρο 7 της απόφασης 1999/468/ΕΚ, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων του άρθρου 8 της ίδιας απόφασης.

Άρθρο 41 Ρήτρα αναθεώρησης

Έως τις 28 Δεκεμβρίου 2011 και στη συνέχεια ανά τριετία, Επιτροπή υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο συνολική έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας. Η

έκθεση αυτή, σύμφωνα με το άρθρο 16, παράγραφος 4, αφορά ιδίως την εφαρμογή του άρθρου 16. Εξετάζει επίσης την ανάγκη για τη λήψη πρόσθετων μέτρων για θέματα που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας. Συνοδεύεται, κατά περίπτωση, από προτάσεις τροποποίησης της παρούσας οδηγίας με στόχο την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών.

Άρθρο 42 Τροποποίηση της οδηγίας 98/27/EK

Στο παράρτημα της οδηγίας 98/27/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Μαΐου 1998, περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών [41], προστίθεται το ακόλουθο σημείο:

"13. Οδηγία 2006/123/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 376 της 27.12.2006, σ. 36)"

Άρθρο 43 Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Η θέση σε ισχύ και η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, ιδίως δε των διατάξεων περί εποπτείας, τηρούν τους κανόνες για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που προβλέπονται στις οδηγίες 95/46/EK και 2002/58/EK.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 44 Ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο

1. Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία πριν από τις 28 Δεκεμβρίου 2009.

Ανακοινώνουν αμέσως στην Επιτροπή το κείμενο αυτών των διατάξεων.

Όταν τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις εν λόγω διατάξεις, αυτές περιέχουν αναφορά στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από την αναφορά αυτή κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Ο τρόπος της αναφοράς αποφασίζεται από τα κράτη μέλη.

2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το κείμενο των ουσιωδών διατάξεων εσωτερικού δικαίου τις οποίες θεσπίζουν στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία.

Άρθρο 45 Έναρξη ισχύος

Η παρούσα οδηγία αρχίζει να ισχύει την επομένη της δημοσίευσής της στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άρθρο 46 Αποδέκτες

Η παρούσα οδηγία απευθύνεται στα κράτη μέλη.

Στρασβούργο, 12 Δεκεμβρίου 2006.

Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Ο Πρόεδρος J. Borrell Fontelles

Για το Συμβούλιο Ο Πρόεδρος M. Pekkarinen

Παράρτημα ΙΙΙ – Μνημονευόμενες υποθέσεις

Υποθέσεις	σελ. αναφοράς
C-26/62, <i>NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos κατά Netherlands Inland Revenue Administration</i> , Συλλ.1963, Ειδική ελληνική έκδοση, 00863.	8
C-155/73, <i>Saachi</i> , Συλλ.1974, 409.	9, 26
C-33/74, <i>Johannes Henricus Maria van Binsbergen κατά Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid (Κεντρική Ένωση Επαγγελματιών Μεταλλουργίας)</i> , Συλλ. 1974, 01299.	8, 22, 45, 80
C-62/79, <i>Coditel</i> , Συλλ.1981, 00881.	9
C-279/80, (ποινική δίκη κατά) <i>Alfred John Webb</i> , Συλλ.1981, 03305.	10, 46
C-286/82 και C-26/83 <i>Luisi και Carbone</i> , Συλλ.1984. 00377.	10, 22, 66
C-131/85, <i>Emir Gül κατά Regierungspräsident Düsseldorf</i> , Συλλ. 1986, 01573.	66
C-352/85, <i>Bond van Adverteerders και λοιποί κατά Ολλανδικού Δημοσίου</i> , Συλλ. 1988, 02085.	10, 14, 74
C-263/86, <i>Βελγικό κράτος κατά Humbel και Edel</i> , Συλλ. 1988, 05365.	14
C-292/86, <i>Gullung v Conseils de l'Ordre des Avocats du Barreau de Colmar et de Saverne</i> , Συλλ 1988, 00111.	81
C-186/87, <i>I.W. Cowan κατά Δημοσίου Θησαυροφυλακίου</i> , Συλλ. 1989, 195.	30
C-305/87, <i>Επιτροπή κατά Ελλάδας</i> , Συλλ.1989, 1461.	17
C-68/89, <i>Επιτροπή κατά Ολλανδίας</i> , Συλλ. 1991, I-02637.	29
C-260/89, <i>Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση — Ανώνυμη Εταιρία (ΕΡΤ ΑΕ)</i> , Συλλ 1991, I -02925.	40

C-288/89, <i>Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda κ.λπ. και Commissariaat voor de Media</i> , Συλλ. 1991, I-04007.	74
C-353/89, <i>Επιτροπή κατά Ολλανδίας</i> , Συλλ. 1991, I-04069.	74
C-76/90, <i>Manfred Säger v Dennemeyer & Co. Ltd</i> , Συλλ.1991, I-04221.	10, 46
C-159/90, <i>The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v Stephen Grogan and others</i> , Συλλ 1991, 04685.	12, 40, 66, 81
C-204/90, <i>Bachmann</i> , Συλλ.1992, I-249.	66
C-20/92, <i>Anthony Hubbard v. Peter Hamburger</i> , Συλλ 1993, I-03777.	11, 28, 29, 82
C-275/92, <i>Her Majesty's Customs and Excise v Gerhart Schindler and Jörg Schindler</i> , Συλλ. 1994, I-01039.	10, 11, 22, 36, 47
C-43/93, <i>Raymond Vander Elst v Office des Migrations Internationales</i> , Συλλ. 1994, I-03803.	29
C-384/93, <i>Alpine Investments BV v Minister van Financiën</i> , Συλλ. 1995, I-01141.	14, 24, 27, 33
C-55/94, <i>Reinhard Gebhard κατά Consiglio dell'Ordine degli avvocati e procuratori di Milano</i> , Συλλ. 1995, I- 04165.	17, 81
C-3/95, <i>Reisebüro Broede</i> , Συλλ. 1996, I-06511.	48, 83
C-34/95, <i>Konsumentombudsmannen (KO) κατά De Agostini (Svenska) Förlag AB</i> , C-35/95 και C-36/95, <i>TV-Shop i Sverige AB</i> , Συλλ. 1997, I-03843.	25, 50, 74
C-70/95, <i>Sodemare</i> , Συλλ. 1997, I-3395.	27
C-398/95, <i>Σύνδεσμος Τουριστικών Γραφείων</i> , Συλλ.1997, I-03091.	10, 28
C-51/96 και C-191/97, <i>Christelle Deliège κατά Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, Ligue belge de judo ASBL, Union européenne de judo (C-51/96) και François Pacquée (C-191/97)</i> , Συλλ. 2000, I-02549.	10, 15
C-158/96, <i>Raymond Kohll κατά Union des caisses de maladie</i> , Συλλ 1998, I-01931.	38, 66

C-349/96, <i>CALFA</i> , Συλλ. 1999, I-11.	26
C-369/96, (ποινική δίκη κατά) <i>Jean-Claude Arblade and Arblade & Fils SARL</i> , C-376/96, <i>Bernard Leloup, Serge Leloup and Sofrage SARL</i> , Συλλ. 1999, I-08453.	38, 49
C-124/97, <i>Markku Juhani Läärä, Cotswold Microsystems Ltd and Oy Transatlantic Software Ltd v Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylä) and Suomen valtio (Finnish State)</i> , Συλλ. 2001, I-06067.	49
C-224/97, <i>Erich Ciola και Land Vorarlberg</i> , Συλλ. 1999, I-02517.	23, 26, 29
C-254/97, <i>Baxter κ.λπ.</i> , Συλλ. 1999, I-4809.	36
C-294/97, <i>Eurowings Luftverkehrs AG και Finanzamt Dortmund-Unna</i> , Συλλ. 1999, I-07447.	26, 86
C-6/98, <i>Arbeitsgemeinschaft Deutscher Rundfunkanstalten (ARD) and PRO Sieben Media AG</i> , Συλλ. 1999, I-07599.	43, 76
C-49/98, <i>Finalarte Sociedade de Construção Civil Ld^a</i> , C-70/98, <i>Portugaia Construções Ld^a και C-71/98, Engil Sociedade de Construção Civil SA κατά Urlaubs- und Lohnausgleichskasse der Bauwirtschaft</i> , C-50/98, <i>Amilcar Oliveira Rocha</i> , C-52/98, <i>Tudor Stone Ltd</i> , C-53/98, <i>Tecnamb-Tecnologia do Ambiente Ld^a</i> , C-54/98, <i>Turiprata Construções Civil Ld^a</i> , C-68/98, <i>Duarte dos Santos Sousa και C-69/98, Santos & Kewitz Construções Ld^a</i> , Συλλ. 2001, I-07831.	51
C-55/98, <i>Skatteministeriet and Bent Vestergaard</i> , Συλλ. 1999, I-07641.	9, 86
C-58/98, <i>Josef Corsten</i> , Συλλ. 2000, I-07919.	51
C-67/98, <i>Questore di Verona και Diego Zenatti</i> , Συλλ. 1999, I-07289.	54
C-108/98, <i>RI.SAN. Srl και Comune Ischia, Italia Lavoro SpA, πρώην GEPI SpA, Ischia Ambiente SpA</i> , Συλλ. 1999, I-05219.	19
C-165/98, (στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά) <i>André Mazzoleni και Inter Surveillance Assistance SARL</i> , Συλλ. 2001, I-02189.	41
C-358/98, <i>Επιτροπή κατά Ιταλικής Δημοκρατίας</i> , Συλλ. 2000, I-01255.	9, 31
C-368/98, <i>Abdon Vanbraekel και λοιποί κατά Alliance nationale des</i>	

<i>mutualités chrétiennes (ANMC)</i> , Συλλ. 2001, 05363.	67
C-405/98, <i>Konsumentombudsmannen (KO) κατά Gourmet International Products AB (GIP)</i> . Συλλ 2001, I-01795.	39
C-478/98, <i>Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου</i> , Συλλ. 2000, I-0758.	36
C-145/99, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας</i> , Συλλ. 2002, I-02235.	84
C-157/99, <i>B.S.M. Geraets, το γένος Smits, κατά Stichting Ziekenfonds VGZ και H.T.M. Peerbooms κατά Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen</i> , Συλλ. 2001, I-05473.	10, 15, 39, 67
C-164/99, <i>Portugaia Construçôes Lda</i> , Συλλ. 2002, I-00787.	52
C-264/99, <i>Επιτροπή κατά Ιταλίας</i> , Συλλ. 2000, I-07247.	11, 31
C-283/99, <i>Επιτροπή κατά Ιταλίας</i> , Συλλ. 2001, I-04363.	13, 29
C-298/99, <i>Επιτροπή κατά Ιταλίας</i> , Συλλ. 2002, I-3129.	11, 32
C-385/99, <i>Müller-Fauré and van Riet</i> , Συλλ. 2003, I-4509.	69
C-439/99, <i>Επιτροπή κατά Ιταλίας</i> , Συλλ. 2002, I-00305.	11, 30, 32
C-451/99, <i>Cura Anlagen GmbH κατά Auto Service Leasing GmbH (ASL)</i> , Συλλ. 2002, I-3193.	52
C-17/00, <i>François De Coster και Collège des bourgmestre et échevins de Watermael-Boitsfort</i> , Συλλ. 2001, I-09445.	78, 89
C-60/00, <i>Mary Carpenter κατά Secretary of State for the Home Department</i> , Συλλ.2002, I-06279.	20
C-136/00, <i>Rolf Dieter Danner</i> , Συλλ. 2002, I-8147.	87
C-279/00, <i>Επιτροπή κατά Ιταλίας</i> , Συλλ. 2002, I-01425.	30
C-295/00, <i>Commission v Italy (Embarkation Tax)</i> Συλλ. 2002. I-1737.	13
C-435/00, <i>Geha Naftiliaki EPE και λοιποί κατά NPDD Limenikou Tameiou</i>	

DOD/SOU και Ellinikou Dimosiou, Συλλ.2002, I-10615.	13, 27
C-6/01, Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreativas (Anomar) and Others and Estado português, Συλλ. 2003, I-08621.	11, 22
C-56/01, Patricia Inizan και Caisse primaire d'assurance maladie des Hauts-de-Seine, Συλλ. 2003, I-12403.	67
C-79/01, Payroll and Others, Συλλ. 2002, I-8923.	11, 30
C-131/01, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλ.2003, I-01659.	17, 34
C-215/01, Bruno Schnitzer. Συλλ. 2003, I-14847.	11, 18, 51
C-243/01, (στο πλαίσιο ποινικής δίκης) κατά Piergiorgio Gambelli κ.λπ., Συλλ. 2003, I-13031.	35
C-245/01, RTL Television GmbH και Niedersächsische Landesmedienanstalt für privaten Rundfunk, Συλλ. 2003, I-12489.	74
C-422/01, Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ) και Ola Ramstedt κατά Riksskatteverket. Συλλ.2003, I-06817.	10, 15
C-478/01, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, Συλλ. 2003, I-2351.	31
C-8/02, Ludwig Leichtle και Bundesanstalt für Arbeit, Συλλ. 2004, I-2641.	69
C-36/02, Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH κατά Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn, Συλλ 2004, I-09609.	14, 35
C-42/02, Diana Elisabeth Lindman, Συλλ. 2003, I-13519.	89
C-262/02, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας, Συλλ. 2004 σελίδα I-06569.	39
C-289/02, AMOK Verlags GmbH και A & R Gastronomie Gmb, Συλλ. 2003, I-15059.	82
C-334/02, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλ. 2004, I-2229.	36
C-429/02, Bacardi France SAS, πρώην Bacardi-Martini SAS κατά Télévision française 1 SA (TF1), Groupe Jean-Claude Darmon SA και	

<i>Girosport SARL</i> , Συλλ. 2004, I-06613.	38
C-72/03, <i>Carbonati Apuani</i> , Συλλ. 2004, I-8027.	33
C-134/03, <i>Viacom Outdoor Srl κατά Giotto Immobilier SARL</i> , Συλλ. 2005, I-01167.	10
C-189/03, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου των Κάτω Χωρών</i> , Συλλ. 2009, II-01831.	31
C-445/03, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου</i> , Συλλ. 2004, I-10191.	24, 93
C-451/03, <i>Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti Srl κατά Giuseppe Calafiori</i> , Συλλ. 2006, I-02941.	13, 19
C-458/03, <i>Parking Brixen</i> , Συλλ. 2005, I-8612.	12
C-514/03, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας</i> , Συλλ. 2006, I-00963.	30, 89
C-544/03 και C-545/03, <i>Mobistar SA κατά Commune de Fléron και Belgacom Mobile SA κατά Commune de Schaerbeek</i> , Συλλ. 2005, I-07723.	10, 33, 89
C-39/04, <i>Laboratoires Fournier SA ν Direction des vérifications nationales et internationales</i> , Συλλ. 2005, I-02057.	56, 90
C-89/04, <i>Mediakabel BV κατά Commissariaat voor de Media</i> , Συλλ. 2005, I-04891	74
C-94/04 και C-202/04, <i>Federico Cipolla κατά Rosaria Portolese, συζύγου Fazari (C-94/04) και Stefano Macrino και Claudia Capoparte κατά Roberto Meloni (C-202/04)</i> , Συλλ. 2006, I-11421.	19
C-168/04, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Δημοκρατίας της Αυστρίας</i> , Συλλ. 2006, I-09041.	24
C-244/04, <i>Commission of the European Communities ν Federal Republic of Germany</i> , Συλλ. 2006, I-885.	24
C-338/04, <i>Placanica</i> , C-359/04, <i>Palazzese</i> , C-360/04, <i>Sorricchio</i> , Συλλ. 2007, I-01891.	53

C-345/04, <i>Centro Equestre da Lezíria Grande L^{da} κατά Bundesamt für Finanzen</i> , Συλλ. 2007, I-01425.	11, 90
C-372/04, <i>The Queen, αιτήσει της Yvonne Watts κατά Bedford Primary Care Trust και Secretary of State for Health</i> , Συλλ. 2006, I-04325.	39, 70
C-433/04, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου</i> , Συλλ. 2006, I-10653.	37, 87
C-452/04, <i>Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht</i> , Συλλ. 2006, I-09521.	7, 20, 21, 24
C-490/04, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας</i> , Συλλ. 2007, I-06095.	93
C-76/05, <i>Schwarz και Gootjes-Schwarz</i> , Συλλ. 2007, I-6849.	25
C-257/05, <i>Επιτροπή κατά Αυστρίας</i> , Συλλ. 2006, I-00134.	11, 31
C-269/05, <i>Επιτροπή κατά Ελλάδας</i> , Συλλ. 2007, I-00004.	13, 91
C-318/05, <i>Επιτροπή κατά Γερμανίας</i> , Συλλ. 2007, I-6957.	25
C-341/05, <i>Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnads-arbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet</i> , Συλλ. 2007, I-11767.	6, 41
C-404/05, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας</i> , Συλλ. 2007, I-10239.	12, 31, 51
C-432/05, <i>Unibet (London) Ltd και Unibet (International) Ltd κατά Justitiekanslern</i> , Συλλ. 2007, I-02271.	9
C-444/05, <i>Αικατερίνη Σταματελάκη κατά ΝΠΔΔ Οργανισμού Ασφαλίσεως Ελευθέρων Επαγγελματιών (ΟΑΕΕ)</i> , Συλλ. 2007, I-03185.	71
C-195/06, <i>Kommunikationsbehörde Austria (KommAustria) κατά Österreichischer Rundfunk (ORF)</i> , Συλλ. 2007, I-08817.	10, 77
C-248/06, <i>Επιτροπή κατά Ισπανίας</i> , Συλλ. 2008, I-00047.	91
C-250/06, <i>United Pan-Europe Communications Belgium SA, Coditel Brabant SPRL, Société Intercommunale pour la Diffusion de la Télévision</i>	

(Brutélé), <i>Wolu TV ASBL κατά État belge, παρισταμένων των: BeTV SA, Tvi SA, Télé Bruxelles ASBL, Belgian Business Television SA, Media ad Infinitum SA, TV5-Monde</i> , Συλλ. 2007, I-11135.	40, 77
C-281/06, <i>Hans-Dieter Jundt, Hedwig Jundt κατά Finanzamt Offenburg</i> , Συλλ. 2007, I-12231.	16, 62, 77
C-319/06, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου</i> , Συλλ. 2008, I-04323.	31
C-346/06, <i>Rechtsanwalt Dr. Dirk Rüffert als Insolvenzverwalter über das Vermögen der Objekt und Bauregie GmbH & Co. KG κατά Land Niedersachsen</i> , Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 128 της 24/05/2008, 0009 – 0009.	93
C-409/06, <i>Winner Wetten GmbH κατά Bürgermeisterin der Stadt Bergheim</i> , Συλλ. 2010, 00000.	8, 21, 35, 36
C-500/06, <i>Corporación Dermoestética SA κατά To Me Group Advertising Media Srl</i> , Συλλ. 2008, I-05785.	77
C-518/06, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας</i> , Συλλ. 2009, I-03491.	10
C-42/07, <i>Liga Portuguesa de Futebol Profissional and Bwin International Ltd, formerly Baw International Ltd v Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa</i> , Συλλ. 2009, I-07633.	54
C-222/07, <i>Unión de Televisiones Comerciales Asociadas (UTECA)</i> , Συλλ. 2009, I-01407, (Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα J. Kokott).	76
C-330/07, <i>Jobra Vermögensverwaltungs-Gesellschaft mbH κατά Finanzamt Amstetten Melk Scheibbs</i> , Συλλ. 2008, I-09099.	91
C-546/07, <i>Επιτροπή κατά Πολωνίας</i> , Συλλ. 2010, 00000.	92, 93
C-564/07, <i>Επιτροπή κατά Αυστρίας</i> , Συλλ. 2009, I-00100.	10, 31
C-64/08, (στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά) <i>Ernst Engelmann</i> , Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ C 288 , 23/10/2010, 0009 – 0010.	10

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-155/08 και C-157/08, <i>X (C-155/08), E. H. A. Passenheim-van Schoot (C-157/08) κατά Staatssecretaris van Financiën</i> , Συλλ.2009, I-05093.	89
C-105/08, <i>Επιτροπή κατά Πορτογαλίας</i> , Συλλ. 2010, 00000, (Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα Juliane Kokott).	21
C-169/08, <i>Presidente del Consiglio dei Ministri κατά Regione Sardegna</i> , Συλλ. 2009, Page I-10821.	16, 25, 33, 37, 62, 91
C-196/08, <i>Acoset SpA κατά Conferenza Sindaci e Presidenza Prov. Reg. ATO Idrico Ragusa κ.λπ.</i> Συλλ. 2009, I-09913.	12
C-203/08, <i>Sporting Exchange Ltd, η οποία ενεργεί υπό την ονομασία «Betfair»</i> , κατά <i>Minister van Justitie</i> , Συλλ. 2010, 00000.	48
C-211/08, <i>Επιτροπή κατά Ισπανίας</i> , Συλλ. 2010, 00000.	72
C-212/08, <i>Zeturf Ltd κατά Premier ministre</i> , Συλλ.2011, 00000.	11, 54
C-219/08, <i>Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου</i> , Συλλ.2009, I-09213.	94
C-258/08, <i>Ladbrokes International Ltd, κατά Stichting de Nationale Sporttotalisator</i> , Συλλ. 2010, 00000.	48
C-271/08, <i>Επιτροπή κατά Γερμανίας</i> , Συλλ. 2010, 00000, (Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα Trstenjak).	41
C-356/08, <i>Kommission der Europäischen Gemeinschaften gegen Republik Österreich [Επιτροπή κατά Αυστρίας]</i> , Συλλ. 2009, I-00108.	56
C-382/08, <i>Michael Neukirchinger κατά Bezirkshauptmannschaft Grieskirchen</i> , Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ C 285, 8.11.2008.	13
C-403/08, C-429/08, <i>Football Association Premier League and Others</i> , Συλλ.2011, 00000 (προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα Juliane Kokott).	43, 55
Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-447/08 και C-448/08, (στο πλαίσιο ποινικών δικών κατά των) <i>Otto Sjöberg, Anders Gerdin</i> , Συλλ. 2010, 00000.	48
C-515/08, (στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά) <i>Vítor Manuel dos Santos Palhota, Mário de Moura Gonçalves, Fernando Luis das Neves Palhota</i> ,	

<i>Termiso Limitada</i> , Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ C 328, 4.12.2010, 4 – 4.	46, 94
C-137/09, <i>Josemans κατά Burgemeester van Maastricht</i> , Συλλ. 2010, 00000.	37
C-173/09, <i>Georgi Ivanov Elchinov κατά Natsionalna zdravnoosiguritelna kasa</i> , Συλλ. 2010, 00000.	72
C-245/09, <i>Omalet NV κατά Rijksdienst voor Sociale Zekerheid</i> , Συλλ. 2010, 00000.	19
C-307/09, <i>Vicoplus SC PUH</i> , C-308/09, <i>BAM Vermeer Contracting sp. zoo</i> , C-309/09, <i>ek Industrial Services sp. zoo κατά Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid</i> , ΕΕ C 267 της 7.11.2009.	23
C-338/09, <i>Yellow Cab Verkehrsbetrieb GmbH κατά Landeshaupmann von Wien</i> , Συλλ.2010, 00000.	21
C-347/09, <i>Jochen Dickinger, και Franz Ömer</i> , Συλλ. 2011, 00000.	10, 17, 44, 48
C-372/09 και C-373/09, <i>Josep Peñarroja Fa</i> , Συλλ. 2011, 00000.	9, 12
C-490/09, <i>Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου</i> , Συλλ. 2011, 0000	14, 72
C-91/10, <i>VAV Autovermietung GmbH κατά Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Zuid, kantoor Roosendaal</i> . Συλλ. 2010, 00000 (διάταξη του Δικαστηρίου).	10, 91
C-287/10, <i>Tankreederei I SA κατά Directeur de l'administration des contributions directes</i> , Συλλ.2010, 00000.	13, 25, 56
C-397/10, <i>Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου</i> , Συλλ. 2011, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ C 252, 27.08.2011.	11, 30
C-283/11, <i>Sky Österreich GmbH κατά Österreichischer Rundfunk</i> , ΕΕ C 269 από 10.09.2011, 25 [Μη περατωθείσα - Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης].	44

Βιβλιογραφία

Armour, J., Ringe, W. (2011). European Company Law 1999- 2000: Rainnaissance and Crisis. Στο *Common Market Law Review*, 48, 125-174.

Barnard, Catharine (2007). *The Substantive Law of the EU, The four Freedoms*. Oxford University Press.

Barnard, Catharine (2008). Unravelling the Services Directive. Στο *Common Market Law Review*, 45, 1- 72.

Barón Crespo, Enrique (2011). Economic Governance and the Treaty of Lisbon. Στο Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). *The European Union after the Treaty of Lisbon: Vision of leading policy-makers, academics and journalists*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Bertola, G., Mola, L. (2008). Paths to Harmonization: Legal Evolution of Internal and External Trade in Services through Personal Mobility in the EU. Στο *Legal Issues of Economic Integration*, 35 (4), 323- 350.

Canoy, M., Smith, P. (2008). Services and the Single Market. Στο *J Ind Compet Trade*, 8, 319-347.

Dalhuisen, Jan H. (2008). Financial Services, Products, Risks and Regulation in Europe after the Eu 1998 Action Plan and Basle II. Στο *European Business Law Review* 18, 819.

Eco, Umberto (μτφρ. Κονδύλη, Μ.) (2001). *Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία*. Αθήνα: Νήσος.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2009). *Οδηγός χρήστη — Το σύστημα πληροφόρησης για την εσωτερική αγορά (IMI) και η οδηγία για τις υπηρεσίες*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Hatzopoulos, Vassilis (2010). Liberalising Trade in Services: Creating new migration opportunities? Στο *Journal of Finance and Trade* 1-2/2010 , 39-68.

Hatzopoulos, Vassilis (2008). Assessing the Services Directive (2006/123/EC). Στο *Barnard (επιμ.), CYELS*, 215-256.

Hatzopoulos, Vassilis (2006). The Case Law of the ECJ concerning the Free Provision of Services: 2000 – 2005. Στο *Common Market Law Review*, 43, 923–991.

Hatzopoulos, Vassilis (2002). Killing National Health and Insurance Systems but Healing Patients? The European Market for Health Care Services after the Judgements of the ECJ in *Vanbraekel* and *Peerooms*. Στο *Common Market Law Review*, 39, 683–729.

Hatzopoulos, Vassilis (2000). Recent Developments of the Case Law of the ECJ in the field of Services. Στο *Common Market Law Review*, 37, 43–82.

Κανελλόπουλος, Παναγιώτης (2010). *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Σάκκουλας.

Κουσκουνά, Μεταξία ([2006]/2007). Ελεύθερη Παροχή Υπηρεσιών και Παιδεία (έμμεσες επιπτώσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από τους κανόνες της αγοράς) [παρέμβαση στο Συνέδριο Εμπορικόλογων - Κοινοτικό δίκαιο και εμπορικό δίκαιο]. Στο *Νομική Βιβλιοθήκη*, 399-422.

Klamert, Marcus (2009). Way to go? – More on the Services Directive and the Fundamental Freedoms. Στο *Zeitschrift für das Öffentliche Recht*, 64, 335-355.

Μαριάς, Επαμεινώνδας (2008). Συνθήκη της Λισσαβώνας: Από την υπερεθνική κοινωνία των ιδιωτών στον ευρωπαϊκό δήμο; Στο *Ευρωπαίων Πολιτεία* 1, 55-72.

Μούσης, Νίκος (2008). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Öberg, Jacob (2007). *The Doctrine of Horizontal Direct Effect in EC Law and the Case of Angonese*. Διπλωματική εργασία, Τμήμα Νομικής, Πανεπιστήμιο Στοκχόλμης.

Obwexer, Walter (2006). *Erste Säule“ – Vertiefung – Materielles Recht. Dienstleistungsfreiheit, Anerkennung der Berufsqualifikationen, Freiheit des Kapital- und Zahlungsverkehr*. Institut für Europarecht und Völkerrecht, Universität Innsbruck.

O' Leary, Siofra (2011). Free Movement of Persons and Services. Στο Craig, P., De Búrca, G. (επιμ.) (2011). *The Evolution of EU Law*. OUP.

Παπαγιάννης, Δονάτος (2007). *Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο*. Αντ. Σάκκουλας.

Παπαδημητρίου, Χρήστος (2007). Η νομολογιακή καθιέρωση από το Δ.Ε.Κ. της αρχής της αποτελεσματικής εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου. Στο *Δίκη*, τ. 38.

Παπαδοπούλου Ρεβέκκα – Εμμανουέλα (2009). Από τη Νίκαια στη Λισσαβόνα : η περιπλάνηση του Οδυσσέα (και η επιστροφή στην Ιθάκη;) Στο *Δικαιώματα του ανθρώπου*. Νο 44, 1193-1203.

Παπαδοπούλου, Ρ. (επιμ.) (2009). *Cahier II, Ευρωπαϊκό δίκαιο εμβάθυνσης – Η ελευθερία και οι περιορισμοί της στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. [Ερευνητικές εργασίες από μεταπτυχιακούς φοιτητές]. Τμήμα Νομικής, ΠΜΣ Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου. ΕΚΠΑ.

Παπαδοπούλου, Ρ. (επιμ.) (2008). *Cahier I, Ευρωπαϊκό δίκαιο εμβάθυνσης - Μορφές δημοσίου συμφέροντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι περιορισμοί της ελευθερίας ως στοιχείο προσδιορισμού του περιεχομένου της*. [Ερευνητικές εργασίες από μεταπτυχιακούς φοιτητές]. Τμήμα Νομικής, ΠΜΣ Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου. ΕΚΠΑ.

Παπαδοπούλου Ρεβέκκα – Εμμανουέλα (2001). Από τις γενικές αρχές του δικαίου στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πορεία προς ένα γραπτό σύστημα κοινοτικής προστασίας των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Στο *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, ν. 12/2001, 1029-1082.

Σκανδάμης, Ν. (2003). *Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Ιδρυτικές Συνθήκες*. Σάκκουλας.

Σκανδάμης, Ν. (2003). *Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Σάκκουλας.

Σκανδάμης, Ν., Χριστιανός, Β., Κουσκουνά, Μ. (2003). *Εφαρμογές Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου III. Αναγνώριση τίτλων σπουδών πανεπιστημιακής εκπαίδευσης*. Σάκκουλας.

Στεφάνου, Κ. (2008). Τα νέα όρια δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκέψεις με αφορμή τις καινοτομίες της Συνθήκης της Λισαβόνας και τα προσαρτημένα σ' αυτή πρωτόκολλα και δηλώσεις. Στο *Ευρωπαϊών Πολιτεία*, 1, 39-53.

Tassev, Christina (2004). *Die Niederlassungsfreiheit und die Dienstleistungs-freiheit im EGV und in der Rechtsprechung des EuGH*. Πανεπιστήμιο Regensburg, Γερμανία.

Van de Gronden, Johan. The Services Directive and Services of General (Economic) Interest. Στο Krajewski M., Neergard, Ul., Van de Gronden, J. (επιμ.) (2009). *The Changing Legal Framework for Services of General Interest in Europe – Between Competition and Solidarity*. TMC Asser Press.

Van Eecke, Patrick (2011). Online Service Providers and Liability: A Plea for a a Balanced Approach. Στο *Common Market Law Review*, 48, 1455-1502.

Χριστιανός Β., Κουσκουνά Μ., Παπαδοπούλου Ρ., Περάκης Μ. (2011). *Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσα από τη νομολογία*. Σάκκουλας.

Witte, Bruno de (2007). Setting the Scene. How did Services go to Bolkestein and why? Στο *European University Institute Law*, 20.

Wollenschläger, Ferdinand ([2010]/2011). A New Fundamental Freedom beyond Market Integration: Union Citizenship and its Dynamics for Shifting the Economic Paradigm of European Integration. Στο *European Journal Law*, 17 (1), 1-34.

Διαδικτυακές πηγές*

Γεραπετρίτης, Γιώργος (2010). *Η υποχώρηση του δικαστή της Ένωσης απέναντι στους περιορισμούς των ελευθεριών από τα κράτη μέλη με αφορμή τις αποφάσεις για τα παίγνια και το στοίχημα*. www.constitutionalism.gr.

Commission Européene (2011). *La libre Prestation de Services. (Guide de la Jurisrudence)*. http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/infringements/art56-services_fr.pdf.

Δίκαιο της ΕΕ, Το. <http://eur-lex.europa.eu>.

Δικαστήριο της ΕΕ. www.curia.europa.eu.

Ενιαίο Κέντρο Εξυπηρέτησης για τις Υπηρεσίες στην Ελλάδα, <http://gis.ermis.gov.gr/sdportal/index.jsp>.

Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, <http://www.ojeu.com>.

Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ (νυν ΕΕ), <http://www.ojec.com>.

Eu Go, Ενιαία Κέντρα Εξυπηρέτησης για τις Υπηρεσίες στην ΕΕ, http://ec.europa.eu/internal_market/eu-go.

Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημος Ιστότοπος. <http://europa.eu>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, <http://ec.europa.eu>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). *Ανακοίνωση της Επιτροπής της 27^{ης} Ιανουαρίου 2011: «Προς μια καλύτερη λειτουργία της ενιαίας αγοράς υπηρεσιών με την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της διαδικασίας αμοιβαίας αξιολόγησης σύμφωνα με την οδηγία για τις υπηρεσίες»*. <http://eur-lex.europa.eu>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). *Πράσινη Βίβλος. Τυχρά παιχνίδια σε απευθείας σύνδεση στην Εσωτερική Αγορά*. <http://ec.europa.eu>.

European Commission (2001). *Guide to the Case Law of the European Court of Justice on Articles 49 et seq. EC Treaty*. <http://ec.europa.eu>.

In.gr, Ελληνική Ενημερωτική Πύλη, [04.02.2011], www.in.gr.

Ματσαγγάνης, Μάνος (2007). *Ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική* [σειρά από διαφάνειες]. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθήνας. www.aueb.gr.

Μούσης, Νίκος. Ενημερωτική Πύλη για την ΕΕ. www.europedia.moussis.eu.

ΠΟΕ, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου. www.wto.gr.

Rebegianni, Luca (2009). The Liga Portuguesa Decision of the European Court of Justice – An Economist’s View. Στο *Rivista di Diritto ed Economia dello Sport*. Vol.5, 3. www.rdes.it.

SOLVIT, Υπηρεσία επίλυσης προβλημάτων διασυνοριακής διάστασης τα οποία οφείλονται σε κακή εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ από τις δημόσιες αρχές των κρατών μελών. http://ec.europa.eu/solvit/site/index_el.htm

*[τελευταία προσπέλαση 01.11.2010]